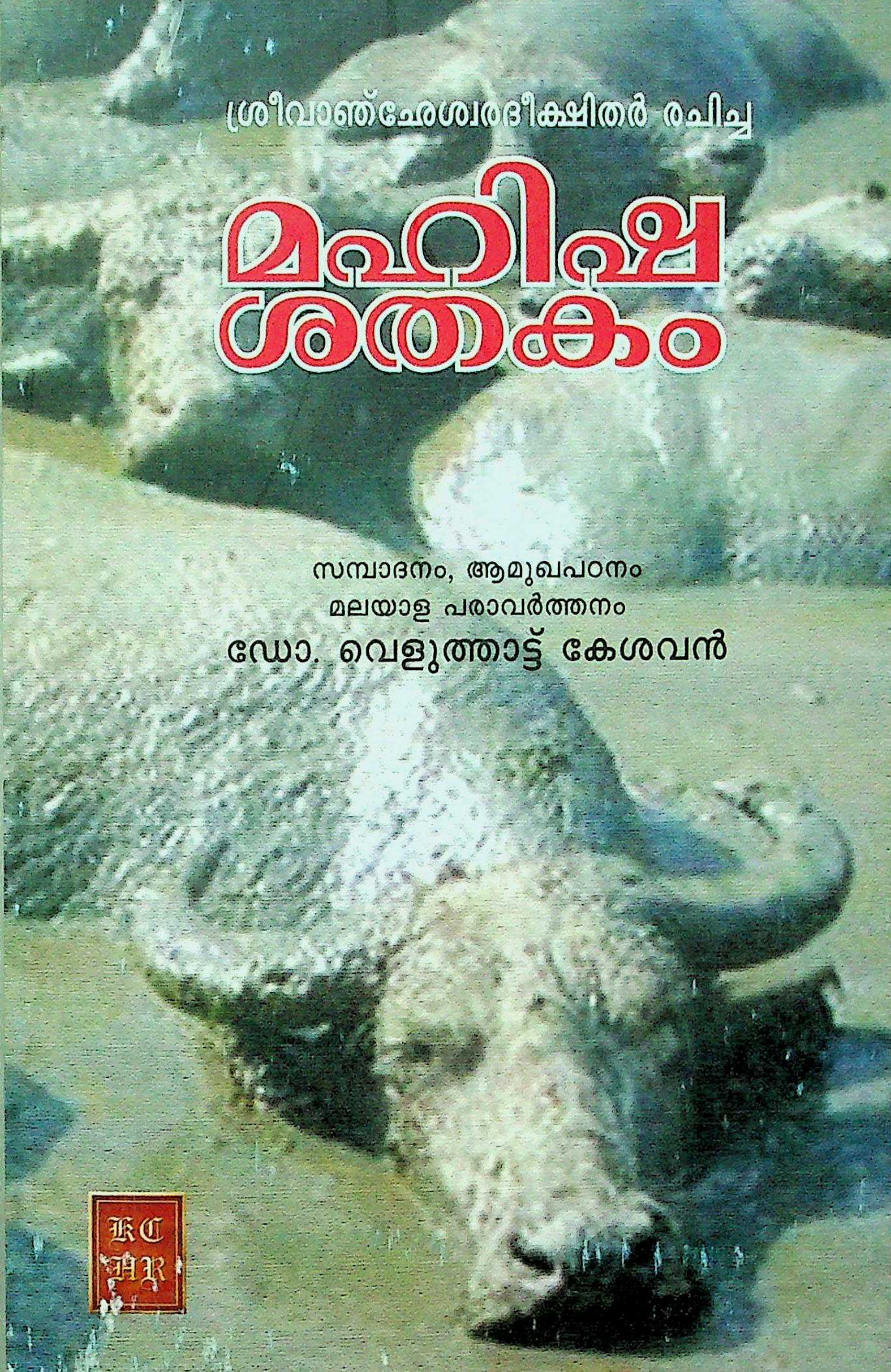

ശ്രീവാഞ്ഛേശ്വരദീക്ഷിതർ രചിച്ച

മഹിഷ ശതകം

സമ്പാദനം, ആമുഖപഠനം
മലയാള പരാവർത്തനം

ഡോ. വെളുത്താട്ട് കേശവൻ

KCHR

ശ്രീവാഞ്ഛേശ്വരദീക്ഷിതർ രചിച്ച

മഹിഷശതകം

ശ്രീവാഞ്ചേശ്വരദീക്ഷിതർ രചിച്ച

മഹിഷശതകം

കവിയുടെ പ്രപൗത്രനായ വാഞ്ചേശ്വരയജ്വാവിന്റെ
"ശ്ലേഷാർത്ഥചന്ദ്രിക"യെന്ന വ്യാഖ്യാനസഹിതം

സമ്പാദനം, ആമുഖപഠനം, മലയാളപരാവർത്തനം:
ഡോ. വെളുത്താട്ട് കേശവൻ

കേരള ചരിത്ര ഗവേഷണ കൗൺസിൽ
വൈലോപ്പിള്ളി സംസ്കൃതി ഭവൻ, തിരുവനന്തപുരം
2011

(Malayalam)

Mahishasathakam

Editor:
Dr. Veluthat Kesavan

Published by
Kerala Council for Historical Research [KCHR]

(KCHR is an autonomous institution committed to scientific research in social sciences, affiliated to the University of Kerala and funded by the Ministry of Higher Education, Government of Kerala)

First published 2011

Printed at:
SB Press (P) Ltd,Thiruvananthapuram-1

Cover design:
Bhattathiri

ISBN: 81-85 499-41-1

Price: ₹ 150.00

Kerala Council for Historical Research

PB: No. 839, Vyloppilly Samskrithi Bhavan,
Nalanda, Thiruvananthapuram-695 003.
Phone/Fax:+91-471-2310409.
Email:kchrtvm@gmail.com ,
Website:www.keralahistory.ac.in

ഉള്ളടക്കം

മുഖവുര

പതിനെട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധത്തിൽ ദക്ഷിണേന്ത്യ സാമൂഹ്യവും സാംസ്കാരികവും രാഷ്ട്രീയവുമായി വൻ പ്രതിസന്ധികൾ നേരിട്ടു. അന്നത്തെ ജീർണ്ണതകളെ തുറന്നു കാട്ടുന്ന ഒരൊന്നാന്തരം സംസ്കൃതകാവ്യമാണ്, *മഹിഷശതകം*. ശബ്ദാലങ്കാരങ്ങളും അർത്ഥാലങ്കാരങ്ങളും മേല്ക്കുമേൽ തള്ളിവരുന്ന ഈ കൃതി സാഹിത്യവിദ്യാർത്ഥികൾ കാണാതെ പോവരുത്. എന്നാൽ, ഒരുത്തമകാവ്യമെന്നതിലേറെ ഞാനിതിനെ കാണുന്നതു നിശിതമായ സാമൂഹ്യ-സാംസ്കാരിക-രാഷ്ട്രീയവിമർശമെന്ന നിലക്കാണ്. ഇത്ര ശക്ത മായ ഒരു വിമർശകാവ്യം സുലഭമല്ല. ഇതിൽ ഉന്നയിച്ചിരിക്കുന്ന പ്രശ്നങ്ങൾ പലതും-ഉദ്യോഗസ്ഥമേധാവിത്തം, സാമൂഹ്യമായ ജീർണ്ണത, വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ അപചയം, രാഷ്ട്രീയത്തിലെ അഴിമതി, സ്വജനപക്ഷ പാതം, എന്നുവേണ്ട, ഏതാണ്ടെല്ലാം - ഇന്നും പ്രസക്തമാണെന്നു തോന്നുന്നു. അതുകൊണ്ട്, അലസമായ ഒരു സാഹിത്യപ്രയത്നമായല്ല, തീവ്രമായ ഒരു രാഷ്ട്രീയപ്രവർത്തനമായിട്ടാണ് ഇതിനെ കാണേണ്ടത്.

യാദൃച്ഛികമായാണ്, *മഹിഷശതകം* എന്റെ കണ്ണിൽ പെട്ടത്. 2002 മാർച്ച്-ഏപ്രിൽ-മെയ് കാലത്തു് പാരീസിലെ മെസോം ദ് സ്യാൻസെസ് ദ് ലോം (Maison des Sciences de l'Homme) എന്ന സ്ഥാപനത്തിൽ ചില ഗവേഷണപരിപാടികളുമായി കൂടിയപ്പോൾ പ്രശസ്ത സംസ്കൃത പണ്ഡിതനായ പ്രൊഫെസ്സർ പിയർ-സിൽവാൻ ഫിലിയോസാ ആണ് ഈ കൃതിയെപ്പറ്റി എന്നോടു പറഞ്ഞത്. ഒരു ഫ്രെഞ്ച് വ്യാഖ്യാനത്തോടെ അത് പ്രസിദ്ധീകരിക്കാൻ ഒരുങ്ങുകയായിരുന്ന അദ്ദേഹം അപ്പോൾ ത്തന്നെ അതിന്റെ ഒരു മൃദുപ്രതി (soft copy) തന്നു. അതു് വായിച്ചപ്പോൾ തോന്നിയ രസം ഒരു ആവേശമായി. പിന്നീടു തഞ്ചാവൂരെ സരസ്വതി മഹാൾ ലൈബ്രറിയിൽ നിന്ന് 1936ൽ നാഗരലിപിയിൽ അടിച്ച ഒരു പ്രതി വൈ. സുബ്ബരായലു തരപ്പെടുത്തിത്തന്നു. കവിയുടെ നപ്താവായ വാഞ്ചേശ്വരയ രാജാവിന്റെ *ശ്ലേഷാർത്ഥചന്ദ്രിക*യെന്ന വ്യാഖ്യാനം ഇതിൽ നിന്നാണെനിക്ക് കിട്ടിയത്. ആ നിലാവെളിച്ചമെങ്കിലും ഇല്ലായി രുന്നെങ്കിൽ ഇതിലെ ശ്ലേഷപ്രചുരമായ കുണ്ടനിടവഴികളിൽ ഞാൻ വഴി തെറ്റി വീണേനേ.

പല പണ്ഡിതന്മാരുമായും ഈ കൃതി പലപ്പോഴായി ചർച്ച ചെയ്യാൻ എനിക്ക് അവസരമുണ്ടായി. എം.ആർ. രാഘവവാരിയർ, കെ.ജി. പൗലോസ്, കെ.പി. ശങ്കരൻ, എം.ജി.എസ്. നാരായണൻ, കെ.വി. രാമകൃഷ്ണൻ, കെ.പി. മോഹനൻ, ബി. സുരേന്ദ്ര റാവു, സ്കറിയാ സക്കറിയാ എന്നിവർ പല നിലക്കും പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. ഫിലിയോസാ അവർകളുടെ ഫ്രെഞ്ച് പതിപ്പിന്റെ പ്രൗഢഗംഭീരമായ അവതാരികയും വ്യാഖ്യാനവും എനിക്ക് ഏറെ സഹായകമായി. നേരിട്ടുള്ള ചർച്ച കളിലൂടെയും ഇ-മെയ്ൽ സന്ദേശങ്ങളിലൂടെയും അദ്ദേഹം വേറെയും സഹായിച്ചു. അവരെയൊക്കെ ഞാൻ കൃതജ്ഞതാപൂർവം സ്മരിക്കുന്നു.

പരാവർത്തനത്തിന് *ശ്ലേഷാർഥചന്ദ്രിക*യെ ഏറെ ഉപജീവിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ചിലേടത്ത് അതിനോട് വിയോജിപ്പു തോന്നിയിട്ടുണ്ട്; വേറിട്ടൊരു വായന ആവശ്യമാണെന്ന് തോന്നിയേടത്തു അതു കൊടുത്തിട്ടുമുണ്ട്. അതുപോലും ആ വിശദമായ വ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ സഹായത്തോടെയാണെന്ന് പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ.

ഈ പതിപ്പിൽ ഞാൻ പിന്തുടർന്ന പദ്ധതി ഏതാണ്ടിപ്രകാരമാണ്: ആദ്യം മൂലശ്ലോകം, അതെത്തുടർന്ന് മലയാളത്തിലൊരു പരാവർത്തനം, പിന്നെ വാഞ്ചേശ്വരയജ്വാവിന്റെ *ശ്ലേഷാർഥചന്ദ്രിക*യെന്ന വ്യാഖ്യാനം. നേർക്കുനേരെ മഹിഷപക്ഷത്തിലുള്ള അർഥം ആദ്യം പറയുകയും മറ്റേപക്ഷത്തിലുള്ള അർഥം തുടർന്ന് കുറിക്കുകയുമാണ്, ഈ പരാവർത്തനത്തിൽ ഞാൻ അവലംബിച്ചരീതി. ശ്ലേഷം വിവർത്തനക്ഷമമല്ലാത്തതുകൊണ്ട് ഇതിലും നല്ല ഒരു വഴി തോന്നിയില്ല. അതേ പോലെ അന്വയക്രമത്തിൽ മൂലം ഇടത്തുഭാഗത്തും അന്വയാർത്ഥം വലത്തുഭാഗത്തും കൊടുക്കുന്ന രീതിയും ഞാൻ അവലംബിക്കുന്നില്ല: സംസ്കൃതമറിയാവുന്ന, അന്വയം വേണ്ടുന്ന, വായനക്കാർക്ക് അത് വ്യാഖ്യാനത്തിൽ കിട്ടും; അല്ലാത്തവർക്ക് പത്തിതിരിച്ചെഴുതിയ അന്വയാർഥം വായിച്ച് ഒരു ഗദ്യക്രമം ഉണ്ടാക്കുകയെന്നത് ഉപദ്രവമാകുകയും ചെയ്യും.

ഈ പുസ്തകം പ്രസിദ്ധീകരിക്കാൻ സൗമനസ്യം കാണിച്ച കേരളചരിത്രഗവേഷണ കൗൺസിലിനോട് ഞാൻ കടപ്പെട്ടവനാണ്.

കുട്ടിക്കാലത്ത് എന്നെ സംസ്കൃതം പഠിപ്പിച്ച പെരിങ്ങോട്ട് പടിഞ്ഞാറെവാരിയത്ത് രാഘവവാരിയരുടെയും സംസ്കൃതത്തിലൊരു പുസ്തകം ഒറ്റക്കു വായിക്കാൻ എനിക്കു ധൈര്യം തന്ന ചക്കണാത്ത് പൊതുവാട്ടിൽ രാഘവപ്പൊതുവാളുടെയും പുണ്യസ്മരണക്കായി ഞാനിതു സമർപ്പിക്കുന്നു.

കാരത്തൂർ,

വെളുത്താട്ട് കേശവൻ

൧൧൮൭ ചിങ്ങം ൧

അവതാരിക

രാജസദസ്സുകൾ മുഖസ്തുതിയും പ്രശംസയും കൊണ്ട് മുഖരിതമായ അരങ്ങുകളായാണല്ലോ അറിയപ്പെടുന്നത്. ചക്രവർത്തിയിൽ നിന്ന് ആനുകൂല്യങ്ങൾ തരപ്പെടുത്താൻ സന്ദർഭം കാത്തിരിക്കുന്ന രാജസേവകന്മാർ തിരുമുഖത്തിന് ചാർത്താത്ത ഗുണങ്ങളില്ല. സർവ്വകലാവല്ലഭനായ മഹാരാജാവിന്റെ ഗുണഗണങ്ങളെ പ്രകീർത്തിക്കുകയെന്ന കർത്തവ്യം ഏറ്റെടുത്തവരായിരിക്കും രാജസദസ്സിനെ അലങ്കരിക്കുന്നവരെല്ലാം തന്നെ. പ്രശംസയുടെ പ്രചോദനം ദീപസ്തംഭം മഹാശ്ചര്യം.... എന്ന ചേതോവികാരം തന്നെയാണെങ്കിലും അധികാരമാണ് ആദരവിന്റെ അടിസ്ഥാനം. അധികാരത്തെ ബഹുമാനിച്ചില്ലെങ്കിൽ എന്തു സംഭവിക്കുമെന്ന് അറിയാത്തവരായി ആരും തന്നെ രാജസദസ്സിലുണ്ടാകുകയില്ല. അതുകൊണ്ട് കൽതുറുങ്കിന്റെ താക്കോൽ കയ്യിലുള്ള രാജാവ് സർവ്വഗുണസമ്പന്നനായി, സദസ്സിന്റെ പ്രശംസയ്ക്ക് പാത്രീഭൂതനായി വിലസുന്നു. രാജാവിനോടുള്ള ബഹുമാനത്തിന്റെയും ആദരവിന്റെയും പിന്നിൽ പലപ്പോഴും അധികാരത്തിന്റെ അദൃശ്യമായ കരവിരുതാണുള്ളത്.

അധികാരവും പ്രതിരോധവും തമ്മിൽ അനിഷേധ്യമായ അന്യോന്യ ബന്ധമുണ്ട്. അധികാരം സ്വാഭാവികമായും പ്രതിരോധത്തിന് വഴിവയ്ക്കുന്നു. പക്ഷെ പ്രതിരോധത്തിന്റെ വഴികൾ പലതാണ്. പ്രത്യേകിച്ച് ശക്തിയെ ശക്തികൊണ്ട് നേരിടാൻ കഴിയാത്ത സന്ദർഭങ്ങളിൽ. ദുർബലനായവൻ അവന്റേതായ പ്രതിരോധരീതികൾ കണ്ടുപിടിക്കുന്നു. ഒരു വാക്കോ, ഒരാംഗ്യമോ പലപ്പോഴും അധികാരത്തിനോടുള്ള വെല്ലുവിളിയായി തീരാറുണ്ട്. ഇന്ത്യയിലെ രാജസദസ്സുകളെക്കുറിച്ചുള്ള നിരവധി കഥകൾ അധികാരത്തെ ചോദ്യം ചെയ്യുന്നവയോ അപഹസിക്കുന്നവയോ ആണ്. അക്ബർ ചക്രവർത്തിയുടെ രാജസദസ്സിലെ അംഗമായിരുന്ന ബീർബലിന്റെയും കൃഷ്ണദേവരായരുടെ സന്തതസഹചാരിയായിരുന്ന തെന്നാലിരാമന്റെയും കഥകൾ ഉദാഹരണങ്ങളാണ്. അധികാരത്തിന്റെ പൊള്ളത്തരത്തെ തുറന്നുകാട്ടുന്നവയാണ് ഈ കഥകൾ. രാജാക്കന്മാർ സാധാരണക്കാരിൽ നിന്ന് ഏറെയൊന്നും വ്യത്യസ്തരല്ല എന്ന് തെളിയിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. കേരളത്തിൽ പ്രചാരമുള്ള കൂത്തും, ഓട്ടം തുള്ളലും അധികാര സ്ഥാനങ്ങൾ അലങ്കരിക്കുന്നവരെ വ്യംഗ്യ പ്രയോഗങ്ങളിലൂടെ പരിഹസിക്കുന്നവയാണ്. അധികാരം എത്രതന്നെ ശക്തമായാലും ചോദ്യം ചെയ്യാതെ പോകുന്നില്ല. ഒരു സമൂഹത്തിലെ വൈവിധ്യമാർന്ന സർഗ്ഗാത്മകത അതിന് സഹായകമാകുകയും ചെയ്യുന്നു. ഈ പ്രക്രിയയിൽ ഒരു വലിയ പങ്കുവഹിക്കുന്നത് സാഹിത്യമാണ്. ഡോ. കേശവൻ വെളുത്താട്ട് സംസ്കൃതത്തിൽ നിന്ന് വിവർത്തനം ചെയ്ത *മഹിഷശതകമെന്ന* കൊച്ചുകൃതി ഇതിന് ഒരു മകുടോദാഹരണമാണ്.

പതിനെട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിലെ തഞ്ചാവൂരാണ് ഈ കൃതിയുടെ രാഷ്ട്രീയസാമൂഹ്യ പശ്ചാത്തലം. ഒരു ഇരുളടഞ്ഞ കാലഘട്ടമായി

ഇന്നാരും പതിനെട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിനെ പരിഗണിക്കാറില്ലെങ്കിലും തഞ്ചാവൂരിലെ ഭരണത്തിന് വലിയ കോട്ടം തട്ടിയ കാലമായിരുന്നു ഇത്. അതിന് മുമ്പ് തഞ്ചാവൂർ തെക്കേ ഇന്ത്യയിലെ സംസ്കാരിക കേന്ദ്രമായാണ് അറിയപ്പെട്ടിരുന്നത്. ദുർബലരും അസന്മാർഗ്ഗികളുമായ രാജാക്കന്മാർ ഭരണമേറ്റെടുത്തതോടെ ഈ പ്രശസ്തി അവസാനിക്കുകയും രാഷ്ട്രീയവും സാമ്പത്തികവുമായ അരക്ഷിതാവസ്ഥ സംജാതമാകുകയും ചെയ്തു. 'കുട്ടികവി' എന്ന പേരിലറിയപ്പെട്ടിരുന്ന വാഞ്ഛേശ്വര ദീക്ഷിതർ. അതുകൊണ്ട് നിലവിൽ വന്ന ദുഷ്പ്രഭുത്വത്തെയും ഭരണപരമായ അരാജകത്വത്തെയും തന്റെ പരിഹാസത്തിനും വിമർശനത്തിനും ശരവ്യാക്കുന്നു.

വളരെ നിശിതമായ രാഷ്ട്രീയവിമർശനം ഉൾക്കൊള്ളുന്നതാണ് ഈ കൃതി. അധികാരപദവിയിലിരിക്കുന്നവരെ അപഹസിക്കുന്നതും വിമർശിക്കുന്നതും ഇന്ത്യയുടെ ധൈഷണിക പാരമ്പര്യത്തിന് അന്യമല്ലെന്ന് മുൻപ് ചൂണ്ടിക്കാട്ടിയിട്ടുണ്ട്. അവ മിക്കവാറും പരോക്ഷമായാണ് നിറവേറ്റപ്പെടാറുള്ളത്. *മഹിഷശതക*ത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ള രീതി ഇതിൽ നിന്ന് തികച്ചും വ്യത്യസ്തമാണ്. ചെറുപ്പകാലം മുതൽ കവന പാടവം പരിശീലിച്ച കവി - അദ്ദേഹം രാജാവിന്റെ പ്രശംസയ്ക്കും പദവികൾക്കും പാത്രീഭൂതനായിരുന്നു - യ്ക്ക് വ്യംഗ്യരൂപേണ ആക്ഷേപിക്കാൻ അറിയാതെയല്ലെന്ന് വ്യക്തം. ശക്തമായ ഭാഷയിൽ നേരിട്ടുള്ള വിമർശന രീതി സ്വീകരിച്ചത് ബോധപൂർവ്വം തന്നെയായിരിക്കണം. തഞ്ചാവൂരിലെ ഭരണാധികാരികളുടെ അധികാരപ്രമത്തതയും സാംസ്കാരിക ജീർണ്ണതയുമാണ് കവിയുടെ വിമർശനത്തിന് ലക്ഷ്യമാക്കുന്നത്. രാജാവിനെയും പ്രഭുക്കളെയും വഷളന്മാരും അസഭ്യന്മാരും എന്നാണ് കവി വിശേഷിപ്പിക്കുന്നത്. കൂടാതെ രാജാവിനെ പോത്തായും പോത്തിനെ രാജാവായും സങ്കല്പിക്കുന്നു. ആക്ഷേപഹാസ്യത്തിന്റെ ഒരു നല്ല ഉദാഹരണമായി ഈ കൃതിയെ കണക്കാക്കാവുന്നതാണ്.

മഹിഷശതകം ഒരു ഒറ്റപ്പെട്ട സംഭവമാണോ ? അത് പ്രതിനിധാനം ചെയ്യുന്നത് ശക്തമായ ഒരു ധൈഷണിക പാരമ്പര്യത്തെയാണ് എന്നു വേണം കരുതാൻ. കാരണം പണ്ഡിതന്മാരെ ആദരിച്ചിരുന്ന കഴിഞ്ഞുപോയ ഒരു നല്ല കാലത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഗൃഹാതുരത്വം ഈ കൃതിയിൽ ഉടനീളം പ്രതിഫലിക്കുന്നു. പണ്ഡിതർക്ക് ഏതുകാലത്തും ആശ്രയമായി കരുതിയിരുന്ന ആ പഴയ രാജാക്കന്മാരെവിടെ, അറിവിനെ നഞ്ഞായി കാണുന്ന ഇന്നത്തെ വഷളന്മാരും അസഭ്യന്മാരുമെവിടെ ?
രാജാവിനെയും മറ്റു ഭരണാധികാരികളെയും വഷളന്മാരും അസഭ്യന്മാരുമായി വിശേഷിപ്പിക്കാനുള്ള കരുത്ത് മദ്ധ്യകാലഘട്ടത്തിൽ അനിതരസാധാരണമാണ്. വഷളന്മാരും അസഭ്യന്മാരും ഭരണം കയ്യാളുന്ന സാഹചര്യത്തിൽ ബൗദ്ധികപ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് പ്രസക്തിയില്ലെന്ന സൂചനയാണോ കവി നൽകുന്നത് ? കൃഷിയിലേയ്ക്ക് മടങ്ങാനും പോത്തിനെക്കുറിച്ച് നൂറ് ശ്ലോകങ്ങൾ രചിക്കാനുമാണ് കവി ആഹ്വാനം ചെയ്യുന്നത്. കൃഷിയെയും പോത്തിനെയും പ്രതിരോധത്തിന്റെ കണ്ണികളായി വീക്ഷിക്കുന്ന പ്രകൃതിയുമായി മനുഷ്യനുണ്ടാകേണ്ട പ്രാധാന്യത്തെയാണോ സൂചിപ്പിക്കുന്നത് ?

അവതാരിക

ഇന്ത്യൻ വൈഷണിക പാരമ്പര്യത്തിന്റെ പ്രതിരോധസാദ്ധ്യതകളുടെ ക്രിയാത്മകധാരയെ പ്രതിനിധാനം ചെയ്യുന്നതാണ് ഈ കൃതി. സാഹിത്യ കലാസൃഷ്ടികളുടെ രാഷ്ട്രീയമാനത്തിലേയ്ക്ക് അത് ശ്രദ്ധക്ഷണിക്കുന്നു. അതിലൂടെ പ്രകടമാകുന്ന പ്രതിബദ്ധതയാണ് ഈ കൊച്ചു കൃതിയ്ക്ക് ഒട്ടേറെ പ്രാധാന്യം നൽകുന്നത്. ഒരു ഫ്യൂഡൽ സമുദായത്തിൽ രാജാവിനെ പോത്തായി വിഭാവനം ചെയ്യാൻ ധൈര്യപ്പെടുന്ന വൈഷണിക സ്വാതന്ത്ര്യം വിരളമാണ്. സ്വേഛാധിപത്യം നിലനിൽക്കുന്ന സാഹചര്യങ്ങളിലും ക്രിയാത്മകത്വം പ്രതിരോധസാധ്യതകൾ കണ്ടെത്തുന്നതിന്റെ ഒരു ഉദാഹരണമായി ഈ കൃതിയെ പരിഗണിക്കാം.

ഈ കൃതി മലയാളവായനക്കാരുടെ ശ്രദ്ധയിൽ കൊണ്ടുവന്ന ഡോ.കേശവൻ വെളുത്താട്ട് അഭിനന്ദനമർഹിക്കുന്നു. ഇതിന്റെ പ്രസിദ്ധീകരണം നിർവഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതിൽ കേരള ചരിത്രഗവേഷണ കൗൺസലിന് ചാരിതാർത്ഥ്യമുണ്ട്. ഈ ഗ്രന്ഥം വായനക്കാരുടെ സവിശേഷ ശ്രദ്ധ ആകർഷിക്കുമെന്ന് പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു.

കെ.എൻ.പണിക്കർ
ചെയർമാൻ,
കേരള ചരിത്ര ഗവേഷണ കൗൺസിൽ,
തിരുവനന്തപുരം.

പീഡാകാലത്തെ പൊട്ടിച്ചിരി

വൈദികവാങ്മയത്തിലെ ഗാഥാനാരശംസികളിലും പഴന്തമിഴ്പ്പാട്ടുകളിലെ അരചർ വാഴ്ത്തുകളിലും തുടങ്ങി, മദ്ധ്യകാലത്തെ രാജപ്രശസ്തികളിലൂടെ വളർന്ന്, ഈയടുത്ത കാലത്തുപോലും പ്രചാരത്തിലിരുന്ന തിരുനാൾമംഗളങ്ങളിൽ എത്തിനിന്ന വാഴ്ത്തുപാട്ടുകളല്ലാതെ രാജവാഴ്ച്ചയെയും രാഷ്ട്രീയത്തെയും വിമർശിക്കുന്ന പരിപാടികളൊന്നും ഇന്ത്യയിൽ ഉണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നാണ് പൊതുവേ ഒരു ധാരണ. ഇവിടെ രാജാക്കന്മാർ ഉച്ഛൃംഖലമായ അധികാരം നടത്തിപ്പോന്നു; അവരെ നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിവുള്ള ഒരു രണ്ടാം നിരയാവട്ടെ, ഇവിടുത്തെ മണ്ണിൽ വേരോടിയതുമില്ല. ഈയൊരു രാഷ്ട്രീയരൂപമുള്ള സാമൂഹ്യഘടനയാണ്, പാശ്ചാത്യ രാഷ്ട്രമീമാംസകർ ഇന്ത്യയിൽ കണ്ടത്. അവരതിനെ Oriental Despotism (പൗരസ്ത്യ സ്വേച്ഛാധിപത്യം) എന്നു വിളിച്ചു. വായ നാറുന്ന തരം സേവ പറച്ചിലല്ലാതെ സ്വന്തം തടിയിന്മേൽ തട്ടുന്ന വിമർശനം ഇത്തരമൊരു രാഷ്ട്രീയാന്തരീക്ഷത്തിൽ അസാധ്യമാണല്ലോ. ഇന്ത്യയിൽ രാഷ്ട്രീയവിമർശനം തീരേ ഇല്ലെന്ന ധാരണ രൂഢമൂലമാവാൻ ഈ ന്യായവാദം കാരണമായി. രാജാവും ഭരണകൂടങ്ങളും കാട്ടുന്ന തോന്നിവാസങ്ങളെല്ലാം വെറുതേ നോക്കിക്കണ്ട്, തിരുവായക്കെതിർവായയില്ലാതെ, കഴിഞ്ഞുകൂടിയ ഒരു കൂട്ടം നപുംസകങ്ങളായിരുന്നു, ഇന്ത്യക്കാരെന്ന ആ വാദം ബ്രിട്ടിഷ് സാമ്രാജ്യാധിപതികൾക്ക് സൗകര്യമായിരുന്നുവെങ്കിലും തെളിവുകൾക്കെതിരാണ്. ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾ അനുശാസിക്കുന്ന രാജസദസ്സിലെ നർമ്മസചിവനും സംസ്കൃതനാടകങ്ങളിലെ വിദൂഷകനും ഈ ധർമ്മം ഭംഗിയായി നിർവഹിച്ചു. കൂടിയാട്ടത്തിലും കൂത്തിലുമൊക്കെ ചാക്യാന്മാർ രാജാക്കന്മാരെ വിറപ്പിച്ചിരുന്ന കഥ കേരളീയർക്കെങ്കിലും സുപരിചിതമാണ്. രാജാവിനോടും ഭരണത്തോടുമുള്ള വിപ്രതിപത്തി അന്യാപദേശരീതിയിലും നേരിട്ടും കുറേശ്ശെയൊക്കെ വേറെയും പ്രകടിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. ഇത്തരം രാഷ്ട്രീയവിമർശനത്തിന്റെ ഏറ്റവും പ്രകടമായ ഉദാഹരണമായി വേണം, ഇവിടെ അവതരിപ്പിക്കുന്ന *മഹിഷശതകമെന്ന* കൃതി വായിക്കാൻ.[1]

---

[1] ഈ കൃതി എന്റെ ശ്രദ്ധയിൽ പെടുത്തിയത് പ്രശസ്ത സംസ്കൃത പണ്ഡിതനായ പ്രൊഫെസ്സർ പിയർ-സിൽവാൻ ഫിലിയോസാ ആണ്. എണ്ണമറ്റ ഇ-മെയ്‌ലുകളിലൂടെയും അറ്റമില്ലാത്ത ചർച്ചകളിലൂടെയും ഞങ്ങൾ ഈ കൃതിയെക്കുറിച്ച് സംവദിച്ചു. താൻ തയ്യാറാക്കിയ ഒരു ഫ്രെഞ്ച് വിവർത്തനം പ്രസിദ്ധീകരിക്കുന്നതിനു മുൻപേ അദ്ദേഹം എനിക്കു തന്നു. ഇതിനൊക്കെ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോട് ഏറെ കടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. പലേടത്തും അഭിപ്രായവ്യത്യാസം തോന്നിയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അതുപോലും അദ്ദേഹത്തോടുള്ള

പതിനെട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിലെ തഞ്ചാവൂരിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന ഒരു മഹാപണ്ഡിതനാണ്, ഇതിന്റെ കർത്താവ് – വാഞ്ഛേശ്വര ദീക്ഷിതരെന്നു പേര്; 'കുട്ടികവി'യെന്ന് ബിരുദവും. ഈ കൃതി രചിക്കാനുണ്ടായ സാഹചര്യം കവിയുടെ നപ്താവും കൃതിയുടെ വ്യാഖ്യാതാവുമായ വാഞ്ഛേശ്വരയജ്വാവ് ഇങ്ങനെ വിവരിക്കുന്നു:

> പണ്ഡിതന്മാരെക്കൊണ്ടു വിളങ്ങുന്ന കാവേരീതീരം. മേലേക്കിടയിലുള്ള ശിവ വിഷ്ണുക്ഷേത്രങ്ങൾ; തഞ്ചാവൂരെന്ന കിടയറ്റ രാജധാനി. അവിടെ ഭോസലെ വംശത്തിൽപ്പെട്ട പേരുകേട്ട രാജാക്കന്മാർ ഉണ്ടായിരുന്നു. വേദവേദാംഗങ്ങളുടെ കരകടന്നവനും ബുദ്ധിമാനും കന്നടിജാതീയനുമായി അവരുടെ മന്ത്രിയായ വാഞ്ഛേശ്വരൻ അതാതുകാലത്ത് രാജാവിനെ നീതിമാർഗ്ഗത്തിൽ നയിച്ചുവന്നു. ഒരിക്കൽ കുട്ടിയായ രാജാവ് ദുഷ്ടന്മാരായ കുറേ കൂട്ടുകാരുടെ കൂട്ടിൽ പെട്ട് ഏതുനേരവും കളി മാത്രമായി, നല്ല വാക്കുകൾ കേൾക്കാതെയായി. രാജാവിനെ അവരിൽനിന്ന് പിൻതിരിപ്പിക്കാനും നല്ലവഴിക്ക് കൊണ്ടുവരാനും വേണ്ടി അദ്ദേഹം മഹിഷസ്തുതികൊണ്ട് രാജബുദ്ധിയെ കറയറ്റതാക്കി.[2]

ആദരവ് വർദ്ധിപ്പിക്കാനേ ഇടയാക്കിയുള്ളൂ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഫ്രെഞ്ച് വിവർത്തനവും അതിന്റെ അവതാരികയും, വിശദാംശങ്ങൾ പലതും സാദരം നിരാകരിക്കുമ്പോൾ പോലും, ഞാൻ നന്നായി ഉപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ട്. *Mahiṣa śatakam: Vāñcheśvarakavipraṇītam, La Centurie de buffle* de Kuṭṭikavi, Edition et traduition par Pierre-Sylvain Filliozat, *Bulletin d 'Études Indiennes*, N°21.2, 2003, Association Française pour les Études Indiennes, Paris. Script: Nāgarī (and Roman for the French part). (താഴെ *മ.ശ.* എന്ന ചുരുക്കെഴുത്തുകൊണ്ടു സൂചിപ്പിക്കുന്നത് ഈ പതിപ്പിനെയാണ്.) ഈ കൃതിയുടെ മറ്റു രണ്ടു പതിപ്പുകളും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്: a) *Mahiṣaśatakaṃ* by Kuṭṭikavi, resident of Śahajimahārājapura or Tiruviśanallūr in the district of Tanjore, with the commentary entitled *Śleṣārthacandrikā* of Vāñcheśvara, editd by Rāmakṛṣṇamācārya of Vaṅgipuram with the assistance of Mahāliṅgaśāstrin of Śahajimahārājapura, published by Raṅgācārya of Vaṅgipuram at Sarasvatīnilaya Press in 1875 samvat (AD 1932). Script: Telugu. b) *Mahisha Śatakam of Sri Vanchesvarakavi, with the commentary Slesharthachandrika of his great-grandson Sri Vanchesvara Yajva,* with Sanskrit Prastavana by K.S.Venkatarama Sastri and an English introduction by R. Krishnaswami Iyer M.A., B.L., Advocate, Tinnevelly, edited by Gurubhaktasikhamani, Sastraprasarabhushana T.K.Balasubrahmanya Aiyar, B.A., Dharmadhikari, Sri Sankaragurukulam, Srirangam, 1946, IV, 8, 60 pages. Script: Nāgarī. ഇതിൽ നാഗരലിപിയിലുള്ള പതിപ്പ് തഞ്ചാവൂരെ പ്രൊഫെസ്സർ സുബ്ബരായലു എനിക്ക് സംഘടിപ്പിച്ചു തന്നു.

---

[2] വാഞ്ഛേശ്വരദീക്ഷിതരുടെ ശ്ലേഷാർത്ഥചന്ദ്രികയുടെ ആമുഖം കാണുക.

എന്നാൽ കവി പറയുന്നതോ, ഇങ്ങനെ: "പണ്ഡിതർക്ക് ഏതു കാലത്തും ആശ്രയമരുളിയിരുന്ന ആ പഴയ രാജാക്കന്മാരെവിടെ, അറിവിനെ നഞ്ഞായി കാണുന്ന ഇന്നത്തെ വഷളന്മാരും അസഭ്യന്മാരും എവിടെ? എന്തുചെയ്യാം, കൃഷിതന്നെ ശരണം" (3-ാം ശ്ലോകം). എന്നുവെച്ച് താൻ സ്വന്തം ഗ്രാമത്തിലേക്കു മടങ്ങി. "തന്നെ രക്ഷിക്കുന്ന വൻ തനിക്കുടയവൻ" എന്ന പ്രസിദ്ധതത്ത്വം അനുസരിച്ച് പലവിധ ത്തിലും തന്നെ രക്ഷിച്ചു പോരുന്ന പോത്തിനെ സ്തുതിച്ചു കൊണ്ട് താൻ നൂറു ശ്ലോകങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കി. യാതൊരു ഗുണവുമില്ലാത്ത ഒരു നീചമൃഗ ത്തെക്കുറിച്ച് ശ്ലോകങ്ങളുണ്ടാക്കാൻ മെനക്കെടുന്നത് വർണ്ണ്യവസ്തു വിന്റെ മേന്മ കൊണ്ടല്ലെന്നും തന്നെ ദ്രോഹിക്കാൻ നടക്കുന്ന ആ ദുഷ്ടന്മാരായ അധികാരികളോടുള്ള ഈറ കൊണ്ട് അവരെ നിന്ദിക്കാനും വാക്കുകൊണ്ട് ശിക്ഷിക്കാനുമാണെന്നും കവി ആദ്യം തന്നെ പറയുന്നുണ്ട് (10). ഒരു ദയയുമില്ലാത്ത പരിഹാസവും വിമർശനവുമാണ്, അവിടുന്നങ്ങോട്ട്. വ്യാഖ്യാതാവു പറയുമ്പോലെ ദുർബുദ്ധിയായ ഒരു രാജാവിനെ പാട്ടും പാടി നന്നാക്കിയ കഥയല്ല, ഇതെന്നു ചുരുക്കം. ഇതിന്റെ പശ്ചാത്തലത്തിലേക്ക് ഒന്ന് എത്തിനോക്കാം.

ചോഴതലസ്ഥാനമായിരുന്ന തഞ്ചാവൂർ തെക്കേ ഇന്ത്യ യിലെ വലിയൊരു സാംസ്കാരികകേന്ദ്രമായിരുന്നു. ചോഴന്മാരുടെ അപചയ ത്തിനുശേഷം ആ പ്രദേശം വിജയനഗര ചക്രവർത്തിമാരുടെ ഭരണത്തിൻ കീഴിലായി. ആ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ മറ്റു ഭാഗങ്ങളെന്ന പോലെ തഞ്ചാവൂരും "നായ്ക്കന്മാർ" എന്നറിയപ്പെട്ട പ്രഭുക്കന്മാരാണ് ഭരിച്ചിരുന്നത്. പതി നേഴാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ആ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ പ്രഭാവം അസ്തമിച്ചപ്പോൾ അതാതു നായ്ക്കന്മാർ അവിടവിടെ രാജാക്കന്മാരായി. അങ്ങനെ ബിദനൂരും ചെഞ്ചിയിലും മധുരയിലുമൊക്കെപ്പോലെ തഞ്ചാവൂരും ഒരു സ്വതന്ത്രരാജ്യം ഉടലെടുത്തു. ചോഴകാലത്തുണ്ടായിരുന്ന രാഷ്ട്രീയശക്തി തീർത്തും ക്ഷയിച്ചിരുന്നെങ്കിലും ചോഴരാജാക്കന്മാർ ഉദ്ഘാടനം ചെയ്ത സാംസ്കാരികമായ മേന്മ നായ്ക്കന്മാരുടെ നേതൃത്വത്തിലും തുടർന്നു വന്നു. ഇങ്ങനെ തഞ്ചാവൂർ ഭരിച്ചിരുന്ന നായ്ക്കന്മാരുടെ ഉപദേഷ്ടാക്ക ളായിരുന്നു, കവിയുടെ പൂർവന്മാർ.

ഈ കുടുംബത്തിന്റെ തുടക്കം കർണ്ണാടകത്തിൽ നിന്നാണ്.[3] "കന്നടിജാതീയൻ" എന്ന് ഈ കൃതിയുടെ കർത്താവായ വാഞ്ചേശ്വ രദീക്ഷിതരെക്കുറിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രപൗത്രൻ പറയുന്നുണ്ടല്ലോ. ശൃംഗേരി മഠത്തിലെ ശങ്കരാചാര്യന്മാരുമായി ഏറെ അടുപ്പമുള്ളവരായി രുന്നു ഇവർ. ആ മഠവും വിജയനഗരവും തമ്മിലുള്ള ബന്ധം പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. വിജയനഗരചക്രവർത്തിയായ അച്യുതരായരുടെ

---

[3] ഈ കുടുംബത്തെക്കുറിച്ചുള്ള വിശദാംശങ്ങൾ *മ.ശ.*, അവതാരിക, പുറം 3-5ൽ നിന്ന് എടുത്തതാണ്.

ആപ്തനായിരുന്ന ചെവ്വപ്പനായ്ക്കന്റെ സുഹൃത്തായിരുന്നു, പണ്ഡിതനായ ഗോവിന്ദദീക്ഷിതർ. അച്യുത രായരുടെ ഭാര്യ തിരുമലാംബയുടെ സഹോദരി മൂർത്തിമാംബയെ വിവാഹം ചെയ്ത ചെവ്വപ്പനായ്ക്കന് സ്ത്രീധനമായി തഞ്ചാവൂരിലെ നായകത്തനം കിട്ടി. ചെവ്വപ്പനായ്ക്കനോടൊപ്പം ഗോവിന്ദദീക്ഷിതരും തഞ്ചാവൂർക്കു പോന്നു. പാണ്ഡിത്യവും കവിത്വവും കൊണ്ട് ഏറെ പുകഴ്ന്നവരായിരുന്നു, ദീക്ഷിതരുടെ മക്കളായ യജ്ഞ നാരായണ ദീക്ഷിതരും വെങ്കടമഖിയും.

മഹാഭാരതം സംഗ്രഹിക്കുന്ന *ഹരിവംശസാരചരിത*മെന്ന ഒരു മഹാകാവ്യം, രാമായണം സുന്ദരകാണ്ഡത്തിന്റെ ഒരു വ്യാഖ്യാനം, സംഗീതത്തെക്കുറിക്കുന്ന *സംഗീതസുധാനിധി*യെന്ന ഒരു പ്രബന്ധം എന്നിവയുടെ കർത്താവായിരുന്നു, ഗോവിന്ദ ദീക്ഷിതർ. തഞ്ചാവൂരെ സദസ്സിലേക്ക് വിജയനഗരത്തിലെ സംഗീതപാരമ്പര്യം ആനയിച്ചത് ഗോവിന്ദദീക്ഷിതരാണ് (ശാസ്ത്രീയസംഗീതം തെന്നിന്ത്യയിലാകെ ഇന്നും 'കർണ്ണാടക സംഗീതം' എന്നാണല്ലോ, അറിയപ്പെടുന്നത്.) മീമാംസയുടെ രംഗത്തും *ഷഡ്ദർശന*മെന്ന ഒരു ഗ്രന്ഥം ഇദ്ദേഹം രചിച്ചു. മറ്റു പല നിലക്കും ഓർമ്മിക്കപ്പെടുന്ന ഒരാളാണ്, ഗോവിന്ദദീക്ഷിതർ. ചെവ്വപ്പനായ്ക്കന്റെ സദസ്സിൽ ശങ്കരന്റെ അദ്വൈതം, രാമാനുജന്റെ വിശിഷ്ടാദ്വൈതം, മധ്വന്റെ ദ്വൈതം എന്നിവയെക്കുറിച്ച് മഹത്തായ ഒരു സംവാദം ഇദ്ദേഹം സംഘടിപ്പിച്ചു. അപ്പയ്യദീക്ഷിതരും താതാചാര്യരും വിജയീന്ദ്ര തീർഥരുമാണ്, യഥാക്രമം ഓരോ ഭാഗത്തെയും പ്രതിനിധാനം ചെയ്തത്.

ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ മകൻ യജ്ഞനാരായണദീക്ഷിതർ തഞ്ചാവൂർ നായ്ക്കന്മാരുടെ ആസ്ഥാനകവിയായിരുന്നു. തന്റെ പുരസ്കർത്താവായിരുന്ന രഘുനാഥനായ്ക്കനെപ്പറ്റി ഇദ്ദേഹം *രഘുനാഥഭൂപവിജയം* അഥവാ *സാഹിത്യരത്നാകരം* എന്ന ഒരു മഹാകാവ്യവും രഘുനാഥവിലാസം എന്ന ഒരു നാടകവും രചിച്ചിട്ടുണ്ട്. *അലങ്കാരരത്നാകര*മെന്ന മറ്റൊരു ഗ്രന്ഥത്തിൽ സംസ്കൃതത്തിലെ പ്രധാനപ്പെട്ട എല്ലാ അലങ്കാരങ്ങളെയും രാജസ്തുതിപരമായ പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഇദ്ദേഹം ഉദാഹരിക്കുന്നു. തന്റെ സമകാലീനായിരുന്ന ഈ പണ്ഡിതനെക്കുറിച്ച് മേല്പുത്തൂർ നാരായണഭട്ടതിരി ചമച്ചിട്ടുള്ള മൂന്നു പദ്യങ്ങൾ അടങ്ങുന്ന ഒരു കത്ത് പണ്ഡിതർ ഇ.വി. രാമൻ നമ്പൂതിരി കണ്ടെടുത്തു പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്:

യുഷ്മദ്വൈദുഷ്യധൂതം ഖലു കടകഭുവി ത്രായതേ ഭോഗിരാജം
വാണീവേണീവിധൂതാമപി സുരസരിതം കങ്കടീകോ ജടായാം
ഇത്യേവം യജ്ഞനാരായണവിബുധമഹാദീക്ഷിതാ ശത്രുവർഗ-
ത്രാണാദ്ദേവസ്യ തസ്യാപ്യപഹരത ധിയാ സാധു സാർവജ്ഞഗർവം

യുഷ്മാദേവ ക്ഷിതീശോ വിപുലനയവിധിസ്തിഷ്ഠതേ രാജ്യദൃഷ്ട്യാ
തിഷ്ഠദ്ധ്വോ യൂയമേവ പ്രഥിതബുധജനേ സന്ദിഹാനേ സമേതേ
യുഷ്മദ്ഭ്യം തിഷ്ഠതേ കസ്ത്രിദശഗുരുസമാനോഽപി യുഷ്മാദൃശന്യഃ
പ്രജ്ഞാലൂൻ യജ്ഞനാരായണവിബുധമഹാദീക്ഷിതാൻ വീക്ഷതേ കഃ

അസ്വസ്ഥാഃ കേരളീയാസ്സ്വയമതിമൃദവസ്തത്ര ചാഹം വിശേഷാ-
ത്സാർവേ ദൂരപ്രചാരേ ഖലു ശിഥിലധിയഃ കിംപുനർദേശഭേദേ
ഏവം ഭാവ്യേഽപി ദൈവാൽ കുഹചന സമയേ കല്യതാ കല്യതേ ചേൽ
പ്രജ്ഞാബ്ധീൻ യജ്ഞനാരായണവിബുധമഹാദീക്ഷിതാനീക്ഷിതാഹേ[4]

യജ്ഞനാരായണദീക്ഷിതരുടെ അനുജൻ വെങ്കിടേശ്വരദീക്ഷിതർ അഥവാ വെങ്കടമഖി വലിയൊരു പണ്ഡിതനും പേരു കേട്ടൊരു സംഗീതജ്ഞനുമായിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം രഘുനാഥന്റെയും അവസാനത്തെ നായ്ക്കനായ വീര രാഘവന്റേയും സദസ്യനായിരുന്നു.[5]

നായ്ക്കന്മാരുടെ കയ്യിൽനിന്ന് മറാട്ട രാജാവായ ശിവജിയുടെ സഹോദരൻ എക്കോജി തഞ്ചാവൂർ പ്രദേശം പിടിച്ചടക്കി. 1683ൽ എക്കോജിയുടെ മരണശേഷം വെങ്കജി കുറച്ചുകാലം ഭരിച്ചെങ്കിലും 1687ൽ അദ്ദേഹം മരിച്ചതിനെത്തുടർന്ന് ശഹജി രാജാവായി. വെങ്കടമഖി അവരുടെ കൂടെ കൂടി. തഞ്ചാവൂരിലെ പുതിയ ഈ ഭോസലെ രാജാക്കന്മാർ സംസ്കൃത സാഹിത്യത്തെയും സംസ്കാരത്തെയും പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നതിൽ ഒട്ടും പിന്നിലായിരുന്നില്ല. 1710 വരെ രാജ്യം ഭരിച്ച ശഹജി സ്വയം ഒരു പണ്ഡിതനായിരുന്നു; പണ്ഡിതരെ അങ്ങേയറ്റം സഹായിക്കുകയും ചെയ്തു. കുംഭകോണത്തിനടുത്ത് തിരുവിശനല്ലൂരിൽ ശഹരാജേന്ദ്രപുരം എന്ന ഒരു അഗ്രഹാരം അദ്ദേഹം ബ്രാഹ്മണർക്കു ദാനം ചെയ്തു. ഗോവിന്ദദീക്ഷിതരുടെ സന്തതിപരമ്പരയിൽ പെട്ട

---

[4] സോമദേവദീക്ഷിതരെന്നും യജ്ഞനാരായണദീക്ഷിതരെന്നുമുള്ള ചോഴദേശീയരായ രണ്ടു പണ്ഡിതന്മാർക്ക് മേല്പത്തൂർ ഭട്ടതിരിപ്പാട് അയച്ച കത്തിൽനിന്നാണ്, ഈ ശ്ലോകങ്ങൾ. ഇവ കണ്ടെടുത്ത് പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയത് ഇ.വി. രാമൻ നമ്പൂതിരിയാണ്. മാതൃഭൂമി ആഴ്ച്ചപ്പതിപ്പ്, ഫെബ്രുവരി 5, 1939. വടക്കുംകൂർ രാജരാജവർമ്മരാജാവവർകൾ ഈ കത്ത് തന്റെ *കേരളീയസംസ്കൃതസാഹിത്യചരിത്ര*ത്തിൽ ഉദ്ധരിച്ചു ചേർത്തിട്ടുണ്ട്. രണ്ടാം പതിപ്പ്, കാലടി, 1997, വാല്യം 3, പുറം 27.

[5] തഞ്ചാവൂരെ നായ്ക്കന്മാരുടെ കീഴിലെ സാംസ്കാരികാന്തരിക്ഷം വിശദമായി ചർച്ച ചെയ്യുന്ന ഒരു പുസ്തകമുണ്ട്: Velcheru Narayana Rao, David Shulman and Sanjay Subrahmanyam, *Symbols of Substance : Court and State in Nāyaka Period Tamilnadu*, New Delhi, 1992. സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിന്റെ അവിടുത്തെ അവസ്ഥയെക്കുറിച്ച്, പക്ഷേ, ഈ പുസ്തകം ചർച്ച ചെയ്യുന്നില്ല. വാസ്തവത്തിൽ തഞ്ചാവൂരെ നായ്ക്കന്മാരും തുടർന്നു വന്ന മറാട്ട രാജാക്കന്മാരും സംസ്കൃതത്തെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചതിനെക്കുറിച്ച് വിശദമായ പഠനമൊന്നും നടന്നിട്ടില്ല.

ചിലർക്കും ഈ അഗ്രഹാരത്തിൽ ഭൂമി കിട്ടി. അവരുടെ പിന്മുറക്കാരി ലൊരാളാണ്, നമ്മുടെ കവി. ശഹരാജേന്ദ്രപുരത്തെ ക്കുറിച്ച് ഇദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ പറയുന്നു:

> ശ്രീശഹരാജേന്ദ്രപുരേ
> ശ്രീശഹരാജേന്ദ്രവിഷ്ടപൈഃ സദൃശേ
> (ശ്രീശൻ (വിഷ്ണു), ഹരൻ (ശിവൻ), അജൻ (ബ്രഹ്മാവ്), ഇന്ദ്രൻ എന്നിവരുടെ സ്വർഗത്തിനു തുല്യമായ ശഹരാജേന്ദ്രപുരത്തിൽ.)

കുട്ടിക്കാലത്തുതന്നെ വാഞ്ചേശ്വരൻ തന്റെ ബുദ്ധിയും കവനപാടവവും പ്രദർശിപ്പിച്ചു. ശഹജി മഹാരാജാവിനോടൊപ്പം ഒരിക്കൽ ഇദ്ദേഹം മധുര മീനാക്ഷിക്ഷേത്രം സന്ദർശിച്ചു. കവിയായ രാജാവ് അവിടെവെച്ച് മീനാക്ഷിയെപ്പറ്റി ഒരു ശ്ലോകം ഉണ്ടാക്കി ച്ചൊല്ലി:

> പുരി മധുരം ഗിരി മധുരം ഗരിമധുരസ്ധരനിതംബഭാരാഢ്യം
> സ്ഥൂലകുചം നീലകചം ബാലകലാചന്ദ്രാങ്കിതം തേജഃ

രാജാവ് ഒന്നു നിർത്തിയപ്പോൾ കുട്ടിയായ വാഞ്ചേശ്വരൻ ഇങ്ങനെ ചൊല്ലി:

> ഹൃദി തരസാ വിദിതരസാ തദിതരസാഹിത്യവാങ് ന മേ ലഗതി
> കവിലോകേ ന വിലോകേ ഭുവി ലോകേശസ്യ ശാഹജേരുപമാ.

അദ്ഭുതസ്തബ്ധനായ രാജാവ് അവിടെ വെച്ചുതന്നെ വാഞ്ചേശ്വരനെ "കുട്ടികവി" എന്ന് വിളിച്ചാദരിച്ചു. ശ്ലേഷാല ങ്കാരത്തിന്റെ പ്രയോഗത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്ന സാമർത്ഥ്യം മുൻനിർത്തി "ശ്ലേഷചക്രവർത്തി"യെന്ന ഒരു ബിരുദവും ശഹജി അദ്ദേഹത്തിന് കല്പിച്ചുനൽകി. കുട്ടികവി തന്റെ പൂർവികന്മാരെപ്പോലെ രാജസ്ഥാനത്തോട് അങ്ങേയറ്റം കൂറു കാണിച്ചു. ശഹജിയും ഏറെ ബഹുമാനത്തോടെ ഇദ്ദേഹത്തോടു പെരുമാറി.[6] എന്നാൽ എല്ലാ കാലത്തും സ്ഥിതിഗതികൾ ഒരേപോലെയായിരുന്നില്ല. ശഹജിയെത്തു ടർന്നു രാജാക്കന്മാരായ ശരഭോജിയും തുലലാജിയും ദുർബലരായിരുന്നു. തുലലാജി സാഹിത്യവും സംഗീതവുമൊക്കെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുവെന്നു മാത്രം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിന്മുറക്കാർ വ്യത്യസ്തരായിരു ന്നു. അഞ്ചു മക്കളായിരുന്നു, അദ്ദേഹത്തിന്: ഇവരിൽ രണ്ടാൾ "പിറക്കാത്ത മക്ക"ളായിരുന്നു. അവരിലൊരാളായ പ്രതാപസിംഹൻ ദുർബലനായ സയ്യാജിയെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടനാക്കി 1729ൽ അധികാരം പിടിച്ചെടുത്തു. സമകാലികപാശ്ചാത്യ രേഖകൾ ഇയാളെ "കള്ളത്തഞ്ചാ വൂരാൻ" (the wily Tanjorean) എന്ന് വിശേഷിപ്പിക്കുന്നു. മദ്യപാനത്തിലും സ്ത്രീസേവയിലും ഇയാൾ കാണിച്ച താത്പര്യം കുപ്രസിദ്ധമായിരുന്നു. ശരഭോജി മുതലായവർ പണികഴിപ്പിച്ച

[6] ഈ വിശദാംശങ്ങൾ *മ.ശ.*, അവതാരിക, പുറം 9–11ൽ നിന്ന് എടുത്തതാണ്.

സത്രത്തങ്ങളുടെ ചുമരിന്മേൽ മഹാഭാരതത്തിലേയും മറ്റും കഥകൾ കൊത്തി വെപ്പിച്ചപ്പോൾ പ്രതാപസിംഹൻ കെട്ടിച്ചവയിൽ മൈഥുനരംഗങ്ങളാണുള്ളത്!

നീചനായ രാജാവു മാത്രമായിരുന്നില്ല, പതിനെട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധത്തിലെ തഞ്ചാവൂരിന്റെ ശാപം. 1730ൽ അവിടെ കൊടിയൊരു ക്ഷാമം ഉണ്ടായി.[7] ഫലഭൂയിഷ്ഠമായ കാവേരീതടം ദാരിദ്ര്യത്തിന്റെ കൂത്തരങ്ങായി. നാഗപട്ടണത്തു നിന്നും മറ്റും ഇക്കാലത്ത് വൻതോതിൽ അടിമകളെ കയറ്റി അയച്ചിരുന്നതായി ബ്രിട്ടിഷ് രേഖകളിൽ കാണുന്നു. ബ്രിട്ടിഷുകാർ പ്രതാപസിംഹനെതിരായി പട്ടാളത്തെ ഉപയോഗിച്ച് ആക്രമണം നടത്തിയതും ഇക്കാലത്താണ്. തെക്കേ ഇന്ത്യയിൽ ഫ്രെഞ്ചുകാരോടു ചെറുക്കാൻ ബ്രിട്ടിഷുകാർ കർണാട്ടിക്ക് നവാബിന്റെ പക്ഷം പിടിച്ചതും ഘോരമായ യുദ്ധങ്ങൾക്ക് ആ പ്രദേശം മുഴുവൻ അരങ്ങായതും പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. ജലസേചനത്തിനുള്ള ചിറവരമ്പുകൾ തകർത്തും മറ്റു പലവിധത്തിൽ നരനായാട്ടിലേർപ്പെട്ടും സംഹാരതാണ്ഡവമാടിയ ഹൈദർ ആലി ഈ പ്രദേശങ്ങളിൽ വൻനാശം വിതച്ചതും ഇക്കാലത്തുതന്നെ. ജീവിതം ദുരിതപൂർണ്ണമായതോടെ സാമൂഹ്യമായ എല്ലാ തിന്മകളും ആ നാട്ടിനെ വിഴുങ്ങി.

ഇക്കാലത്ത് തഞ്ചാവൂർ പ്രദേശത്ത് പ്രവർത്തിച്ചിരുന്ന ജെർമ്മൻ പയറ്റിസ്റ്റ് മിഷനറിയായിരുന്ന ക്രിസ്റ്റ്യാൻ ഫ്രെഡറിക് ഷാർട്സിന്റെ വിശദമായ വിവരണങ്ങൾ അന്നത്തെ അവിടുത്തെ അവസ്ഥ വ്യക്തമാക്കുന്നു. പരമയോഗ്യനായിരുന്ന ഷാർട്സിന്റെ സാക്ഷിമൊഴി വിശ്വാസയോഗ്യമാണ്. തന്റെ ചേലപ്പട്ടാളത്തിലേക്ക് ആളെ കൂട്ടാൻ പതിനായിരക്കണക്കിന് ജനങ്ങളെ ഹൈദർ ആലി മാർഗ്ഗം കൂട്ടി. നാടായ നാടുതോറും മൈസൂർപ്പട്ടാളം നടത്തിയ കൊലയും കൊള്ളയും കൊള്ളിവെപ്പും ബലാത്സംഗവും മൂലം ജീവിതം അസാധ്യമായി. കാർഷികോത്പന്നങ്ങൾ കവർന്നു കൊണ്ടു പോയതിനുപുറമേ അവർ ചിറവരമ്പുകളും വായ്ക്കാലുകളും മുറിച്ചിട്ട് വൻപിച്ച കൃഷിനാശവും വരുത്തി. ഷാർട്സ് എഴുതുന്നു[8]:

> ആയിരക്കണക്കിന് ആളുകളെ ഹൈദർ ആലി പിടിച്ചുകൊണ്ടു പോയതും ആയിരക്കണക്കിന് ആളുകൾ മരിച്ചതും വെച്ചു നോക്കുമ്പോൾ ഒഴിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന വീടുകളും കാലിയായ ഗ്രാമങ്ങൾ തന്നെയും കാണുന്നത് ഒരു അദ്ഭുതമേയല്ല. ഖേദകരമായ ഒരു കാഴ്ച തന്നെയാണത്. ഞങ്ങൾ ഈ കോട്ടക്കകത്ത് വിശപ്പു കൊണ്ടും

---

[7] ഇവിടുന്നങ്ങോട്ടുള്ള ചരിത്രപരമായ വിശദാംശങ്ങൾക്ക് William Jackson, *Tyāgarāja: Life and Lyrics*, Delhi, 1991, 2002, pp.76-91 കാണുക.

[8] അതേ പുസ്തകത്തിന്റെ 87ാം പേജിൽ ഉദ്ധരിച്ചത്

കഷ്ടപ്പാടു കൊണ്ടും വലഞ്ഞു. രാവിലെ തെരുവുകളിലൂടെ നടക്കുമ്പോൾ ചാണകക്കൂനകളിൽ മനുഷ്യശവങ്ങൾ കൂമ്പാരമായി കിടക്കുന്നതു കാണാം. ഇത്തരം ദുരിതം ഞാൻ ഇതിനു മുൻപ് കണ്ടിട്ടില്ല. ഇനിയൊരിക്കലും ഇത്തരമൊന്ന് കാണാതിരിക്കാൻ എന്നെ ഈശ്വരൻ അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ.

അതിനു പുറമേ പകർച്ചവ്യാധികളും. ഇക്കാലത്ത് തരംഗപ്പാടിയെ (Tranquebar) ഭീകരമായ ഒരു ഛർദ്ദ്യതിസാരം ബാധിച്ചുവെന്ന് മിഷനറിമാർ സാക്ഷ്യപ്പെടുത്തുന്നു. ഇതും മറ്റു പകർച്ചവ്യാധികളും തിരുച്ചിറാപ്പള്ളി, തഞ്ചാവൂർ എന്നീ പ്രദേശങ്ങളേയും സാരമായി ബാധിച്ചു. കെടുകാര്യസ്ഥത, യുദ്ധം, വ്യാധികൾ, ബ്രിട്ടീഷ്-ഫ്രെഞ്ച്-ഡാനിഷ് രാഷ്ട്രീയകുതന്ത്രങ്ങൾ, നവാബിന്റെ ദൗഷ്ട്യങ്ങൾ, ക്രിസ്ത്യൻ മതപ്രചാരണശ്രമങ്ങൾ - ഒക്കെക്കൂടി ചോഴമണ്ഡലം ശരിക്കും ശതകം ചൊല്ലിയ കാലത്താണ്, *മഹിഷശതക*ത്തിന്റെ പിറവി. കവി കൃഷിയെ ആശ്രയിച്ച സന്ദർഭം നോക്കുക: ''കൃഷിചെയ്താൽ ദുർഭിക്ഷം ഉണ്ടാവില്ലെന്ന് നാട്ടിൽ പ്രസിദ്ധം; ആപദ്ധർമ്മമെന്ന നിലക്ക് ബ്രാഹ്മണർക്ക് കൃഷി, ഗോരക്ഷ എന്നിവ മനുപോലും അനുവദിച്ചിട്ടുമുണ്ട്. പണക്കൊതിയന്മാരായ രാജാക്കന്മാർ, ദുർഭിക്ഷത്താൽ പിഴച്ച കാലം: കഴിഞ്ഞു കൂടാൻ വേണ്ടി നമുക്ക് കൃഷിയെ ആശ്രയിക്കാം - അതു കൊണ്ട് എന്താണൊരു തരക്കേട്?'' (5) എന്നദ്ദേഹം ചോദിക്കുന്നു. ആറാമത്തെ ശ്ലോകത്തിൽത്തന്നെ യുദ്ധത്തോട് തനിക്കുള്ള പേടി - “ബിഭേമ്യാഹവാത്” - കവി വ്യക്തമാക്കുന്നുണ്ട്. പനിയും മററു വ്യാധികളും ചോണാട്ടിനെ എത്രമാത്രം ബാധിച്ചുവെന്ന് പണ്ഡിതന്മാർക്ക് പററിയ ഒരു ഉപദേശത്തിലൂടെ കവി കാണിക്കുന്നു: ''ഇഷ്ടമുള്ളതെല്ലാം തരുന്ന, മനുഷ്യരുടെ നേർബന്ധുവായ, പോത്തെന്ന തമ്പുരാനെ വിട്ടും കളഞ്ഞ്, എടോ ചങ്ങാതി, പനിയുടെ കൂടായ ശ്രീരങ്ഗമെന്ന പട്ടണത്തേക്ക് പോവരുത്. അവിടെ ഐശ്വര്യം അകലെയാണ്; അടുത്തള്ളതോ, കാലന്റെ പോത്തിന്റെ കഴുത്തിലെ മണിയൊച്ചയും.'' (8)

ഭീഷണമായ പീഡാകാലത്തോട് ഒരു പ്രതിഭാശാലി എങ്ങനെ പ്രതികരിച്ചുവെന്ന് ഈ കവിത കാണിച്ചുതരുന്നു. ഇവിടെ ഒരു താരതമ്യം സാധ്യമാണ്. ഇതേ കാലത്ത് ഇതേ നാട്ടിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന മറ്റൊരു മഹാനായിരുന്നുവല്ലൊ, ത്യാഗരാജ സ്വാമികൾ. യുദ്ധം, ക്ഷാമം, ദാരിദ്ര്യം, ദുർഭരണം എന്നിവയൊക്കെ കാരണം നാട്ടിൽ പൊറുക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലാതെയായപ്പോൾ എല്ലാം കലികാലത്തിന്റെ വിദ്യയായും അതിനുള്ള ഒരേയൊരു പോംവഴി ഈശ്വരകൃപയൊന്നു മാത്രമായും അദ്ദേഹം കണ്ടു. ഭക്തി - കലർപ്പില്ലാത്ത ഭക്തി - അതൊന്നു മാത്രമാണ് ഈ ദുരിതത്തിൽനിന്ന് കര കയറുവാനുള്ള മാർഗ്ഗമെന്ന് ആത്മാർത്ഥമായി വിശ്വസിച്ച ഒരു നിർമ്മലമനസ്സിന്റെ ആവിഷ്കാരമാണ്, സ്വാമികളുടെ കീർത്തനങ്ങൾ. അവയിൽ ഏതെങ്കിലും ഒന്നെടുത്ത് “ഇത്

ഇന്ന സംഭവത്തിന്റെ പശ്ചാത്തലത്തിൽ വായിക്കാം" എന്നു പറയാൻ പറ്റില്ലെങ്കിലും രാഷ്ട്രീയവും സാമൂഹ്യവുമായ ജീർണ്ണതയും സാമ്പത്തികമായ കഷ്ടപ്പാടും ആ പാട്ടുകളിൽ അനുരണനം ചെയ്യുന്നത് ആർക്കും കേൾക്കാം.[9] കൊട്ടാരത്തിൽ ചെന്നു പാടാൻ രാജകിങ്കരന്മാർ അദ്ദേഹത്തോട് ആവശ്യപ്പെട്ടപ്പോൾ തന്റെ പാട്ട് ഭഗവത്സന്നിധിയിൽ മാത്രം എന്ന് ആ പരമഭാഗവതൻ മറുപടി പറഞ്ഞു. ഭക്തി കൊടുത്ത ധൈര്യമായിരുന്നു, അത്. എന്നാൽ തന്റെയും നാട്ടിന്റെയും ആ നിസ്സഹായാവസ്ഥയിൽ അദ്ദേഹം ചെയ്തത് ഈശ്വരനെ വിളിച്ചു കരയുകയാണ്. നമ്മുടെ കവിയാകട്ടെ, അതേ പരിതഃസ്ഥിതിയിൽ പൊട്ടിപ്പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ആ അട്ടഹാസത്തിന്റെ മുഴക്കം എവിടെയൊക്കെ ചെന്നു കൊള്ളുന്നുണ്ടെന്നോ!

ഈ കവിത പല ഭാഗങ്ങളായി കാണാം. പണ്ഡിതന്മാർക്കു സ്ഥാനം നഷ്ടപ്പെട്ട കൊട്ടാരത്തിന്റെ വാതുക്കൽ പാടുകിട ക്കുന്നതിന്റെ വ്യർത്ഥതയും കൃഷിയുടെ മേന്മയും ഉപന്യസിച്ച് രാജാവിനെയും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരേയും ക്രൂരമായ വാക്കുകൾ കൊണ്ടു നേരേ വിമർശിക്കുന്ന ആദ്യത്തെ ഇരുപത്തിരണ്ടു പദ്യങ്ങളുള്ള ഒന്നാം ഭാഗം. പോത്തിന്റെ മേന്മയുപന്യസിക്കുന്ന മറ്റൊരിരുപത്തേഴു പദ്യം. പോത്തിൽ രാജത്വമാരോപിച്ച് രാജാവിനെ മുറക്ക് വെലിക്കളയുന്ന മറ്റു ചില പദ്യങ്ങൾ. കുറേ പദ്യങ്ങൾ സമകാലികസമൂഹത്തിലേയും സംസ്കാര ത്തിലേയും ജീർണ്ണത തുറന്നുകാട്ടി വിമർശിക്കുന്നു. ഇതിൽ ആദ്യത്തെ ഭാഗത്തിൽ തന്നെ തുടങ്ങുന്ന രാഷ്ട്രീയവിമർശനം കവിയുടെ തന്നെ ഭാഷയിൽ വാഗ്ദണ്ഡം തന്നെയാകുന്നു. മൂന്നാമത്തെ പദ്യം മുതല്ക്ക് ഇതു കാണാം. പഴയകാലത്തെ രാജാക്കന്മാരും അവരുടെ മന്ത്രിമാരും ആശ്രയിക്കുന്ന പണ്ഡിതസമൂഹത്തിന് അമൃതായിരുന്നപ്പോൾ ഇപ്പോഴത്തെ കൂട്ടർ വിദ്യയെ നഞ്ഞായി കാണുന്നവരാണ് (3). വേദവും ലോകവും അംഗീകരിച്ച കൃഷിയുടെ മേന്മ നേരിട്ടു കണ്ടിട്ടും ആൾക്കാർ രാജകൊട്ടാരത്തിന്റെ പുറംവാതിൽക്കൽ പാടു കിടക്കുകയെന്ന കൊടും നരകം കൊതിക്കുന്നത് അദ്ഭുതം തന്നെ (4). ശ്രീധരനെന്നും അംബുദീക്ഷിതരെന്നും രണ്ടു പണ്ഡിതർക്കുണ്ടായ ദുർഗതി കവി വിവരിക്കുന്നതിൽനിന്ന് (6-7) കാവ്യത്തിന്റെ ചരിത്രപരത സിദ്ധിക്കുന്നുവെന്ന് പ്രൊഫെസ്സർ ഫിലിയോസാ കരുതുന്നു. അതേതായാലും തന്റെ അനുഭവം തന്നെ മതി, പാണ്ഡിത്യത്തോട് തനിക്കുള്ള നിഷേധാത്മകമായ നിലപാട് വ്യക്തമാ കാൻ. വിദ്യകൊണ്ട് ഇക്കാലത്ത് വലിയ ഗുണമൊന്നുമില്ല. പുകഴ്കൊണ്ട കുട്ടികവി പോലും ദുഷ്പ്രഭുക്കളുടെ വീട്ടുവാതിൽക്കലാണ്, ഉറക്കം (7). വാസയോഗ്യ

[9] അതേ പുസ്തകത്തിന്റെ 90-93 പേജ്

മല്ലാത്തത് സ്വന്തം രാജ്യത്തിന്റെ രാജധാനി മാത്രമല്ല; ശ്രീരംഗം പോലുള്ള പട്ടണങ്ങളും മെച്ചമൊന്നുമല്ല (8).

പോത്തിനെ സ്തുതിക്കുന്നത് പ്രഭുക്കന്മാരെ നിന്ദിക്കാൻ വേണ്ടിത്തന്നെയാണെന്ന് കവി ഒന്നിലധികം തവണ വ്യക്തമാക്കുന്നുണ്ട്. തന്നെ ദ്രോഹിക്കുന്നതിൽ മുഴുകിയിരിക്കുന്ന, തന്റെ മേന്മ അറിയാത്ത, പ്രഭുക്കളെ നിന്ദിക്കാനാണ്, തന്നെ ഇപ്പോൾ രക്ഷിക്കുന്ന രാജശ്രീ പോത്തു തമ്പുരാനെ നമസ്കരിച്ചുകൊണ്ട് തന്റെ മൊഴിമിടുക്ക് സഫലമാക്കുന്നത് (9). തന്നെ ദ്രോഹിക്കുന്ന അധികാരി നീചന്മാരോടുള്ള ഈറയാൽ അവരെ നിന്ദിച്ച് ആ പ്രഭുക്കന്മാരെ വാക്കുകൾകൊണ്ട് തല്ലാൻ തന്നെയാണത് (10). ഇത് കേട്ടിട്ടെങ്ങാനും ആ രാജാക്കന്മാർ തങ്ങളുടെ ദുർഗുണങ്ങളെപ്പറ്റി മനസ്സിലാക്കി നന്നായാൽ നന്നായെന്നു മാത്രം (11). രാജാവ് മന്തനാണ്; അദ്ദേഹത്തിന്റെ മന്ത്രിമാർ അതിലേറെ. അവരെ ആശ്രയിക്കുന്നവർ എല്ലാം കട്ടുമുടിക്കുന്ന ദേശദ്രോഹികളും. കൃഷി ചെയ്യാനാണെങ്കിലും അത് ഈ ചോണാട്ടിൽ വേണ്ട: എനിക്ക് ഒടുക്കം കോണകമെങ്കിലും ബാക്കി കിട്ടി: നിനക്ക് അതുപോലുമില്ലല്ലോ (12).

ഈ കൃതി രാജസേവകന്മാരേയും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരേയും വിമർശിക്കുന്നതാണെന്നും കവിയുടെ കോപത്തിന് രാജാവ് വലുങ്ങനെ ശരവ്യനാവുന്നില്ലെന്നും ഫിലിയോസാ കരുതുന്നു.[10] "മുഗ്ധമതിഃ" എന്നതിന് "നിഷ്കളങ്കൻ" (innocent d'esprit) എന്ന് അർഥം പറഞ്ഞും മറ്റു പല നിലക്കും രാജാവിനെ കുറ്റ വിമുക്തനാക്കാനും കവിയെ തികഞ്ഞ രാജഭക്തനാക്കാനും അദ്ദേഹം ഒരു ശ്രമം നടത്തുന്നുണ്ട്. ഇതിനോടു പൂർണ്ണമായും യോജിക്കാൻ ആവുന്നില്ല. തന്റെ മുതുമുത്തശ്ശനായ കവിയെക്കുറിച്ച് വ്യാഖ്യാതാവ് പറഞ്ഞത് അങ്ങനെത്തന്നെ സ്വീകരിച്ചതു കൊണ്ടായിരിക്കാം ഇദ്ദേഹം ഈ വഴിക്കു പോയത്.[11] ഈ വിധേയത്വം വ്യാഖ്യാനത്തിലുടനീളം കാണാം.

[10] *മ.ശ.*, Introduction, pp. 11-12.

[11] വ്യാഖ്യാനാരംഭത്തിൽത്തന്നെ വ്യാഖ്യാതാവു പറയുന്നു: "ഒരിക്കൽ കുട്ടിയായ രാജാവ് ദുഷ്ടന്മാരായ കുറേ കൂട്ടുകാരുടെ കൂട്ടിൽ പെട്ട് ഏതുനേരവും കളി മാത്രമായി, നല്ല വാക്കുകൾ കേൾക്കാതെയായി. രാജാവിനെ അവരിൽനിന്ന് പിൻതിരിപ്പിക്കാനും നല്ലവഴിക്ക് കൊണ്ടുവരാനും വേണ്ടി അദ്ദേഹം മഹിഷസ്തുതികൊണ്ടു രാജബുദ്ധിയെ കറയറ്റതാക്കി." ഒരു പാട്ടു പാടി രാജ്യം നന്നാക്കാമായിരുന്നെങ്കിൽ! രാജസേവകനായ ഈ വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പക്ഷം ഫിലിയോസാ അവർകളെ സ്വാധീനിച്ചതുപോലെ തോന്നുന്നു. ഉദാഹരണത്തിന് പതിനൊന്നാം ശ്ലോകത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം നോക്കുക: "അനേന രാജ്ഞഃ പ്രാമാണികത്വേ ƒപി തത്പരിസര വർതിനോƒധികാരിണഃ ഖലാ ഇതി സൂച്യതേ. തഥാ ച രാജ്ഞോƒപി ഹിതോപദേശരൂപത്വാന്നൈത് പ്രബന്ധേ രാജ്ഞോ ദ്വേഷ ഇതി ഭാവഃ."

ആദ്യത്തെ രണ്ടുശ്ലോകങ്ങളുടെ വ്യാഖ്യാനം ഇത് തെളിയിക്കുന്നു. വേറെ ശ്ലോകങ്ങളുടെ വ്യാഖ്യാനത്തിലും ഇതുണ്ട്. അതോടൊപ്പം, ഏതു നിലക്കും പ്രക്ഷിപ്തമെന്നു കരുതേണ്ടുന്ന 101, 102, പദ്യങ്ങളെ ഗൗരവമായെടുത്തതും ഫിലിയോസാ അവർകളെ വഴിതെറ്റി ച്ചിരിക്കാം.

ശ്രീമദ്ഭോസലവംശദുഗ്ധജലധേഃ സമ്പൂർണചന്ദ്രോപമോ
യഃ ശാസ്തി ക്ഷിതിമക്ഷതി ക്ഷിതിപതിർമൂർതഃ പ്രതാപഃ സ്വയം
ദീർഘായുർജിതശത്രുരാത്മജയുതോ ധർമീ പ്രജാരാഗവാൻ
ഉല്ലാഘോ/സ്തു സ നിസ്തുലൈർനിജസഭാസ്താരൈഃ ക്രമാദാഗതൈഃ 101.

രാജാ ധർമപരഃ പരമ്പരധൃതസ്നേഹാശ്ച തന്മന്ത്രിണോ
രാജന്വത്യവനീ വനീപകജനാ ആഢ്യാ ഭവന്തു ക്ഷിതൗ
പുഷ്ടാങ്ഗാഃ പശവശ്ചരന്തു ഭജതാം ദുർഭിക്ഷവാർതാ ലയം
വാഞ്ഛാനാഥകവേഃ കൃതിശ്ച കുരുതാം നിർമത്സരാണാം മുദം 102.

കൃതിയുടെ ഉടലിലും ഉയിരിലും ഉള്ള ശക്തമായ വിമർശനങ്ങളിലും കടുത്ത പരിഹാസത്തിലും ഒന്നും കാണാത്ത ഈയൊരു വിധേയത്വം നമ്മുടെ കവിയുടേതല്ലതന്നെ. രാജസദസ്സിലെ ഏതെങ്കിലും വൈതാളികൻ, ഒരുപക്ഷേ വ്യഖ്യാതാവായ വാഞ്ഛേശ്വരയജ്വാവുതന്നെ, കൃതിയുടെ അവസാനം ഇങ്ങനെ രണ്ടു ശ്ലോകം എഴുതിച്ചേർത്തതാവാനേ വഴിയുള്ളൂ. ഇനി തത്കാലം ശിക്ഷയിൽനിന്ന് ഒഴിവാവാനോ മറ്റോ ഈ നാൽക്കാലികളെ കവി തന്നെ കൂട്ടിക്കെട്ടിയതാണെങ്കിലും പ്രക്ഷേപണം പ്രക്ഷേപണമല്ലാതാവില്ലല്ലോ. എന്നുമല്ല, ശതകത്തിനു മകുടം ചാർത്തുന്ന നൂറാമത്തെ

സുഗ്രീവോ/സി മഹാൻ ഗജോ/സി വപുഷാ നീലഃ പ്രമാഥീ തഥാ
ധൂമ്രശ്ചാസി മഹാനുഭാവ മഹിഷ ത്വം ദുർമുഖഃ കേസരീ.
ഇത്ഥം തേ സതതം മഹാകപിശതാകാരസ്യ സാഹായ്യതഃ
സീതാം പ്രാപ്യ വിലങ്ഘ്യ ദുഃഖജലധിം നന്ദാമി രാമഃ സ്വയം

എന്ന ആ മനോഹരപദ്യമുണ്ടല്ലോ - സുഗ്രീവാദികളായ മഹാകപികളുടെ മുഴുവൻ സാന്നിദ്ധ്യവുമുള്ള പോത്തിന്റെ സഹായത്തോടെ സങ്കടക്കടൽ കടന്ന് സീത(ഉഴവുചാൽ)യെ വീണ്ടെടുത്ത് താൻ തന്നെ രാമനായി ആനന്ദിക്കുന്ന ആ പദ്യം - അതിനു ശേഷം മറ്റെന്തും വെറും അനൗചിത്യമാണ്. അതുകൊണ്ട് ഈ രണ്ടു പദ്യങ്ങളും പ്രക്ഷിപ്തങ്ങളായേ ഞാൻ എടുക്കുന്നുള്ളൂ.

വാസ്തവത്തിൽ രാജവിഡംബനവും വിമർശനവും നടത്തുന്ന വിഷയത്തിൽ കവി യാതൊരു ദാക്ഷിണ്യവും കാണിക്കുന്നില്ല. മൂന്നാമത്തെ ശ്ലോകത്തിൽ തന്നെ ഇതു തുടങ്ങുന്നു. നാനാജി, ശഹജി, മുതലായ പഴയ രാജാക്കന്മാരുടെ മേന്മ പറഞ്ഞതിനു ശേഷം ഇന്നുള്ളവരെക്കുറിച്ചു പറയുന്നത് "വൃഷളന്മാരും അസഭ്യന്മാരും" എന്നാണ്! കഴിഞ്ഞില്ല: രാജാക്കന്മാരുടെ പുറം വാതിൽക്കൽ

പാടുകിടക്കുകയെന്നത് രൗരവനരകമാണ് (4). രാജാക്കന്മാർ പണക്കൊതിയന്മാരാണ് (5). തന്റെ യോഗ്യതയറിയാത്ത പ്രഭുക്കന്മാർ തന്നെ ദ്രോഹിക്കുന്നതിൽ മുഴുകിയിരിക്കുന്നു (9). തന്നെ ദ്രോഹിക്കുന്ന അധികാരി നീചന്മാരോടുള്ള ക്രോധം മൂലം അവരെയും അവരുടെ പ്രഭുക്കന്മാരെയും നിന്ദിച്ച് ശിക്ഷിക്കാനുള്ള ഒരു ഉപാധിയായാണ് താൻ ഈ പ്രബന്ധം രചിക്കുന്നത് (10). രാജാക്കന്മാർ ഇതു കേട്ട് തങ്ങളുടെ ദുർഗുണങ്ങളെപ്പറ്റി മനസ്സിലാക്കിയാൽ നന്നായി (11). രാജാവ് മന്ദനാണ് (12). രാജസഭയിൽ യോഗ്യനായ അംഗമാവും പോത്ത് - മറ്റുള്ളവരെ അപേക്ഷിച്ച് വാചസ്പതിതുല്യൻ (22)! ധനഭ്രാന്തു മുഴുത്ത രാജാക്കന്മാരുടെ ദുർഗുണങ്ങളെ പാഴായി വാഴ്ത്തിപ്പാടാനൊരുമ്പെട്ട് കെട്ടുപോയതാണെന്റെ വാക്കുകൾ (26). രാജാക്കന്മാർ ഒരു വ്യവസ്ഥയുമില്ലാത്തവരാണ്; അവരെക്കൊണ്ടു മടുത്തു (29). തണ്ടുതപ്പികളായ ഈ ദുഷ്ടരാജാക്കന്മാരുടെ ദയ തൊട്ടുതെറിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ക്രൂരവാക്കുകൾ കേട്ട് കെട്ടുപോയ താണെന്റെ കാതുകൾ - അവക്ക് പോത്തിന്റെ അമറൽ അമൃതം തന്നെ (31). നീചരാജാക്കന്മാർ മൂഢന്മാരും ആഭാസന്മാരുമാണ്; പണത്തിന്റെ ചൂടുകൊണ്ട് ഭീഷണമായ മുഖമാണവർക്ക്. അവരെ സേവിക്കുന്നത് വെറുതേയാണ് (32). ചീത്ത വർത്തമാനം മാത്രം പറയുന്ന അഹങ്കാരികളായ പടയാളിക്കൂട്ടങ്ങളുടെ കയ്യിലെ നീളമുള്ള ചുരുട്ടുകളിൽനിന്ന് വമിക്കുന്ന പുകകൊണ്ട് ഇരുണ്ടതും അവരുടെ തുപ്പലിന്റെ ദുർഗന്ധം നിറഞ്ഞതുമായ രാജകൊട്ടാരത്തിന്റെ മുറ്റത്തങ്ങനെ നിൽക്കുകയെന്നത് ക്ലേശമാണ് (38). രാജാക്കന്മാർ പണക്കൊഴുപ്പിന്റെ ഇരുട്ടുകൊണ്ട് കണ്ണുകാണാതായി വേണ്ടതും വേണ്ടാത്തതും തിരിച്ചറിയാതെ മന്ദം മയങ്ങിയവരാണ്. അവരവിടെ നിൽക്കട്ടെ (50). കാട്ടാളന്മാരെപ്പോലെ ക്രൂരന്മാരും കൊലയാളികളും ആണ് ഈ രാജാക്കന്മാർ (51).

ഇങ്ങനെ രാജാവിനെ നേരിട്ടു ശകാരിക്കുന്ന കുറേ പദ്യങ്ങൾ മാത്രമല്ല, ഈ കൃതി വലിയൊരു രാഷ്ട്രീയ വിമർശനമാണെന്നു പറഞ്ഞതിന് ആസ്പദം. പോത്തിനെ രാജാവായും രാജാവിനേയും രാജാവിന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരേയും പോത്തായും കാണുന്നത് വലിയൊരു രാജസ്തുതിയല്ലല്ലോ! പോത്തിനെ രാജാവായി കാണുന്നത് പൊതുവേ രണ്ടു വിധത്തിലാണ്: നേരിട്ടുള്ള സംബോധനകൾ കൊണ്ടും പോത്തിൽ രാജഗുണങ്ങൾ ആരോപിച്ചുകൊണ്ടും. താഴെക്കൊടുത്തിരിക്കുന്ന സംബോധനകൾ നോക്കുക:

> മഹിഷാധിരാജൻ (26, 30, 33, 54, 57, 64, 66, 79, 83), സൈരിഭപതി (8, 27, 35, 38, 49, 84), മഹിഷേന്ദ്രൻ (17, 34, 39, 52, 53, 61, 67, 70), കാസരപതി (21, 51, 58, 78, 99), കാസരേശ്വരൻ (41, 72, 80, 86, 97), കാസരേന്ദ്രൻ (37, 40, 81), കാസരസാർവഭൗമൻ (29, 56), സൈരിഭരാജരാജൻ (20), ശ്രീകാസരാധീശ്വരൻ (62), ലുലായരാജൻ (48, 60), മഹിഷക്ഷി

തീശ്വരൻ (69, 92), കാസരക്ഷ്മാപതി (90, 98), മഹാസൈരിഭൻ (71, 96), സൈരിഭമണ്ഡലേശ്വരൻ (46), സൈരിഭമണ്ഡലേന്ദ്രൻ (68), കാസര മണ്ഡലേശ്വരൻ (63), മഹിഷേശ്വരൻ (7), രാജശ്രീമഹിഷൻ (9), മഹിഷാ ഭിവ്യപ്രഭു (23), മഹിഷാവതംസൻ (45,), ലുലായപ്രഭു (6), മഹിഷാ ധീശൻ (77), ലുലായാധീശൻ (95).

പോലീസുകാരനെ കുരങ്ങനെന്നു വിളിച്ചതു കുറ്റമാണെന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ കുരങ്ങനെ പോലീസെന്നു വിളിക്കാൻ അനുവാദം വാങ്ങിയ രസികന്റെ കഥ ഇവിടെ ഓർമ്മിക്കാം. ഇതിനു പുറമേ രാജാവിന്റെ ഗുണങ്ങളും കലകളും പോത്തിൽ ആരോപിക്കുന്ന ആ പരിപാടി ഇവിടെ അങ്ങേയറ്റം സംഗതമാണ്. ചില ഉദാഹരണങ്ങൾ കൊടുക്കാതെ വയ്യ. കവി പോത്തിനെ രാജാവായി അഭിഷേകം ചെയ്യുന്നു.

ഏഹി ത്വം സരസീതടം തവ പുനർമൂർധാഭിഷേകം ജലൈ-
രസ്മത്സംവസഥാവനായ കരവൈ രാജേവ സംരക്ഷ മാം .

"നീതന്നെയാണ് ഞങ്ങൾക്ക് രാജാവ്" എന്ന പല്ലവിയാണ്, അടുത്ത രണ്ടു പദ്യത്തിൽ:

ഭൂപോ ഭൂപ ഇതീവ കിം ത്വനുഗതാ ജാതിർഘടത്വാദിവദ്
ഭൂമാവസ്തി യ ഏവ രക്ഷതി ജനാൻ രാജാ സ ഏവ സ്വയം
കിം ഭൂമീപതയഃ ശരാരവ ഇമേ ക്രൂരാഃ കിരാതാ ഇവ
പ്രായഃ സാർവജനീന കാസരപതേ രാജാ ത്വമേവാസി നഃ 51.

സാനന്ദം മഹിഷീശതം രമയസേ മൂർധാഭിഷേകോ ƒന്വഹം
ത്വം വാലവ്യജനാവധൂതിമസകൃത് പ്രാപ്നോഷി
ശൃങ്ഗാന്വിതഃ
കിം ച സ്വാം പ്രകൃതിം ന മുഞ്ചസി തൃണപ്രായം ജഗത്
പശ്യസി
സ്വസ്തി ശ്രീമഹിഷേന്ദ്ര തേ സ്തു നിയതം രാജാ
ത്വമേവാസി നഃ 52.

ജനങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്നവനാണ് രാജാവ്. "രാജാനമഭിഷിഞ്ചതി" എന്ന നിയമപ്രകാരം അഭിഷേകം കഴിഞ്ഞാലേ രാജാവാവൂ എങ്കിൽ, ഹേ പോത്തേ, കുളക്കരയിലേക്കുവരൂ, ഞാൻ നിന്റെ തലയിൽ വെള്ളം പാരട്ടെ. ജനരക്ഷ മാത്രമല്ല, പോത്തിലെ രാജലക്ഷണം. മേലുദ്ധരിച്ച 52 ാം ശ്ലോകവും താഴെക്കൊടുക്കുന്ന അതിന്റെ വ്യാഖ്യാനവും നോക്കുക:

സാനന്ദം ആനന്ദേന സഹിതം യഥാ ഭവതി തഥാ. മഹിഷീണാം ശതം, ശതമിത്യുപലക്ഷണം, സഹസ്രമയുതം വേതി ബോദ്ധ്യം. രമയസേ ക്രീഡയസേ. അന്വഹം പ്രത്യഹം. മൂർധ്നി ശിരസി. അഭിഷിക്തഃ സ്നപിതഃ. വാലമേവ വ്യജനം, തസ്യാവധൂതിം ചാലനം. അസകൃത് പുനഃ പുനഃ പ്രാപ്നോഷി. ശൃങ്ഗാഭ്യാം വിഷാണാഭ്യാമന്വിതോ യുക്തഃ. കിം ച സ്വാം പ്രകൃതിം സ്വകീയം ജാഡ്യാദിസ്വഭാവം ന

മുഞ്ചസി ന ത്യജസി. തൃണപ്രായം തൃണപ്രചുരം ജഗത്പശ്യസി ഈക്ഷസേ, ഭക്ഷണാർഥമിതി ഭാവഃ. 'പ്രായോ വയസി ബാഹുല്യേ തുല്യാനശനമൃത്യുഷു' ഇത്യമരഃ. രാജപക്ഷേ - മഹിഷീണാം കൃതാഭിഷേകാണാം സ്ത്രീണാം, 'കൃതാഭിഷേകാ മഹിഷീ' ഇത്യമരഃ. ശതേ സഹസ്രേ വാ പരിഗണിതേ രമയസേ. അന്തഃപുരസ്ത്രിയഃ യഥാ സംഭോഗാദിനാ തുഷ്യന്തി, തഥാ കലാശാസ്ത്രോക്തപ്രകാരേണ താസാം പ്രീത്യതിശയം ജനയതി. 'മൂർധാഭിഷിക്തോ രാജന്യഃ' ഇത്യമരഃ. വാലം ചാമരം വ്യജനം താലവൃന്താദികം തയോരവധൂതിം, ശൃങ്ഗേണ പ്രഭുത്വേനാന്വിതഃ, 'ശൃങ്ഗം പ്രഭുത്വേ' ഇതി വിശ്വഃ. സ്വാം പ്രകൃതിം സ്വകീയരാജ്യാങ്ഗം സ്വാമ്യമാത്യാദികം, 'രാജ്യാങ്ഗാനി പ്രകൃതയഃ' ഇത്യമരഃ. ജഗദ്ഭുവനം തൃണപ്രായം തൃണസദൃശം യഥാ ഭവതി തഥാ പശ്യതി. ജനേഷ്വൈശ്വര്യാദ്യല്പത്വേന തത്ര രാജ്ഞസ്തൃണബുദ്ധിർഭവതീത്യർഥഃ.

ഇങ്ങനെ ഏതുനിലക്കു നോക്കിയാലും പോത്ത് രാജാവു തന്നെ. കഴിഞ്ഞില്ല. ദുഷ്ടരാജാക്കന്മാരുടെ വാതിൽക്കൽ തനിക്ക് പാടുകിടക്കേണ്ടിവന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അത് പോത്തുതമ്പുരാന്റെ പിന്നാലെ നടക്കാഞ്ഞതുകൊണ്ടാണ് (7). തന്റെ രക്ഷിതാവ് രാജശ്രീ പോത്ത് അവർകളാണ് (9). എല്ലാവർക്കും ഉപകാരിയായ, ധാന്യം കൊണ്ടും ധനം കൊണ്ടും ജനങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്ന, പോത്തൊരുത്തനെ മാത്രം ഈ ലോകത്തിൽ ഞാൻ ധന്യനെന്നെണ്ണും. മറ്റു രാജാക്കന്മാരെക്കൊണ്ട് എന്താണു കാര്യം (16)? അല്ലയോ പോത്തു തമ്പുരാനേ, നിന്നെ ആശ്രയിക്കുന്ന മനുഷ്യർക്ക് സ്വപ്നത്തിൽ പോലും ദാരിദ്ര്യം ഉണ്ടാവുന്നില്ല. എല്ലാ ജനങ്ങളേയും രക്ഷിക്കാൻ ഒരുങ്ങിപ്പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന, ദീനന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിനു ബന്ധുവായ, താങ്കൾക്ക് നന്മ ഉണ്ടാവട്ടെ (30). ഇഷ്ടം സാധിപ്പിക്കുന്ന പോത്തെന്ന എന്റെ രാജാവിനെ പണ്ഡിതന്മാർ ആശ്രയിക്കുന്നില്ല (32). തൊഴുത്ത് നിനക്ക് അരമനയാണ്; ചാണകം കസ്തൂരിയും ദേഹത്തെ മണ്ണും പൊടിയും പുത്തൻ പട്ടുടയാടയും (33). നീ അശ്വമേധത്തിന് ദീക്ഷയെടുത്തവനെപ്പോലെയാണ് (58). ഭീഷ്മൻ (ഭയാനകൻ) അനലൻ (എത്രയായാലും മതിയാവാത്തവൻ), നൃഗൻ (മനുഷ്യന് അടുക്കാവുന്നവൻ), ഹ്രസ്വരോമൻ (ചെറിയ രോമങ്ങളുള്ളവൻ), ഭരതൻ (ഭരം - ഭാരം - ഉള്ളവൻ), പൃഥു (വലിയ ദേഹമുള്ളവൻ), മരുത്തൻ (വായുവേക്കാളും അധികം ശക്തിയുള്ളവൻ) - ഈ പുണ്യപുരാണരാജാക്കളൊക്കെ നിന്നിൽ ഉള്ളപ്പോൾ മറ്റു നീചരാജാക്കന്മാരെ ഞാൻ എന്തിന് ആശ്രയിക്കണം? (82). മറ്റൊരു ശ്ലോകത്തിൽ മഹാഭാരതത്തിലെ പല രാജാക്കന്മാരുടെയും ഗുണങ്ങൾ കവി പോത്തിൽ കാണുന്നു (85).

രാജാവിനെ പോത്തായും പോത്തിനെ രാജാവായും കാണുകയും ശകാരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതോടെ ഇതിലെ രാഷ്ട്രീയവിമർശം അവസാനിക്കുന്നില്ല. രാജാവിന്റെ പ്രതി പുരുഷന്മാരായ പ്രഭുക്കന്മാരേയും പലവിധത്തിലുമുള്ള ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരേയും വെടിപ്പായി ചീത്ത പറയുന്നുണ്ട്, ഈ കാവ്യത്തിൽ. മൂന്നാമത്തെ ശ്ലോകത്തിലുള്ള "വിദ്യയെ നഞ്ഞായി കാണുന്ന വൃഷളന്മാരും അസഭ്യന്മാരും" എന്ന പ്രയോഗം സമകാലീന രാജാക്കന്മാരെയും അവരുടെ മന്ത്രിമാരെയും ഒരേപോലെ ഉദ്ദേശിച്ചുള്ളതാണ്. രാജാവിന്റെ സചിവന്മാർ ദുഷ്ടന്മാരും ദേശദ്രോഹപരന്മാരും സർവോപഹാരോദ്യതന്മാരും ആണ് (12). തമ്മിൽ മത്സരിച്ച് ധാന്യമോ ധനമോ വർദ്ധിപ്പിക്കുക, പിന്നെ ദേശാധികാരം കൊതിച്ച് സാഹസികളായി നടിക്കുക, എന്നിട്ടു രാജാവിന്റെ അടുത്തുള്ളവരെ കൈക്കൂലി കൊണ്ട് വശത്താക്കി നാട്ടിലെ സ്വത്തു മുഴുവനും ബലാൽക്കാരമായി കവർന്നെടുക്കുക - ഈ നീചന്മാർ കാലന്റെ അടുത്ത് പോട്ടെ (13). വിദ്യകൊണ്ട് കഴിച്ചുകൂട്ടാൻ വയ്യെന്നായപ്പോൾ ഞാൻ കൃഷിയിൽ ഏർപ്പെട്ടു. ഒടുവിൽ ചെടികൾ വിളഞ്ഞു പാകമാകുമ്പോൾ എവിടുന്നോ ചതിയന്മാരായ സുഭേദാർ, ഹവൽദാർ, മണിയം, മേൽജുഷ്ടൻ, കൈക്കാരൻ, ഹരിക്കാരൻ, സ്ഥലസമ്പ്രതി, മജുംദാർ തുടങ്ങിയ ദയയില്ലാത്തവർ കണ്ടം വളയുന്നു. കഷ്ടം, എന്താണു പറയുക (15)! പണക്കൊഴുപ്പിന്റെ മത്തെന്ന മഷിപുരണ്ടും ദുഷ്ടരായ കൂട്ടുകാരോടു ചേർന്ന് ദിവസേന തീറ്റയിലും മൈഥുനത്തിലു മേർപെട്ടും ബുദ്ധി ചുട്ടുകെട്ടുപോയ ഈ മന്തന്മാരായ ധനിക സമർത്ഥന്മാരെപ്പറ്റി "ഹാ, കഷ്ടം" എന്നല്ലാതെ എന്താണ് പറയുക (16)? ധനത്തിന്റെ കൊഴുപ്പുകൊണ്ട് മദിച്ച ഈ ദുർദ്ധനികർ ദുരാഗ്രഹം നിറഞ്ഞ ചണ്ഡാലരും പുലയാടിമക്കളും എപ്പോഴും കടുത്ത വാക്കുകളുപയോഗിക്കുന്ന നായ്ക്കളും ആണ്. അവരുടെ മോന്ത കാണുന്നതിലും നല്ലതാണ്, നിന്റെ ആ വലിയ വൃഷണം കാണുന്നത്. പോത്തുതമ്പുരാനേ, അതുകൊണ്ട് വയറു നിറച്ച് ഭക്ഷണമെങ്കിലും കിട്ടും (17).

അവിടുന്നങ്ങോട്ട് കുറച്ചു പദ്യങ്ങൾ സുഭേദാർമാരെന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ ചീത്തപറയാനാണ് കവി ഉപയോഗിക്കുന്നത്. പോത്ത് ദേഹം ഉഷ്ണിച്ച് ഉണ്ടാക്കുന്നതെല്ലാം സുഭേദാർമാർ കൊണ്ടു പോവുന്നു: സ്നേഹം കൊണ്ടായാലും ബലം കൊണ്ടായാലും മക്കളാണല്ലോ, പിതൃസ്വത്ത് കൊണ്ടു പോവുന്നത് (18). ശ്ലേഷാലങ്കാരത്തിന്റെ വിദഗ്ദ്ധമായ ഉപയോഗം വഴി സുഭേദാർമാരും പോത്തും സമാനന്മാരാണെന്നു കണ്ടെത്തി അവർ പോത്തിന്റെ ഏട്ടന്മാരോ അനിയന്മാരോ എന്നു കവി ശങ്കിക്കുന്നു (19). കെട്ടുകണക്കിന് പച്ചപ്പുല്ലു തന്നും വെള്ളത്തിലിറക്കിയും മേലൊക്കെ ഉരച്ചുകഴുകിയും പല വിധത്തിലും താൻ ഏറെക്കാലം സേവിച്ച പോത്തിനോട് ഒരു

പ്രത്യുപകാരം കവി ആവശ്യപ്പെടുന്നു: അതിന്റെ പുറത്തുകയറി സവാരി ചെയ്യുന്ന കാലദേവനെ കഴിവതും വേഗം ആ സുഭേദാരുടെ അടുത്തേക്ക് എത്തിക്കുക (20)! പോത്തേ, നിനക്ക് വിശക്കുന്നുണ്ടോ? ഞങ്ങൾ പുല്ലുപോലെ കണക്കാക്കിയിട്ടുള്ള ഈ സുഭേദാർമാരെ സുഖമായി തിന്നുകൊള്ളുക. അല്ലാതെ ആർക്കും ഒരുപദ്രവവും ചെയ്യാത്ത ഈ ഒണക്ക വൈക്കോൽക്കെട്ടുകൾ എന്നും തിന്നതുകൊണ്ട് നാട്ടുകാർക്ക് എന്താണ് ഒരുപകാരം (21)?

രാഷ്ട്രീയമായ ശകാരം മാത്രമല്ല, *മഹിഷശതക*ത്തിലുള്ളത്. കവി നാട്ടിനെ ബാധിച്ച സാമൂഹ്യവും സാംസ്കാരികവുമായ ജീർണ്ണത തുറന്നുകാട്ടി കണക്കിനു കളിയാക്കുന്നുണ്ട്. സമകാലികരായ രാജാക്കന്മാർ വിദ്യയെ നഞ്ഞായി കാണുന്നവരും വൃഷളന്മാരും അസഭ്യന്മാരുമാണെന്ന് കവി വിശ്വസിക്കുന്നതായി നാം കണ്ടു. വിദ്യക്കു വന്ന ഈ അപചയം കവിയെ വേദനിപ്പിക്കു ന്നു. ഏഴാം ശ്ലോകത്തിലെ

> വിദ്യാപണ്യവിശേഷവിക്രയവണിഗ്ജാതഃ സുധീഃ ശ്രീധരഃ
> സ്വന്നം സ്വർണമഭൂദ്ബതാംബുമഖിനോ ധിക്തസ്യ ഷഡ്ദർശനീം.
> (ബുദ്ധിമാനായ ശ്രീധരൻ വിദ്യയെന്ന ചരക്കിനെ വേണ്ടുംവണ്ണം കച്ചവടം ചെയ്യുന്ന വണിക്കായി. അംബുദീക്ഷിതരുടെ ചോറ് പൊന്നായി. അയാളുടെ ഷഡ്ദർശനം എന്തിന് കൊള്ളാം?)

എന്ന ഭാഗത്തു വിദ്യ എങ്ങനെ ഒരു കച്ചവടച്ചരക്കായി അധഃപതിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്ന് പറയുന്നതിനു പുറമേ അതിനോട് തനിക്കുള്ള എതിർപ്പ് ശക്തമായി രേഖപ്പെടുത്തുക കൂടി കവി ചെയ്യുന്നു. "വിശേഷവിക്രയം" എന്നതുകൊണ്ട് "അധികം പണം കൊടുക്കുന്നവരെ അധികം പഠിപ്പിക്കും; കുറച്ചുക്കൊടുക്കുന്നവരെ കുറച്ചും" എന്ന് അർത്ഥമാകുന്നുവെന്ന് വ്യാഖ്യാതാവ് പറയുന്നു. "വിദ്യാജീവനകുണ്ഠനം" (വിദ്യകൊണ്ട് ജീവിക്കുന്നതിൽ തടസ്സം) നേരിട്ടതിനെക്കുറിച്ച് ദുഃഖിതനാണെങ്കിലും (15) ആ ദുഃഖം പോലും ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണ് അദ്ദേഹം അവതരിപ്പിക്കുന്നത്.

സാമൂഹ്യമായ മറ്റു ജീർണതകളിലേക്കും കവിയുടെ ചൂണ്ടുവിരൽ നീളുന്നു. കവിക്ക് സ്ഥാപനവൽക്കരിക്കപ്പെട്ട മതത്തോട് അസഹിഷ്ണുതയോളമെത്തുന്ന പുച്ഛമാണ്. യാഗവിധികൾ, തീർത്ഥാടനം, യോഗമുറകൾ, എന്നിവയുടെ അർത്ഥശൂന്യതയാണ്, മുപ്പത്താറാം ശ്ലോകത്തിലെ വിഷയം. ഋഷിയുടെ ചര്യകൾ (40), ഓത്തന്മാരുടെ "ഓത്തുവള്ളിയിലെ ഊഞ്ഞാലാട്ടം" (54), മധ്വാചാര്യരുടെയും രാമാനുജാചാര്യരുടെയും ശിഷ്യന്മാരായ ദ്വൈതികളുടെയും വിശിഷ്ടാദ്വൈതികളുടെയും നടപടികൾ (55, 57), യോഗാഭ്യാസത്തിന്റെ വഴികൾ (56), യാഗത്തിൽ യജമാനന്റെ ചേഷ്ടകൾ (58), എന്നിവയെ കുട്ടികവി മുറക്കു കളിയാക്കിവിടുന്നു. ശ്ലേഷാലങ്കാരത്തിന്റെ വിദഗ്ധമായ

പ്രയോഗമാണ്, ഇവിടെയൊക്കെ. ആ കാര്യത്തിൽ കവി കൃതഹസ്തനാണ്.

സാക്ഷാൽ പരബ്രഹ്മം (59), ദേവേന്ദ്രൻ (60), കാമദേവൻ (61), സാളഗ്രാമം (62), സമുദ്രം (63), പർവതം (81), ഹനുമാൻ (64), കാർത്തവീര്യാർജ്ജുനൻ (65), കവി (66), കാവ്യം (67), ഭരതാചാര്യൻ (68), ബുദ്ധനടക്കം വിഷ്ണുവിന്റെ പതിനൊന്ന വതാരങ്ങൾ (69-79), ശിവൻ (80), പുരാണപ്രസിദ്ധരായ രാജാക്കന്മാർ (82), അർജ്ജുനൻ (83), കർണ്ണൻ (84), മഹാഭാരതം (85), ദ്രോണൻ (86), ലങ്കാലക്ഷ്മി (87), രാവണൻ (88), ചന്ദാഖാനെന്ന മുസ്ലിം പ്രഭു (89), വൈയാകരണൻ (90), താർക്കികൻ (91), മീമാംസകൻ (92), കാവ്യപ്രബന്ധം (93), നവരസങ്ങൾ (94), ശൃങ്ഗാരരസികൻ (95), വിടൻ (96), ബാലി (97), അഷ്ടദിക്പാലന്മാർ (98), മഹാദാനങ്ങൾ (99), ശ്രീരാമൻ (100) - ശ്ലേഷത്തിന്റെ പ്രയോഗവൈദഗ്ധ്യം കൊണ്ട് പോത്തിൽ ഇതൊക്കെ കവി കാണിച്ചു തരുന്നു. സാഹിത്യഗുണത്തിലും ഈ കവിത മേലേക്കിടയിൽത്തന്നെ നിൽക്കുന്നു. അലങ്കാരങ്ങളും മറ്റു രസാനുഭൂതികളും ഇതിൽ സുലഭമാണ്. കവിക്ക് പലവിധ ശാസ്ത്രത്തിലുമുള്ള പാണ്ഡിത്യവും ഏറെ പുകഴ്ത്തേണ്ടതാണ്. ഇതിന്റെയൊക്ക ഉള്ളു കാണുവാൻ പ്രപൗത്രന്റെ വ്യാഖ്യാനം ഏറെ സഹായിക്കുകയും ചെയ്യും. ആ വക വിഷയങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഞാനിവിടെ ഉപന്യസിക്കുന്നില്ല.

എന്റെ നോട്ടപ്രകാരം പ്രധാനമായും ഈ കൃതിയെ രാഷ്ട്രീയവും സാംസ്കാരികവുമായ പ്രതിരോധത്തിന്റെ ആവിഷ്കാരമായി വേണം കാണാൻ. പീഡനങ്ങളോടുള്ള ചെറുത്തുനില്പ് പലവിധത്തിലുമാവാം. പരിഹാസവും സർവപുച്ഛവും തീർച്ചയായും അതിലൊന്നാണ്. "ദുർബ്ബലരുടെ ആയുധങ്ങ"ളുടെ കൂട്ടത്തിൽ പ്രതിരോധത്തിന്റെ ഇത്തരം രൂപങ്ങളെ പെടുത്താറുണ്ടെങ്കിലും ഈ കൃതി കാണിക്കുന്നത് ഇത്തരം ആയുധങ്ങൾ ദുർബലരുടേതല്ലെന്നാണ്. എന്തുകൊണ്ടും നാം ഈ കൃതിക്ക് വേണ്ട പ്രാധാന്യം കൊടുത്തേ പറ്റൂ.

*****

മഹിഷശതകം

ശ്രീവാഞ്ഛേശ്വരദീക്ഷിതഃ (കുട്ടികവിഃ)

സ്വസ്ത്യസ്തു പ്രഥമം സമസ്തജഗതേ ശസ്താ ഗുണസ്തോമതഃ
സന്തോ യേ നിവസന്തി സന്തു സുഖിനസ്തേ fമീ ശിവാനുഗ്രഹാത്.
ധർമിഷ്ഠേ പഥി സഞ്ചരന്ത്വവനിപാ ധർമോപദേശാദൃതാ-
സ്തേഷാം യേ ഭുവി മന്ത്രിണഃ സുമനസസ്തേ സന്തു ദീർഘായുഷഃ
. ൧ .

ശിവന്റെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ട് ആദ്യം നാട്ടിലേവർക്കും നല്ലതു വരട്ടെ. നിറഞ്ഞ ഗുണങ്ങളോടെ ശ്രേഷ്ഠന്മാരും നല്ലവരുമായി പാർക്കുന്നവർ സുഖമായിരിക്കട്ടെ. ധർമോപദേശത്തെ ആദരിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാർ ധർമ മാർഗത്തിൽ സഞ്ചരിക്കട്ടെ. അവരുടെ മന്ത്രിമാർ ദീർഘാ യുഷ്മാന്മാരും ചിരഞ്ജീവികളും നല്ല മനസ്സുള്ളവരുമായി ഇരിക്കട്ടെ.

വന്ദേ ദുണ്ഢിം മഹാലിംഗം വിഘ്നേശം മണികർണികാം
ഈശ്വരശ്രീനിവാസാര്യാഹോബലാഖ്യഗുരൂത്തമാൻ. . ൧ .

ശ്രീമത്കവേരജാതീരം വിദ്വദ്വൃന്ദോപശോഭിതം
അത്യുത്തമശിവക്ഷേത്രം വിഷ്ണ്വാദിസ്ഥാനമസ്തി ഹി. . ൨ .

തത്ര തഞ്ജപുരം നാമ രാജസ്ഥാനമനുത്തമം
രാജാനഃ പ്രഥിതാസ്തത്ര ഭോസലീയാന്വവായജാഃ. . ൩ .

തദമാത്യകുലോത്പന്നഃ ശ്രീമാൻവാഞ്ഛേശ്വരഃ സുധീഃ
ശിഷ്ടഃ കന്നടിജാതീയോ വേദവേദാങ്ഗപാരഗഃ. . ൪ .

നീതിമാർഗേണ രാജാനം തത്തത്കാലേഷ്വചോദയത്
കദാചിദ്ബാലകോ രാജാ മേലയിത്വാ ഖലാൻ ബഹൂൻ. . ൫ .

ഖേലംസ്തൈഃ സർവദാ മുഗ്ധോ ന ശുശ്രാവ ഹിതം വചഃ
തേഭ്യോ നിവർതയൻ ഭൂപം സന്മാർഗേ സംപ്രവർതയൻ. . ൬ .

മഹിഷസ്തുതിതോ രാജബുദ്ധിം ചക്രേ സുനിർമലാം
തസ്യ നപ്താ മാധവാര്യപൗത്രഃ ശ്രീനരസിംഹതഃ. . ൭ .

വാഞ്ഛേശ്വരോ ലബ്ധജന്മാ പിതൃപ്രോക്തേന വർത്മനാ
വ്യാഖ്യാസ്യേ സംപ്രണമ്യൈതാന്മാഹിഷം ശതകം മുദാ. . ൮ .

ക്വാഹം മുഗ്ധമതിഃ ക്വേയം സാഹിതീ സർവപൂജിതാ
തഥാപി ജന്മ തദ്വംശേ പ്രവർതയതി മാമിഹ. . ൯ .

കാശീസ്ഥാൻ പണ്ഡിതാൻ നത്വാ ലിഖ്യതേ കിഞ്ചിദേവ തു
തദ്ഗൃഹ്ണന്തു മുദാ വ്യാഖ്യാം തന്വന്തു വിപുലാമപി. . ൧൦ .

നാശാസ്ത്രം ലിഖ്യതേ കിംചിന്നാനപേക്ഷിതമേവ ച
തഥാപി സർവതന്ത്രാർഥാ ഉക്താ മൂലാനുസാരതഃ. . ൧൧ .

അഥാത്രഭവാൻ ശ്രീവാഞ്ചേശ്വരഃ കവിഃ 'കാവ്യം യശസേഽർഥകൃതേ വ്യവഹാരവിദേ ശിവേതരക്ഷതയേ സദ്യഃ പരനിർവൃതയേ കാന്താസമ്മിതതയോപദേശയുജേ' ഇത്യഭിയുക്തോക്തിപ്രാമാണ്യാത്മകകാവ്യസ്യാനേകശ്രേയഃ സാധനതാം 'കാവ്യാലാപാംശ്ച വർജയേത്' ഇതി നിഷേധസ്യാസത് കാവ്യവിഷയതാം ച പശ്യൻ സ്വീയഗ്രന്ഥസ്യോപനിഷത്പ്രതിപാദ്യാദ്വിതീയാത്മ പ്രതിപാദനദ്വാരാ നിഃശ്രേയസോപയോഗിതാം തത്ര തത്ര പ്രകടയിഷ്യൻ മഹിഷപ്രബന്ധാഖ്യം മഹാകാവ്യം ചികീർഷുശ്ചികീർഷിതാന്തരായ നിരന്തരോപശാന്തി ചിരന്തനസമാഗതസമ്പ്രദായാനുവൃത്തിലക്ഷണ ഫലസാധനത്വാത് 'ആശീർനമസ്ക്രിയാവസ്തുനിർദേശോ വാപി തന്മുഖം' ഇത്യാശീരാദ്യന്യതമസ്യ പ്രബന്ധമുഖലക്ഷണത്വാദാശീർനിർദേശമുഖേന പ്രബന്ധ താത്പര്യ വിഷയീഭൂതമർഥം സംഗൃഹ്ണാതി:

സ്വസ്തീതി. ശിവസ്യ പരമേശ്വരസ്യ അനുഗ്രഹാത് പ്രസാദാത്, സമസ്തം സകലം ജഗത് ഭുവനം തസ്മൈ, പ്രഥമം ആദൗ, സ്വസ്തി കല്യാണം, അസ്തു ഭവതു. 'നമഃ സ്വസ്തി' ഇത്യാദിനാ ചതുർഥീ. ഗുണാനാം ശമദമാദീനാം സ്തോമതഃ സംഘതഃ, ശസ്താഃ ശ്രേഷ്ഠാഃ സന്തഃ സാധവഃ യേ നിവസന്തി വർതന്തേ തേഽമീ സന്തഃ ശിവാനുഗ്രഹാത് ഇത്യനുഷങ്ഗഃ. ഏവമഗ്രിയവാക്യദ്വയേഽപി ബോധ്യം. സുഖിനഃ ശർമിണഃ സന്തു ഭവന്തു. ധർമിഷ്ഠേ ധർമപ്രധാനേ പഥി മാർഗേ അവനിപാഃ ഭൂപാഃ സഞ്ചരന്തു പ്രവർതന്താം. തേഷാം അവനിപാനാം യേ മന്ത്രിണഃ സചിവാഃ തേ ദീർഘായുഷഃ ചിരജീവിനഃ സുമനസഃ കോമളചിത്താഃ, ആദൃതഃ അങ്ഗീകൃതഃ ധർമസ്യ സുകൃതസ്യ ഉപദേശഃ ജ്ഞാപനം യൈസ്തേ ധർമോപദേശാദൃതാഃ. 'വാഹിതാഗ്ന്യാദിഷു' ഇതി പരനിപാതഃ. സന്തു ഭവന്തു. അത്ര സമസ്തജഗതഃ സ്വസ്തിപ്രാർഥനയാ സ്വസ്യാപി തദന്തഃ പാതിനഃ ചികീർഷിതഗ്രന്ഥപരിസമാപ്തിരൂപാഭിലഷിതപ്രാപ്തിരപി പ്രാർഥിതാ ഭവതി. തഥാ അവിശേഷേണ സർവപ്രാണിസംബന്ധിസ്വസ്തിപ്രാർഥനയാ 'വിദ്യാവിനയസമ്പന്നേ' ഇത്യാദി ഭഗവദ്വചനോക്തദ്വേഷ്യപ്രിയ സാധാരണസമത്വരൂപബ്രഹ്മനിഷ്ഠത്വഗുണഃ കവേർവ്യജ്യതേ. ദ്വിതീയപാദേന ച സതാം നിരസ്തദുരിതാനാം ശ്രേയോമാത്രപ്രാർഥനയാ അകിംചിത്കരത്വാത് നിരതിശയാനന്ദരൂപപരമപുരുഷാർഥപ്രാപ്തിരേവ പ്രാർഥനീയേതി വ്യജ്യതേ. ഏവം പൂർവാർധേന പ്രാർഥിതാർഥസ്യ രാജാധീനത്വാദ്രാജ്ഞോ മതിഭ്രംശേ സതി ജഗതാം കല്യാണാപ്രസക്തേസ്തപഃസ്വാധ്യായാദിലോപേന സാധൂനാമപി തന്മൂലകസുഖാതിശയാപ്രസക്തേഃ തദുഭയസിദ്ധ്യർഥം തൃതീയപാദേന രാജ്ഞാം ധർമപ്രവണതാ പ്രബന്ധപരമതാത്പര്യവിഷയീഭൂതാ പ്രാർഥിതേതി ജ്ഞേയം. രാജ്ഞാം ധർമിഷ്ഠത്വമപി സചിവാധീനമിതി തേഷാമൈകമത്യേന ധർമദ്രഷ്ടൃത്വാഭാവേ രാജ്ഞാസ്തദനുപപത്തേശ്ചതുർഥപാദേനാമാത്യാദീനാമേവ ബഹ്വാശീഃ പ്രാർഥനാമിതി ദ്രഷ്ടവ്യം. അത്ര പൂർവാർധേ 'ശസ്താ ഗുണസ്തോമതഃ' ഇതി വാക്യാർഥസ്യ സുഖപ്രാപ്തിഹേതുത്വാത്, ഉത്തരാർധേ ധർമോപദേശാദൃതപദാർഥസ്യ ദീർഘായുഷ്യഹേതുത്വാച്ച വാക്യാർഥഹേതുകം പദാർഥഹേതുകം ച കാവ്യലിങ്ഗമലംകാരഃ. തഥാ സകാരതകാരാവൃത്തിരൂപവ്യഞ്ജനാനുപ്രാസസ്യ സ്പഷ്ടത്വാത്തഥാ തം സമിതി സ്വരാനുപ്രാസവശാച്ച ഛേകാനുപ്രാസലാടാനുപ്രാസാവപി ശബ്ദാലംകാരൗ, തഥാ നിർദോഷത്വം സഗുണത്വം ച ബോധ്യം. തഥാ ച 'കാവ്യം ഹ്യദുഷ്ടൗ സഗുണൗ ശബ്ദാർഥൗ

സദലംകൃതീ' ഇതി കാവ്യസാമാന്യലക്ഷണസ്യ 'വാച്യാതിശായി വ്യങ്ഗ്യം യദുത്തമം തദ്ധ്വനിശ്ച സഃ' ഇത്യുത്തമകാവ്യലക്ഷണസ്യ ച സമ്പത്തിഃ സുലഭൈവേത്യസ്മത്കൃതശ്ലേഷാർഥചന്ദ്രികായാം വിസ്തരഃ. അസ്മിൻ പ്രബന്ധേ ശാർദൂലവിക്രീഡിതം വൃത്തം, 'സൂര്യാശ്വൈർമസജാസ്തതാഃ സഗുരവഃ ശാർദൂലവിക്രീഡിതം' ഇതി ലക്ഷണാത്.

യേ ജാതാ വിമലേഽത്ര ഭോസലകുലേ സൂര്യേന്ദുവംശോപമേ
രാജാനശ്ചിരജീവിനശ്ച സുഖിനസ്തേ സന്തു സന്താനിനഃ.
യേ തദ്വംശപരമ്പരാക്രമവശാത് സഭ്യാഃ സമഭ്യാഗതാ-
സ്തേ സന്തു പ്രഥമാനമാനവിഭവാ രാജ്ഞാം കടാക്ഷോർമിഭിഃ . ൨ .

നിർമലവും സൂര്യചന്ദ്രവംശങ്ങൾക്കു തുല്യവുമായ ഈ ഭോസല വംശത്തിൽ ജനിച്ച രാജാക്കന്മാർ ചിരഞ്ജീവികളും സുഖമുള്ളവരും സന്തതിയുള്ളവരും ആകട്ടെ. ആ വംശപരമ്പരക്കനുസരിച്ച് വരുന്ന സദസ്യർ രാജാക്കന്മാരുടെ കടാക്ഷവീചികളെക്കൊണ്ട് വർദ്ധിച്ച മാനമുള്ളവരാവട്ടെ.

ഏവം മംഗലം കൃത്വാ സ്വോപജീവ്യരാജപരമ്പരയാ ആശിഷം പ്രാർഥയതേ:
യ ഇതി. സൂര്യസ്യ രവേഃ, ഇന്ദോശ്ചന്ദ്രസ്യ, യോ വംശഃ അന്വവായഃ സ ഉപമാ യസ്യ സഃ താദൃശഃ തസ്മിൻ, വിമലേ നിഷ്കളങ്കേ, അത്രാസ്മിൻ പ്രസിദ്ധേ ഭോസലകുലേ ഭോസലസന്തതൗ, യേ രാജാനോ ജാതാഃ പ്രാദുർഭൂതാഃ തേ രാജാനഃ, ശിവാനുഗ്രഹാത് ഇതി പൂർവശ്ലോകസ്യാനുഷങ്ഗഃ. ചിരം ജീവന്തീതി താദൃശാഃ, സുഖമേഷാമസ്തീതി തഥോക്താഃ, സന്താനം പുത്രപൗത്രാദിഃ ഏഷാമസ്തീതി തഥോക്താഃ, സന്തു ഭവന്തു. ഏവം രാജ്ഞാമാശിഷം സംപ്രാർഥ്യ തദമാത്യാനാമപ്യാശിഷം പ്രയുങ്ക്തേ - യ ഇതി. തദ്വംശസ്യ ഭോസലവംശസ്യ പരമ്പരായാഃ യഃ ക്രമഃ പൗർവാപര്യം തദ്വശാത് തദനുരോധനാത്, അസ്യായമമാത്യഃ, തത്പുത്രസ്യ തദമാത്യപുത്രഃ സചിവഃ, തത്പുത്രസ്യ തത്പുത്ര ഇതി രീത്യേത്യർഥഃ. യേ സഭ്യാഃ സഭാസദഃ സമഭ്യാഗതാഃ തേ അമാത്യാഃ, രാജ്ഞാം കടാക്ഷാ ഊർമയ ഇവ തരങ്ഗാ ഇവ, 'ഭങ്ഗസ്തരങ്ഗ ഊർമിർവാ' ഇത്യമരഃ. കടാക്ഷോർമയഃ, തൈഃ, പ്രഥമാനൗ വർധമാനൗ മാനവിഭവൗ സംമാനനൈശ്വര്യേ യേഷാം തേ താദൃശാഃ സന്തു. അനേന സ്വസ്യാപിരാജാമാത്യ പരസ്പരാന്തർഗതസ്യ പ്രഥമാനമാനവിഭവത്വം പ്രാർഥിതമിതി സൂചിതം. അത്ര വിമല ഇതി വിശേഷണാദ്രാജകുലസ്യ ചതുർദശ രാജദോഷരഹിതത്വം പ്രതിപാദ്യതേ. സൂര്യേന്ദുവംശസാദൃശ്യാദ്രാജ്ഞാം ധാർമികത്വപരാക്രമിത്വാദയോ ഗുണാ: വ്യജ്യന്തേ. കടാക്ഷോർമിഭിഃ ഇത്യത്ര കടാക്ഷാണാം ഊർമി സാദൃശ്യപ്രതിപാദനാത് ഉപമാലംകാരഃ. തേന ച കടാക്ഷാണാം സഭ്യേഷൂത്തരോത്തരമാധിക്യം വ്യജ്യത ഇത്യലംകാരേണ വസ്തുധ്വനിഃ. 'തദ്വംശപരമ്പരാക്രമവശാത് സഭ്യാഃ' ഇത്യനേന സഭ്യാനാമപി സന്താനവൃദ്ധിർവ്യജ്യതേ. തേഷാം സഭ്യപദേനോപാദാനാദ്വേദശാസ്ത്ര സമ്പത്തിരാത്മഗുണസമ്പത്തിശ്ച ധ്വന്യതേ. യഥാഹ യാജ്ഞവല്ക്യഃ 'ശ്രുതാധ്യയനസമ്പന്നാഃ സപ്ത പഞ്ച ത്രയോഽപി വാ. രാജ്ഞാ സഭാസദഃ കാര്യാ രിപൗ മിത്രേ ച യേ സമാഃ' ഇതി. ന ചാഭ്യവ്യവഹാരപ്രകരണസ്ഥത്വാദ്

വ്യവഹാരപരിച്ഛേത്തൃവിഷയത്വം മന്തവ്യം, സർവത്രോപേക്ഷിതസ്യ പ്രകരണലാഘവേന ഏകത്ര പ്രതിപാദിതത്വാത്.

നാനാജിപ്രഭുചന്ദ്രഭാനുശഹജീന്ദ്രാനന്ദരായാദയോ
വിദ്വാംസഃ പ്രഭവോ ഗതാഃ ശ്രിതസുധീസന്ദോഹജീവാതവഃ.
വിദ്യായാം വിഷബുദ്ധയോ ഹി വൃഷളാസഭ്യാസ്ത്വിദാനീന്തനാഃ
കിം കുർവേഽംബ കൃഷേ വ്രജാമി ശരണം ത്വാമേവ വിശ്വാവനീം

. ൨ .

നാനാജി എന്ന രാജാവ്, പ്രഭുചന്ദ്രഭാനു എന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ മന്ത്രി, ശഹജി എന്ന രാജാവ്, ആനന്ദരായർ എന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ മന്ത്രി, എന്നിങ്ങനെ ആശ്രയിക്കുന്ന പണ്ഡിതന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിന് ഔഷധമായി, വിദ്വാന്മാരായിരുന്ന പ്രഭുക്കന്മാരൊക്കെ പോയി. ഇപ്പോഴുള്ളവരാകട്ടെ അറിവിനെ നഞ്ഞായി കാണുന്ന വഷളന്മാരും അസഭ്യന്മാരും ആണ്. എന്തു ചെയ്യാം? അമ്മേ, കൃഷീ, ലോകം കാക്കുന്ന നിന്നെ ഞാൻ ശരണം പ്രാപിക്കുന്നു.

സ്വസ്യ മഹിഷപ്രബന്ധകാരണേ നിമിത്തം വദൻ തദുപോദ്ഘാതതയാ ആദൗ കൃഷിം പ്രശംസതി:

നാനാജീതി. നാനാജിഃ ധാർമികശ്രേഷ്ഠഃ അമാത്യഃ, പ്രഭുചന്ദ്രഭാനു: ശഹജീന്ദ്രഃ പ്രഖ്യാതോ രാജാ, ആനന്ദരായസ്തദമാത്യഃ പ്രസിദ്ധഃ, ഏതേ ആദയോ മുഖ്യാ യേഷാം തേ ഏതാദൃശാഃ, വിദ്വാംസോ ജ്ഞാനിശ്രേഷ്ഠാഃ, ശ്രിതാ ആശ്രിതാഃ യേ സുധിയഃ പണ്ഡിതാസ്തേഷാം സന്ദോഹഃ സമൂഹഃ തസ്യ ജീവാതവോ ജീവനൗഷധരൂപാഃ. 'ജീവാതുർജീവനൗഷധം' ഇതി വിശ്വഃ. പ്രഭവോ ഗതാഃ, സ്വസ്വതപോവിശേഷൈഃ പ്രാപ്യാൻ ശിവലോകാദീനിതി ശേഷഃ. ഇദാനീന്തനാഃ അദ്യതനാഃ പ്രഭവസ്തു, വൃഷളാശ്ച തേ അസഭ്യാശ്ച പൂർവോക്തസഭ്യ ലക്ഷണരഹിതാഃ, ഹി അസ്മാത്കാരണാത് വിദ്യായാം ശ്രുതിസ്മൃതിപുരാണാദി-വിദ്യായാം വിഷബുദ്ധയഃ വിഷമിതി ബുദ്ധിരേഷാം തേ തഥോക്താഃ സന്തീതി ശേഷഃ. കിം കുർവേ കിം കരോമീതി ഖേദേ. ഹേ അംബ മാതേവ രക്ഷണശീലേ, കൃഷേ, വിശ്വാവനീം വിശ്വസ്യ പ്രപഞ്ചസ്യ പ്രാണിമാത്രസ്യേതി യാവത്. അവനീം രക്ഷണീം, ത്വാമേവ ശരണം രക്ഷിത്രീം. 'ശരണം ഗൃഹരക്ഷിത്രോഃ' ഇത്യമരഃ. വ്രജാമി ഭജാമി. 'ശൂദ്രം യത്നേന വർജയേത്' ഇതി ശൂദ്രാധികാരസ്യ ധർമശാസ്ത്രനിഷിദ്ധത്വേന പണ്ഡിതാനാം ശൂദ്രാധികൃതദേശേ സമ്മാനാദ്യഭാവേന ജീവനാസംഭവാത് തസ്മിൻ ദേശേ സർവേഷാമപി കൃഷ്യൈവ ജീവനം ഭവതീത്യർഥഃ. അത്ര വിശ്വാവനീമിതി സാഭിപ്രായവിശേഷണാത്പരികരാലംകാരഃ.

അക്ഷൈർമേതി നനു ശ്രുതിഃ ശ്രുതിപഥം പ്രായഃ പ്രവിഷ്ടാ ന കിം
സൗഖ്യം വാ ഹലജീവിനാമനുപമം ഭ്രാതർന കിം പശ്യസി.
കിം വക്ഷ്യേ തദപി ക്ഷിതീശ്വരബഹിർദ്വാരപ്രകോഷ്ഠസ്ഥലീ-
ദീർഘാവസ്ഥിതിരൗരവായ കുരുഷേ ഹാ ഹന്ത ഹന്ത സ്പൃഹാം

. ൪ .

സഹോദരാ, 'അക്ഷൈർമാ...' എന്നുള്ള വേദവാക്യം* ചെകിട്ടിൽ ഒട്ടും പോയിട്ടില്ലെന്നുണ്ടോ? കൃഷികൊണ്ടു കഴിയുന്നവരുടെ സൗഖ്യം നീ കാണുന്നുമില്ലേ? എന്നിട്ടും രാജാക്കന്മാരുടെ പുറംവാതിൽക്കൽ ഏറെക്കാലം പാടുകിടക്കുകയെന്ന മഹാനരകത്തിന്നായി നീ കൊതിക്കുന്നു. ഹാ, കഷ്ടം, കഷ്ടം!

* 'അക്ഷൈർമാ ദീവ്യഃ കൃഷിമിത്കൃഷസ്വ വിത്തേ രമസ്വ ബഹുമന്യമാനഃ തത്ര ഗാവഃ കിതവ ജായാ തന്മേ വി ചഷ്ടേ സവിതായമര്യഃ' ഋഗ്വേദം, ഏഴാമഷ്ടം, എട്ടാം ഓത്ത് (X.34.13)

നനു കൃഷേർനീചവൃത്തിത്വാത് ശ്രുത്യാദിപ്രമാണാഭാവാച്ച ന യുക്തം കൃഷികർമേത്യത ആഹ:

അക്ഷൈരിതി. 'അക്ഷൈർമാ' ഇതി ശ്രുതിർവേദഃ ശ്രുതിപഥം ശ്രവണപഥം പ്രായഃ പ്രായേണ ന പ്രവിഷ്ടാ കിം? ഇയം ശ്രുതിഃ ന ശ്രുതാ കിമിത്യർഥഃ, ഏതാദൃശ ശ്രുതിശ്രവണേ സതീയമാശങ്കാ ന ജായത ഇത്യർഥഃ. 'അക്ഷൈർമാ ദീവ്യഃ കൃഷിമിത്കൃഷസ്വ വിത്തേ രമസ്വ ബഹുമന്യമാനഃ' ഇതി ശ്രുതിഃ ഋഗ്വേദേ ശാകലശാഖായാം സപ്തമാഷ്ടകേഽഷ്ടമാധ്യായേ പഠിതാ. അക്ഷൈർദേവനൈഃ മാ ദീവ്യഃ ദ്യൂതം മാ കാർഷീഃ, തർഹി ജീവനം കഥം? തത്രാഹ – കൃഷിമിത് കൃഷിമേവ ഇച്ഛബ്ദോഽവധാരണാർഥശ്ഛന്ദസി ദൃഷ്ടഃ. കൃഷസ്വ കുരുഷ്വ. തഥാ ച തദ്വാരാ ജീവിതവ്യമിതി ഭാവഃ. കൃഷിം കുർവൻ ബഹുമന്യമാനഃ ബഹുഭിർലോകൈഃ സംഭാവ്യമാനഃ സൻ വിത്തേ ധനധാന്യാദിരൂപേ രമസ്വ ക്രീഡസ്വേതി ശ്രുത്യർഥോ ബോധ്യഃ. ഏതാദൃശശ്രുത്യർഥസ്യ പ്രത്യക്ഷസംവാദ-മപ്യാഹ – സൗഖ്യമിതി. ഹലജീവിനാം ലാങ്ഗലജീവിനാം, അനുപമം സമാനരഹിതം സർവോത്തമം സൗഖ്യം ഹേ ഭ്രാതഃ ന പശ്യസി കിം? പശ്യസ്വേത്യർഥഃ. ഭ്രാതരിതി പ്രമാണപ്രഷ്ടാരം പ്രതി സംബുദ്ധിഃ. തദപി തഥാപി ക്ഷിതീശ്വരാണാം രാജ്ഞാം ബഹിർദ്വാരം ദ്വാരാദ്ബഹിഃ വിദ്യമാനാ യാ പ്രകോഷ്ഠസ്ഥലീ പ്രദേശവിശേഷഃ തത്ര ദീർഘാവസ്ഥിതിരേവ രൗരവസംജ്ഞകം നരകം തസ്മൈ സ്പൃഹാം ഇച്ഛാം കുരുഷേ കരോഷി. കിം വക്ഷ്യേ കിം കഥയേ. യദേതാദൃശശ്രുതിലോകാനുഭവയോഃ സതോരപി കൃഷിം പരിത്യജ്യ ദുഷ്പ്രഭൂപസർപണേ യത്നം കരോഷീതി ഭാവഃ. ഹാ ഹന്ത ഹന്തേതി ഖേദാതിശയേ. ദീർഘാവസ്ഥിതിരൗരവായേതി രൂപകാലംകാരഃ.

ദുർഭിക്ഷം കൃഷിതോ നഹീതി ജഗതി ഖ്യാതം കില ബ്രഹ്മണാ-
മാപദ്ധർമതയാ മനൗ ച കൃഷിഗോരക്ഷാദികം സമ്മതം.
ഭൂപേഷ്വർഥപരേഷു ഹന്ത സമയേ ക്ഷുണ്ണേ ച ദുർഭിക്ഷതോ
വൃത്ത്യർഥം കൃഷിമാശ്രയേമ ഭുവി നഃ കിം വാ തതോ ഹീയതേ

. ൫ .

കൃഷി ചെയ്യുന്നവർക്ക് ദാരിദ്ര്യം ഇല്ലെന്നത് ലോകപ്രസിദ്ധമാണ്. കുടുങ്ങിയ കയ്യെന്ന നിലക്ക് കൃഷി, കാലിവളർത്തൽ തുടങ്ങിയവ ബ്രാഹ്മണർക്ക് മനുസ്മൃതി സമ്മതിച്ചിട്ടുമുണ്ടല്ലോ. രാജാക്കന്മാർ

പണക്കൊതിയന്മാരാവുകയും ക്ഷാമം കൊണ്ട് കാലം പിഴക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കെ കഴിഞ്ഞുകൂടാൻ വേണ്ടി കൃഷിയെ ആശ്രയിക്കുക തന്നെ. അതുകൊണ്ട് എന്താണൊരു തരക്കേട്?

നനു ശ്രുതിതാത്പര്യസ്യ സർവജ്ഞർഷിമാത്രസമധിഗമ്യതയാ കേവലം ശ്രുതിം ദൃഷ്ട്വാ കൃഷിഗ്രഹണം ന യുക്തം. കിം ചോക്തശ്രുതേർവൈശ്യാദിപരത്വേനാപ്യുപപത്തേർന ബ്രാഹ്മണപരത്വം, നാപി പ്രത്യക്ഷസുഖദർശനാത് പ്രവൃത്തിഃ, കലഞ്ജഭക്ഷണാദാവപി പ്രത്യക്ഷസുഖസത്വേന തത്രാപി ശിഷ്ടപ്രവൃത്ത്യാപത്തേരിത്യത ആഹ:

ദുർഭിക്ഷമിതി. കൃഷിതഃ കർഷണാദ്ധേതോർദുർഭിക്ഷം ക്ഷാമം ന ഹി ഭവതീതി ജഗതി ഭൂതലേ഻ ഖ്യാതം കില പ്രസിദ്ധം കില? ലോകേ കൃഷിം കുർവതാം ദാരിദ്ര്യം നശ്യതീത്യർഥഃ. ബ്രഹ്മണാം ബ്രാഹ്മണാനാമാപദ്ധർമതയാ ആപദി ജീവനലോപേ ധർമതയാ മനൗ മനുസ്മൃതൗ ച കൃഷിഗോരക്ഷാദികം കൃഷിപാശുപാല്യാദികം സമ്മതമങ്ഗീകൃതം. തഥാ ച ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ വർണധർമപ്രകരണേ – 'വാർതാ വിചിത്രാ ശാലീനയായാവരശിലോഞ്ഛനം വിപ്രവൃത്തിശ്ചതുർധേയം ശ്രേയസീ ചോത്തരോത്തരാ'. വാർതാ വിചിത്രാ കൃഷ്യാദിരൂപാ. വൃത്തിഷ്വേവ വ്യവസ്ഥാം ദർശയന്നാപദ്യൃത്തിരാഹ – 'ജഘന്യോ നോത്തമാം വൃത്തിമനാപദി ഭജേന്നരഃ. ഋതേ രാജന്യമാപത്സു സർവേഷാമപി സർവശഃ.' ഇത്യാപദ്ധർമതയാ ഭാഗവതോക്തിർദ്രഷ്ടവ്യാ. മനുരപി ഷട്കർമൈകോ ഭവേത്തേഷാം ത്രിഭിരന്യഃ പ്രവർതതേ. ദ്വാഭ്യാമേകശ്ചതുർഥസ്തു ബ്രഹ്മസത്രേണ ജീവതി. ഇതി. ഏകഃ ശാലീനഃ യാജനാധ്യാപനപ്രതിഗ്രഹ കൃഷിവാണിജ്യപാശുപാല്യൈഃ ഷഡ്ഭിർജീവതി. യാജനാദിഭിസ്ത്രിഭിരന്യഃ. ദ്വാഭ്യാമപരഃ. ചതുർഥസ്ത്വധ്യാപനേനൈവേത്യർഥഃ. തഥാ ച നേയം ശ്രുതിർവൈശ്യപരാ. ഭാഗവതമനുവചനാഭ്യാമുക്തശ്രുതിതാത്പര്യസ്യ ബ്രാഹ്മണാദിസാധാരണ ധർമവിഷയകത്വേന നിർണീതത്വാന്ന പൂർവോക്തശങ്കാവകാശ ഇതി ഭാവഃ. ഭൂപേഷ്വർഥപരേഷു അർഥലോലുപേഷു സത്സു സമയേ കാലേ ദുർഭിക്ഷതഃ ക്ഷുണ്ണേ ബാധിതേ പീഡിതേ സതി ച വൃത്ത്യർഥം ജീവനാർഥം കൃഷിമാശ്രയേമ ഭജേമ. ഭുവി ഭൂമൗ നോസ്മാകം തതഃ കൃഷ്യാശ്രയണാത് കിം വാ ഹീയതേ ത്യക്തം ഭവതി. ന കിമപീത്യർഥഃ.

ആര്യശ്രീധരമംബുദീക്ഷിതമിമൗ ദൃഷ്ട്വാ മഹാപണ്ഡിതൗ
വിദ്യായൈ സ്പൃഹയേ ന യദ്യപി വരം ക്ഷാത്രം ബിഭേമ്യാഹവാത്.
വാണിജ്യം ധനമൂലകം തദഖിലം ത്യക്ത്വാ ശ്രിതസ്ത്വാമഹം
ത്വം വിദ്യാ ച ധനം ത്വമേവ സകലം ത്വം മേ ലുലായപ്രഭോ . ൬ .

മഹാപണ്ഡിതന്മാരായ ഈ ശ്രീധരാര്യനേയും അംബുവെന്ന ദീക്ഷിതരേയും കണ്ടിട്ട് എനിക്ക് വിദ്യയിലുള്ള കൊതി പോയി. യുദ്ധം വേണമല്ലോ എന്നതിനാൽ ക്ഷാത്രത്തെ പേടിയാണ്. കച്ചവടത്തിന് പണമിറക്കണം. അതൊക്കെ വിട്ടും കളഞ്ഞ് ഞാൻ നിന്നെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നു. പോത്തെന്ന തമ്പുരാനേ എനിക്ക് നീ വിദ്യയാണ്, ധനമാണ്, എല്ലാം നീയാണ്.

നനു പ്രഭുനികടേ വിദ്യായാ: അനുപയോഗേഽപ്യധ്യാപനാദിനാ വിദ്യാജീവനം ശാസ്ത്രസമ്മതം, തദേവ കുതോ ന കൃതമിത്യത ആഹ:

ആര്യേതി ദ്വാഭ്യാം. ആര്യോ യഃ ശ്രീധരഃ ശ്രീധരനാമാ മഹാപണ്ഡിതഃ, അംബുദീക്ഷിതോഽഗ്നിഹോത്രസോമയാഗാദിനിത്യനൈമിത്തികാനുഷ്ഠാനനിരതഃ ഷഡ്ദർശനീവല്ലഭഃ. താവിമൗ മഹാപണ്ഡിതൗ ദൃഷ്ട്വാ വിദ്യായൈ ന സ്പൃഹയേ നേച്ഛാമി. 'സ്പൃഹേരീപ്സിതഃ' ഇതി സംപ്രദാനത്വം. തയോര്യാജനാധ്യയനശീലയോരപി ദാരിദ്ര്യപീഡിതത്വാദിതി ഭാവഃ. യദ്യപി ക്ഷാത്രം ക്ഷത്രവൃത്തിഃ പ്രജാപാലനരാജ്യസമ്പാദനാദി വരം ശ്രേഷ്ഠം. തത്ര സമ്പത്സമൃദ്ധ്യാ ജീവനം ഭവതീതി ഭാവഃ. തഥാപ്യാഹവാദ്യുദ്ധാത് ബിഭേമി ഭയം പ്രാപ്നോമി. 'ഭീത്രാർഥാനാം ഭയഹേതുഃ' ഇത്യപാദാനത്വം. തർഹി നിർഭയത്വാദ്വാണിജ്യം കാര്യശങ്ക്യാഹ - വാണിജ്യമിതി. വാണിജ്യം മൂല്യേന ക്രയവിക്രയദ്രവ്യ-സംപ്രയോഗാദികം ധർമശാസ്ത്രപ്രസിദ്ധം നിരുപദ്രവമിതി ശേഷഃ. തത്രാപി സ്വസ്യാപ്രവൃത്തിഹേതുമാഹ - ധനമൂലകമിതി. ധനം സുവർണാദികം മൂലം മൂലകാരണം യസ്യ തത്താദൃശം. അനേന സ്വസ്യ ധനസമ്പത്ത്യഭാവേന തന്ന യുജ്യത ഇതി സൂച്യതേ. തത്തസ്മാത്കാരണാത്, അഖിലം പൂർവോക്തം വിദ്യാക്ഷാത്രവാണിജ്യാദികം ത്രൈവർണികമുഖ്യധനാഗമനിമിത്തം ത്യക്ത്വാ ത്വാ ലുലായപ്രഭുമാശ്രിതഃ, നാന്യദ്വിദ്യാദികമിതി ഭാവഃ. ലുലായാശ്രയേണ കിം ഭവിഷ്യതീത്യത ആഹ - ഹേ ലുലായപ്രഭോ, ത്വം വിദ്യാ വിദ്യാകാര്യകാരീ, വിദ്യാശബ്ദസ്യ വിദ്യാകാര്യേ ലക്ഷണാങ്ഗീകാരാത്. ത്വമേവ ധനം, ധനകാര്യസുഖാദി കാരിത്വാത്. സകലം ക്ഷാത്രവൃത്ത്യാദികമപി ത്വമേവേത്യർഥഃ. ക്ഷാത്രവൃത്ത്യാദൗ ഭയമുപപാദ്യ ത്വമേവ സർവകാര്യകാരീത്യുക്ത്യാ മഹിഷമൂലകകൃഷ്യാദൗ ഭയാദിദോഷപ്രസക്തിർനാസ്തീത്യാശയ ആവിഷ്കൃതഃ. തഥാ ച വിദ്യാർജനസ്യ മുഖ്യസ്യാസംഭവാന്നീചവൃത്തിരപി കൃഷിരാശ്രയണീയേതി ഭാവഃ.

വിദ്യാപണ്യവിശേഷവിക്രയവണിഗ്ജാതഃ സുധീഃ ശ്രീധരഃ
സ്വന്നം സ്വർണമഭൂദ്ബതാംബുമഖിനോ ധിക്തസ്യ ഷഡ്ദർശനീം.
ഖ്യാതഃ കുട്ടികവിസ്തു ദുർധനിഗൃഹദ്വാരേഷു നിദ്രായതേ
തത്സർവം മഹിഷേശ്വരാനനുസൃതേർദൗർഭാഗ്യധാമ്നഃ ഫലം . ൭ .

ബുദ്ധിമാനായ ശ്രീധരൻ വിദ്യയെന്ന ചരക്കിനെ വേണ്ടുംവണ്ണം കച്ചവടം ചെയ്യുന്ന വണിക്കായി. അംബുദീക്ഷിതരുടെ ചോറ് പൊന്നായി. അയാളുടെ ഷഡ്ദർശനം എന്തിന് കൊള്ളാം? പേരെടുത്ത കുട്ടികവിയാകട്ടെ ദുഷ്പ്രഭുക്കന്മാരുടെ വീട്ടുവാതിൽക്കൽ ഉറക്കമാണ്. ഇതൊക്കെ പോത്തെന്ന തമ്പുരാക്കളെ അനുസരിക്കാത്ത, ഭാഗ്യം കെട്ടവർക്കുള്ള, ഫലമാണ്.

പൂർവശ്ലോകപ്രതിപാദിതവിദ്യാജീവനാസംഭവമേവ സ്പഷ്ടയതി:

വിദ്യേതി. ശ്രീധരഃ ശ്രീധരാഖ്യഃ സുധീഃ പണ്ഡിതഃ, വിദ്യാ വേദാദിഃ, സൈവ പണ്യം ക്രയ്യം വസ്തു, തസ്യ വിശേഷവിക്രയേണ ദ്രവ്യദാനാനുരൂപാധ്യാപനേന, യേന ബഹു ദ്രവ്യം ദീയതേ സ ബഹ്വധ്യാപ്യതേ, യേന ത്വല്പം സ ത്വല്പമധ്യാപ്യത ഇതി വിശേഷവിക്രയപദസൂചിതാർഥഃ. വണിഗ്വൈശ്യോ ജാതഃ സമ്പന്നഃ, വാണിജ്യസ്യ വൈശ്യധർമത്വാദിതി ഭാവഃ. അംബുമഖിനഃ

അംബുദീക്ഷിതസ്യ സ്വന്നം സുഷ്ടു അന്നം ശാല്യോദനാദികം സ്വർണം കാഞ്ചനമഭൂത്. തസ്യാംബുമഖിനഃ ഷഡ്ദർശനീം ഷണ്ണാം ദർശനാനാം സമാഹാരഃ ഷഡ്ദർശനീ താം ധിക്, യദ്ഭോക്തുമന്നമപി ദുർമിലം കിം തസ്യ ഷഡ്ദർശന്യേതിഭാവഃ. തത്സഹാധ്യായിനഃ സ്വസ്യ ദശാമാഹ - കുട്ടികവിഃ സ്വയം ദുർധനിനാം ദുഷ്ടധനികാനാം ഗൃഹദ്വാരേഷു ബഹിഃപ്രദേശേഷു നിദ്രായതേ സ്വപിതീതി ഖ്യാതഃ. തത്സർവം ത്രയാണാമപ്യേതാദൃശം ദുഃഖം ദൗർഭാഗ്യസ്യ ദാരിദ്ര്യസ്യ ധാമ്നഃ സ്ഥാനഭൂതയാ മഹിഷേശ്വരസ്യ ലുലായരാജസ്യാനനുസൃതേരനുനയാഭാവസ്യ ഫലം പ്രയോജനം. തസ്മാദധ്യാപനേന ജീവനം ന സംഭവതീതി ഭാവഃ. തദുക്തം ശാസ്ത്രനിർണയേ - 'കപിലസ്യ കണാദസ്യ ഗൗതമസ്യ പതഞ്ജലേഃ. വ്യാസസ്യ ജൈമിനേശ്ചൈവ ദർശനാനി ഷഡേവ തു' ഇതി.

വിദ്വന്മാ കുരു സാഹസം ശൃണു വചോ വക്ഷ്യാമി യത്തേ ഹിതം
ത്യക്ത്വാ കാമദമത്ര സൈരിഭപതിം നിർവ്യാജബന്ധും നൃണാം.
ശ്രീരങ്ഗാഭിധപത്തനം പ്രതി സഖേ മാ ഗാ ജ്വരസ്യാലയം
ദൂരേ ശ്രീർനികടേ കൃതാന്തമഹിഷഗ്രൈവേയഘണ്ടാരവഃ . വ്യ .

അല്ലയോ പണ്ഡിത, കടുംകൈ ചെയ്യരുത്. നിനക്ക് ചേർന്നത് ഞാൻ പറയാം, കേൾക്കുക. ഇഷ്ടമുള്ളതെല്ലാം തരുന്ന, മനുഷ്യരുടെ നേർബന്ധുവായ, പോത്തെന്ന തമ്പുരാനെ വിട്ടും കളഞ്ഞ്, എടോ ചങ്ങാതി, പനിയുടെ കൂടായ ശ്രീരങ്ഗമെന്ന പട്ടണത്തിലേക്ക് പോവരുത്. അവിടെ സമ്പത്ത് അകലെയാണ്; അടുത്തുള്ളത് കാലന്റെ പോത്തിന്റെ കഴുത്തിലെ മണിയൊച്ചയും.

നനു സ്വദേശേ വിദ്യാപ്രയോജനാഭാവേഽപി ദേശാന്തരേഷു വിദ്യാധിക്യ സംഭവാത്തത്ര ഗത്വാ സുഖേന സ്ഥേയമിത്യത്രാഹ:

വിദ്വന്നിതി. ഹേ വിദ്വൻ, ശ്രീധരാര്യ, സാഹസം ബലാത്കാരകാര്യം. 'സാഹസം തു ബലാത്കാരകൃതകാര്യേ ദമേപി ച' ഇതി വിശ്വഃ. മാ കുരു ന കുരുഷ്വ. യേ യദ്ധിതം സുഖകരം തദ്വക്ഷ്യാമി ബ്രവീമി, ശൃണു. കാമാനാമഭിലഷിതാനാം ധനധാന്യാദീനാം ദാതാരം നൃണാം പുരുഷാണാം നിർവ്യാജബന്ധു മനിമിത്തോപകാരിണം സൈരിഭപതിം ലുലായപ്രഭും. 'ലുലായോ മഹിഷോ വാഹദ്വിഷത്കാസാരസൈരിഭാഃ' ഇത്യമരഃ. ത്യക്ത്വാ പരിത്യജ്യ ജ്വരസ്യ താപരോഗസ്യാലയം ശ്രീരങ്ഗേത്യഭിധാ സംജ്ഞാ യസ്യ പത്തനസ്യ ജനപദസ്യ താദൃശം ശ്രീരങ്ഗപത്തനമിത്യർഥഃ. മാ ഗാഃ ന ഗച്ഛ. കുത ഇത്യാഹ - ദൂരേ ദൂരദേശേ തത്ര സമ്പദ്രൂപാ ശ്രീർലക്ഷ്മീഃ, ശ്രൂയത ഇതി ശേഷഃ. യദ്വാ ദൂരേ ശ്രീഃ ചിരകാലസാധ്യേത്യർഥഃ. നികടേ ശ്രീരങ്ഗപത്തനസമീപപ്രദേശേ, യദ്വാ നികടേ ഝടിതീത്യർഥഃ. കൃതാന്തസ്യ യമസ്യ യോ മഹിഷോ വാഹനഭൂതഃ, തസ്യ യാ ഗ്രീവാബദ്ധാ ഘണ്ടാ, തസ്യാ രവഃ ശബ്ദഃ, ശ്രൂയത ഇതി ശേഷഃ. തഥാ ച തത്ര ജ്വരരോഗാധിക്യപ്രതിപാദനേന ഇതരദോഷാഭാവസ്തത്രത്യപ്രഭോർവിദ്യാ പക്ഷപാതിത്വം തത്രത്യ പണ്ഡിതാനാം വിദ്യാജീവനം ച വ്യജ്യതേ. ജ്വരസ്യാലയമിത്യത്ര പരികരോലംകാരഃ. സാഹസമിത്യസ്യോത്തരവാക്യൈഃ സമർഥനാത് കാവ്യലിങ്ഗാലംകാരഃ.

യം യോ രക്ഷതി തസ്യ സ പ്രഭുരിതി സ്പഷ്ടം ഹി മദ്രക്ഷിണോ
രാജശ്രീമഹിഷാൻ വിനുത്യ സഫലം കുർവ്വേദ്യ വാഗ്വൈഭവം.
മത്പീഡാനിരതാൻ മദീയമഹിമാഭിജ്ഞാനശൂന്യാൻ പ്രഭൂൻ
യന്നിന്ദാമി നിശമ്യ തദ്ഗുണവിദസ്തുഷ്യന്തു സന്തോ നൃപാഃ . ൻ .

തന്നെ രക്ഷിക്കുന്നവൻ തനിക്ക് ഉടയവൻ എന്ന് വ്യക്തം തന്നെ. എന്നെ രക്ഷിക്കുന്ന മ.രാ.രാ.ശ്രീ പോത്ത് അവർകളെ നമസ്കരിച്ചിട്ട് ഇന്ന് ഞാൻ എന്റെ മൊഴിമിടുക്കിനെ സഫലമാക്കാം. എന്നെ ദ്രോഹിക്കുന്നതിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന, എന്റെ മഹിമ അറിയാത്ത, പ്രഭുക്കളെ നിന്ദിക്കുന്ന ഇത് കേട്ട് നല്ല രാജാക്കന്മാർ സന്തോഷിക്കട്ടെ.

ഏവം പൂർവോക്തരീത്യാ വിദ്യാജീവനാസംഭവമുപപാദ്യ കൃഷിരേവ കർതവ്യേതി ശ്രുതിസ്മൃതിപ്രത്യക്ഷാർഥാപത്തിഭിർനിശ്ചിത്യ തന്മുഖ്യസാധനം മഹിഷം വർണയിതും തസ്യ പ്രഭുത്വമുപപാദയംസ്തദ്ദ്വാരാ കൃത്യാകൃത്യ വിവേകശൂന്യാനാമന്യായാർജിതവിത്താനാം ശിഷ്ടമന്യദുർവിദഗ്ധാനാം മൂഢാനാം രാജ്ഞാം ചരിതോപദേശരൂപമേതത്പ്രബന്ധപ്രയോജനമാഹ:

യമിതി. യം പുരുഷം യോ നരോ രക്ഷതി പാലയതി തസ്യ സ രക്ഷകഃ പ്രഭുരിതി ഹി യസ്മാത് കാരണാത് സ്പഷ്ടം പ്രസിദ്ധം. തദിതി ശേഷഃ, തസ്മാത് കാരണാത് മദ്രക്ഷിണോ മത്പാലകാൻ രാജശ്രിയാ രാജലക്ഷ്മ്യാ യുക്താൻ മഹിഷാൻ മഹിഷാഖ്യപ്രഭൂൻ വിനുത്യ വിശേഷേണ സ്തുത്വാ വാഗ്വൈഭവം സാഹിത്യപ്രാഗല്ഭ്യം, അദ്യേദാനീം സഫലം സപ്രയോജനം കുർവേ കരോമി. മത്പീഡായാം മദീയഹിംസായാം നിരതാൻ പ്രവൃത്താൻ മദീയമഹിമ്നോ മത്പ്രഭാവസ്യ യദഭിജ്ഞാനം പരിചയഃ തേന ശൂന്യാൻ രഹിതാൻ പ്രഭൂൻ നിന്ദാമി തദ്ദൂഷണം നിശമ്യ ശ്രുത്വാ ഗുണവിദഃ സദ്ഗുണഗ്രാഹിണഃ സന്തഃ ശ്രേഷ്ഠാഃ നൃപാ രാജാനസ്തുഷ്യന്തു സന്തുഷ്യന്തു. അനേനൈതദ്ഗ്രന്ഥപ്രയോജനം ദുഷ്ടാനാം സന്മാർഗപ്രവൃത്തിരൂപം ദർശിതം ബോധ്യം. അത്രാപി നിന്ദായാം ഹേതൂപന്യാസാത് കാവ്യലിങ്ഗമലംകാരഃ

കഞ്ചിത് പശ്വധമം ലുലായ വിഗുണം കർതും പ്രബന്ധാഞ്ഛതം
ത്വാമാലംബ്യ സമുത്സഹേ ന ഖലു തദ്വർണ്യസ്യ മാഹാത്മ്യതഃ.
മദ്ദ്രോഹപ്രവണാധികാരിഹതകക്രോധേന തന്നിന്ദന-
വ്യാജാത്തത്പ്രഭുതത്പ്രഭുഷ്വപി ച വാഗ്ദണ്ഡോ മയാ പാത്യതേ
. ൨ .

പോത്തേ, ഗുണങ്ങളൊന്നുമില്ലാത്ത ഒരു നീചമൃഗമായ നിന്നെപ്പറ്റി നൂറു പദ്യങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കാൻ ഞാൻ ഉത്സാഹിക്കുകയാണ്. അത് വർണ്ണിക്കുന്ന വസ്തുവിന്റെ മെച്ചം കൊണ്ടല്ലതന്നെ. എന്നെ ഉപദ്രവിക്കാൻ മെനക്കെട്ടു നടക്കുന്ന നീചന്മാരായ അധികാരികളോടുള്ള ഈറ കൊണ്ടു് അവരെ ഒളിഞ്ഞ് നിന്ദിക്കാൻ വേണ്ടിയാണത്. എന്റെ പ്രഭുക്കന്മാരെയും അവരുടെ പ്രഭുക്കന്മാരെയുമൊക്കെ ഞാൻ വാക്കുകൊണ്ട് ശിക്ഷിക്കുകയാണ്.

നനു മഹിഷസ്യ സർവലോകനിന്ദ്യസ്യ സ്തുതിരൂപപ്രബന്ധകരണാപേക്ഷയാ മുഗ്ധാനാം പ്രത്യക്ഷഹിതോപദേശ ഏവ യുക്ത ഇത്യതോ ദ്രോഹ പ്രവണചിത്താനാം ഖലാനാം ഹിതോപദേശോ ന ഫലിഷ്യതീത്യാഹ:

കഞ്ചിദിതി. പശൂനാം ചതുഷ്പദാമധമം നികൃഷ്ടം വിഗുണം ശോഭനഗുണഹീനം ത്വാമാലംബ്യ വിഷയീകൃത്യ ശതം പ്രബന്ധാൻ ശതം ശ്ലോകാൻ കർതും രചയിതും സമുത്സഹേ സന്തോഷയുക്തോ ഭവാമി. തത്പ്രബന്ധകരണം വർണ്ണ്യസ്യ മഹിഷസ്യ മാഹാത്മ്യതഃ പ്രഭാവാദ്ധേതോർന ഖലു, സംഭവതീതി ശേഷഃ. വിഗുണത്വപശ്വധമത്വാദിനാ വർണയിതുമയോഗ്യത്വാദിതി ഭാവഃ. തർഹി കിമിതി പ്രവൃത്തിഃ? അത ആഹ - മദ്ദ്രോഹേ മദീയാപകാരേ പ്രവണോ ജാഗരൂകോ യോ'ധികാരിഹതകഃ ഖലാധികാരീ. തസ്യ നിന്ദനം ദൂഷണമേവ വ്യാജഃ, തസ്മാത്തത്പ്രഭുഷു ഖലാധികാര്യപേക്ഷയാ കിഞ്ചിദധികേഷു തത്പ്രഭുഷു തദപേക്ഷയാ കിഞ്ചിദധികേഷു ച ദുഷ്ടാധികാരിഷു വാഗ്രൂപോ യോ ദണ്ഡഃ ശിക്ഷാ മയാ പാത്യതേ ക്ഷിപ്യതേ. മൂർഖാണാം ഹിതോപദേശസ്യ സർവഥാ ദുഷ്കരത്വാത് സാക്ഷാദ്ധർമോപദേശോ ന സംഭവതീതി നികൃഷ്ടവർണനദ്വാരൈവ ഖലാഃ സന്മാർഗേ പ്രവർതനീയാ ഇതി ഭാവഃ.

ശ്രുത്വേമം മഹിഷപ്രബന്ധമിഹ യേ ഭൂപാ ഗുണഗ്രാഹിണ-
സ്തേ ബുദ്ധ്വാ നിജദുർഗുണാൻ കവിമുഖാത്തദ്വ്യങ്ഗ്യമര്യാദയാ.
അദ്രോഹേണ നിജാഃ പ്രജാ ഇവ യഥാധർമം പ്രജാ രക്ഷിതും
കുർവന്തു സ്വകുലക്രമാഗതനരാൻ ദേശാധികാരോചിതാൻ . ൧൧ .

ഗുണം അറിയുന്ന രാജാക്കന്മാർ കവിയുടെ വായിൽനിന്ന് ഈ മഹിഷപ്രബന്ധം കേട്ടിട്ട് വ്യങ്ഗ്യമാർഗത്തിൽ തങ്ങളുടെ ചീത്തത്തങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കി സ്വന്തം പ്രജകളെ ദ്രോഹിക്കാതെ മക്കളെപ്പോലെ രക്ഷിക്കാൻ തന്റെ വംശക്രമത്തിൽ വരുന്നവരെ ദേശാധികാരത്തിന് ചേർന്നവരാക്കിത്തീർക്കട്ടെ.

നനു മഹിഷസ്തുത്യാ തേഷാം വ്യാജനിന്ദാകരണേ രാജ്ഞാം ധാർമികാണാം തത്ര രോഷഃ സ്യാത്, തഥാ ച പണ്ഡിതേഷു ക്രോധാതിശയ ഏവ സ്യാദിത്യാശങ്ക്യ ബുദ്ധിമതാം രാജ്ഞാമേതത്പ്രബന്ധഃ സന്തോഷായൈവ ഭവതീത്യാഹ:

ശ്രുത്വേതി. യേ ഗുണഗ്രാഹിണഃ സദ്ഗുണപക്ഷപാതിനോ ഭൂപാഃ, തേ ഇമം മഹിഷശതകപ്രബന്ധം ശ്രുത്വാ കവിമുഖാത്കവിമുഖനിർഗതശ്ലോകാത് വ്യങ്ഗ്യമര്യാദയാ ധ്വനിമാർഗേണ, നിജാഃ സ്വീയാ യേ ദുർഗുണാഃ പ്രജാഹിംസാപ്രദാഃ താൻ ബുദ്ധ്വാ ജ്ഞാത്വാ, നിജാ ആത്മീയാഃ പ്രജാ അപത്യാനീവ പ്രജാ വിഷയവാസിനീഃ യഥാധർമം ധർമമനതിക്രമ്യ, വർണാശ്രമധർമാവിരോധേനേത്യർഥഃ. രക്ഷിതും പാലയിതും സ്വകുലക്രമഗതാൻ സ്വകീയവംശപരമ്പരാപ്രാപ്താൻ ദേശസ്യ രാജ്യസ്യാധികാരേ പാലനേ ഉചിതാൻ യോഗ്യാൻ കുർവന്തു. അനേന രാജ്ഞഃ പ്രാമാണികത്വേ'പി തത്പരിസരവർതി നോധികാരിണഃ ഖലാ ഇതി സൂച്യതേ. തഥാ ച രാജ്ഞോ'പി ഹിതോപദേശ രൂപത്വാന്നൈതത്പ്രബന്ധേ രാജ്ഞോ ദ്വേഷ ഇതി ഭാവഃ.

നനു രാജ്ഞോ ഗുണപക്ഷപാതിത്വേ ഖലാനാം ദേശാധികാരഃ കേന ദത്ത ഇത്യാശങ്ക്യ ധാർമികവേഷേണ ദേശാധികാരം ഗൃഹീത്വാ ബ്രാഹ്മണദ്രോഹേ പ്രവർതമാനാൻ ഖലാൻ ന രാജാ ജാനാതീത്യാഹ:

രാജാ മുഗ്ധമതിസ്തതോഽപി സചിവാസ്താൻ വഞ്ചയന്തഃ ഖലാ
ദേശദ്രോഹപരാഃ സദൈവ വൃഷളാഃ സർവാപഹാരോദ്യതാഃ.
ആശാം മാ കുരു ചോളദേശകൃഷയേ ത്വം സൈരിഭാതഃ പരം
ശിഷ്ടം മേ ത്വലമല്ലകം തദപി ന ഭ്രാതസ്തവാസ്ത്യന്തതഃ . ൧൨

രാജാവ് ബുദ്ധിമയങ്ങിയവനാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മന്ത്രിമാർ അതിലേറെ. അവരെ വഞ്ചിക്കുന്ന ദുഷ്ടന്മാർ എപ്പോഴും ദേശദ്രോഹത്തിൽ ഇടപെടുന്നവരും എല്ലാം കട്ടുമുടിക്കുന്നവരും ആണ്. അല്ലയോ പോത്തേ ചോണാട്ടിൽ കൃഷി ചെയ്യാൻ ആശിക്കരുത്. എനിക്കാണെങ്കിൽ കോണകമെങ്കിലും ബാക്കി കിട്ടി. സഹോദര, നിനക്ക് ഒടുവിൽ അതും കൂടെ ഉണ്ടാവില്ല.

രാജേതി. രാജാ നൃപോ മുഗ്ധാ മനോജ്ഞാ മതിർബുദ്ധിര്യസ്യ സ താദൃശഃ. തതോപി തദപേക്ഷയാപി സചിവാ അമാത്യാ മുഗ്ധമതയ ഇതി വിപരിണതസ്യാനുഷങ്ഗഃ. താൻ രാജതദമാത്യാദീൻ വഞ്ചയന്തഃ സർവോത്തമ ധാർമികവേഷേണ പ്രതാരയന്തഃ. അനേന രാജതദമാത്യാനാം മുഗ്ധമതിത്വാ ത്തേഷാം സത്സങ്ഗേ സതി ദുഷ്ടാൻ ദൂരീകുര്യുരിതി സൂചിതം. ഖലാ ദുഷ്ടാ ദേശദ്രോഹേ രാജ്യക്ഷോഭേ പരാ ഉത്കൃഷ്ടാഃ സദൈവ സർവദൈവ വൃഷളാഃ ശൂദ്രപ്രായാഃ, ശൂദ്രാലാപഗാത്രസ്പർശഭോജനകാലസംഭാഷണാദിഭിരിതി ഭാവഃ. സർവാപഹാരേ പ്രജാസർവസ്വഹരണേ ഉദ്യതാ ഉദ്യുക്താഃ, സന്തീതി ശേഷഃ. വഞ്ചയന്ത ഇത്യനേന ഖലൈഃ പ്രതാരിതേന രാജ്ഞാധികാരോ ദത്ത ഇതി സൂചിതം. ഹേ സൈരിഭ, ത്വം ചോളദേശേ കൃഷിഃ കർഷണം തസ്യൈ ആശാമിച്ഛാം മാ കുരു മാ കാർഷീഃ. കുത ഇത്യത ആഹ – അതഃ പരം ഖലാധികാരാനന്തരം മേ മമ അന്തതഃ സർവസ്വനാശാദലമല്ലകം കൗപീനം ശിഷ്ടം. തദതിരിക്തം കൃത്സ്നമധികാരിഭിർലുണ്ഠിതമിത്യർഥഃ. 'അലമല്ലകം സ്യാത്കൗപീനം' ഇതി നിഘണ്ടുഃ. ഹേ ഭ്രാതഃ സൈരിഭ, തവ തദപി നാസ്തി മഹിഷസ്യ സർവദാ നഗ്നത്വാദിത്യാശയഃ. അത്ര 'സഹ്യസാഗരയോർമധ്യേ ശ്രീകാഞ്ചീസേതുമധ്യഗഃ. ഹാലാസ്യത്യാഗരാജാന്തശ്ചോളദേശ ഇതി സ്മൃതഃ' ഇതി ബ്രഹ്മാ ണ്ഡപുരാണോക്തശ്ചോളദേശോ ബോധ്യഃ.

ഖലകൃത്യവർണനപുരഃസരം രാജാമാത്യപ്രതാരണപ്രകാരമേവ സമ്യങ്നിരൂപയൻ ഖലാന്നിന്ദത്യേകാദശഭിഃ:

ധാന്യം വാഥ ധനാനി വാ സമധികം കൃത്വാ മിഥഃ സ്പർധയാ
മിഥ്യാസാഹസിനോഽഭ്യുപേത്യ വൃഷളാ ദേശാധികാരാശയാ.
ഉത്കോചേന നൃപാന്തികസ്ഥിതജനാൻ വശ്യാൻ വിധായ പ്രജാ-
സർവസ്വം പ്രസഭം ഹരന്തി ച ശഠാസ്തേ യാന്തു കാലാന്തികം
. ൧൩ .

തമ്മിൽ മത്സരിച്ച് ധാന്യമോ ധനമോ വർദ്ധിപ്പിച്ചിട്ട് ദേശാധികാരം കൊതിച്ചു് സാഹസികളായി നടിച്ച് നീചന്മാർ രാജാവിന്റെ അടുത്തുള്ളവരെ കൈക്കൂലി കൊണ്ട് വശത്താക്കി ജനങ്ങളുടെ സ്വത്തു മുഴുവനും ബലാൽ കവർന്നെടുക്കുന്നു. അവരെ കാലനെടുത്തുപോട്ടെ!

ധാന്യമിതി. ധാന്യം വ്രീഹ്യാദികം ധനം സുവർണാദികം വാ സമധികം കൃത്വാ അഹമഹമികയാ ശതഭാരപരിമിത ധാന്യോത്പാദകക്ഷേത്രേ ശതദ്വയപരിമിത ധാന്യം പ്രഭൂണാം ദാസ്യാമീത്യാദി പ്രതിജ്ഞായേത്യർഥഃ. മിഥഃ പരസ്പരം സ്പർധയാ കലഹേന മിഥ്യായാം മിഥ്യാവാദേ സാഹസിനഃ സാഹസം ഹഠാത്കാരം കുർവന്തോ വൃഷളാഃ ദേശാധികാരസ്യ രാജ്യാധികാരസ്യ ആശയേച്ഛയാ ഉത്കോചേന ഗൂഢപ്രദാനേന നൃപാന്തികേ രാജസമീപേ സ്ഥിതാൻ വർതമാനാൻ ജനാൻ ലോകാനഭ്യുപേത്യ പ്രാപ്യ വശ്യാൻ സ്വാധീനാൻ വിധായ കൃത്വാ പ്രജാനാം വിഷയവാസിജനാനാം സർവസ്വം ധനധാന്യവസ്ത്രാദികം പ്രസഭം ഹഠാത്കാരേണ ഹരന്തി ഗൃഹ്ണന്തി, തേ ശൂദ്രപ്രായാഃ കാലസ്യ യമസ്യ അന്തികം സമീപം യാന്തു ഗച്ഛന്തു.

ചൗര്യം നാമ കൃഷീവലസ്യ സഹജോ ധർമോ ഹ്യവൃത്ത്യന്തരൈ-
ശ്ചോളേഷു ദ്വിജസത്തമൈരനുചിതാപ്യങ്ഗീകൃതാ സാ കൃഷിഃ.
താനേതാൻ വൃഷളാഃ ശപന്ത്യകരുണാ യേ ദുഃശ്രവൈർഭാഷിതൈ-
ര്യേ വാ താൻ പ്രഹരന്തി തന്മുഖകരം ഭൂയാത്കൃമീണാം പദം . ൫൪ .

കളവെന്നത് കൃഷിക്കാരന്റെ കൂടെപ്പിറന്ന പണിയാണല്ലോ. തങ്ങൾക്കു ചേരാത്തതാണെങ്കിലും പോക്കറ്റ ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠന്മാർ ചോണാട്ടിൽ കൃഷി സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ ബ്രാഹ്മണരെ കേൾക്കാൻ കൊള്ളാത്ത വാക്കുകൾ കൊണ്ട് പ്രാവുകയും തല്ലുകയും ചെയ്യുന്ന നിർദയരായ നീചന്മാരുടെ വായും കൈയും പുഴുത്തുപോട്ടെ.

(പാട്ടത്തിനു കൊടുത്താൽ കുടിയാന്മാർ ഒന്നു തരില്ല; നേരിട്ടു കൃഷി നടന്നാലാണെങ്കിൽ തെറി പറയുകയും തല്ലുകയും ചെയ്യും താനും.)

ചൗര്യമിതി. കൃഷീവലസ്യ കൃഷിഃ കർഷണമസ്തി യസ്യ സ താദൃശസ്തസ്യ, 'രജഃകൃഷ്യാസുതി' ഇതി വലച്. 'വലേ' ഇതി ദീർഘഃ. കർഷകസ്യ ചൗര്യം നാമ ധാന്യതൃണാദ്യപഹാരരൂപം സഹജഃ സ്വഭാവസിദ്ധോ ധർമഃ. ഹി യസ്മാത് കാരണാച്ചോളേഷു ചോളദേശേഷു അവൃത്ത്യന്തരൈർവൃത്ത്യന്തര രഹിതൈർദ്വിജസത്തമൈർ ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠൈഃ അനുചിതാപ്യയുക്താപി സാ കൃഷിഃ അങ്ഗീകൃതാ സ്വീകൃതാ. തസ്മാത് കർഷകസ്യ ധാന്യാദിചൗര്യം സ്വാഭാവികമേവേത്യർഥഃ. കഥമന്യഥാ ബ്രാഹ്മണോത്തമാഃ കൃഷിം കുര്യുരിതി ഭാവഃ. താനേതാൻ പൂർവോക്തദ്വിജോത്തമാൻ ദുഃശ്രവൈർദുഃഖേനാപി ശ്രോതുമശക്യൈർ ഭാഷിതൈർ നിന്ദിതക്രൂരശബ്ദൈരകരുണാ നിർദയാഃ സന്തോ യേ വൃഷളാഃ ശപന്ത്യധിക്ഷിപന്തി, യേ വാ ശൂദ്രപ്രേരിതാസ്താൻ ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠാൻ പ്രഹരന്തി താഡയന്തി, തേഷാം ക്രൂരാണാം മുഖകരം അധിക്ഷേപസാധനം മുഖം പ്രഹാരസാധനം കരാദികം ച. പ്രാണ്യങ്ഗത്വാദേകവദ്ഭാവഃ. കൃമീണാം കീടാനാം പദം സ്ഥാനം ഭൂയാദസ്തു.

വിദ്യാജീവനകുണ്ഠനേന ച കൃഷാവാലംബിതായാം ചിരാ-
ദാ പക്വേ കണിശേ കുതോഽപി പിശുനാഃ കേദാരമാവൃണ്വതേ.
ഹാ കിം വച്മി സുഭാഹവാലുമണിയം മേജുഷ്ടഹസ്താന്തരം
ഹർകാരസ്ഥലസംപ്രതീമുജുമുദാദിത്യാദയോ നിർദയാഃ . ൫൫ .

വിദ്യകൊണ്ട് കഴിഞ്ഞുകൂടാൻ ബുദ്ധിമുട്ടുവന്നതിനാൽ കൃഷിയിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കെ ഒടുവിൽ വിള പാകമാകുമ്പോൾ എവിടുന്നോ ചതിയന്മാരായ സുബേദാർ, ഹവൽദാർ, മണിയം, മേൽജുഷ്ടൻ, കൈക്കാരൻ, ഹരിക്കാരൻ, സ്ഥലസമ്പ്രതി, മജുംദാർ തുടങ്ങിയ ദയയില്ലാത്തവർ കണ്ടം വളയുന്നു. കഷ്ടം, എന്താണു പറയുക!

വിദ്യേതി. വിദ്യയാ വേദശാസ്ത്രാത്മികതയാ ജീവനസ്യ ശാസ്ത്രീയസ്യ യാജനാധ്യാപനരൂപസ്യ കുണ്ഠനേന വിഘ്നേന ച കൃഷാവലംബിതായാമങ്ഗീകൃതായാം സത്യാം ചിരാദ്ബഹുകാലാത് ആ സമന്താത്പക്വേ ഫലിതേ കണിശേ സസ്യമഞ്ജര്യാം. 'കണിശം സസ്യമഞ്ജരീ' ഇത്യമരഃ. കുതോപി ദേശാത് പിശുനാഃ പൈശുന്യേന ജീവന്തഃ കേദാരം ക്ഷേത്രമാവൃണ്വതേ സമന്തതഃ പരിവേഷ്ടന്തേ. കിം വച്മി കിം വക്ഷ്യാമി. ഹാ ഇതി ഖേദേ. കേ തേ പിശുനാ ഇത്യാകാങ്ക്ഷായാമാഹ - സുഭാഹവാലുമണിയമിത്യാദയോ ദക്ഷിണദേശേ അധികാര സംജ്ഞാഃ പ്രസിദ്ധാഃ. നിർദയാ നിഷ്കരുണാ ഏതത്സംജ്ഞകാധികാരിണാ ആവൃണ്വത ഇതി പൂർവേണ സംബന്ധഃ.

മുഗ്ധാൻ ധിഗ് ധനികാൻ രമാമദമഷീദിഗ്ധാൻ വിദഗ്ധാനഹോ
ജഗ്ധൗ യബ്ധിഷു ദഗ്ധബുദ്ധിവിഭവാൻ സ്നിഗ്ധൈഃ ഖലൈരന്വഹം.
ധന്യം സൈരിഭമേകമേവ ഭുവനേ മന്യേ കിമന്യൈർ നൃപൈ-
ര്യോ ധാന്യൈശ്ച ധനൈശ്ച രക്ഷതി ജനാൻ സർവോപകാരക്ഷമഃ

. ൧൧ .

പണക്കൊഴുപ്പിന്റെ മത്താകുന്ന കറപുരണ്ട് ദുഷ്ടരായ കൂട്ടുകാരോടു ദിനം പ്രതി ചേർന്ന് തീറ്റയിലും മൈഥുനത്തിലും ചുട്ട് ബുദ്ധികെട്ടുപോയ മന്തന്മാരായ ധനികസമർത്ഥന്മാർക്ക് ഹാ, കഷ്ടം! എല്ലാവർക്കും ഉപകാരിയായ, ധാന്യം കൊണ്ടും ധനം കൊണ്ടും ജനങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്ന, പോത്തൊരുത്തനെ മാത്രമേ ഈ ലോകത്തിൽ ഞാൻ ധന്യനെന്ന് കണക്കാക്കുന്നുള്ളൂ. മറ്റു രാജാക്കന്മാരെക്കൊണ്ടു് എന്തു കാര്യം?

മുഗ്ധാനിതി. രമയാ ലക്ഷ്മ്യാ യോ മദോ ഗർവഃ സ ഏവ മഷീ മലിനം വസ്തു തയാ ദിഗ്ധാശ്ചുരിതാഃ, ധനമദേന തിരോഹിതാന്തഃകരണാ ഇതി യാവത്. താദൃശാൻ അന്വഹം പ്രത്യഹം ജഗ്ധൗ ഭുക്തൗ, യബ്ധിഷു നിധുവനേഷു സ്നിഗ്ധൈർമിത്രൈഃ ഖലൈഃ ദഗ്ധോ നാശിതഃ ബുദ്ധേർജ്ഞാനസ്യ വിഭവോ മാഹാത്മ്യം യേഷാം തേ താദൃശാൻ ധനികാൻ മുഗ്ധാൻ മൂഢാൻ ധിക്. തർഹി കോ വാ ധന്യ ഇത്യത ആഹ - ഭുവനേ ലോകേ ധന്യം കൃതാർഥം സൈരിഭം കാസരമേകമേവ മുഖ്യമേവ ധന്യം ധനവന്തം മന്യേ, നാന്യം മനുഷ്യമിത്യവധാരണാർഥഃ. അന്യൈഃ സൈരിഭേതരൈർനൃപൈ രാജഭിഃ കിം പ്രയോജനം? തത്ര ഹേതുമാഹ - യഃ സൈരിഭഃ ധാന്യൈർധനൈശ്ച സ്വാശ്രമാർജിതൈർജനാൻ, സർവോപകാരക്ഷമഃ സർവേഷാമുപകാരാണാം കൃഷിഭാരവഹനശകടാകർഷണാദിരൂപാണാം ക്ഷമഃ ശക്തഃ സൻ രക്ഷതി പാലയതി. തഥാ ച ശിശ്നോദരപരായണാൻ മൂഢാൻ പരിത്യജ്യ സൈരിഭാനുവർതനമേവ യുക്തമിത്യർഥഃ.

മത്താ വിത്തമദൈർദുരാഗ്രഹഭൃതശ്ചണ്ഡാലരണ്ഡാസുതാ
യേ/മീ ദുർധനികാ നിതാന്തപരുഷവ്യാഹാരകൗലേയകാഃ.
തേഷാം വക്ത്രവിലോകനാത്തവ വരം സ്ഥൂലാണ്ഡകോശേക്ഷണം
യേന ശ്രീമഹിഷേന്ദ്ര ലഭ്യത ഇഹ പ്രായേണ മൃഷ്ടാശനം . ൶൭ .

ഈ ദുർദ്ധനികർ ധനത്തിന്റെ കൊഴുപ്പുകൊണ്ട് മദിച്ചവരും ദുരാഗ്രഹം നിറഞ്ഞ ചണ്ഡാലരും പുലയാടിമക്കളും എപ്പോഴും കടുത്ത വാക്കുകളുപയോഗിക്കുന്ന നായ്ക്കളും ആണ്. അവരുടെ മോന്ത കാണുന്നതിനേക്കാൾ ശ്രേഷ്ഠമാണ് നിന്റെ വലിയ വൃഷണം കാണുന്നത്. പോത്തുതമ്പുരാനേ, അതുകൊണ്ട് പൊതുവേ വയറു നിറച്ച് ഭക്ഷണം കിട്ടും.

(കലപ്പയേന്തിയ കർഷകൻ കാണുന്നത് പോത്തിന്റെ പിൻഭാഗമാണല്ലോ: അയാൾക്കാണെങ്കിൽ സുഭിക്ഷമാണു താനും.)

മത്താ ഇതി. വിത്തമദൈർധനമദൈഃ മത്താഃ ഗർവിഷ്ഠാഃ, ദുരാഗ്രഹം അഹമേവ സർവോത്തമ ഇത്യാഗ്രഹമഭിമാനം ബിഭ്രതീതി തഥോക്താഃ. ചണ്ഡാലരണ്ഡായാഃ നീചസ്ത്രിയഃ സുതാ അപത്യരൂപാഃ, സംകരജാതീയാ ഇത്യർഥഃ. അന്യഥാ കഥമേതാദൃശം ബ്രാഹ്മണദ്രോഹം കുര്യുരിത്യർഥഃ. യേ/മീ ദുർധനികാഃ അന്യായാർജിതവിത്താസ്തേ ദുഷ്ടധനികാഃ, നിതാന്തമത്യന്തം പരുഷവ്യാഹാരേ കടുഭാഷണേ കൗലേയകാഃ ശുനകാഃ, 'കൗലേയകഃ സാരമേയഃ കുഞ്ജരോ മൃഗദംശകഃ' ഇത്യമരഃ. ശ്വവത്കടുതരം ഭാഷന്ത ഇത്യർഥഃ. തേഷാം ഖലാനാം വക്ത്രവിലോകനാന്മുഖദർശനാത്, ഹേ മഹിഷേന്ദ്ര തവ സ്ഥൂലോ മഹാനണ്ഡകോശസ്തസ്യ വൃഷണസ്യേക്ഷണം ദർശനം വരം ശ്രേഷ്ഠം. തത്ര ഹേതുമാഹ - യേന കാരണേന അണ്ഡകോശേക്ഷണേന പ്രായേണ പ്രായശഃ മൃഷ്ടാശനമുത്തമഭോജനം ലഭ്യതേ പ്രാപ്യതേ, ജനൈരിതി ശേഷഃ. ലാങ്ഗലഹസ്താഃ കർഷകാ ഹി മഹിഷസ്യ പൃഷ്ഠഭാഗം പശ്യന്തഃ കർഷന്തി കൃഷ്യാർജിതാന്നസൂപശാകശാല്യോദനാദികം സുഖേന ഭുഞ്ജതേ, ന തു ദുഷ്ടധനികാശ്രിതാ ഇതി ഭാവഃ. അത്രാപ്യണ്ഡകോശേക്ഷണം വരമിത്യത്ര ഹേതൂപന്യാസാത് കാവ്യലിങ്ഗമലംകാരഃ.

ദേഹം സ്വം പരിദഗ്ധ്യ യദ്ധി ഭവതാ ധാന്യം ധനം വാർജിതം
തത്സർവം പ്രസഭം ഹരന്തി ഹി സുഭേദാരാഃ സ്വകീയം യഥാ.
ഹേതുസ്തത്ര കിലായമേവ മഹിഷ ജ്ഞാതോ മയാ ശ്രൂയതാം
പുത്രാ ഏവ പിതുർഹരന്തി ഹി ധനം പ്രേമ്ണാ ബലാദ്വാഖിലം
. ൶൮ .

സ്വന്തം ശരീരം വെന്തും കൊണ്ട് അങ്ങ് സമ്പാദിച്ച ധനവും ധാന്യവും മുഴുവനും സുഭേദാർമാർ സ്വന്തമെന്നോണം ബലാൽ എടുത്തുകൊണ്ടു പോവുന്നുവല്ലോ. അതിന്റെ കാരണം എനിക്കറിയാം. കേട്ടോളൂ: ഇഷ്ടം കൊണ്ടായാലും ബലം കൊണ്ടായാലും, മക്കൾ തന്നെയാണല്ലോ അച്ഛന്റെ സ്വത്ത് മുഴുവൻ കൊണ്ടുപോവുന്നത്.

ദേഹമിതി. സ്വം ദേഹം ശരീരം പരിദഗ്ധ്യ അതീവ ക്ലേശയിത്വാ ഭവതാ ത്വയാ ഹി യദ്ധനം ധാന്യം വാർജിതം സമ്പാദിതം തത്സർവം സ്വകീയം യഥാ സ്വപിത്രാർജിതമിവ സുഭേദാരാഃ പ്രസഭം ബലാത്കാരേണ ഹരന്തി. തത്ര ഹരണേ ഹേതുരയമേവ വക്ഷ്യമാണ ഏവ കില മയാ ജ്ഞാതഃ. ഹേ മഹിഷ ശ്രൂയതാം, ഹി യസ്മാത്കാരണാത് പുത്രാ ഏവ പിതുർധനമഖിലം പ്രേമ്ണാ പ്രീത്യാ വാ ബലാദ്വാ ഹരന്തി ഗൃഹ്ണന്തി. തസ്മാത്ത്വത്പുത്രാ ഏതേ സുഭേദാരാഃ ത്വത്സമ്പാദിതധനഹാരിത്വാദിതി ഭാവഃ.

ഉന്മത്താ ദ്രവിണാധികാരവശതഃ സ്തംഭംഗതാ ദുർഗുണൈഃ
സംജാതാ വൃഷലേശതോ വിരചിതാന്യായാവിഭൂത്യാദൃതാഃ.
കേചിച്ഛൃങ്ഗഭൃതശ്ച സംപ്രതി സുഭേദാരാധമാഃ കാസര
ജ്യേഷ്ഠാഃ കിം ഭവതോ വദ ത്വമഥവാ സത്യം കനിഷ്ഠാ ഇമേ . ൧൯ .

സ്വത്തുകൊണ്ടും അധികാരം കൊണ്ടും തന്റേടം വിട്ടു്, ചീത്തത്തങ്ങൾ കൊണ്ട് സ്തബ്ധരായി, നീചന്മാരുടെ മൂപ്പിൽസ്ഥാനം കൊണ്ടു് ഉളവായ ദുർന്നയങ്ങളുള്ളവരായി, കള്ളപ്പണംകൊണ്ടു് ആദരവുപിടിച്ചു പറ്റിയവരാണ്, സമ്പ്രതി, സുഭേദാർ മുതലായ നീചന്മാർ. ചിലർ പ്രഭുത്വചിഹ്നമായ കൊമ്പുള്ളവരും ആണ്. അല്ലയോ പോത്തേ, നേരു പറയൂ, ഇവർ നിന്റെ ഏട്ടന്മാരോ അനിയന്മാരോ?

ഈ വിശേഷണങ്ങളൊക്കെ പോത്തിനും ചേരും. ദ്രവിണം - ബലം; അധികാരം - പ്രാധാന്യം; ദുർഗുണം - ചീത്ത കയറ്; സ്തംഭം -കെട്ടുന്ന തൂണ്; അന്യായം - അന്യന്റെ ആയം, തന്നെ പാലിക്കുന്ന കർഷകന്റെ വരുമാനം; വിഭൂതി - ഐശ്വര്യം; ആദൃതഃ - അംഗീകരിക്കപ്പെട്ടവൻ; ശൃങ്ഗം - പോത്തിന്റെ കൊമ്പു്. സ്വഭാവത്തിലുള്ള ഈ സാമ്യം കൊണ്ടു് സാഹോദര്യം ശങ്കിക്കുന്നു.

ഉന്മത്താ ഇതി. ദ്രവിണം ദ്രവ്യമധികാരോ ദേശാധികാരഃ തയോർവശത ഉന്മത്താ ഉദ്ദാമാഃ ദുർഗുണൈർദംഭാഹംകാരാദിഭിഃ സ്തംഭംഗതാഃ സ്തബ്ധാഃ കൃത്യാകൃത്യവിവേകശൂന്യാ ഇത്യർഥഃ. വൃഷലാനാം ശൂദ്രാണാമീശതഃ ശ്രേഷ്ഠാത് സംജാതാ ഉത്പന്നാഃ വിരചിതാന്യായാശ്ച കൃതദുർനയാശ്ച തേ അതിഭൂത്യാ വിരുദ്ധൈശ്വര്യേണ ലോകവിദ്വേഷം സമ്പാദ്യേത്യർഥഃ. ആദൃതാ യുക്താശ്ച താദൃശാഃ, ശൃങ്ഗം വിഷാണമിതി വാദ്യവിശേഷം ബിഭ്രതീതി താദൃശാഃ സംപ്രതി ന്യോ്ധികാരിവിശേഷാശ്ച സുഭേദാരാശ്ചേതേഷാമധമാ നീചാഃ കേചിത് ഹേ കാസര ഭവതോ ജ്യേഷ്ഠാഃ കിമിമേ ഖലാഃ, അഥവാ കനിഷ്ഠാഃ? മഹിഷപക്ഷേ ദ്രവിണേ ബലേ അധികാരവശാത് പ്രാധാന്യവശാത് ദുർഗുണൈർദുഷ്പാശൈഃ സ്തംഭം ബന്ധനശങ്കുവിശേഷം ഗതാഃ പ്രാപ്താഃ. വിരചിതഃ അന്യേഷാം സ്വപാലകകർഷകാണാമായഃ വിത്തം യേന സ തഥോക്തഃ. വിഭൂത്യാ ഐശ്വര്യേണ നിമിത്തേന ആദൃതോങ്ഗീകൃതഃ ശൃങ്ഗം വിഷാണം ബിഭ്രതീതി താദൃശ ഇതി ശബ്ദശക്തിമൂലധ്വനിഃ. ന ച ശ്ലേഷഃ ശങ്ക്യഃ, അഭിധായാഃ ഖലാധികാരിമാത്ര വിശ്രാന്തത്വാത്. സംദേഹോലംകാരഃ.

തൃണ്യാദാനജലാവഗാഹനതനൂസംഘർഷണാദിക്രമൈഃ
കാമം സൈരിഭരാജരാജ ഭവതഃ സേവാമകാർഷം ചിരം.
ഏതാവത്ത്വഹമർത്ഥയേ പിതൃപതിം ദേവം ത്വദാരോഹിണം
ക്ഷിപ്രം പ്രാപയ സന്നിധിം നനു സുഭേദാരസ്യ മദ്ദ്രോഹിണഃ . ൨൦ .

അല്ലയോ പോത്തെന്ന രാജരാജൻ, പുല്ലിൻകെട്ടുകൾ തന്നും വെള്ളത്തിലിറക്കിയും മേലൊക്കെ ഉരച്ചുകഴുകിയും മറ്റും ഏറെക്കാലം ഞാൻ നിന്റെ പാകം നോക്കി. ഞാനിപ്പോൾ കുറഞ്ഞൊന്നാവശ്യപ്പെടട്ടെ: നിന്റെ പുറത്തു കയറുന്ന ആ കാലനെന്ന ദേവനെ എന്നെ ഉപദ്രവിക്കുന്ന സുഭേദാരുടെ അടുത്ത് വേഗം എത്തിക്കണേ.

തൃണ്യേതി. തൃണാനാം സമൂഹസ്തൃണ്യാ, സമൂഹാർത്ഥേ യത്പ്രത്യയഃ. തസ്യാ ദാനം ച ജലാവഗാഹനം ച തന്വാഃ ശരീരസ്യ സംഘർഷണം ച, കർദമാദിനിരാസേന ശ്ലക്ഷ്ണീകരണമിത്യർത്ഥഃ. ആദിശബ്ദേന ജലപാനാദികം ഗൃഹ്യതേ. തേഷാം യേ ക്രമാഃ പൗർവാപര്യാണി തൈഃ, ഹേ സൈരിഭരാജരാജ, ഭവതഃ ചിരം ബഹുകാലം സേവാമകാർഷം കൃതവാൻ. തതഃ കിം കാര്യമിത്യാശങ്ക്യമാഹ - അഹം തു ഏതാവദതിസ്വല്പമർത്ഥയേ യാചേ, ത്വദാരോഹിണം ത്വദാരൂഢം പിതൃപതിം യമം മദ്ദ്രോഹിണഃ മമ ദ്രോഹം കുർവതഃ സുഭേദാരസ്യ സന്നിധിം സമീപം ക്ഷിപ്രം ദ്രുതം നയ പ്രാപയ. ത്വത്സമ്പാദിതധനാപഹാരേണ ത്വദ്ദ്രോഹേ നിരതസ്യാധികാരിണോഽപകാരഃ കർതവ്യ ഏവേത്യർത്ഥഃ.

ക്ഷുദ്ബാധാം യദി യാസി കാസരപതേ തർഹീദമാകർണ്യതാ-
മസ്മാഭിർഹി തൃണീകൃതാൻ ഭുവി സുഭേദാരാൻ സുഖം ഭക്ഷയ.
നിഃസാരാനപരാധലേശരഹിതാനേതാൻ പലാലോത്കരാൻ
നിത്യം ഭക്ഷയതാ ത്വയാ ക ഇവ ഹാ ലോകോപകാരോ ഭവേത്
. ൨൧ .

അല്ലയോ പോത്തുതമ്പുരാനേ, നീ വിശന്നു പൊരിയുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഇതു കേൾക്കൂ: ഞങ്ങൾ പുല്ലുപോലെ കരുതിയിട്ടുള്ള സുഭേദാർമാരെ സുഖമായി തിന്നോളൂ. ഒരുപദ്രവവും ചെയ്യാത്ത ഈ ഒണക്ക വൈക്കോൽക്കെട്ടുകൾ എന്നും തിന്നുന്ന നിന്നെക്കൊണ്ട് നാട്ടിന് എന്താണ് ഉപകാരം?

ക്ഷുദിതി. ഹേ കാസരപതേ ക്ഷുദ്ബാധാം ബുഭുക്ഷാജനിതശ്രമം യദി യാസി പ്രാപ്നോഷി തർഹീദം വക്ഷ്യമാണമാകർണ്യതാം ശ്രൂയതാം. അസ്മാഭിസ്തൃണീകൃതാൻ തൃണതയാ ഗണിതാൻ സുഭേദാരാൻ അധികാരിവിശേഷാൻ സുഖമനായാസം യഥാ തഥാ ഭക്ഷയ തവ തൃണാശിത്വാദിതി ഭാവഃ. തഥാ സത്യേവ മഹാലോകോപകാര ഇത്യാഹ - നിഃസാരാന്നീരസാൻ അപരാധസ്യ ദ്രോഹസ്യ ലേശേന കണേന രഹിതാൻ ശൂന്യാനേതാൻ പലാലോത്കരാൻ തൃണസമൂഹാൻ നിത്യം സർവകാലം ഭക്ഷയതാ ത്വയാ ലോകോപകാരഃ ക ഇവ, കൃത ഇതി ശേഷഃ, ഭവേത് ന കോഽപീത്യർത്ഥഃ. നിരപരാധിതൃണസമൂഹഭക്ഷണാപേക്ഷയാ ലോകദ്രോഹജാഗരൂക- ഖലഭക്ഷണേന ലോകോപകാരോ മഹാൻ ഭവേദിതി ഭാവഃ. കാവ്യലിങ്ഗമലംകാരഃ.

കർഷാംകർഷമഹർനിശം വസുമതീം ക്ലിശ്നാസി കിം കാസര
ത്വം സഭ്യൈരധുനാതനൈർനൃപസഭം സാകം സുഖേനാവസ.
ന ജ്ഞാനം ന ച മേഽസ്തി കൗശലമിതി വ്യർഥാം മതിം മാ കൃഥാ-
സ്ത്വത്തോ മൂഢതമാ ഇമേ ഭവസി ഹി ത്വം തേഷു വാചസ്പതിഃ
. ൨൨ .

അല്ലയോ പോത്തേ ഭൂമിയിൽ കൃഷിചെയ്ത് കൃഷിചെയ്ത് എന്തിനാണ് രാപ്പകൽ നീ ക്ലേശിക്കുന്നത്? രാജസഭയിൽ ഇപ്പോഴത്തെ സാമാജികരോടൊപ്പം സുഖമായി പാർത്തോളൂ. എനിക്ക് അറിവും കഴിവും ഇല്ല എന്ന വെറും വിചാരങ്ങളൊന്നും വേണ്ട. ഇവറ്റ നിന്നെക്കാൾ വങ്കന്മാരാണ്. നീ അവരുടെയിടയിൽ വാചസ്പതി തന്നെ.

കർഷംകർഷമിതി. വസുമതീം ഭൂമിം കർഷംകർഷം കൃഷ്ട്വാ കൃഷ്ട്വാ അഹർനിശമഹോരാത്രം കിം ക്ലിശ്നാസി കിമർഥം ഖിദ്യസേ. അധുനാതനൈരിദാനീന്തനൈഃ സഭ്യൈഃ സഭാം പ്രവിഷ്ടൈഃ സഹ നൃപസ്യ രാജ്ഞഃ സഭാം നൃപസഭാം 'സഭാ രാജാമനുഷ്യപൂർവാ' ഇതി നപുംസകത്വം. ത്വം സുഖേനാനായാസേന ആവസ ഉപവിശ. മേ മമ ജ്ഞാനം നാസ്തി കൗശലം സാമർഥ്യം നാസ്തീതി വ്യർഥാം മതിം മാ കൃഥാഃ മാ കാർഷീഃ. ഇമേ സഭ്യാസ്ത്വത്തഃ ഭവതോഽപി മൂഢതമാ അത്യന്തമൂഢാഃ, തേഷു മധ്യേ ഹി യസ്മാത്കാരണാത് ത്വം വാചസ്പതിർ ബൃഹസ്പതിർഭവസി.

ഏവം ഖലാൻ നിന്ദിത്വാ സ്വസ്യ മഹിഷപ്രാപ്തൗ നിമിത്തമാഹ:

താനാശ്രിത്യ ചിരം ഖലാന്മധുമുചാ വാചാ ച നുത്വാ ബഹു-
ശ്രാന്തോഽഹം വിഫലശ്രമസ്തദുപരി ദ്രാഗ്വൈശ്യകർമാശ്രിതഃ.
നിഷ്കാണ്യദ്യ ശതം വിതീര്യ മഹിഷാഭിഖ്യാനുപേത്യ പ്രഭൂൻ
സമ്യക് തൈഃ പരിരക്ഷിതശ്ച കൃതവിത് സ്തൗമ്യദ്യ ഹർഷേണ
താൻ . ൨൩ .

മേല്പറഞ്ഞ ദുഷ്ടന്മാരെ ആശ്രയിച്ചും തേനൂറുന്ന വാക്കുകൊണ്ട് വന്ദിച്ചും പാഴ്വേല ചെയ്തും ഞാൻ ഏറെ തളർന്നു. അതിന്റെ ശേഷം കുറച്ച് കച്ചവടം ചെയ്തുനോക്കി. ഇപ്പോൾ നൂറു നാണയം കൊടുത്ത് പോത്തെന്ന തമ്പുരാക്കളെ സമ്പാദിച്ച് അവരാൽ വേണ്ടും വണ്ണം പാലിക്കപ്പെട്ട് കൃതജ്ഞനായ ഞാൻ ഇപ്പോൾ ആ തമ്പുരാക്കളെ സന്തോഷത്തോടെ സ്തുതിക്കുന്നു.

താനിതി. താൻ പൂർവോക്തക്രൂരകർമയുക്താൻ ഖലാൻ ദുഷ്ടാൻ ചിരം ബഹുകാലമാശ്രിത്യോപസർപ്യ മധുമുചാ മധുരോദ്ഗാരിണ്യാ വാചാ ച നുത്വാ സ്തുത്വാ ബഹുശ്രാന്തോഽതിഖിന്നഃ വിഫലോ നിഷ്പ്രയോജനഃ ശ്രമഃ സേവാ യസ്യ താദൃശഃ, തദുപരി തദനന്തരം അഹം ദ്രാങ് മങ്ക്ഷു വൈശ്യകർമം വാണിജ്യമാശ്രിതഃ ശ്രിതഃ മഹിഷമൂല്യദ്രവ്യപ്രാപ്ത്യർഥമിത്യർഥഃ. അദ്യേദാനീം വൈശ്യവൃത്തിസമാശ്രയണാനന്തരം ശതം നിഷ്കാണി, നിഷ്കമിതി ദ്രവ്യപരിമാണവിശേഷഃ താനി വിതീര്യ ദത്വാ മഹിഷാഭിഖ്യാൻ മഹിഷസംജ്ഞാൻ

പ്രഭൂനുപേത്യ ശതനിഷ്കൈർമഹിഷം ക്രീതേത്യർഥഃ. തൈർമഹിഷപ്രഭുഭിഃ സമ്യഗുത്തമപ്രകാരേണ പരിരക്ഷിതഃ സംരക്ഷിതഃ അഹം കൃതവിത് കൃതജ്ഞഃ സൻ താൻ മഹിഷപ്രഭൂൻ ഹർഷേണ സന്തോഷേണ സ്തൗമി പ്രശംസാമി. അത്ര കൃതവിദിത്യാദിസാഭിപ്രായവിശേഷണാത് പരികരാലംകാരഃ.

ത്വം ക്രീതോഽസി മയാ പണൈഃ കതിപയൈർഭർതും കുടുംബം നിജം
ത്വം തു പ്രാഗധമർണ്യതാമിവ ഭജൻ സ്വം ക്ലേശയിത്വാ വപുഃ.
നാനാധാന്യസമുദ്ഭവൈര്യദകരോസ്ത്വം മാം തഥാ നിർവൃതം
തത്തേ ശ്രീമഹിഷാദ്ഭുതൈരുപകൃതൈഃ ക്രീതോഽസ്മി മൂല്യം വിനാ
. ൨൪ .

കുടുംബം പോറ്റാൻ വേണ്ടി കുറച്ച് പണം കൊണ്ട് നിന്നെ ഞാൻ വാങ്ങി. നീയാകട്ടെ പഴയൊരു കടക്കാരനെപ്പോലെ സ്വന്തം ശരീരം ക്ലേശിപ്പിച്ച് പല ധാന്യങ്ങളും ഉണ്ടാക്കി എന്നെ സുഖിപ്പിച്ചു. അങ്ങനെ ഹേ പോത്തേ, അദ്ഭുതമുള്ള ഉപകാരങ്ങളെക്കൊണ്ട് വിലകൂടാതെ നീ എന്നെ വാങ്ങിക്കളഞ്ഞു!

ത്വമിതി. മയാ കതിപയൈഃ പണൈർമൂലദ്രവ്യൈഃ ത്വം നിജം സ്വീയം കുടുംബം കളത്രാദികം ഭർതും പാലയിതും ക്രീതോഽസി ക്രയവശ്യോഽസി. ത്വം തു ത്വമപി പ്രാക്പൂർവകാലേ അധമർണതാം പൂർവം ധനഗ്രാഹകതാം, 'ഉത്തമർണാധമർണൗ ദ്വൗ പ്രയോക്തൃഗ്രാഹകൗ ക്രമാത്' ഇത്യമരഃ. ഭജന്നിവ പ്രാപ്ത ഇവ സ്വം സ്വകീയം വപുഃ ശരീരം ക്ലേശയിത്വാ നാനാധാന്യാനാം നാനാവിധവ്രീഹ്യാദിനാം സമുദ്ഭവൈഃ പ്രാദുർഭാവൈഃ മാം തഥാ നിർവൃതം സർവോത്തമസുഖിനമകരോഃ കൃതവാൻ തസ്മാത് ഹേ മഹിഷ, അദ്ഭുതൈഃ ശ്രേഷ്ഠൈരുപകൃതൈഃ ഉപകാരൈരെർമൂല്യം വിനാ ക്രയം വിനാ അഹം ക്രീതോഽസ്മി. ത്വത്കൃതോപകാരൈരെസ്ത്വദ്വശ്യോഽസ്മീത്യർഥഃ.

ത്വം ബദ്ധോഽസി ഹി മദ്ഗുണൈർദൃഢമഹം ബദ്ധോഽസ്മി ച ത്വദ്ഗുണൈ-
സ്ത്വം മാം രക്ഷസി സൈരിഭോത്തമ സഖേ രക്ഷാമി ച ത്വാമഹം.
ഇത്യന്യോന്യകൃതോപകാരമുദിതാവാവാമിഹ ദ്വാവപി
സ്ഥാസ്യാവഃ ശരദാം ശതം ദ്രുതമമീ നശ്യന്തു നഃ ശത്രവഃ . ൨൫ .

ഞാൻ നിന്നെ കയറുകൊണ്ട് കെട്ടിയിരിക്കുന്നു. നിന്റെ ഗുണങ്ങൾ കൊണ്ട് നീ എന്നെയും കെട്ടിയിട്ടിരിക്കുന്നു. പോത്തെന്ന തോഴരേ, നീ എന്നെ രക്ഷിക്കുന്നു. ഞാൻ നിന്നെയും രക്ഷിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ പരസ്പരം ചെയ്ത ഉപകാരംകൊണ്ട് സന്തുഷ്ടരായി ഈ നമ്മൾ രണ്ടുകൂട്ടരും നൂറ്റാണ്ടുകാലം ഇരിക്കുമാറാകട്ടെ. നമ്മുടെ ഈ ശത്രുക്കൾ വേഗം മുടിഞ്ഞു പോട്ടെ.

ത്വം ബദ്ധ ഇതി. മദ്ഗുണൈർമത്സംബന്ധിപാശൈർബദ്ധോഽസി. അഹം ചാഹമപി ത്വദ്ഗുണൈസ്ത്വദീയ ധന ധാന്യസമ്പാദനരൂപൈർബദ്ധോ വശ്യഃ. ഹേ സൈരിഭവര മിത്ര, ത്വം മാം രക്ഷസി അഹം ത്വാം രക്ഷാമി ഇത്യേവം പ്രകാരേണാ

ന്യോന്യകൃതൈഃ പരസ്പരരചിതൈരുപകാരൈർമുദിതൗ സന്തുഷ്ടൗ. ആവാം ദ്വാവപി ശരദാം വത്സരാണാം ശതം സ്ഥാസ്യാവഃ ചിരം ജീവാവഃ. നഃ അസ്മാകം ശത്രവോ വൈരിണഃ ദ്രുതം ശീഘ്രം നശ്യന്തു മ്രിയന്താം.

ഏവം ദുഷ്ടാധികാരിണാം സ്വരൂപം വർണയിത്വാ കൃഷിമുഖ്യസാധനം മഹിഷമേവ സ്തൗത്യഷ്ടാദശഭിഃ:

സ്തോതും ത്വാം മഹിഷാധിരാജ സുഗുണം ദീദാംസതേ ധീർമമ
ത്വം ച സ്തുത്യതയാ പ്രബന്ധവചസാം യോഗ്യോ/സി കിം ന്വന്വഹം.
വിത്തോന്മത്തനരേന്ദ്രദുർഗുണഘടാമിഥ്യാസ്തവോപക്രമൈർ-
വാഗ്ഭിഃ പര്യുഷിതാഭിരദ്യ ഭവതഃ കുർവേ നുതിം ക്ഷമ്യതാം . ൨൩ .

പോത്തുതമ്പുരാനേ, ഗുണവാനായിരിക്കുന്ന നിന്നെ സ്തുതിക്കാൻ എന്റെ ബുദ്ധി കൊതിക്കുന്നു. നീയാകട്ടെ പ്രബന്ധസ്തുതിക്ക് എന്നും യോഗ്യനുമാണ്. ധനം കൊണ്ട് മദമിളകിയ രാജാക്കന്മാരുടെ ദുർഗുണങ്ങളെ പാഴായി വാഴ്ത്തിപ്പാടാനൊരുമ്പെട്ട് കെട്ടുപോയ വാക്കുകളെക്കൊണ്ട് ഞാൻ താങ്കളെ സ്തുതിക്കാം; ക്ഷമിക്കുക.

(ഗുണം, പ്രബന്ധം, മുതലായ ശ്ലേഷപുഷ്ടങ്ങളായ ഈ ശബ്ദങ്ങളുടെ ഔചിത്യം കാണാതെ പോവരുത്. വ്യാഖ്യാതാവ് ഇതു് ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടില്ല.)

സ്തോതുമിതി. ഹേ മഹിഷാധിരാജ, സുഗുണമവ്യാജോപകാരിണം ത്വാ സ്തോതും പ്രശംസിതും മമ ധീർബുദ്ധിഃ ദീദാംസതേ ഇച്ഛതി. ത്വം ച ത്വമപി പ്രബന്ധവചസാം ഗ്രന്ഥവചനാനാം സ്തുത്യതയാ ശംസനീയത്വേന യോഗ്യോ/സി കിം നു. അന്വഹം പ്രത്യഹം വിത്തേ ന ധനേന ഉന്മത്താ ഭ്രാന്താഃ, കൃത്യാകൃത്യവിവേകശൂന്യാ ഇതി യാവത്. നരേന്ദ്രാ രാജാനഃ തേഷാം യേ ദുർഗുണാഃ ഖലജന്യ സംഗ്രഹദുരഭിമാനിത്വാദയഃ തേഷാം യാ ഘടാ സമൂഹഃ തസ്യാ യോ മിഥ്യാസ്തവോ /സത് പ്രസ്തുതിഃ തസ്യോപക്രമൈഃ ശ്രമൈഃ പര്യുഷിതാഭിഃ കലുഷിതാഭിഃ വാഗ്ഭിർവചനൈഃ നുതിം സ്തുതിം കുർവേ കരോമി. ക്ഷമ്യതാം, അപരാധ ഇതി ശേഷഃ. മഹാപ്രഭൂണാം നരസ്തുത്യനന്തരം (ഖലസ്തുത്യനന്തരം?) സ്തുതേരയുക്തത്വാത്തജ്ജനിതാപരാധഃ സംഭവതീതി ഭാവഃ.

ശംബാകാരുപിഷാണശിത്തിരിയദാമുഞ്ജാലിശംബാലികാ-
സൂചീകാരുവിശേഷകോദ്രവതിലശ്യാമാകഗോധൂമകാൻ.
ത്വം സിദ്ധാർഥകുലുത്ഥമുദ്ഗതുവരീനിഷ്പാവമാഷാദികം
തം തം കാലമുപേത്യ സൈരിഭപതേ നിഷ്പാദ്യ സംരക്ഷ നഃ . ൨൭ .

അല്ലയോ പോത്തുതമ്പുരാനേ, കാറ്, പിശാനം, ചിത്തിര മുതലായ പൂവലുകളിൽ ചമ്പാവു്, മുഞ്ചാലി, ചിമ്പാലി, സൂചീകാറ്, മുതലായ നെല്ലുകളും എള്ള്, ചാമ, ഗോതമ്പ്, കടുക്, മുതിര, ചെറുപയറ്, തുവര, ഉഴുന്ന്, മുതലായ മറ്റു ധാന്യങ്ങളും അതാതു കാലത്തുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ട് ഞങ്ങളെ സംരക്ഷിക്കുക.

ശംബേതി. കാരുവിശേഷേത്യന്തം ദ്രാവിഡഭാഷാപ്രസിദ്ധധാന്യവിശേഷാഃ. സിദ്ധാർഥഃ ശ്വേതസർഷപഃ 'സിദ്ധാർഥസ്ത്വേഷ ധവളഃ' ഇത്യമരഃ.

അന്യത്സ്പഷ്ടം. തം തം കാലം തത്തദ്ധാന്യോത്പത്തിസമയമുപേത്യ പ്രാപ്യ പൂർവോക്തധാന്യവിശേഷാന്നിഷ്പാദ്യ ജനയിത്വാ ഹേ കാസരപതേ, ത്വം നോഽസ്മാൻ രക്ഷ പാലയ.

ഖലദോഷാസ്ത്വയി ന സന്തീത്യാഹ ദ്വാഭ്യാം:

ന ബ്രൂഷേ പരുഷം ന ജല്പസി മൃഷാവാദാന്ന ഗർവോന്നതിം
ധത്സേ പ്രത്യുത ലാങ്ഗലേ നിയമിതഃ സ്വം ക്ലേശയിത്വാ വപുഃ.
മർത്ത്യാനാമനുപാധിജീവനകൃതേ ത്വം കല്പസേ കാസര
ത്വയ്യേവം സതി ദുർനൃപാനനുസരൻ ഹന്താസ്മ്യഹം വഞ്ചിതഃ

. ൨൮ .

കടുത്തൊന്നും പറയില്ല, പൊയ്‌വാക്കുകൾ പുലമ്പില്ല, അഹങ്കാരത്തിന്റെ തണ്ടില്ല; മറിച്ചു് കലപ്പ കെട്ടി തന്റെ ശരീരം ക്ലേശിപ്പിച്ചിട്ടു് മനുഷ്യർക്ക് ഉപദ്രവമില്ലാതെ കഴിഞ്ഞുകൂടാൻ വഴിയുണ്ടാക്കുന്നവനായി നീ കഴിയുന്നു. അല്ലയോ പോത്തേ, ഈ വിധത്തിൽ നീ ഉള്ളപ്പോൾ ദുഷ്ടരാജാക്കന്മാരുടെ പിന്നാലെ നടന്ന് കഷ്ടം, ഞാൻ ചതിയിൽ പെട്ടു!

ന ബ്രൂഷ ഇതി. പരുഷം ക്രൂരം ന ബ്രൂഷേ ന വദസി. മൃഷാവാദാൻ അനൃതോക്തീഃ ന ജല്പസി ന കഥയസി. ഗർവേണാഹംകാരേണ ഉന്നതിമൗദ്ധത്യം ന ധത്സേ ന വഹസി. പ്രത്യുത അപി തു ലാങ്ഗലേ ഹലേ നിയമിതഃ ബദ്ധഃ സൻ സ്വം വപുഃ സ്വം ശരീരം ക്ലേശയിത്വാ ഖേദയിത്വാ മർത്ത്യാനാം മനുഷ്യാണാം, അനുപാധിർ നിരുപദ്രവം യജ്ജീവനം തത്കൃതേ തദർഥം ത്വം കല്പസേ സമർഥോ ഭവസി. ഹേ കാസര ഏവം പൂർവോക്തരീത്യാ ത്വയി സതി വിദ്യമാനേ ദുർനൃപാൻ ദുഷ്ടപ്രഭൂനനുസരൻ അഹം വഞ്ചിതഃ, ദൈവേനേതി ശേഷഃ. 'സിദ്ധമന്നം പരിത്യജ്യ ഭിക്ഷാമടതി ദുർമതിഃ' ഇതി ന്യായാദിതി ഭാവഃ.

പൈശുന്യം ന ഹി കർണഗാമി ഭവതോ നാഞ്ചസ്യയേ വഞ്ചനാ-
മേകാകാരതയൈവ തിഷ്ഠസി സഖേ സർവാസ്വവസ്ഥാസ്വപി.
ഭൂപാലൈരലമവ്യവസ്ഥവിഷയൈർദിഷ്ട്യാദ്യ ലബ്ധോഽസി നഃ
ശ്രീമത്കാസരസാർവഭൗമ ഭവതാ നാഥേന മോദാമഹേ . ൨൯ .

അല്ലയോ പോത്തു തമ്പുരാനേ, ദുഷ്ടതയെന്നൊന്നു് നീ കേട്ടിട്ടേ ഇല്ല. ചതി നീ ചെയ്യില്ല. എല്ലാ അവസ്ഥയിലും നീ ഒരേ രൂപത്തിൽ തന്നെ നില്ക്കുന്നു. ഒരു വ്യവസ്ഥയുമില്ലാത്ത രാജാക്കന്മാരെക്കൊണ്ടു് കാര്യമൊന്നുമില്ല. ഇപ്പോൾ ഭാഗ്യം കൊണ്ടു് എനിക്ക് നിന്നെ കിട്ടി. ശ്രീമാൻ പോത്തുചക്രവർത്തീ, നാഥനായ അങ്ങയോടൊപ്പം ഞാൻ സന്തോഷിക്കുന്നു.

പൈശുന്യമിതി. ഹേ ശ്രീമത്കാസരസാർവഭൗമ പൈശുന്യം പിശുനോക്തിഃ ഭവതസ്തവ കർണഗാമി ന, ഭവതീതി ശേഷഃ. ഖലവചനം ന ശൃണോഷീത്യർഥഃ. അയേ മഹിഷ, വഞ്ചനാമതിസന്ധാനം നാഞ്ചസി ന കരോഷി. ഏകാകാരതയൈവ ഏകരൂപേണൈവ സർവാസ്വവസ്ഥാസ്വപി പ്രത്യക്ഷപരോക്ഷാദിദശാസ്വപി തിഷ്ഠസി വർതസേ. അവ്യവസ്ഥവിഷയൈഃ നാസ്തി വ്യവസ്ഥാ മര്യാദാ യേഷാം

തേ അവ്യവസ്ഥാഃ അതീതമര്യാദാ വിഷയാ ആചാരാ യേഷാം തേ തഥോക്തൈഃ ഭൂപാലൈഃ അലം പര്യാപ്തം, ഹേ സഖേ ദിഷ്ട്യാ ദൈവേന നോസ്മാഭിഃ ലബ്ധോഽസി. അദ്യേദാനീം ഭവതാ ത്വയാ നാഥേന മോദാമഹേ ഹൃഷ്യാമഃ.

ന സ്വപ്നേഽപി ദരിദ്രതാ പ്രസജതി ത്വാമാശ്രിതാനാം നൃണാം
കോശേ ദ്രവ്യചയൈഃ പതന്തി ബഹവഃ ശാല്യാദയോ വ്രീഹയഃ.
ഇത്ഥം സർവജനാവനപ്രതിഭുവേ ദീനാവലീബന്ധവേ
ഭൂയസ്യോ മഹിഷാധിരാജ ഭവതേ ഭൂയാസുരദ്യാശിഷഃ . ൩൦ .

അല്ലയോ പോത്തു തമ്പുരാനേ, നിന്നെ ആശ്രയിക്കുന്ന മനുഷ്യർക്ക് ദാരിദ്ര്യം സ്വപ്നത്തിൽ പോലും ഉണ്ടാവില്ല. ഈടുവെപ്പിൽ പലവിധ ത്തിലുള്ള ധനവും നെല്ല് മുതലായ ധാന്യങ്ങളും വന്നുവീഴുകയും ചെയ്യും. ഇപ്രകാരം എല്ലാ ജനങ്ങളേയും രക്ഷിക്കാൻ ഒരുങ്ങിപ്പുറ പ്പെട്ടിരിക്കുന്ന, ദീനന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിനു ബന്ധുവായ, താങ്കൾക്ക് ഇപ്പോൾ നന്മ വളരട്ടെ.

ന സ്വപ്ന ഇതി. ഹേ മഹിഷാധിരാജ, ത്വാമാശ്രിതാനാം ത്വദുപജീവിനാം നൃണാം പുരുഷാണാം, സ്വപ്നേഽപി സ്വപ്നദശായാമപി ദരിദ്രതാ അകിഞ്ചനത്വം ന പ്രസജതി ന ലഗതി. കോശേ ധനധാന്യാഗാരേ ദ്രവ്യാണാം സുവർണാദീനാം ചയൈഃ സമുദായൈഃ സഹ ബഹവോഽനേകപ്രകാരാ വ്രീഹയഃ ശാല്യാദയഃ പതന്തി വസന്തി. കർഷകാണാം കോശവൃദ്ധിർഭവതീത്യർഥഃ. ഇത്ഥമനേന പ്രകാരേണ സർവേഷാം വിശ്വേഷാം ജനാനാമവനേ രക്ഷണേ പ്രതിഭുവേ ലഗ്നകായ ദീനാനാം ദരിദ്രാണാം യാ ആവലീ സമൂഹഃ തസ്യാ ബന്ധവേ ഹിതകരായ ഭവതേ തുഭ്യം ഭൂയസ്യോഽധികാ ആശിഷ ആശീർവാദാ അദ്യേദാനീം ഭൂയാസുഃ ഭവന്തു, നീരോഗദൃഢഗാത്രത്വാദ്യർഥം.

നിത്യം ഹന്ത വിവർധമാനസുമഹാദുഷ്പ്രാഭവോത്സാഹവ-
ദ്ദുർഭൂപാലകൃപാലവച്യുതരുശത്യാകർണനോദീർണയോഃ.
നിർവ്യാജം മമ കർണയോസ്ത്വമമൃതം ഹുംകാരവം ചാകൃഥാഃ
ദിഷ്ട്യാ സംപ്രതി സീദസീഹ മഹിഷ ക്ഷേത്രേഷു കൃഷ്യുന്മുഖഃ
. ൩൧ .

അന്നന്ന് ദുഷ്പ്രാഭവം ഏറിവരുന്ന ദുഷ്ടരാജാക്കന്മാരുടെ ദയ തൊട്ടു തെറിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ക്രൂരവാക്കുകൾ കേട്ടു് പൊട്ടിപ്പോയ എന്റെ കാതുകൾക്ക്, കളവല്ല, നിന്റെ അകറൽ അമൃതുതന്നെയായി. ഭാഗ്യം, നീയാകട്ടെ ഇപ്പോൾ കൃഷിയിൽ ഉത്സാഹിച്ചു് ഇവിടെ കണ്ടങ്ങളിൽ കഷ്ടപ്പെടുന്നു.

നിത്യമിതി. നിത്യം പ്രത്യഹം, വിശേഷേണ വർധമാനൗ ഉപചീയ മാനൗ സുമഹാന്തൗ അതിബൃഹന്തൗ ദുഷ്പ്രാഭവോത്സാഹൗ ദുഷ്പ്രഭുത്വദുര ഭിമാനൗ തദ്വന്തോ യേ ദുർഭൂപാലാ ദുഷ്ടാ രാജാനസ്തേഷാം യാ കൃപാ കരുണാതസ്യാ ലവോ ലേശസ്തേന ച്യുതാ രഹിതാ യാ രുശതീ ക്രൂരവാക്, 'രുശതീ വാഗകല്യാണീ' ഇത്യമരഃ. തസ്യാ ആകർണനേന ശ്രവണേന ഉദീർണ

യോർഭിന്നയോർമമ കർണയോഃ ശ്രവണയോർ നിവ്യാജം യഥാ തഥാ അമൃതം സുഖപ്രദം, ഹുംകാരവം ശബ്ദവിശേഷമകൃഥാഃ കൃതവാൻ. ഹേ മഹിഷ ദിഷ്ട്യാ ദൈവേന സംപ്രതീദാനീം ക്ഷേത്രേഷു കേദാരേഷു കൃഷ്യാം കർഷണേ ഉന്മുഖ ഉത്സുകഃ സൻ സീദസി ക്ലിശ്യസി ച.

മൂഢാഭാസധനോഷ്മഭീഷ്മവദനക്ഷ്മാപാലപാശാങ്ഗണേ-
ഷ്വാശാപാശവികൃഷ്യമാണഹൃദയാ വ്യർഥാം സ്ഥിതിം തന്വതേ.
അസ്മദ്ഭൂപതിമാശ്രയന്തി ന ബുധാഃ കാമപ്രദം സൈരിഭം
യോഽസ്മാനക്ഷതി രക്ഷതി ക്ഷിതിഫലൈഃ സൗമ്യഃ സമസ്തൈരപി
. ൩൨ .

പണത്തിന്റെ മുഷ്കും പേടിപ്പിക്കുന്ന മുഖവുമുള്ള ഈ മൂഢന്മാരും ആഭാസന്മാരുമായ നീചരാജാക്കന്മാരുടെ മുറ്റത്ത് ആശയാകുന്ന കയറു കെട്ടിവലിച്ച മനസ്സോടെ വെറുതേ ഓരോന്നു കൊതിച്ച് ആളുകൾ കഴിയുന്നു. മണ്ണിന്റെ ഫലം കൊണ്ട് കെടുതി കൂടാതെ കാക്കുന്ന, എല്ലാവരെക്കാളും സൗമ്യനായ, ഇഷ്ടം സാധിപ്പിക്കുന്ന, പോത്തെന്ന ഞങ്ങളുടെ രാജാവിനെ വിദ്വാന്മാർ ആശ്രയിക്കുന്നില്ല.

("ആഭാസൻ" എന്ന ശബ്ദത്തിന് സംസ്കൃതത്തിലെ അർത്ഥമല്ല, ഇവിടെ. വ്യാഖ്യാനത്തിൽ "നിന്ദിതൻ" എന്ന അർത്ഥം കൊടുത്തിരിക്കുന്നു; സംസ്കൃതത്തിൽ അതിന് ഇങ്ങനെ ഒരർത്ഥമുണ്ടോ?)

മൂഢാ ഇതി. മൂഢാ മോഹം പ്രാപ്താ ആഭാസാ നിന്ദിതാശ്ച യേ, ധനേന ദ്രവ്യേണ യ ഊഷ്മാ ക്രോധാഗ്നിഃ തേന ഭീഷ്മം വദനം മുഖം യേഷാം തേ തഥോക്താഃ, യേ ക്ഷ്മാപാലപാശാഃ കുത്സിതപ്രഭവഃ 'യാപ്യേ പാശപ്' ഇതി കുത്സിതാർഥേ പാശപ്. തേഷാമങ്ഗണേഷു ചത്വരേഷു ആശൈവ ഇച്ഛൈവ പാശഃ രജ്ജുസ്തേന വികൃഷ്യമാണം നീയമാനം ഹൃദയമന്തഃകരണം യേഷാം തേ തഥോക്താഃ ബുധാഃ വ്യർഥാം നിഷ്പ്രയോജനാം സ്ഥിതിം തന്വതേ. യോ മഹിഷപ്രഭുഃ സമസ്തൈഃ കൃത്സ്നൈഃ ക്ഷിതിഫലൈർധാന്യാദിഭിഃ അക്ഷതി നിരുപദ്രവം യഥാ തഥാ സൗമ്യഃ അക്രോധഃ സൻ രക്ഷതി പാലയതി, തം കാമാനാമിഷ്ടാനാം ധനധാന്യാദീനാം പ്രദം പ്രകർഷേണ ദാതാരമസ്മദ്ഭൂപതിമസ്മദ്രാജാനം നാശ്രയന്തി നാനുവർതന്തേ.

ഗോഷ്ഠം തേ നൃപമന്ദിരം ശകൃദപി പ്രായേണ കസ്തൂരികാ
പൃഥ്വീരേണുസമുത്കരസ്തു വപുഷഃ പ്രത്യഗ്രപിഷ്ടാതകഃ.
നിർവ്യാജോപകൃതിപ്രവീണമനസോ മാനേന ലബ്ധോന്നതേഃ
സർവം തേ മഹിഷാധിരാജ തദിദം ഭൂഷാവിശേഷായതേ . ൩൩ .

തൊഴുത്ത് നിനക്ക് അരമനയാണ്, ചാണകം കസ്തൂരിയും. ദേഹത്തെ മണ്ണും പൊടിയുമാവട്ടെ, പുത്തൻ പട്ടുടയാടയും. ആത്മാർത്ഥമായ ഉപകാരം ചെയ്യുന്നതിൽ ഊന്നിയ മനസ്സുള്ള, അഭിമാനം കൊണ്ട് ഉയർച്ച നേടിയ, പോത്തുതമ്പുരാനേ, അതൊക്കെ ഇപ്പോൾ നിനക്ക് അലംകാരങ്ങളാവുന്നു.

ഗോഷ്ഠമിതി. ഗോഷ്ഠം ബന്ധനസ്ഥാനം, നൃപമന്ദിരം രാജഗൃഹം, തേ ശകൃദപി വിഷ്ഠാപി കസ്തൂരികാ മൃഗമദഃ, വപുഷഃ ശരീരസ്യ പൃഥ്വ്യാ ഭൂമേര്യേ രേണവോ

രജാംസി തേഷാം സമുത്കരഃ സമൂഹഃ സ ഏവ പ്രത്യഗ്രപിഷ്ടാതകഃ നൂതനപടവാസകഃ 'പിഷ്ടാതഃ പടവാസകഃ' ഇത്യമരഃ. നിർവ്യാജാ നിർനിമിത്താ യാ ഉപകൃതിരുപകാരസ്തസ്മിൻ പ്രവീണമതിസമർഥം മനോ യസ്യ സ തഥോക്തഃ, തസ്യ മാനേന സംഭാവനേന ലബ്ധാ പ്രാപ്താ ഉന്നതിഃ പ്രതിഷ്ഠാ യസ്യ താദൃശസ്യ ഹേ മഹിഷാധിരാജ തേ സർവമിദം ശകൃദ്ധൂള്യാദികം ഭൂഷാവിശേഷായതേ ഭൂഷാവിശേഷ ഇവാചരതി.

ഹാ ജാനുദ്വയസേ ദുരുദ്ധരപദേ പങ്കേ വഹംല്ലാങ്ഗലം
പശ്ചാച്ഛൂദ്രകരപ്രതോദഘടനാസംജാതഭൂരിവ്രണഃ.
ക്ലേശം യാസി ഹി കോശപൂരണകൃതേ രാജ്ഞഃ സ തു ദ്രുഹ്യതി
ബ്രൂമഃ കിം മഹിഷേന്ദ്ര തേ ശിവ ശിവ ത്വദ്ഭാഗസർവസ്വഹൃത്

. ൩൮ .

മുട്ടോളം കാൽ പൂന്തിപ്പോകുന്ന ചളിയിൽ ഏറ്റിയാൽ പൊന്താത്ത കലപ്പയും പേറി പിൻഭാഗത്തു് പൂട്ടുകാരന്റെ കയ്യിലെ മുടിങ്കോലുകൊണ്ടു കിട്ടിയ തല്ലുകൊണ്ടുണ്ടായ വലിയ പുണ്ണുകളോടുകൂടി രാജാവിന്റെ ഖജാന നിറക്കാൻ, കഷ്ടം, നീ ഉഴലുന്നു. നിന്റെ പങ്കു മുഴുവൻ കവരുന്ന രാജാവോ, നിന്നെ ദ്രോഹിക്കുകയുമാണ്. അല്ലയോ പോത്തുതമ്പുരാനേ, എന്തു പറയാനാണ്? ശിവ ശിവ!

ഹേതി. ജാനുദ്വയസേ ജാനുദഘ്നേ 'പ്രമാണേ ദ്വയസജ്ജഘ്നഞ്മാത്രചഃ' ഇതി ദ്വയസച്പ്രത്യയഃ. ദുരുദ്ധരം ദുഃഖേനാപി ഉദ്ധർതുമശക്യം പദമങ്ഘ്രിര്യസ്മിൻ താദൃശേ പങ്കേ കർദമേ ലാങ്ഗലം ഹലം വഹൻ പശ്ചാത്പൃഷ്ഠഭാഗേ ശൂദ്രകരേണ കർഷകഹസ്തേന പ്രതോദസ്യ പ്രാജനസ്യ 'പ്രാജനം തോദനം തോത്രം' ഇത്യമരഃ. ഘടനയാ സംയോജനേന സംജാതമുത്പന്നം ഭൂരി വ്രണം യസ്യ സ തഥോക്തഃ ത്വം രാജ്ഞോ നൃപസ്യ കോശസ്യ ധനധാന്യാഗാരസ്യ പൂരണകൃതേ വൃദ്ധ്യർഥം ക്ലേശം ദുഃഖം യാസി പ്രാപ്നോഷി. സ തു രാജാ തു ത്വദ്ഭാഗസർവസ്വം കൃഷീവലപഞ്ചഭാഗാൻഹരതീതി താദൃശഃ സൻ ഹേ മഹിഷേന്ദ്ര തേ തുഭ്യം ദ്രുഹ്യതി. 'ക്രുധദ്രുഹ...' ഇത്യാദിനാ ചതുർഥീ. ശിവ ശിവേത്യാശ്ചര്യേ. കിം ബ്രൂമഃ അതോ മഹോപകാരിണസ്തവ സർവസ്വഹരണരൂപദ്രോഹകരണം ന സാംപ്രതമിതി ഭാവഃ.

മൂഢാഃ കേചിദുപാശ്രയന്തി ധനികാൻ ക്ലിശ്യന്തു നശ്യന്തു വാ
യോ മാമാശ്രയതേ തമേവ ബിഭൃയാമാത്മപ്രയാസൈരിതി.
മൃഷ്ടാന്നൈകവദാന്യ സൈരിഭപതേ ഹുംഭാരവവ്യാജതോ
ഘണ്ടാഘോഷപുരഃസരം വിതനുഷേ സമ്യക്പ്രതിജ്ഞാമപി. ൩൯ .

നിറയെ ഭക്ഷണം കൊടുക്കുന്ന പോത്തുതമ്പുരാനേ, "ചില വങ്കന്മാർ പണക്കാരെ സേവിക്കുന്നു. അവർ വലയുകയോ തുലയുകയോ ചെയ്യട്ടെ. എന്നെ ആശ്രയിക്കുന്നവരെ സ്വന്തം പരിശ്രമം കൊണ്ട് പാലിക്കാം" എന്ന് അകറുന്ന ശബ്ദമെന്ന വ്യാജേന മുറക്ക് മണികൊട്ടി നീ പ്രതിജ്ഞ എടുക്കുന്നു.

മൂഢാ ഇതി. കേചിന്മൂഢാ മുഗ്ധാ ധനികാനുപാശ്രയന്തി അനുവർതന്തേ, ത ഇതി ശേഷഃ. ക്ലിശ്യന്തു ഖിദ്യന്തു നശ്യന്തു വാ. യോ നരഃ മാമാശ്രയതേ അനുസരതി തം നരം, ആത്മനഃ സ്വസ്യ പ്രയാസൈഃ ശ്രമൈഃ കർഷണഭാരവഹനാദിഭിർ ബിഭൃയാം ബിഭർമി ഇത്യനേന പ്രകാരേണ ഹുംഭാരവസ്യ ശബ്ദവിശേഷസ്യ വ്യാജതശ്ഛലതഃ മൃഷ്ടാന്നസ്യ ഭക്ഷ്യഭോജ്യാദിയുക്താന്നസ്യ ഏകവദാന്യ ദാതൃശ്രേഷ്ഠ ഹേ സൈരിഭപതേ ഘണ്ടായാഃ ഗ്രീവാബദ്ധായാ ഘോഷഃ ശബ്ദഃ പുരഃസരഃ പൂർവവൃത്തിര്യസ്മിൻകർമണി തദ്യഥാ തഥാ സമ്യക്സമീചീനാം പ്രതിജ്ഞാം വിതനുഷേ കരോഷീവ. ഉത്പ്രേക്ഷാലംകാരഃ.

ഖ്യാതാനാഹരതു ക്രതൂനപി ശതം ക്രൂരം വിധത്താം തപോ
യോഗാഭ്യാസമുപൈതു വാ കലയതാം തീർഥാടനം വാ പുനഃ.
ത്വത്സന്ദർശനമന്തരാ ന മഹിഷ പ്രാപ്നോതി ലോകഃ ശുഭാൻ
ഹംഹോ പശ്വധമോƒപി സൈരിഭ ഗുണൈഃ ശ്ലാഘ്യോƒസി
ലോകോത്തരൈഃ .൩൬ .

വിളികൊണ്ട നൂറു യാഗമോ കൊടുംതപസ്സോ യോഗാഭ്യാസമോ വീണ്ടും വീണ്ടും തീർത്ഥാടനമോ എന്തുവേണമെങ്കിലും ചെയ്തോട്ടെ; പോത്തേ നിന്നെ കാണാൻ വരാതെ ജനങ്ങൾക്ക് നല്ലതു വരില്ല. നീചമൃഗമാണെ ങ്കിലും ലോകോത്തരഗുണങ്ങളാൽ പുകഴ്ത്തപ്പെടേണ്ടവനാണ് നീ.

ഖ്യാതാനിതി. ഖ്യാതാൻ പ്രസിദ്ധാൻ ശതം ശതസംഖ്യാകാൻ ക്രതൂൻ ജ്യോതിഷ്ടോമാദീൻ ആഹരതു കരോതു. ക്രൂരം ദുശ്ചരം തപഃ നിയമാദി വിധത്താമനുഷ്ഠീയതാം. യോഗസ്യാഷ്ടാങ്ഗയുക്തചിത്തവൃത്തിനിരോധസ്യ അഭ്യാസമാവൃത്തിമുപൈതു പ്രാപ്നോതു വാ. തീർഥാടനം തീർഥസ്യ ധനുഷ്കോടിപ്രയാഗാദിതീർഥസ്യാടനം സ്നാനം പുനഃ മുഹുഃ കലയതാം ക്രിയതാം. തഥാപ്നോതി ശേഷഃ. ഹേ സൈരിഭ ത്വത്സന്ദർശനം ത്വത്സഹവാസമന്തരാ വിനാ ലോകോ ജനഃ ശുഭാൻ യജ്ഞദാനഭോഗാദീൻ ന പ്രാപ്നോതി. ഹേ മഹിഷ ത്വം പശ്വധമോƒപി പശുഷു ചതുഷ്പാത്സു അധമോƒപി നികൃഷ്ടോƒപി ലോകോത്തരൈഃ ഭുവനശ്രേഷ്ഠൈഃ ഗുണൈഃ സസ്യോത്പത്തിദ്വാരാ ലോകജീവനയാഗോപയുക്തഹവിർനിഷ്പാദനാദിഭിഃ ശ്ലാഘ്യോƒസി. ഹംഹോ ഇത്യാശ്ചര്യേ. സ്വഭാവതോ നികൃഷ്ടോƒപി ഗുണൈരുത്കൃഷ്ടോ ഭവതീത്യർഥഃ

ത്വാമാദൗ ഗണയന്തി മൂഢഗണനപ്രസ്താവനായാം ജനാ-
സ്തേ മൂഢാ മഹിമാവിദസ്തവ ന തേ മൃഷ്യാമി താം വാച്യതാം.
സസ്യോത്പത്തിനിദാനമസ്യഥ ഹവിർമൂലം സുരാണാമപി
ബ്രൂമഃ കിം ബഹു കാസരേന്ദ്ര ജഗതാമാധാരതാം ഗാഹസേ . ൩൭ .

വങ്കന്മാരുടെ കണക്കെടുക്കുമ്പോൾ ചിലർ ആദ്യം നിന്നെ എണ്ണുന്നു. ആ മൂഢന്മാർ നിന്റെ മഹിമ അറിയാത്തവരാണ്. ആ വഷളത്തം ഞാൻ സഹിക്കില്ല. വിളകളുടെ ഉത്പത്തികാരണവും ദേവന്മാർക്കു പോലും ഹവിസ്സിന്റെ മൂലവും നീയാണ്. എന്തിനേറെ പറയുന്നു? ലോകത്തിന്റെ ആധാരവും നീ തന്നെ.

ത്വാമിതി. മൂഢാനാം മുഗ്ധാനാം യദ്ഗണനം സംഖ്യാനം തസ്യ പ്രസ്താവനായാം പ്രസക്തൗ ആദൗ പ്രഥമം ത്വാം ഭവന്തം ഗണയന്തി മന്യന്തേ. തേ ഗണകാ മൂഢാസ്തവ മഹിമാവിദഃ മഹിമ്നഃ മാഹാത്മ്യസ്യ അവിദഃ ജ്ഞാതാരോ ന ഭവന്തി. സാധ്യാഭാവവദവൃത്തിത്വം, ഘടനാധികരണമിത്യാദിവത് നവോ മധ്യനിവേശഃ സാധുഃ. യദ്വാ മഹിഷാവിദ ഇതി പാഠഃ. ഹേ മഹിഷ തവ അവിദഃ ത്വദനഭിജ്ഞാസ്ത്വദ്ഗുണാനനഭിജ്ഞാ ഇതി തദർഥഃ. തേ തവ താം വാച്യതാം നിന്ദ്യതാം, അഹമിതി ശേഷഃ. ന മൃഷ്യാമി ന സഹേ. സസ്യാനാം ശാല്യാദീനാമുത്പത്തൗ ജനനേ നിദാനമാദികാരണമസി. അഥാപി ച സുരാണാമിന്ദ്രാദീനാം ഹവിഷാം വ്രീഹിദധിസർപിഃപ്രഭൃതീനാം മൂലം കാരണം, അസീത്യനുഷങ്ഗഃ. ജഗതാം ഭൂസ്വർലോകപ്രഭൃതീനാമാധാരതാം പാലകതാം ഗാഹസേ പ്രാപ്നോഷി. കിം ബ്രൂമഃ കിം വദാമഃ. കാവ്യലിങ്ഗമലംകാരഃ.

ദുർവാണീകസമുദ്യദുദ്ഭടഭടശ്രേണീകരവ്യാപൃത-
ദ്രാഘീയഃസ്ഫുടധൂമവർതിവിഗളദ്ധൂമാന്ധകാരാവൃതേ.
തന്നിഷ്ഠീവനപൂതിഗന്ധഭരിതേ ഭൂപാലബാഹ്യാങ്ഗണേ
വാസക്ലേശഹരായ സൈരിഭപതേ മന്നാഥ തുഭ്യം നമഃ . ന്രവ്യ .

വായിൽത്തോന്നിയതുപറയുന്ന, വരുന്നവരെയോക്കെ അധിക്ഷേപിക്കുന്ന, അഹങ്കാരികളായ പടയാളിക്കൂട്ടങ്ങളുടെ കയ്യിലെ നീണ്ടുതിളങ്ങുന്ന ചുരുട്ടുകളിൽനിന്ന് വമിക്കുന്ന പുകകൊണ്ടു് ഇരുണ്ടതും അവരുടെ മുറുക്കിത്തുപ്പലിന്റെ നാറ്റം നിറഞ്ഞതുമായ കൊട്ടാരമുറ്റത്തു് കാത്തുകെട്ടിക്കിടക്കുകയെന്ന ക്ലേശം ഒഴിവാക്കിത്തരുന്ന എന്റെ ഉടയ പോത്തുതമ്പുരാനേ, നിനക്ക് നമസ്കാരം.

ദുർവാണീകേതി. മന്നാഥ മദ്രക്ഷക സൈരിഭപതേ, ദുർവാണീകാഃ ക്രൂരവചനാഃ സമുദ്യന്തഃ ആഗന്തൃണാമധിക്ഷേപേ ദത്താദ്യോഗാഃ, ഉദ്ഭടാ ഉദ്ധതാ യേ ഭടാഃ ഭൃത്യാഃ ശസ്ത്രധാരിണസ്തേഷാം യാ ശ്രേണീ പങ്ക്തിസ്തസ്യാ യേ കരാഃ, ശ്രേണീശബ്ദേന ശ്രേണീപ്രവിഷ്ടാ ലക്ഷ്യന്തേ. തേഷു വ്യാപൃതാ വിസ്താരിതാ ദ്രാഘീയസീ ദീർഘാ സ്ഫുടാ പ്രകാശമാനാ, അഗ്നിദഗ്ധേതി യാവത്. ധൂമവർതിഃ ധൂമപാനാർഥകല്പിതാ ദശാ തസ്യാഃ സകാശാദ്വിഗളന്നിസരണ്യോ ധൂമഃ, തസ്മാദ്യോഽന്ധകാരഃ, ധ്വാന്തം, തേനാവൃതേ വ്യാപ്തേ, തേഷാം ഭടാനാം നിഷ്ഠീവനേനാംബൂകൃതേന യ പൂതിഗന്ധഃ ദുർഗന്ധഃ, തേന ഭരിതേ വ്യാപ്തേ, ഭൂപാലാനാം രാജ്ഞാം ബാഹ്യാങ്ഗണേ ബാഹ്യപ്രദേശേ യോ വാസഃ നിവാസഃ തസ്മിൻ, പണ്ഡിതാനാം ദുഷ്ടരാജഗൃഹേ ശീഘ്രപ്രവേശാഭാവേന ബാഹ്യപ്രദേശേ നിരുക്തഗുണവിശിഷ്ടേ ചിരാവാസസംഭവാദിതി ഭാവഃ. ക്ലേശഹരായ ദുഃഖഹാരിണേ തുഭ്യം നമഃ. അസ്ത്വിതി ശേഷഃ. കൃഷികർമവ്യാപൃതാനാം കിം രാജാശ്രയദുഃഖേനേതി ഭാവഃ.

കേദാരേ മഹിഷീമനോജ്ഞഗൃഹമാഘ്രായോന്നമയ്യാനനം
ദന്താൻ കിഞ്ചിദഭിപ്രദർശ്യ വികൃതം കൂജൻ ഖുരൈഃ ക്ഷ്മാം ഖനൻ.
പ്രത്യഗ്രായിതസൂരണാങ്കുരനിഭം തത്കിഞ്ചിദുജ്ജൃംഭയ-
ന്നാനന്ദം മഹിഷേന്ദ്ര നിർവിശസി യത്തദ്ദ്രഷ്ടൃനേത്രോത്സവഃ

. ന്രൻ .

പാടത്തു് എരുമയുടെ ഗുഹ്യപ്രദേശം മണത്തുനോക്കി മോന്ത ഉയർത്തി കുറഞ്ഞൊന്ന് ഇളിച്ചുകാട്ടി വികൃതമായി മുക്രയിട്ടു് കുളമ്പു കൊണ്ടു് ചുരമാന്തി പുതിയ ചേനമുളപോലെ ഏതാണ്ടൊന്ന് ഉജ്ജൃംഭിപ്പിച്ചു് നീ അനുഭവിക്കുന്ന ആ ആനന്ദമുണ്ടല്ലോ, അതു് കണ്ണിന് ഉത്സവം തന്നെ.

കേദാര ഇതി. കേദാരേ ശാല്യാദി ക്ഷേത്രേ മഹിഷ്യാ മനോജഗൃഹം മന്മഥമന്ദിരമാഘ്രായ ആനനം മുഖമുന്നമയ്യ ദന്താൻ ദശനാൻ കിഞ്ചിദഭിപ്രദർശ്യ ദർശയിത്വാ വികൃതം യഥാ തഥാ കൂജൻ ക്രോശൻ ക്ഷ്മാം ഭൂമിം ഖുരൈഃ പദാഗ്രൈഃ ഖനൻ ദലയൻ, പ്രത്യഗ്രായിതസ്യ നവോദ്ഗതസ്യ സൂരണസ്യ കന്ദവിശേഷസ്യ 'അർശോഘ്നഃ സൂരണഃ കന്ദോ ഗണ്ഡീരന്തു സമഷ്ഠിലാ' ഇത്യമരഃ. അങ്കുരനിഭമങ്കുരസദൃശം താദൃശം തത്, സ്വീയലിങ്ഗമിത്യർഥഃ. കിഞ്ചിദുജ്ജൃംഭയൻ ബഹിഃ കുർവൻ ഹേ മഹിഷേന്ദ്ര ത്വമാനന്ദം സന്തോഷം നിർവിശസി പ്രാപ്നോഷീതി യത്തദ്രഷ്ടൃണാം നേത്രാണാമുത്സവഃ സന്തോഷഃ. അനേന ച ഭവതൈവ ജനാനാം നേത്രാനന്ദോഽപീതി ഭാവഃ.

പർണാനാം പയസാം ച നിത്യമശനൈഃ കാലം ക്ഷിപൻ വർതസേ
നിഷ്കമ്പസ്തപസി സ്ഥിതോഽസി നിഭൃതം ത്വം പർണശാലാന്തരേ.
ശേഷേ സ്ഥണ്ഡില ഏവ ചാനുദിവസം ദ്വിസ്ത്രിർനിമജ്ജസ്യപി
പ്രാർഥ്യം കിം തവ കാസരേന്ദ്ര യദൃഷേശ്ചര്യാം സമാലംബസേ .
. ൪൦ .

ഇലകളും വെള്ളവും മാത്രം ഭക്ഷിച്ച് കാലം കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു. ചൂടത്ത് പുൽത്തൊഴുത്തിൽ അനങ്ങാതെ നില്ക്കും. നിലത്തു മാത്രം കിടക്കുന്നു. ദിവസേന രണ്ടും മൂന്നും തവണ നീറ്റിലിറങ്ങും. ഋഷിയുടെ ഈ ചര്യകൾ പാലിച്ചു് നീ എന്താണു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത്?

(ഋഷിയും ഇലകളും വെള്ളവും മാത്രം കഴിച്ചു് പർണ്ണശാലയിൽ കഴിഞ്ഞുകൂടും. തപസ്സു ചെയ്യുമ്പോൾ ഇളക്കമില്ല. കിടപ്പു് നിലത്താണ്. ദിവസേന മൂന്നുനേരം കുളിക്കും. 'തപാ മാഘേഽഥ ഫാല്ഗുനേ' എന്ന് അമരകോശം)

പർണാനാമിതി. പർണാനാം ദലാനാം പയസാം ജലാനാം ച നിത്യം പ്രത്യഹമശനൈർഭക്ഷണൈഃ കാലം സമയം ക്ഷിപൻ ഗമയൻ വർതസേ തിഷ്ഠസി. നിഷ്കമ്പഃ സൻ നിശ്ചലഃ സൻ തപസി മാഘമാസേ 'തപാ മാഘേഽഥ ഫാല്ഗുനേ' ഇത്യമരഃ. ഭൂമാവേവ പർണശാലാന്തരേ ഉടജമധ്യേ നിഭൃതം സ്ഥിതോസി വർതസേ. അനുദിവസം പ്രതിദിനം സ്ഥണ്ഡില ഏവ ശേഷേ സ്വപിഷി. ദ്വിസ്ത്രിർദ്വിത്രിവാരം നിമജ്ജസി സ്നാസി. ഹേ കാസരേന്ദ്ര ഋഷേശ്ചര്യാം മുനിചര്യാം യദ്യസ്മാത്സമാലംബസേ അങ്ഗീകരോഷി, സോഽപി ഋഷിഃ പർണജലാദ്യാഹാരം കൃത്വാ പർണശാലായാം തപഃ കരോതി. പ്രതിദിനം പ്രാതർമധ്യാഹ്നസായംകാലേഷു സ്നാതി. തസ്മാത്തവ കിം പ്രാർഥ്യം? അഭിലഷിതം കിമസ്തീതി ശേഷഃ.

ശീതം വാരി സരോഗ ഏവ ഹി പിബസ്യാകണ്ഠമത്യാദരാ-
ത്സന്താപേഽപ്യതനുപ്രമോദഭരിതോ ന ഗ്രാമ്യധർമോജ്ഝിതഃ.
യച്ചിത്രം സുഖസന്നിപാതരഹിതഃ പുഷ്ണാസി പുഷ്ടിം തനൗ
തന്മേ ബ്രൂഹി കിമൗഷധം മഹിഷ രേ ശ്ലാഘ്യം ത്വയാ ഭക്ഷിതം
. ൪൧ .

കുളത്തിലിറങ്ങി നിറച്ചു പച്ചവെള്ളം കുടിക്കും. ചൂടത്തുപോലും വർദ്ധിച്ച സന്തോഷത്തോടെ ഗ്രാമ്യധർമത്തിൽ (കൃഷിയിൽ) ഏർപ്പെടും. എന്നിട്ടും സുഖസന്നിപാതമില്ലാതെ തടി വെക്കുകയാണ്. എടോ പോത്തേ ഇതിന് നീ വിശേഷപ്പെട്ട എന്തു മരുന്നാണു കഴിച്ചത്? പറയൂ.

(ശ്ലേഷം കൊണ്ടാണിവിടെ സ്വാരസ്യം. സരോഗൻ - സരസ്സിൽ പോകുന്നവൻ, രോഗമുള്ളവൻ; സന്താപം - ഉഷ്ണം, പനി; അതനുപ്രമോദം - ചെറുതല്ലാത്ത സന്തോഷം, കാമൗത്സുക്യം; ഗ്രാമ്യധർമം - കൃഷി, മൈഥുനം. 'വ്യവായോ ഗ്രാമ്യധർമോ മൈഥുനം നിധുവനം രതം' എന്ന് അമരകോശം.)

ശീതമിതി. ശീതം ശീതളം വാരി ജലം സരഃ കാസാരം ഗച്ഛതീതി സരോഗഃ, ആകണ്ഠം കണ്ഠപര്യന്തമത്യാദരാത് പിബസി പാസി. സരോഗസ്യ രോഗയുക്തസ്യ ശീതോദകപാനം സന്നിപാതരോഗപ്രദമിതി വൈദ്യശാസ്ത്രപ്രസിദ്ധം. ത്വം തു സരോഗ ഏവ ശീതം വാരി പിബസി, തഥാപി സന്നിപാതരഹിത ഇത്യൗഷധം ഭക്ഷിതമിത്യനുമീയത ഇത്യർഥഃ. സന്താപേപിസൂര്യകിരണാദിനാ ത്യന്തൗഷ്മണ്യപ്യതനോർമന്മഥസ്യ പ്രമോദേന സന്തോഷേണ ഭരിതഃ സൻ ഗ്രാമ്യധർമേണ നിധുവനേന 'വ്യവായോ ഗ്രാമ്യധർമോ മൈഥുനം നിധുവനം രതം' ഇത്യമരഃ. നോജ്ഝിതഃ ന ത്യക്തഃ. അത്ര സന്താപസമയേ സ്ത്രീസങ്ഗമനിഷേധോ വൈദ്യകേ, യഥാ - 'തരുണജ്വരമധ്യേ തു യുവതീസങ്ഗമേന ച. ജായതേ ദാരുണോ ദോഷോ ഹൃങ്ഗവൈകല്യകമ്പദഃ . വക്ഷോന്തരേ ച സന്താപഃ പ്രലാപോത്ഥാപസംഭ്രമഃ. പാണിപാദതലേ ശൈത്യം ദോഷഃ സ്ത്രീ സങ്ഗജോ ഭവേത്. തദൂരുജേന രക്തേന നേത്രയോ രഞ്ജയേത്കണാൻ. സദ്യസ്തദ്ദോഷശാന്തിഃ സ്യാദാത്രേയമുനിഭാഷിതം.' യദ്യസ്മാത്സുഖസന്നിപാതേന രോഗവിശേഷേണ രഹിതഃ സൻ തനൗ ശരീരേ പുഷ്ടിം വൃദ്ധിം പുഷ്ണാസി. ചിത്രമിത്യാശ്ചര്യേ. തത്തസ്മാത് രേ മഹിഷ കിം ശ്ലാഘ്യം പ്രശസ്തമൗഷധം സേവിതം പഥ്യാദിനാ ഭക്ഷിതം തന്മേ ബ്രൂഹി വദ.

സ്വീയോത്സങ്ഗസമാധിരൂഢമധികാസക്തിം വഹന്നാത്മജം
ബാലം ച പ്രമദാന്വിതഃ സുഖമഹോ നിദ്രാസി നിശ്ചിന്തധീഃ.
ദുർഭൂപാസ്യമപാസ്യ നൈകകൃതിനാ പ്രാരബ്ധലബ്ധേന ച
പ്രീതസ്തിഷ്ഠസി കാസരേശ്വര ഭവദ്ഗാർഹസ്ഥ്യമേവാദ്ഭുതം . ൪൨ .

സ്വന്തം ഉത്സങ്ഗത്തിൽ സമാധിരൂഢനായി അധികാസക്തിയുള്ള ബാലനായ ആത്മജനെ വഹിച്ചുകൊണ്ട് പ്രമദയോടു കൂടി ഒരു വിചാരവുമില്ലാതെ അമ്പോ നീ സുഖമായി ഉറങ്ങുന്നു. പൊട്ടരാജാവിന്റെ

മുഖം ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട് പല കാര്യങ്ങളും ചെയ്ത് പ്രാരബ്ധലബ്ധനായി പ്രീതനായി ഇരിക്കുന്നു അല്ലയോ പോത്തുകൾക്കു നാഥാ നിന്റെ ഗാർഹസ്ഥ്യം അദ്ഭുതം തന്നെ.

(ഉത്സങ്ഗം - മടിത്തട്ട്, കൈ വക്കുന്ന ഒരു രീതിവിശേഷം; സമാധി - യോഗത്തിലെ ഒരു അവസ്ഥ, കഴുത്തുവെക്കുന്ന ഒരു സ്ഥിതിവിശേഷം; പ്രമദാ - സ്ത്രീ, പൂന്തോട്ടം. ഇതിൽ ചിലത് അവ്യക്തമാണ്.)

സ്വീയേതി. സ്വീയോത്സങ്ഗേ സ്വാങ്കപ്രദേശേ സമാരൂഢമാരുഹ്യ സ്ഥിതം, അധികാ ബഹ്വീ ആസക്തിഃ പ്രീതിര്യസ്യ തഥോക്തം, ബാലം ശിശുമാത്മനഃ സകാശാജ്ജായത ഇതി താദൃശം വഹൻ പ്രമദയാ സ്ത്രിയാ മഹിഷ്യേതി യാവത്. മത്ത ഇത്യപി ധ്വന്യതേ. നിശ്ചിന്താ നിർവിചാരാ ധീർജ്ഞാനം യസ്യ താദൃശഃ, സുഖം നിദ്രാസി സ്വപിഷി. ദുർഭൂപാനാം ദുഷ്ടപ്രഭൂണാമാസ്യം മുഖമപാസ്യ പരിത്യജ്യ, ശൂദ്രപ്രഭുമുഖാവലോകനമകൃത്വേത്യർഥഃ. നൈകാ അനേകപ്രകാരാ കൃതിഃ പ്രയത്നോ യസ്യ സ താദൃശഃ തേന പ്രാരബ്ധേന പ്രാരബ്ധകർമണാ ലബ്ധം പ്രാപ്തം തേന പ്രീതഃ സന്തുഷ്ടഃ സൻ തിഷ്ഠസി വർതസേ. ഹേ കാസരേശ്വര ഭവത്സംബന്ധി യദ്ഗാർഹസ്ഥ്യം ഗൃഹസ്ഥധർമസ്തദേവാദ്ഭുതം ശ്രേഷ്ഠം, അഹോ ഇത്യാശ്ചര്യേ.

നിത്യം ദുർധരദുർമുഖാദിസഹിതഃ ശൃങ്ഗാഗ്രകൃഷ്ടാചലഃ
പ്രായസ്ത്വം മഹിഷഃ സ ഏവ ഭുവനേ ഹന്താവതീർണഃ പുനഃ.
കിം തു പ്രാപ്തയുഗാനുരൂപചരിതഃ സർവോപകാരീ ഭവാൻ
ഭ്രാതഃ കാസരവര്യ നിർജരഗണാഃ കുർവന്തു തേ മങ്ഗലം . ൪൩ .

ദുർമുഖത്തോടെ എന്നും കൊമ്പിന്റെ അറ്റം കൊണ്ടു് ഏറ്റിയാൽ പൊന്താത്ത മലകിളക്കുന്നു. ഒരു പക്ഷേ ആ മഹിഷം വീണ്ടും അവതരിച്ചതാണോ, നീ? അദ്ഭുതം! എന്നാൽ നുകം വെച്ചു നടക്കുന്ന നീ എല്ലാവർക്കും ഉപകാരിയാണ്. സഹോദരാ, മികച്ച പോത്തേ, നിനക്ക് ദേവന്മാർ മംഗളം ചെയ്യട്ടെ.

(ദുർധരൻ, ദുർമുഖൻ മുതലായവർ മഹിഷാസുരന്റെ സഹായികളായിരുന്നു. യുഗമെന്നാൽ നുകമെന്നും അർത്ഥം. പണ്ട് മഹിഷാസുരൻ എല്ലാവരെയും ദ്രോഹിച്ചു; അവനെ ദേവന്മാർ കൊന്നു; അവർ ഈ കലിയുഗത്തിൽ നിനക്ക് മംഗളം തരട്ടെ!)

നിത്യമിതി. നിത്യം പ്രത്യഹം, ദുർധരദുർമുഖാദിഭിരസുരവിശേഷൈഃ സഹിതോ യുക്തഃ, ദുർധരം ദുഃഖേനാപി ധർതുമശക്യം യദ്ദുർമുഖം കുത്സിതമുഖം തേന യുക്ത ഇതി പ്രകൃതാർഥഃ. ശൃങ്ഗാഗ്രേണ വിഷാണാഗ്രേണ കൃഷ്ടഃ അചലഃ പർവതോ യേന സ താദൃശഃ, ത്വം സ ഏവ യുഗാന്തരപ്രസിദ്ധമഹിഷാസുര ഏവ പുനരപി പ്രായഃ പ്രായേണാവതീർണോഽസി, അവതാരം പ്രാപ്തവാനസി. തർഹി കഥം ന ലോകാനുത്സാദയസീത്യത ആഹ - കിം ത്വിതി കിം ത്വപി തു പ്രാപ്ത അധിഗതോ യോ യുഗഃ കലിഃ, ഗളബദ്ധദാരുവിശേഷശ്ച, തസ്യാനുരൂപം യോഗ്യം ചരിതമാചരണം യസ്യ സ താദൃശഃ. തഥാ ച കലിയുഗേ മഹിഷാസുരോപദ്രവം ജനാഃ സോഢും ന ശക്നുവന്തീതി മത്വാ സൗമ്യരൂപോഽസീത്യർഥഃ. പ്രകൃതേ

ലാങ്ഗലബദ്ധസ്യ ലോകോപകാരം വിനാ കിമന്യകാര്യമിതി ഭാവഃ. ഭവാൻ സർവോപകാരീ സസ്യോത്പത്തിഹേതുത്വാത്, ഭവതീതി ശേഷഃ. ഹേ ഭ്രാതഃ, കാസാരവര്യ, നിർജരഗണാ ദേവസമൂഹാസ്തേ തവ മങ്ഗലം ശുഭം കുർവന്തു തന്വന്തു, ന തു മഹിഷാസുരബുദ്ധ്യാ ദ്വേഷമിതി ഭാവഃ.

പീത്വാ വാരി സരോവരേഷു വിപിനേ സ്വൈരം ചരിത്വാ തൃണാ-
ന്യാ കല്യാദപി ചാപരാഹ്ണവിഗമാത്കൃഷ്ട്വാ മഹീം സർവതഃ.
യേ രക്ഷന്ത്യനപായമേവ ഭുവനം സന്ത്യജ്യ താൻ സൈരിഭാൻ
ധിഗ്ധിഗ് ദുർധനിഗർദഭാൻ മൃഗയതേ സേവാർഥമജ്ഞോ ജനഃ ൪൮ .

കുളത്തിലെ വെള്ളം കുടിച്ചും സ്വച്ഛന്ദം കാട്ടിൽ പുല്ലു മേഞ്ഞും പുലർന്നാൽ അന്തിയോളം എങ്ങും ഭൂമിയുഴുതും ഒരുപദ്രവവുമില്ലതെ നാടു കാക്കുന്ന പോത്തിനെ വെടിഞ്ഞ് വിവരമില്ലാത്തവർ സേവിക്കാൻ വേണ്ടി ദുഷ്പ്രഭുക്കഴുതകളെ തിരയുന്നു; കഷ്ടം, കഷ്ടം!

പീത്വേതി. സരോവരേഷു കാസാരശ്രേഷ്ഠേഷു വാരി ജലം പീത്വാ, വിപിനേ അരണ്യേ സ്വൈരം സ്വച്ഛന്ദം തൃണാനി ചരിത്വാ ഭക്ഷയിത്വാ, ആ കല്യാദപി പ്രാതഃകാലപ്രഭൃതി 'പ്രത്യൂഷാഹർമുഖം കല്യം' ഇത്യമരഃ. ആ ച അപരാഹ്ണവിഗമാത് അപരാഹ്ണനിവൃത്തിപര്യന്തം സർവതോഭിതഃ മഹീം ഭൂമിം കൃഷ്ട്വാ വിലിഖ്യ അനപായമേവ നിരുപദ്രവമേവ യഥാ ഭവതി തഥാ ഭുവനം ജനം, 'ലോകസ്തു ഭുവനേ ജനേ', യേ സൈരിഭാഖ്യ- പ്രഭവഃ രക്ഷന്തി പാലയന്തി, താൻ സൈരിഭാൻ സന്ത്യജ്യ പരിത്യജ്യ ദുർധനിന ഏവ ഗർദഭാ രാസഭാഃ, കൃത്യാകൃത്യവിവേകശൂന്യത്വേന രാസഭവന്നിന്ദ്യാ ഇത്യർഥഃ. അജ്ഞോ മൂഢോ ജനഃ സേവാർഥമനുസരണാർഥം മൃഗയതേ അന്വേഷതേ. തം ജനം ധിക് ധിഗിതി നിന്ദായാം.

ഉദ്ദാമദ്വിരദദ്വയദ്വയസതാമുച്ചൈർബലം നിസ്തുലം
ദുർഭേദാദ്ഭുതഫാലഭൂമിദലനേഷ്വഗ്രേസരത്വം തഥാ.
തത്സർവം മഹിഷാവതംസ കൃഷിഭിഃ സംസാരപോഷാർഥിനോ
മന്യേ ഹന്ത പചേലിമാമിഹ പുനർമദ്ഭാഗധേയോന്നതിം . ൪൯ .

ആനയോളം പൊക്കം. നേരറ്റ, പെരുത്ത, ബലം. കഠിനവും അദ്ഭുതവും ആയ കൊഴുകൊണ്ട് ഭൂമി പിളർക്കുന്നതിൽ നീ മുൻപൻ തന്നെ. ഇതൊക്കെ, ഹേ മഹിഷശ്രേഷ്ഠ, കൃഷികൊണ്ടാണ്. കുടുംബം പോറ്റാനിച്ഛിക്കുന്ന എന്റെ ഭാഗ്യം വിളഞ്ഞുവെന്നു തോന്നുന്നു.

ഉദ്ദാമേതി. ഉദ്ദാമമുന്നതം യദ്ദ്വിരദദ്വയം ഗജദ്വയം പ്രമാണം യസ്യ സ ഉദ്ദാമദ്വിരദദ്വയദ്വയസഃ, തസ്യ ഭാവസ്തത്താ താം, 'പ്രമാണേ ദ്വയസജ്ദഘ്നഞ്മാത്രചഃ' ഇതി ദ്വയസച്പ്രത്യയഃ. നിസ്തുലമനുപമം, ഉച്ചൈരധികം ബലം തഥാ ദുർഭേദഃ കഠിനഃ അദ്ഭുതഃ സമീചീനോ യഃ ഫാലഃ കൃഷകലാങ്ഗലം, തേന ഭൂമിദലനേഷു ഭൂവിദാരണേഷു അഗ്രേസരത്വം മുഖ്യത്വം തത്പൂർവോക്തം സർവം, ഹേ മഹിഷാവതംസ, കൃഷിഭിഃ കർഷണൈഃ സംസാരസ്യ പുത്രമിത്രകളത്രാദേഃ പോഷം പാലനമർഥയത ഇതി താദൃശസ്യ മേ ഭാഗധേയസ്യ ദൈവസ്യോന്നതിമുച്ഛ്രയം, 'ദൈവം ദിഷ്ടം ഭാഗധേയം' ഇത്യമരഃ. പചേലിമാം പരിപക്വാം മന്യേ. ഹന്തേത്യാശ്ചര്യേ.

മൂർതാ കിം തമസാം ഛടാ കിമഥവാ നീലാചലോ ജങ്ഗമോ
ജീമൂതഃ കിമു സംചരിഷ്ണുരവനൗ പാദൈശ്ചതുർഭിര്യുതഃ.
ഇത്യേവം കില തർകയന്തി മസൃണസ്ത്വം മാംസളഃ ശ്യാമളോ
യേഷാം സൈരിഭമണ്ഡലേശ്വര ദൃശാം പന്ഥാനമാരോഹസി ൪൬ .

ഉടലെടുത്ത ഇരുട്ടിൻ കെട്ടോ? അതോ നടക്കുന്ന നീലാചലമോ? അല്ലെങ്കിൽ നിലത്തിറങ്ങി നടക്കുന്ന നാലുകാലുള്ള മേഘമോ? നിന്നെപ്പറ്റി. ആളുകൾ ഇങ്ങനെ തർക്കിക്കുന്നുപോൽ. അല്ലയോ പോത്തുതമ്പുരാനേ, നീ സ്നിഗ്ധനും മാംസളനും ശ്യാമളനുമായി അവരുടെ വഴിയിൽ കേറുന്നു.

മൂർതേതി. തമസാമന്ധകാരാണാം ഛടാ സമുദായഃ മൂർതാ കിം മൂർതിമതീ കിം? നീലാചലഃ നീലപർവതഃ ജങ്ഗമഃ സംചരിഷ്ണുഃ കിം? ജീമൂതോ മേഘഃ സഞ്ചരിഷ്ണുഃ സഞ്ചാരശീലഃ, അവനൗ ഭൂമൗ ചതുർഭിഃ പാദൈര്യുതഃ കിമു? ഹേ സൈരിഭേശ്വര, മസൃണഃ കർകശഃ, 'മസൃണഃ കർകശേ സ്നിഗ്ധേ' ഇതി വിശ്വഃ. മാംസളോ മാംസഭരിതഃ ശ്യാമളോ നീലവർണസ്ത്വം യേഷാം ജനാനാം ദൃഷാം ദൃഷ്ടീനാം പന്ഥാനം മാർഗമാരോഹസി പ്രാപ്നോഷി, ത ഇതി ശേഷഃ. തേ ഇതി പൂർവോക്തരീത്യാ തർകയന്തി വിചാരയന്തി. സന്ദേഹാലംകാരഃ.

ക്ഷാന്തം ക്ഷാന്തമഥാപി നിർദയമമീ കാഷ്ഠൈഃ കരീഷൈരപി
ഘ്നന്ത്യങ്ഗേഷു ജനാസ്തദേതദഖിലം ദുഃഖം ക്ഷമാമൂലകം.
ഇത്യാലോച്യ രുഷേവ സൈരിഭപതേ സീരാഞ്ചലേന ക്ഷമാ-
മുന്മൂല്യ പ്രസഭം കരോഷി കണശസ്താം നീരസസ്യോചിതാം . ൪൭ .

ക്ഷമിച്ചു ക്ഷമിച്ച് നീ കഴിയുന്നു. എന്നിട്ടും വടികൊണ്ടും ചാണകവരടി കൊണ്ടും മറ്റും ആളുകൾ നിന്നെ അടിക്കുന്നു. ഈ ദുരിതം മുഴുവൻ ക്ഷമ കാരണമാണ് എന്നു വിചാരിച്ചു കോപിച്ചിട്ടെന്നോണം അല്ലയോ പോത്തുതമ്പുരാനേ, കൊഴുത്തലപ്പുകൊണ്ട് ക്ഷമയെ (ഭൂമിയെ) ബലാൽ പൊടിയാക്കി പിഴുതിട്ട് വെള്ളം നിർത്താനും വിളയെടുക്കാനും ഒരുക്കുന്നു.

("നീര-സസ്യ" എന്നും "നീ-രസസ്യ" എന്നും)

ക്ഷാന്തം ക്ഷാന്തമിതി. ക്ഷാന്തം ക്ഷാന്തം ക്ഷാന്ത്വാ ക്ഷാന്ത്വാ സ്ഥിതമിതി ശേഷഃ. അഥാപി നിർദയം യഥാ തഥാ അമീ ജനാഃ കാഷ്ഠൈർദണ്ഡൈഃ കരീഷൈർഗോമയൈഃ ശുഷ്കൈഃ 'ഗോവിട് ഗോമയസ്ത്രിയാം. തത്തു ശുഷ്കം കരീഷോസ്ത്രീ' ഇത്യമരഃ. അങ്ഗേഷ്വവയവേഷു ഘ്നന്തി താഡയന്തി. തദേതദഖിലം സർവം ദുഃഖം ക്ഷമാമൂലകം ഭൂമൂലകം, ദണ്ഡകരീഷാ ദേർമൃണ്മയത്വാദിതി ഭാവഃ ഇത്യേവംപ്രകാരേണാലോച്യ രുഷേവ കോപേനേവ സീരാഞ്ചലേന ഹലാഗ്രേണ ക്ഷമാം - ഭൂമിം - കണശഃ ഉന്മൂല്യ സമൂലമുത്പാട്യ താം ക്ഷമാം നീരസസ്യ രസരഹിതസ്യ തൃണാദേരുചിതാം യോഗ്യാം കരോഷി

കുരുഷേ. 'മൃദുർഹി പരിഭൂയതേ' ഇതി ക്ഷമാശബ്ദശക്തിമൂലധ്വനിഃ. നീരേണ വർധമാനസസ്യോചിതാം കരോഷീതി ഭാവഃ.

യേ യേ ഭുവ്യപമൃത്യുനാ ബത മൃതാഃ പൂർണായുഷോ ജന്തവഃ
ശിഷ്ടേനൈവ തദായുഷാതിമഹതാ ത്രൈലോക്യരക്ഷാക്ഷമഃ.
ആയുർദീർഘമരോഗതാമവികലാമങ്ഗേഷു പുഷ്ടിം വഹ-
ന്നസ്മാൻ രക്ഷ ലുലായരാജ നവധാന്യാനീഹ നിഷ്പാദയൻ .൪൨ .

ദീർഘായുസ്സുള്ളവരെങ്കിലും ഏതെങ്കിലും ജന്തുക്കൾ അപകടം കൊണ്ടോ മറ്റോ വേഗം മരിച്ചാൽ അതിന്റെ ബാക്കിയുള്ള മഹത്തായ ആയുസ്സ് മൂവുലകം പോറ്റാൻ പോന്നതാണ്. ആയുസ്സും ആരോഗ്യവും കേടൊന്നുമില്ലാത്ത തടിയും ഉള്ള അല്ലയോ പോത്തുതമ്പുരാനേ, നവധാന്യങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കിക്കൊണ്ട് ഞങ്ങളെ രക്ഷിക്കുക.

(ഇതിന്റെ രസികത്തം മുഴുവൻ വ്യക്തമല്ല.)

യേ യ ഇതി. യേ യേ പൂർണായുഷോ ദീർഘായുഷ്പരിമാണാ ജന്തവഃ ഭുവി ഭൂലോകേ അപമൃത്യുനാ അകാലമൃത്യുനാ മൃതാഃ മരണം പ്രാപ്താഃ. ബതേതി ഖേദേ. അതിമഹതാതിവിസ്തൃതേന തേഷാം മൃതാനാം സർവേഷാമായുഷാ ആയുഃശേഷേണ ത്രൈലോക്യസ്യ ഭൂർഭുവഃസുവസ്ത്രിഭുവനസ്യ രക്ഷായാം ക്ഷമഃ ശക്തഃ ദീർഘം ചിരാവസ്ഥായി ആയുരായുഷ്യമരോഗതാം നീരോഗതാമവികലാം സമഗ്രാം പുഷ്ടിം ദേഹവൃദ്ധിം ച വഹൻ നവധാന്യാനി നിഷ്പാദയൻ ത്വമിതി ശേഷഃ. ഹേ ലുലായ പ്രഭോ അസ്മാൻ രക്ഷ പാലയ.

മാഹാത്മ്യം തവ വർണയേ കിയദിതി സ്തുത്യുക്തിവർത്മാതിഗം
ത്വത്കല്യാണഗുണാനുരൂപമധികപ്രീത്യാ മമാത്യാദരാത്.
അർഥാഃ ശബ്ദചയാഃ സദാഹമഹമിത്യഗ്രേ സ്ഫുരന്ത്യദ്ഭുതാഃ
സ്വീകുര്യാം കമിവ ത്യജാമി കമിവ ശ്രീമംല്ലുലായപ്രഭോ . ൪൩ .

ശ്രീമാൻ പോത്തുതമ്പുരാനേ, വാഴ്ത്തുമൊഴികൾക്കപ്പുറം പോകുന്ന നിന്റെ മംഗളഗുണത്തിനൊത്ത മേന്മയെ ഏറെ ആദരവോടെ ഞാൻ തെല്ലൊന്നു വർണിക്കാം. അദ്ഭുതകരമായ വാക്കുകളും അർത്ഥങ്ങളും ഞാൻ മുൻപിൽ, ഞാൻ മുൻപിൽ എന്നവണ്ണം തുള്ളിക്കൊണ്ടുവരുന്നു. ഏതെടുക്കും, ഏതുവിടും?

മാഹാത്മ്യമിതി. ഹേ ശ്രീമൻ ലുലായപ്രഭോ, ഇതി പൂർവോക്തപ്രകാരേണ വക്ഷ്യമാണപ്രകാരേണ ചേത്യർഥഃ. തവ തേ സ്തുത്യുക്തേഃ സ്തോത്രോക്തേഃ യദ്വർത്മ മാർഗസ്തദതിഗമതിക്രമ്യ ഗച്ഛതീതി താദൃശം ത്വത്കല്യാണഗുണാനാം ത്വദീയശോഭനഗുണാനാമനുരൂപം മാഹാത്മ്യം പൂജ്യത്വം കിയദ്വർണയാമി. അവാങ്മനസഗോചരമഹിമശാലിനസ്തവ വർണനം ന ശക്യത ഇത്യർഥഃ. മമ അത്യാദരാദതിവിശ്വാസാത്, അധികപ്രീത്യാ ബഹുസന്തോഷേണ. അർഥാഃ പദാർഥാഃ വാക്യാർഥാശ്ചാദ്ഭുതാഃ ശ്രേഷ്ഠാഃ, തഥാ ശബ്ദചയാഃ ശ്ലിഷ്ടശബ്ദ സമുദായാഃ, സദാ സർവകാലമഹമഹമിത്യഗ്രേ പുരതഃ സ്ഫുരന്തി പ്രതിഭാന്തി, കമിവാർഥം ശബ്ദം വാ സ്വീകുര്യാമങ്ഗീകുര്യാം, കമിവ ത്യജാമി. ശബ്ദാർഥാനാം

ബഹുപ്രകാരേണ പ്രതിഭാസമാനാനാം കൃത്സ്നവർണനം ദുഷ്കരമിതി ഭാവഃ. തഥാ ച ലോകരീത്യാ പശ്വധമസ്യ മഹിഷസ്യ വർണയിതുമശക്യത്വേഽപി സ്വപ്രതിഭയാ ഏതത്പ്രബന്ധരചനമത്യല്പമിതി ഭാവഃ.

തിഷ്ഠന്തു ക്ഷിതിപാ ധനാന്ധതമസപ്രാഗ്ഭാരദൂരീഭവത്-
കൃത്യാകൃത്യവിവേകമത്തഹൃദയാ നൈവാശ്രയേ താനഹം.
ഏഹി ത്വം സരസീതടം തവ പുനർമൂർധാഭിഷേകം ജലൈ-
രസ്മത്സംവസഥാവനായ കരവൈ രാജേവ സംരക്ഷ മാം . ൫൦ .

പണക്കൊഴുപ്പിന്റെ ഇരുട്ടുകൊണ്ട് കണ്ണുകാണാതായി വേണ്ടതും വേണ്ടാത്തതും തിരിച്ചറിയാതെ മന്തം മയങ്ങിയ രാജാക്കന്മാർ അവിടെ നിൽക്കട്ടെ. അവരെ ഞാൻ ആശ്രയിക്കുന്നില്ലതന്നെ. നീ കുളക്കരയിലേക്കു വരൂ. എന്റെ വീട്ടിന്റെ രക്ഷക്കായി വെള്ളം കൊണ്ട് വീണ്ടും നിന്റെ തലയിൽ അഭിഷേകം ചെയ്യാം. രാജാവിനെപ്പോലെ എന്നെ കാക്കുക.

തിഷ്ഠന്ത്വിതി. ധനമേവാന്ധതമസം ഗാഢാന്ധകാരസ്തസ്യ പ്രാഗ്ഭാരേണ ആധിക്യേന ദൂരീഭവൻ തിരോഭൂതോ യഃ കൃത്യാകൃത്യവിവേകഃ സദസദ്വിവേകഃ, വിഹിതാനുഷ്ഠാനനിഷിദ്ധത്യാഗധീരിതി യാവത്. തേന മത്തമുന്മത്തം ഹൃദയം ചിത്തം യേഷാം തേ തഥോക്താഃ, ക്ഷിതിപാ രാജാനഃ തിഷ്ഠന്തു വർതന്താം. താന്മത്തഹൃദയാനഹം നൈവാശ്രയേ നൈവാനുസരാമി. ത്വം സരസീതടം കാസാരതീരമേഹ്യാഗച്ഛ, തവ പുനരസ്മത്സംവസഥസ്യാസ്മദ്ഗൃഹസ്യാവനായ രക്ഷണായ ജലൈർമൂർധാഭിഷേകം കരവൈ കരോമി. ത്വമിത്യനുഷങ്ഗഃ, മാം രാജേവ സമീചീന നൃപ ഇവ രക്ഷ പാലയ.

ഭൂപോ ഭൂപ ഇതീവ കിം ന്വനുഗതാ ജാതിർഘടത്വാദിവദ്-
ഭൂമാവസ്തി യ ഏവ രക്ഷതി ജനാൻ രാജാ സ ഏവ സ്വയം.
കിം ഭൂമീപതയഃ ശരാരവ ഇമേ ക്രൂരാഃ കിരാതാ ഇവ
പ്രായഃ സാർവജനീന കാസരപതേ രാജാ ത്വമേവാസി നഃ . ൫൧ .

ജാതികൊണ്ട് പിൻതുടർച്ച വഴി ഭൂമിയിൽ ഘടപടന്യായേന രാജാവ്, രാജാവ് എന്ന് പലരും ഉണ്ട്. ജനങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്നത് ആരോ അയാളാണ് ശരിക്കും രാജാവ്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ഈ രാജാക്കന്മാർ കൊലയാളികളും കാട്ടാളന്മാരെപ്പോലെ ക്രൂരന്മാരും ആണ്. പോത്തു തമ്പുരാനേ, ഏറെ ജനപ്രിയനായ നീ തന്നെയാണ്, ഞങ്ങൾക്ക് ശരിക്കും രാജാവ്.

നനു രാജശബ്ദവാച്യക്ഷത്രിയസ്യൈവ 'രാജാനമഭിഷിഞ്ചതി' ഇത്യഭിഷേക വിധാനാത്കഥം മഹിഷസ്യ മൂർധാഭിഷേക ഇത്യത ആഹ:

ഭൂപ ഇതി. ഭൂപോ ഭൂപഃ, അയം ഭൂമിപാലോഽയം ഭൂമിപാല ഇത്യനുഗതാ ക്ഷത്രിയമാത്രാനുസ്യൂതാ ഘടത്വാദിവദ്ഘടത്വപടത്വാദിജാതിരിവ, ഭൂപത്വ ജാതിരിത്യർഥാല്ലഭ്യതേ. ഭൂമൗ ഭൂലോകേ, രാജധർമാഭിഷേകാദി പ്രയോജകതയേതി ശേഷഃ. അസ്തി കിം നു? വർതതേ കിം? നാസ്തീത്യർഥഃ. അനുഗത ജാതിസങ്ഘീകൃത്യ തസ്യൈവരാജധർമാഭിഷേകപ്രവൃത്തിപ്രയോ

ജനകത്വാങ്ഗീകാരേ മഹിഷസ്യ മൂർധാഭിഷേകാനുപപത്തിഃ, തസ്യ 'രാജാനമഭിഷിഞ്ചതി' ഇതി ശാസ്ത്രാന്തർഗതരാജശബ്ദാർഥത്വാഭാവാത്. കിം ത്വന്യദേവ പ്രജാപാലനാദി രാജധർമപ്രയോജകം, തദേവ രാജപദ പ്രവൃത്തിനിമിത്തമപീതി മഹിഷസ്യാപി മൂർധാഭിഷേകോ യുജ്യത ഏവേതി ഭാവഃ. തദേവാഹ - ഇതി. യ ഏവ ജനാൻ ലോകാൻ രക്ഷതി പാലയതി സ സ്വയം രാജാ ഭവതീതി ശേഷഃ. രൂഢേര്യോഗാനുക്രാന്തവിഷയത്വാദിതി ഭാവഃ. മനുഷ്യജാതീയസ്യ രാജശബ്ദാർഥത്വം ന സംഭവതീതി മത്വാഹ - കിമിതി. കിരാതാ നിഷാദാ ഇവ ക്രൂരാഃ കഠിനചിത്താഃ ശരാരവോ ഘാതുകാഃ 'ശരാരുർഘാതുകോ ഹിംസ്രഃ' ഇത്യമരഃ. ഇമേ ദൃശ്യമാനാ ഭൂമീപതയഃ ഭൂപാഃ കിമിത്യർഥഃ. സാർവജനീന സർവോപകാരക, ഹേ കാസരപതേ ത്വമേവ നോസ്മാകം രാജാസി. മനുഷ്യജാതീയാനാംരഞ്ജകത്വരൂപയോഗാ നാക്രാന്തത്വാദിതി ഭാവഃ. അത്ര മീമാംസകാഃ - രാജപദം ന പ്രജാപാലനപ്രവൃത്തിനിമിത്തകം. കിം തു ക്ഷത്രിയത്വജാതിനിമിത്തകമേവ, പ്രജാപാലനസ്യാഭിഷേകോത്തരഭാവിത്വേനാഭിഷേകവിധാവേവ 'രാജാനമഭിഷിഞ്ചതി' ഇതി രാജശബ്ദ പയോഗാത്. തസ്യ കർമണീത്യധികൃത്യ 'പത്യന്തപുരോഹിതാദിഭ്യോ യക്' ഇതി സ്മൃത്യാ പുരോഹിതാദി ഗണപഠിതാദ്രാജ ശബ്ദാദ്യാഗാദിവിധാനേന രാജശബ്ദസ്യരാജശബ്ദപ്രസിദ്ധിപൂർവ കത്വാപഗതേർദ്രവിഡപ്രയോഗാച്ച രാജശബ്ദഃ ക്ഷത്രിയവചന ഏവ. നിർണീതം ചേദം ഭേദലക്ഷണേ തൃതീയചരണേ 'അവേഷ്ടൗ യജ്ഞസംയോഗാത്' ഇത്യധികരണേ ശ്രീമദാചാര്യശബരസ്വാമിഭിരിതി കഥം രാജശബ്ദസ്യ പ്രജാപാലന നിമിത്തകത്വം കവിനാഭ്യധായീതി വദന്തി. അത്ര ബ്രൂമഃ, രാജശബ്ദസ്യ ക്ഷത്രിയപരത്വേന തദധികരണേ നിർണീതത്വേപി 'രാജാനമഭിഷിഞ്ചതി' ഇത്യാദിനാ വിധീയമാനരാജധർമപ്രവൃത്തൗ പ്രജാപാലനമേവ നിമിത്തം, ന തു ജാതിഃ, ക്ഷത്രിയമാത്രസ്യാഭിഷേകാദിധർമപ്രാപ്ത്യാപത്തേഃ. ന ചാധികരണവിരോധഃ. 'രാജാ രാജസൂയേന സ്വാരാജ്യകാമോ യജേത' ഇത്യത്ര രാജശബ്ദസ്യ പ്രജാപാലനയുക്തക്ഷത്രിയപരത്വസ്യൈവതദധികരണ നിർണീതത്വേന തദധികരണേ യോഗപരിത്യാഗാഭാവാത്. അസ്തു വാ തദധികരണേ യോഗപരിത്യാഗഃ, തഥാഭിഷേകാദി. മിതാക്ഷരായാം 'വ്യവഹാരാന്നൃപഃ പശ്യേദ്രാജ്ഞാ സഭാസദഃ കാര്യാഃ, അദണ്ഡ്യാൻ ദണ്ഡ്യൻ രാജാ' ഇത്യാദൗ ക്ഷത്രിയാദന്യോപി രാജ്യാധികാരം കുർവ ന്നേതാദൃശധർമേധിക്രിയത ഇതി സ്പഷ്ടമേവ പ്രജാപാലനസ്യൈവ തദ്ധർമവ്യവഹാരപരിച്ഛേദാദിനിമിത്തത്വമഭിഹിതമിത്യന്യത്ര വിസ്താരഃ.

സാനന്ദം മഹിഷീശതം രമയസേ മൂർധാഭിഷിക്തോഽന്വഹം
ത്വം വാലവ്യജനാവധൂതിമസകൃത് പ്രാപ്നോഷി ശൃങ്ഗാന്വിതഃ.
കിം ച സ്വാം പ്രകൃതിം ന മുഞ്ചസി തൃണപ്രായം ജഗത് പശ്യസി
സ്വസ്തി ശ്രീമഹിഷേന്ദ്ര തേഽസ്തു നിയതം രാജാ ത്വമേവാസി നഃ

൫൨.

ആനന്ദത്തോടെ നൂറ്റുക്കണക്കിന് എരുമകളൊത്തു രമിക്കുന്നു. എന്നും തലയിൽ വെള്ളം പാരും. വീണ്ടും വീണ്ടും വാലെന്ന വിശറി കൊണ്ട് വീശുന്നു. പ്രായം തികയുമ്പോൾ കൊമ്പു മുളക്കും. എന്തായാലും നീ സ്വന്തം പ്രകൃതി വിടില്ല. ലോകം മുഴുവൻ പുല്ലുനിറഞ്ഞതായി നീ

കാണുന്നു. അല്ലയോ പോത്തുതമ്പുരാനേ നിനക്ക് എന്നും നല്ലതുവരട്ടെ. നീ തന്നെയാണ്, ഞങ്ങൾക്ക് ശരിക്കും രാജാവ്.

രാജപക്ഷത്തിൽ: മഹിഷി - പട്ടമഹിഷി; മൂർധാഭിഷേകം - രാജാഭിഷേകം 'മൂർധാഭിഷിക്തോ രാജന്യഃ' അമരകോശം; വ്യാലവ്യജനം - താലവൃന്തചാമരങ്ങൾ; ശൃങ്ഗം - ഒരു വാദ്യം 'ശൃങ്ഗം പ്രഭുത്വേ' എന്നു വിശ്വം; പ്രകൃതി - സ്വാമി അമാത്യൻ മുതാലയ രാജപ്രകൃതികൾ; തൃണപ്രായം - പുല്ലുപോലെ.

സാനന്ദമിതി. ഹേ മഹിഷേന്ദ്ര തേ തവ നിയതം സർവകാലം സ്വസ്ത്യുസ്തു ശോഭനം ഭവതു. മഹിഷസ്യാശീഃ പ്രാർഥനായാം ഹേതുമാഹ - രാജാ ത്വമേവാസി ന ഇതി. നോഽസ്മാകം ത്വമേവ രാജാസി, നാന്യോ മനുഷ്യജാതീയ ഇത്യവധാരണാർഥഃ, പൂർവശ്ലോകേനൈവ നിരാകൃതത്വാദിതി ഭാവഃ. തഥാ ച രാജലക്ഷണയുക്തത്വാത് മഹിഷസ്യാശീഃപ്രാർഥനം യുക്തമിത്യാശയഃ. മഹിഷേ കഥം രാജലക്ഷണം? തത്രാഹ - സാനന്ദമിതി. ആനന്ദേന സഹിതം യഥാ ഭവതി തഥാ മഹിഷീണാം ശതം, ശതമിത്യുപലക്ഷണം, സഹസ്രമയുതം വേതി ബോദ്ധ്യം. രമയസേ ക്രീഡയസേ. അന്വഹം പ്രത്യഹം മൂർധ്നി ശിരസി അഭിഷിക്തഃ സ്നപിതഃ, വാലമേവ വ്യജനം, തസ്യാവധൂതിം ചാലനം, അസകൃത്പുനഃ പുനഃ പ്രാപ്നോഷി. ശൃങ്ഗാഭ്യാം വിഷാണാഭ്യാമന്വിതോ യുക്തഃ. കിം ച സ്വാം പ്രകൃതിം സ്വകീയം ജാഡ്യാദിസ്വഭാവം ന മുഞ്ചസി ന ത്യജസി. തൃണപ്രായം തൃണപ്രചുരം ജഗത്പശ്യസി ഈക്ഷസേ, ഭക്ഷണാർഥമിതി ഭാവഃ. 'പ്രായോ വയസി ബാഹുല്യേ തുല്യാനശനമൃത്യുഷു' ഇത്യമരഃ. രാജപക്ഷേ - മഹിഷീണാം കൃതാഭിഷേകാണാം സ്ത്രീണാം, 'കൃതാഭിഷേകാ മഹിഷീ' ഇത്യമരഃ. ശതേ സഹസ്രേ വാ പരിഗണിതേ രമയസേ. അന്തഃപുരസ്ത്രിയഃ യഥാ സംഭോഗാദിനാ തുഷ്യന്തി, തഥാ കലാശാസ്ത്രോക്തപ്രകാരേണ താസാം പ്രീത്യതിശയം ജനയതി. 'മൂർധാഭിഷിക്തോ രാജന്യഃ' ഇത്യമരഃ. വാലം ചാമരം വ്യജനം താലവൃന്താദികം തയോരവധൂതിം, ശൃങ്ഗേണ പ്രഭുത്വേനാന്വിതഃ, 'ശൃങ്ഗം പ്രഭുത്വേ' ഇതി വിശ്വഃ. സ്വാം പ്രകൃതിം സ്വകീയരാജ്യാങ്ഗം സ്വാമ്യമാത്യാദികം, 'രാജ്യാങ്ഗാനി പ്രകൃതയഃ' ഇത്യമരഃ. ജഗദ്ഭുവനം തൃണപ്രായം തൃണസദൃശം യഥാ ഭവതി തഥാ പശ്യതി. ജനേഷ്വൈശ്വര്യാദ്യല്പത്വേന തത്ര രാജ്ഞസ്തൃണബുദ്ധിർഭവതീത്യർഥഃ. അത്ര സ്വസ്ത്യസ്ത്വിത്യാശിഷം പ്രതി രാജത്വസ്യ ഹേതുത്വേന ഹേതുമതാ സാകം ഹേതുവർണനാദ്ധേത്വലംകാരഃ. ത്വമേവ രാജാസീത്യത്ര രൂപകാലംകാരഃ. രൂപകസ്യ ചൈവകാരേണാന്യത്ര മനുഷ്യേ രാജത്വസ്യാപഹ്നവാദപഹ്നുത്യലംകാരഃ. തയോരങ്ഗാങ്ഗിഭാവേന സങ്കരോപ്യലംകാരഃ. രൂപകവിധയാ പ്രതീതസ്യ രാജത്വസ്യ സാനന്ദമിത്യാദിഭിഃ സമർഥനാത് കാവ്യലിങ്ഗമലംകാരഃ. തസ്യ ച ശ്ലേഷോത്ഥാപിതത്വാച്ഛ്ലേഷാലംകാരഃ. ശതസംഖ്യായാമുപലക്ഷണത്വേന സകൃദന്വഹമിത്യാദിപദൈർ മഹിഷസ്യാധിക്യപ്രതീതേർവിശേഷാലംകാരോ വ്യജ്യതേ. സാനന്ദമന്വഹമിതി മകാരാനുപ്രാസാത്മകഃ ശബ്ദാലംകാരഃ. ഏവം മാധുര്യാദേർഗുണസ്യാപി പ്രതീതിർബോധ്യാ. തഥാ ച - 'കാവ്യം ഹൃദുഷ്ടൗ സഗുണൗ ശബ്ദാർഥൗ സദലംകൃതീ' ഇതി കാവ്യ ലക്ഷണം, 'വാച്യാതിശായി വ്യങ്ഗ്യം യദുത്തമം തദ്ധ്വനിശ്ച സഃ' ഇത്യുത്തമകാവ്യലക്ഷണമിതി കാവ്യപ്രകാശോക്തം സ്ഫുടതരമിതി സംക്ഷേപഃ.

ധാത്ര്യുത്സങ്ഗതലേ വിമുഞ്ചസി മുഹുർവിണ്മൂത്രമസ്തത്രപം
ധത്സേ നാപ്യപലാലമാസ്യമനിശം സ്നേഹേന സംവർദ്ധ്യസേ.
ശങ്ഖവ്യാപി പയഃ പിബസ്യനുദിനം തസ്മാദദന്തം മുഖേ
വത്സ ശ്രീമഹിഷേന്ദ്ര ബാലകമിവ ത്വാം വീക്ഷ്യ നന്ദാമ്യഹം. ൫൨.

ഭൂമിയുടെ മടിത്തട്ടിൽ വീണ്ടും വിണ്ടും നാണമില്ലാതെ നീ മലമൂത്രം വിടുന്നു. വായിൽ വൈക്കോലില്ലാതെ നിന്നെ കാണില്ല തന്നെ. എണ്ണകൊണ്ട് നീ തടിക്കുന്നു. ദിനം തോറും ക്ടായയിൽ നിന്ന് നീ വെള്ളം കുടിക്കുന്നു. നിന്റെ വായ എപ്പോഴും ചവച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും. പ്രിയപ്പെട്ട പോത്തുതമ്പുരാനേ, അതുകൊണ്ട് നിന്നിൽ ഒരു കൊച്ചുകുഞ്ഞിനെ കണ്ടിട്ട് ഞാൻ ആനന്ദിക്കുന്നു.

ബാലകപക്ഷത്തിൽ: ധാത്രി – വളർത്തമ്മ; അപലാലം – ലാളനയില്ലാതെ; സ്നേഹം – പ്രീതി; ശങ്ഖവ്യാപി – ശങ്ഖിലെ; പയസ്സ് –പാല്; അദന്തം – പല്ലില്ലാത്ത.

ധാത്രീതി. വത്സ ശ്രീമഹിഷേന്ദ്ര ബാലകമിവ സ്ഥിതം ത്വാം വീക്ഷ്യ അഹം നന്ദാമി സന്തുഷ്യാമി. കഥം ബാലകസാദൃശ്യം? തത്രാഹ – ധാത്ര്യാഃ ക്ഷിതേരുത്സങ്ഗതലേ അങ്കപ്രദേശേ, അനേന ഗൃഹമധ്യപ്രദേശോ ലക്ഷ്യതേ. വിണ്മൂത്രം വിഷ്ഠാമൂത്രം, അസ്താ നഷ്ടാ ത്രപാ ലജ്ജാ യസ്മിൻ കർമണി യഥാ ഭവതി തഥാ വിമുഞ്ചസി തഥാ ത്യജസി. ന വിദ്യതേ പലാലം യസ്മിംസ്തദപലാലമാസ്യം ന ധത്സേ. അപി തു പലാലസഹിതമേവാസ്യം ധത്സ ഇത്യർഥഃ, 'ദ്വൗ നഞൗ പ്രകൃതമർഥം ഗമയതഃ' ഇതി ന്യായാത്. 'പലാലോസ്ത്രീ സ നിഷ്ഫലഃ' ഇത്യമരഃ. പയഃ ജലമനുദിനം പ്രതിദിനം പിബസി. 'പയഃ ക്ഷീരം പയോഽംബു ച' ഇത്യുഭയത്രാപ്യമരഃ. മുഖേ അദന്തം ഭക്ഷയന്തം. ബാലകപക്ഷേ ധാത്ര്യാ ഉപമാതുഃ, 'ധാത്രീ സ്യാദുപമാതാപി ക്ഷിതിരപ്യാമലക്യപി' ഇത്യമരഃ. അപഗതാ ലാലാ യസ്മാദപലാലം, 'സൃണികാ സ്യന്ദിനീ ലാലാ' ഇത്യമരഃ. സ്നേഹേന തൈലേന പ്രത്യഹം തൈലാഭ്യങ്ഗാദിനാ സംവർദ്ധ്യസേ. ശങ്ഖവ്യാപി കംബുവ്യാപ്തം. 'ശങ്ഖോ നിധ്യന്തരേ കംബുലലാടാസ്ഥി.' ഇതി വിശ്വഃ. പയഃ ക്ഷീരം. മുഖേ അദന്തം ദന്തരഹിതം. അത്ര ബാലകമിവേത്യുപമയാ ശ്ലേഷോജ്ജീവിതവാക്യാർഥൈഃ സമർഥനാച്ഛ്ലേഷകാവ്യലിങ്ഗോപമാനാനാമങ്ഗാങ്ഗി ഭാവേന സങ്കരോലംകാരഃ.

ബ്രൂഷേ ത്വം വിവിധസ്വരാൻ ബഹുവിധാൻ കാണ്ഡാംശ്ച ധത്സേ മുഖേ
പ്രാപ്തശ്ചാധ്യയനം പദക്രമവിധിം കിം ചോച്ചരൻ ഗച്ഛസി.
അങ്ഗേഷു ശ്രമമാദധാസി ബഹുധാ വൃത്തിം കരോഷ്യന്വഹം
തത്സത്യം മഹിഷാധിരാജ സതതം വേദാവധാനീവ നഃ. ൫൩.

നീ പലവിധത്തിലുള്ള ശബ്ദവും ഉണ്ടാക്കും. വായിൽ കമ്പുകൾ കടിച്ചുപിടിക്കും. അടിവെക്കുന്ന മുറക്ക് വഴിയുടെ നടുക്കു കേറി മൂത്രമൊഴിച്ചുകൊണ്ട് പോവും. ഏതിനും മേലൊക്കെ ക്ഷീണം

കൊള്ളും. എന്നും പലവിധത്തിലുള്ള പണിയും എടുക്കും. അല്ലയോ പോത്തുതമ്പുരാനേ, ഇതുകൊണ്ടൊക്കെ ഞങ്ങൾക്ക് നീ എപ്പോഴും ഒരു ഓത്തനെപ്പോലെ.

ഓത്തന്റെ ഭാഗത്തേക്ക്: വിവിധസ്വരങ്ങൾ - ഉദാത്താനുദാത്തസ്വരിതങ്ങൾ; കാണ്ഡങ്ങൾ - വർഗ്ഗങ്ങൾ; അധ്യയനം - വേദപഠനം; പദക്രമവിധി - പദപാഠം, ക്രമപാഠം, മുതലായവ; ഉച്ചരൻ - ഉച്ചരിച്ച്; അങ്ഗങ്ങൾ - ശിക്ഷ, കല്പം, വ്യാകരണം, ജ്യൗതിഷം, നിരുക്തം, ഛന്ദസ്സ്.

ബ്രൂഷ ഇതി. ഹേ മഹിഷാധിരാജ സതതം സർവദാ വേദാവധാനീവ വേദാവധാനവാനിവ നോഽസ്മാകം ഭാസി. കഥം വേദാവധാനീത്യത്രാഹ - ബ്രൂഷ ഇതി. വിധിവസ്വരാൻ മധ്യമാദിധ്വനിഭേദാൻ, 'മധ്യമാദിഷു ച ധ്വനൗ', 'ഉദാത്താദിഷ്വപി പ്രോക്തഃ സ്വരഃ' ഇത്യുഭയത്രാപി വിശ്വഃ. ബഹുവിധാൻ അനേകപ്രകാരാൻ കാണ്ഡാൻ ജലഭേദാൻ, 'കാണ്ഡോസ്ത്രീ ദണ്ഡബാണാർവവർഗാവസരവാരിഷു' ഇത്യമരഃ. മുഖേ ധത്സേ. അയനമധി അധ്യയനം, മാർഗമധ്യ ഇത്യർഥഃ. 'അയനം വത്സമാർഗാധ്വ' ഇത്യമരഃ. പദാനാം ക്രമവിധിം നിക്ഷേപവിധിം പ്രാപ്തഃ. കിം ചോച്ചരൻ മൂത്രയൻ ഗച്ഛസി. 'മൂത്രം പ്രസ്രാവ ഉച്ചാരഃ' ഇത്യമരഃ. അങ്ഗേഷ്വയവേഷു, 'അങ്ഗം പ്രതീകോവയവഃ' ഇത്യമരഃ. അന്വഹം പ്രത്യഹം കരോഷി. വേദാവധാനിപക്ഷേ - വിവിധസ്വരാനുദാത്താദി സ്വരാൻ, കാണ്ഡാൻവർഗാൻ, 'കാണ്ഡം വർഗേഽപ്യുദാഹൃതം' ഇതി വിശ്വഃ. അധ്യയനം വേദം, അധ്യയനാധ്യേയയോരനതിഭേദാത്. പദക്രമവിധിം പദക്രമയോർവിധിമധ്യയനരൂപം, സംഹിതാപദക്രമാനിതി യാവത്. പ്രാപ്തഃ, ഉച്ചരന്നുച്ചാരണം കുർവൻ. അർഥാദ്വേദസ്യ അങ്ഗേഷു ശിക്ഷാവ്യാകരണാദിഷു, 'ശിക്ഷാ വ്യാകരണം ഛന്ദഃ' ഇത്യമരഃ. തഥാ ആവൃത്തിമിതി ഭേദഃ. അത്രാപി വേദസ്യേത്യനുഷങ്ഗഃ. അത്രാപി പൂർവവദലംകാരഃ.

മുദ്രാധാരണദഗ്ധചർമകതയാ ദൃശ്യൈഃ കിണൈരങ്കിതോ
മധ്യാഹ്നാത്പരമേവ മജ്ജസി ജലേ സാനന്ദതീർഥാദരഃ.
ശാന്താങ്ഗാരരുചിം ബിഭർഷി ച തനൗ തിഷ്ഠന്മതേ ദണ്ഡിനോ
മധ്വാചാര്യമിവാധുനാനുകുരുഷേ ശ്രീമംല്ലുലായപ്രഭോ . ൫൫ .

തോലിൽ മുദ്രവെച്ചുപൊള്ളിയ പാട്. ആനന്ദത്തോടും ആദരവോടും കൂടി ഉച്ചതിരിഞ്ഞുമാത്രം വെള്ളത്തിലിറങ്ങുന്നു. ദേഹത്തിന് കരിക്കട്ടയുടെ നിറം. വടിയെടുത്തവന്റെ കൂടെ നിൽക്കും. അല്ലയോ പോത്തുതമ്പുരാനേ, നീ ഇപ്പോൾ മധ്വാചാര്യനെ അനുകരിക്കുന്നപോലെ.

മധ്വാചാര്യന്റെ ഭാഗത്ത്: മുദ്രാധാരണദഗ്ധചർമം - ശംഖിന്റെ അടയാളം പഴുപ്പിച്ചുവെച്ച് പൊള്ളിയ തൊലി; ആനന്ദതീർഥാദര - മധ്വന്റെ ഗുരുവായ ആനന്ദതീർത്ഥനോടുള്ള ആദരം; ദണ്ഡി - സംന്യാസി; മതം - സുമതീന്ദ്രാദിമഠത്തിലെ ഏകാദശിനോൽമ്പ് മുതലായവ.

മുദ്രേതി. ശ്രീമൻ ഝുലായപ്രഭോ മധ്വനാമാനമാചാര്യം ഗുരുമനുകുരുഷ ഇവ, കഥം? തത്രാഹ – മുദ്രായാഃ പ്രത്യയകാരിചിഹ്നാത്മികായാ ധാരണേന ദഗ്ധം ചർമ യസ്യ സ താദൃശഃ തസ്യ ഭാവോ മുദ്രാധാരസ്ധഗ്ധചർമകതാ തയാ, 'മുദ്രാ പ്രത്യയകാരിണീ'ഇതി വിശ്വഃ. ദൃശ്യൈഃ ദൃശ്യമാനൈഃ കിണൈഃ വ്രണസംജാതചർമവിശേഷൈരങ്കിതഃ, മധ്യാഹ്നാത്പരമേവ മധ്യാഹ്നാദനന്തരമേവ ജലേ മജ്ജസി, പ്രാതഃകാലേ കൃഷ്യാദികാര്യവ്യാപൃതത്വേന തദാനീം ജലാവഗാഹനാസംഭവാത്. സാനന്ദം യഥാ ഭവതി തഥാ തീർഥേ ആദരോ യസ്യ സഃ തഥാ ഭൂതഃ, തനൗ ശരീരേ ശാന്താങ്ഗാരരുചിം ശാന്താഗ്നികോല്കാകാന്തിം ബിഭർഷി. ദണ്ഡിനോ ദണ്ഡവതഃ, മതേ വശേ തിഷ്ഠൻ. അന്യത്ര – മുദ്രാധാരണേന തപ്തമുദ്രാധാരണേന. മധ്യാഹ്നാത്പരമേവ ജലേ മജ്ജതി, മധ്വാനാം വൈദികമാർഗബഹിഷ്കൃതാനാം പ്രായേണ വേദാധ്യയനാഭാവേന ശുഷ്കതാർകികാണാം തേഷാം പ്രാതഃസ്നാനാഭാവസ്യ സർവലോക പ്രസിദ്ധത്വാത്. ആനന്ദതീർഥ ഇതി മധ്വഗുരുസ്തസ്മിന്നാദര ആനന്ദതീർഥാദരഃ തേന സഹ വർതത ഇതി സാനന്ദതീർഥാദരഃ. ശാന്താങ്ഗാരേണ രുചിം കാന്തിം ബിഭർതി. ദണ്ഡിനഃ സംന്യാസിനോ മതേ തിഷ്ഠൻ, തന്മതേ സുമതീന്ദ്രാദി മഠഭേദേനൈകാദശ്യാദ്യുപവാസസ്യ ഭേദദർശനാത്. അത്രാപിപൂർവവദലംകാരഃ.

ത്വം വാചംയമതാം ദധാസി സഹസേ ശീതാതപൗ നിശ്ചലഃ
കിഞ്ചിന്നൈവ ച യാചസേ ഭുവി യഥാജാതാത്മനാ തിഷ്ഠസി.
പ്രാണാകർഷകൃതാ യമേന നിയമേനാരൂഢ ഏവാസി ച
പ്രായഃ കാസരസാർവഭൗമ നിതരാം യോഗീവ സന്ദൃശ്യസേ . ൫൯ .

നീ മിണ്ടില്ല. അനങ്ങാതെനിന്ന് ചൂടും തണുപ്പും സഹിക്കുന്നു. ഒന്നും തന്നെ ആവശ്യപ്പെടില്ല. ജനിച്ച പാട് ഭൂമിയിൽ നില്ക്കുന്നു. പ്രാണവായു നീട്ടിവലിക്കുന്നു. യമൻ എന്നും നിന്റെ പുറത്തുകയറും. ഇങ്ങനെയൊക്കെയുള്ള പോത്തുതമ്പുരാനേ, നീ പൊതുവേ ഒരു യോഗിയെപ്പോലെ കാണപ്പെടുന്നു.

യോഗിപക്ഷത്തിൽ: വാചംയമത – വാക്കിലെ നിയന്ത്രണം; ഒന്നും യാചിക്കുന്നില്ല – യോഗികൾ ഒന്നും ആവശ്യപ്പെടരുത്; യഥാജാതാത്മാവ് – അവധൂതൻ; പ്രാണാകർഷകൃതി – പ്രാണായാമം മുതലായ വായുനിയന്ത്രണം; യമേന നിയമേന ആരൂഢൻ – യമം, നിയമം, പ്രാണായാമം, ധ്യാനം, ധാരണ, സമാധി തുടങ്ങിയ യോഗമുറകൾ എന്നും എടുക്കുന്നു.

ത്വമിതി. ഹേ കാസര മഹിഷ നിതരാമത്യന്തം മഹായോഗീവ സന്ദൃശ്യസേ. കഥം യോഗിസാദൃശ്യം ?
തത്രാഹ – ത്വം വാചംയമതാം മൗനിത്വം ദധാസി, ശീതാതപൗ ശീതോഷ്ണൗ നിശ്ചലഃ സൻ സഹസേ. കിംചിദപ്യഭിലഷിതം നൈവ യാചസേ. ഭുവി ഭൂമൗ യഥാജാതാത്മനാ യഥാജാതരൂപേണ, 'അവ്യയം വിഭക്തി –' ഇത്യാദിനാവ്യയീഭാവഃ. ജനനകാലേ യാദൃശോ ദിഗംബരത്വാദിയുക്തസ്താദൃശവേഷേണേതി യാവത്. തിഷ്ഠസി. പ്രാണാനാം പ്രാണവായൂനാമാകർഷണം ദേഹാന്നിഃസരണം കരോതീതി പ്രാണാകർഷകൃത്, തേന യമേന ധർമരാജേന നിയമേനാരൂഢഃ, കൃതാന്തസ്യ

മഹിഷവാഹനത്വാത്. യോഗിപക്ഷേ വാചംയമതാം മൗനിതാം, നിദിധ്യാസനാത്മകം മൗനമിത്യർഥഃ. തഥാ ച കഹോലബ്രാഹ്മണം - തസ്മാദ്ബ്രാഹ്മണഃ പാണ്ഡിത്യ നിർവിദ്യ ബാല്യേന തിഷ്ഠാസേത് ബാല്യം ച പാണ്ഡിത്യം ച നിർവിദ്യാഥ മുനിഃ' ഇതി. സഹസേ ശീതാതപൗ നിശ്ചല ഇത്യനേന ദ്വന്ദ്വസഹിഷ്ണുതാ. തഥാ ച ഭഗവദ്ഗീതായാം - 'ശീതോഷ്ണസുഖദുഃഖേഷു സമഃ സങ്ഗവിവർജിതഃ' ഇതി. കിഞ്ചിന്നൈവ ച യാചസ ഇത്യത്രാപരിഗ്രഹരൂപോ യമോऽഭിഹിതഃ. തഥാ ച യോഗഭാഷ്യേ - 'വിഷയാണാമാർജനരക്ഷണക്ഷയസങ്ഗഹിംസാദി-ദോഷദർശനാദസ്വീകരണമപരിഗ്രഹഃ' ഇതി. ഭുവി യഥാജാതാത്മനേത്യത്ര പരമഹംസാശ്രമരൂപാവധൂതചര്യോച്യതേ. പ്രാണാനാം പ്രാണവായൂ നാമാകർഷകതാ നിരോധകൃതാ, പ്രാണായാമേനേത്യർഥഃ. യമേനാഹിംസാദിനാ, നിയമേന ശൗചാദിനാരൂഢഃ. യോഗസ്യ യമനിയമാദ്യഷ്ടാങ്ഗോപേതത്വാത്. അത്ര യോഗപാതഞ്ജലേ വ്യാസചരണഭാഷ്യകൃതഃ - യമനിയമാസന പ്രാണായാമപ്രത്യാഹാരധാരണാധ്യാനസമാധയോऽഷ്ടാങ്ഗാനി ഇതി. യമാദി സ്വരൂപമപി തത്രൈവ വർണിതം. അഹിംസാ സത്യമസ്തേയബ്രഹ്മചര്യാപരിഗ്രഹാ യമാഃ, ശൗചസന്തോഷതപഃസ്വാധ്യായേശ്വരപ്രണിധാനാനി നിയമാഃ. തത്ര സ്ഥിരസുഖമാസനം തദ്യഥാ - പദ്മാസനം, വീരാസനം, ഭദ്രാസനമിത്യാദിഃ. തസ്മിൻ സതി നിഃശ്വാസപ്രശ്വാസയോർഗതിവിച്ഛേദഃ പ്രാണായാമഃ. സത്യാസനേ ബാഹ്യസ്യ വായോരാചമനം നിഃശ്വാസഃ. കോഷ്ഠസ്ഥവായോർ നിഃസാരണം പ്രശ്വാസഃ. തയോർഗതിവിച്ഛേദഃ ഉഭയാഭാവഃ പ്രാണായാമഃ ഇതി.

ധത്സേ ശൃങ്ഗയുഗം പ്രതപ്തമഭിതോ ഗാത്രേ ച ചക്രാങ്കനം
ശ്രീരാമാനുജമണ്ഡലസ്യ സദൃശം ചിഹ്നം ച ധത്സേ മുഖേ.
പങ്ക്തീഭൂയ നിജപ്രബന്ധസമയേ ക്രന്ദസ്യമന്ദാരവം
നൂനം ശ്രീമഹിഷാധിരാജ ഭവസി ശ്രീവൈഷ്ണവാഗ്രേസരഃ . ൫൭ ·

രണ്ടു കൊമ്പുണ്ട്. മേലൊക്കെ ചൂടുവെച്ചുപൊള്ളിച്ച ചക്രത്തിന്റെ പാട്. മുഖത്തു ചന്ദ്രമണ്ഡലം പോലൊരു ചൂട്ടും. പന്തിയിൽ പിടിച്ചു കെട്ടുമ്പോൾ നീ ഉറക്കെ അമറും. ശ്രീ പോത്തുതമ്പുരാനേ നീ ശ്രീവൈഷ്ണവരിൽ മുൻപനെപ്പോലെയുണ്ട് .

ശ്രീവൈഷ്ണവപക്ഷത്തിൽ: ശൃങ്ഗയുഗം - നെറ്റിയിൽ തൊടുന്ന ഗോപിക്കുറി; ചക്രാങ്കനം - ചക്രചിഹ്നം പൊള്ളിച്ച പാട്; ശ്രീരാമാനുജന്റെ കൂട്ടരെപ്പോലെ നെറ്റിയിൽ ഗോപിക്കുറി; പങ്ക്തീഭൂയ പ്രബന്ധസമയേ ക്രന്ദസ്യമന്ദാരവം - വരിയായി നിന്ന് നാലായിരദിവ്യപ്രബന്ധം പാടുമ്പോൾ ഉറക്കെ അലറും.

ധത്സ ഇതി. തത്തസ്മാത്കാരണാത് ഹേ മഹിഷാധിരാജ, ശ്രീവൈഷ്ണവാഗ്രേസരഃ ശ്രീവൈഷ്ണവശ്രേഷ്ഠോഭവസി നൂനമിതി സംബന്ധഃ. കസ്മാദിത്യാഹ - ശൃങ്ഗയുഗം വിഷാണയുഗം ധത്സേ വഹസി. പ്രകർഷേണ തപ്തമഭിതഃ പരിതോ ഗാത്രേ ദേഹേ ചക്രവദങ്കനം ചിഹ്നം ധത്സ ഇത്യനുഷങ്ഗഃ. രോഗാദിപരിഹാരാർഥം മഹിഷാണാം ഗവാം അങ്ഗേ ശൂലചക്രാർധചന്ദ്രാദ്യാകാരം ചിഹ്നം തപ്തായസശലാകയാ കുർവന്തി കൃഷീവലാഃ. ശ്രീരാമാനുജമണ്ഡലസ്യ ശ്രീരൂപിണീ യാ രാമാ തസ്യാ അനുജശ്ചന്ദ്രഃ, തസ്യ യന്മണ്ഡലം ബിംബം

തത്സദൃശം ചിഹ്നം മുഖേ ധത്സേ. ശ്വേതവർതുലാവർതശോഭിതലലാടയുക്തസ്യ മഹിഷസ്യ കൃഷ്യാദൗ പ്രശസ്തത്വേന കൃഷീവലസംപ്രദായോ ബോധ്യഃ. പങ്ക്തീഭൂയ പങ്ക്തിസ്ഥോ ഭൂത്വാ സ്വസ്യ പ്രകർഷേണ ബന്ധോ ബന്ധനം തസ്യ സമയേ കാലേ അമന്ദാരവമധികശബ്ദം യഥാ ഭവതി തഥാ ക്രന്ദസ്യുദ്ഘോഷയസി. വൈഷ്ണവപക്ഷേ - ശൃങ്ഗയുഗം ശൃങ്ഗസദൃശരേഖാദ്വയം 'ശൃങ്ഗം പ്രഭുത്വേ ശിഖരേ ചിഹ്നേ ക്രീഡാംബുയന്ത്രകേ' ഇതി വിശ്വഃ. അഭിത ഉഭയത്ര ഭുജദ്വയേപി പ്രതപ്തം ചക്രാങ്കനം, തേഷാം തപ്തമുദ്രാങ്കനസ്യ പാഞ്ചരാത്രാദ്യാഗമസിദ്ധത്വാദിതി ഭാവഃ. ശ്രീരാമാനുജമണ്ഡലസ്യ രാമാനുജസംബന്ധിമണ്ഡലസ്യ സമൂഹസ്യ സദൃശം യോഗ്യം ചിഹ്നം ലലാടാദൗ മൃത്തികാലേപാദികം. നിജപ്രബന്ധസമയേ സ്വസ്യ ദ്രാവിഡപ്രബന്ധസ്യ നാലായിരപ്രബന്ധസ്യേതി യാവത്. വാചനസമയേ ദേവോത്സവാദിവേലായാം ശ്രേണീഭൂയ അമന്ദാരവം അധികസ്വരം യഥാ ക്രന്ദന്തേ.

ശൃങ്ഗാഗ്രേണ മുഹുർമുഹുർനിജതനും കണ്ഡൂയസേ മൗനവാൻ
പ്രാഗ്വംശോപഹിതാം പ്രവിശ്യ വിപുലാം ശാലാം മഹിഷ്യാ സമം.
അന്തസ്തിഷ്ഠസി ധൂളിധൂസരതനുഃ കൃഷ്ണാജിനാച്ഛാദിത-
സ്തന്മേ ഭാസി ലുലായ ദീക്ഷിത ഇവ ത്വം വാജിമേധക്രതൗ .

ദ്രവ്യ .

കൊമ്പിൻതലകൊണ്ട് ഇടക്കിടെ മേൽ ചൊറിയുന്നു. എപ്പോഴും മൗനം. കിഴക്കോട്ട് തലപ്പുള്ള മുള വെച്ചുകെട്ടിയ വലിയ തൊഴുത്തിൽ എരുമയോടൊപ്പം കടന്നുചെന്ന് കറുത്ത തൊലികൊണ്ടു പൊതിഞ്ഞ ശരീരം മുഴുവൻ പൊടിതൂളി ഇരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട്, പോത്തേ, നീ അശ്വമേധത്തിന് ദീക്ഷയെടുത്തവനെപ്പോലെ കാണപ്പെടുന്നു.

ദീക്ഷിതന്റെ ഭാഗത്ത്: ശൃങ്ഗാഗ്രേണ - യാഗത്തിന് ദീക്ഷയെടുത്താൽ പിന്നെ ദേഹം ചൊറിയുന്നത് കലമാൻ കൊമ്പുകൊണ്ടുവേണം; മൗനവാൻ - ദീക്ഷയെടുത്താൽ പിന്നെ മിണ്ടരുത്; പ്രാഗ്വംശം - യാഗശാലയിലെ ഒരു ഭാഗം. ഇവിടെയാണ്, യജമാനൻ പത്നീസമേതനായി ഇരിക്കുക; മഹിഷി - പത്തനാടി; കൃഷ്ണാ ജിനാച്ഛാദിതൻ - യജമാനൻ മാൻതോലാണ് ധരിക്കുന്നത്; അശ്വമേധം - രാജാക്കന്മാർ ചെയ്യുന്ന ഒരു യാഗം.

ശൃങ്ഗേതി. ശൃങ്ഗാഗ്രേണ വിഷാണാഗ്രേണ മുഹുർമുഹുർവാരം വാരം നിജതനും സ്വകീയദേഹം കണ്ഡൂയസേ. മൗനവാൻ പ്രാഗ്വംശോപഹിതാം പ്രാചീനാഗ്രവംശനിർമിതാം വിപുലാം വിസ്തൃതാം ശാലാം ഗോഷ്ഠരൂപാം മഹിഷ്യാ സമം പ്രവിശ്യാന്തസ്തിഷ്ഠതി. പ്രാഗഗ്രൈർവംശൈർഗോഷ്ഠനിർമാണേ പശ്വാദിവൃദ്ധിരിതി ശില്പശാസ്ത്രാത്. ധൂളിഭീരേണുഭിർധൂസരാ രൂക്ഷാ തനുര്യസ്യ സ താദൃശഃ, സർവദാ കൃഷ്യാദാവേവ വ്യാപൃതത്വാത്. കൃഷ്ണേന നീലേന അജിനേന ചർമണാ, ആച്ഛാദിതസ്തസ്മാദ്ധേതോഃ, ഹേ ലുലായ, വാജിമേധക്രതൗ അശ്വമേധേ അശ്വവധ ഇത്യർഥഃ. ദീക്ഷിത ഇവോദ്യുക്ത ഇവ ഭാസി, മഹിഷസ്യ വാഹദ്വിട്ത്വാത്. ദീക്ഷിതപക്ഷേ - ശൃങ്ഗാഗ്രേണ കൃഷ്ണവിഷാണാഗ്രേണ, 'കൃഷ്ണവിഷാണയാ കണ്ഡൂയതേ' ഇതി ശ്രുതേഃ. മൗനവാൻ, 'മുഷ്ടീകരോതി വാചം യച്ഛതി' ഇതി ശ്രുതേഃ. പ്രാഗ്വംശേന പ്രാഗ്വംശസംജ്ഞികശാലാമുഖായേന,

'പ്രാഗ്വംശഃ പ്രാഗ്ഘവിർഗേഹാത്' ഇത്യമരഃ. മഹിഷ്യാ കൃതാഭിഷേകയാ, അശ്വമേധേ രാജ്ഞ ഏവാധികാരാത്. ധൂളിധൂസരതനുഃ അവഭൃഥപര്യന്തം ദീക്ഷിതസ്യ സ്നാനനിഷേധാത്. കൃഷ്ണാജിനേനാച്ഛാദിതഃ, 'അജിനേന ദീക്ഷയതി' ഇത്യനേന കൃഷ്ണാജിനസ്യ വിഹിതത്വാത്.

ഗ്രാഹ്യോƒസി ശ്രവണാദിഭിഃ പരിചയാത്തത്ത്വാവമർശേ കൃതേ
സത്യജ്ഞാനമയോƒസി കിം ച ബൃഹദാരണ്യാന്തരേ ദൃശ്യസേ.
പ്രത്യക്ഷീക്രിയസേ ച യോഗിഭിരഖണ്ഡാകാരവൃത്ത്യാ സ്വയം
തസ്മാത് പുച്ഛമയം ലുലായ പരമം ബ്രഹ്മത്വമേവാസി നഃ . ൭൯ .

കർഷകൻ പരിചയം കൊണ്ട് ചെവിയിലും മറ്റും പിടിക്കും. വിചാരിച്ചുനോക്കിയാൽ നീ അജ്ഞാനമയനാണ്. പിന്നെയോ നിന്നെ വൻകാട്ടിൽ കാണാം. നുകമെടുത്തവന് മഹത്തായ ജീവിതമാർഗമായി കാണപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. അതുകൊണ്ടു് അല്ലയോ പോത്തേ, നീ ഞങ്ങൾക്ക് വാലുള്ള ബ്രഹ്മതത്ത്വം തന്നെയാണ്!

(പരബ്രഹ്മം മട്ടപ്പോത്തുപോലെ എന്നുണ്ടല്ലോ.)

ബ്രഹ്മപക്ഷത്തിൽ: ശ്രവണാദിഭിഃ ഗ്രാഹ്യഃ - ശ്രവണമനന നിദിധ്യാസങ്ങളെക്കൊണ്ട് അറിയത്തക്കത്; തത്ത്വാവമർശം - തത്ത്വവിചാരം; സത്യജ്ഞാനമയം - സ്പഷ്ടം; ബൃഹദാരണ്യാന്തരം - ബ്രഹ്മതത്ത്വം വിസ്തരിക്കുന്നത് ബൃഹദാരണ്യകോപനിഷത്തിലാണ്; യോഗിഭിഃ അഖണ്ഡാകാരവൃത്ത്യാ പ്രത്യക്ഷീക്രിയസേ - യോഗികൾക്ക് അദ്വൈതരൂപനായി, അഥവാ പ്രാതിപാദികാർത്ഥവിഷയമായി, കാണപ്പെടുന്നു; പുച്ഛമയം - ബ്രഹ്മജ്ഞാനത്തിൽക്കുറഞ്ഞതെന്തും നിഃസാരമാണെന്ന ഭാവം, അഥവാ ആധാരസ്വരൂപം.

ഗ്രാഹ്യോƒസീതി. ശ്രവണാദിഭിഃ ശ്രോത്രാദിഭിഃ പരിചയാദ്ബാഹ്യഃ ഹസ്തേന ഗ്രഹീതും യോഗ്യഃ. കർഷകാ ഹി ചിരപരിചയേന കർണേ ഗൃഹീത്വാ പശൂൻ ലാങ്ഗലേഷു ബധ്നന്തോ ദൃശ്യന്തേ. തത്ത്വസ്യ മഹിഷസ്വരൂപസ്യ അവമർശേ വിചാരേ കൃതേ സത്യജ്ഞാനമയോƒസി അജ്ഞാനവികാരോƒസി. കിം ച, ബൃഹദാരണ്യാന്തരേ മഹതി വനാന്തരേ ദൃശ്യസേ. യോഗിഭിരുപായജ്ഞൈഃ, 'യോഗഃ സംനഹനോപായധ്യാനസംഗതിയുക്തിഷു' ഇത്യമരഃ. കർഷകൈരിതി ശേഷഃ. അഖണ്ഡാകാരയാ മഹത്സ്വരൂപയാ വൃത്ത്യാ ജീവനേന 'വൃത്തിർ വർതനജീവനേ' ഇത്യമരഃ. പ്രത്യക്ഷീക്രിയസേ, മഹിഷദർശനസ്യ കൃഷ്യേകപ്രയോജനത്വാദിതി ഭാവഃ. തസ്മാത്കാരണാത് പുച്ഛമയം പുച്ഛസ്വരൂപം ബ്രഹ്മ ത്വമേവാസീതി യോജനാ. ബ്രഹ്മപക്ഷേ തു - ശ്രവണാദിഭിഃ ശ്രവണ മനനനിദിധ്യാസനൈഃ സാധനൈർഗ്രാഹ്യം ഗ്രഹീതും യോഗ്യം. ശ്രവണം നാമ വേദാന്താനാം ബ്രഹ്മണി താത്പര്യനിർണയാനുകൂലമാനസവ്യാപാരഃ. മനനം നാമ ശബ്ദാവധാരിതേƒർഥേ മാനാന്തരവിരോധശങ്ക്യാം തന്നിരാകരണാ നുകൂലിതർകാത്മകജ്ഞാനജനകോമനോവ്യാപാരഃ. നിദിധ്യാസനം നാമ അനാദി-ദുർവാസനാകലുഷിതസ്യ ചിത്തസ്യ ദുർവിഷയേഷു ത്വച്ഛബ്ദേന പ്രവർതമാനസ്യ

തത ആച്ഛിദ്യാത്മൈകതാനതാസമ്പാദനാനുകൂലോ മാനസവ്യാപാരഃ. ന ച മനനാദീനാമേവ ജ്ഞാനരൂപതയാ പ്രസിദ്ധത്വേന തജ്ജന്യഗ്രഹ-വിഷയ ത്വോക്തിരസംഗതേതി വാച്യം. ശ്രവണാദീനാം ജ്ഞാനരൂപത്വേ ജ്ഞാന സ്യാപുരുഷതന്ത്രതയാ വിധേയത്വഭാവേന മന്തവ്യ ഇത്യാദി വിധായകത വ്യപ്രത്യയാനുപപത്തേഃ. തഥാ ഹി - പ്രവർതനാ രൂപോ ഹി വിധിഃ തവ്യ പ്രത്യയാർഥഃ. പ്രവർതനാ ച പ്രവൃത്തിഫലകോ വ്യാപാരഃ പ്രവൃത്തിശ്ച കൃതിരൂപാ, തഥാ ച കൃത്യസാധ്യേ ചന്ദ്രമണ്ഡലഹരണാദൗപ്രവൃത്തി പ്രവർതനയോരഭാവേന ചന്ദ്രമണ്ഡലമാഹർതവ്യമിതി വിധിപ്രത്യയോ ലോകവേദയോർന പ്രയുജ്യതേ. പ്രകൃതേ ച ശ്രവണാദേർജ്ഞാനരൂപത്വേ 'ശ്രോതവ്യോ മന്തവ്യോ നിദിധ്യാസിതവ്യഃ' ഇതി വിധിപ്രത്യയാനുപപത്തിഃ. തഥാ ച ബൃഹദാരണ്യകേ മൈത്രേയീബ്രാഹ്മണം - 'ആത്മാ വാരേ ദ്രഷ്ടവ്യഃ ശ്രോതവ്യോ നിദിധ്യാസിതവ്യഃ' ഇതി. അതഃ ശ്രവണാദേർജ്ഞാന രൂപതാനുപപത്തേഃ ശ്രവണാദിജന്യഗ്രഹവിഷയ ഇതി യുക്തമേവ. നനു തർഹി ദർശനസ്യാപി ജ്ഞാനത്വം ന സ്യാത്, ദ്രഷ്ടവ്യ ഇതി വിധിപ്രത്യയശ്രവണാദിതി ചേത് ന, തത്ര ദ്രഷ്ടവ്യ ഇത്യസ്യോദ്ദേശ്യപരത്വേന വിധേയപരത്വാഭാവാത്. നിർണീതം ചേദം ശാരീരികഭാഷ്യാദൗ ആചാര്യ ശ്രീഭഗവത്പാദൈഃ. തഥാ ച ശ്രവണാദിഭിഃ കരണഭൂതൈഃ സമ്പാദിത ഗ്രഹവിഷയത്വാത്, ഗ്രാഹ്യോഽസി ശ്രവണാദിഭിരിത്യുപപന്നതരമിത്യന്യത്ര വിസ്തരഃ. അത്ര ശ്രവണാദിഭിർഗ്രാഹ്യ ഇത്യുക്ത്യാ ശാസ്ത്രയോനി ത്വാദിത്യധികരണേ 'തം ത്വൗപനിഷദം' 'നാവേദവിന്മനുതേ' ഇത്യാദിശ്രുത്യാ ബ്രഹ്മണോ വേദൈകഗമ്യത്വം നിർണീതമപി സൂചിതം. പരിചയാദഭ്യാ സാത്തത്ത്വാവമർശേ തത്ത്വസ്യ മഹാവാക്യാ-ന്തർഗതതത്പദലക്ഷ്യ ത്വോപലക്ഷിതപരമാത്മസ്വരൂപസ്യ, 'തത്ത്വം വാദ്യപ്രഭേദേ സ്യാത്സ്വരൂപേ പരമാത്മനി' ഇതി വിശ്വഃ. അവമർശേ വിചാരേ ക്രിയമാണേ സത്യജ്ഞാനമയം ബ്രഹ്മ പ്രതീയതേ, ഉപക്രമാദിഷഡ്വിധതാത്പര്യം ലിങ്ഗൈർവേദാന്താനാം നിരസ്തസമസ്തഭേദസച്ചിദാനന്ദാത്മകബ്രഹ്മപരത്വേന മഹാവാക്യാനാം നിർണീതത്വാത്. യദ്വാ തത്ത്വസ്യ വസ്തുതത്ത്വസ്യ പരമാത്മരൂപസ്യേത്യർഥഃ, അവമർശേ വിചാരേ കൃതേ സത്യജ്ഞാനമയം ബ്രഹ്മ, ന തു നൈയായികാദിമത ഇവ ജ്ഞാനാദ്യധികരണമിതി ഭാവഃ. ന ച ഗ്രാഹ്യോഽസി ശ്രവണാദി ഭിരിത്യനേനൈവാസ്യാർഥസ്യസിദ്ധത്വാത്പുനഃ പരിചയാ ദിത്യുക്തിർവ്യർഥേതി വാച്യം. തസ്യ ശ്രവണാദ്യഭ്യാസപരത്വാത്. തദഭ്യാസേനൈവ സത്യജ്ഞാനാ നന്ദാത്മകബ്രഹ്മാത്മതാവിബോധസ്യ ജായമാനത്വാത്. നിർണീതം ചേദം 'ആവൃത്തിരസകൃദുപദേശാത്' ഇത്യധികരണേ ശ്രീഭാഷ്യകാര ചരണൈഃ. ബൃഹദാരണ്യാന്തരേ ബൃഹദാരണ്യാഖ്യമഹോപനിഷന്മധ്യേ ദൃശ്യസേ. ന ച സർവേഷാം വേദാന്താനാമദ്വിതീയബ്രഹ്മപരത്വാദ്ബൃഹദാരണ്യാന്തര ഇതി വിശേഷഗ്രഹണേ പ്രമാണം നാസ്തീതി വാച്യം. ബ്രഹ്മവിദ്യായാ വാർതികാന്തത്വപ്രസിദ്ധ്യാ മഹാവാർതികസ്യ തദുപരി പ്രവൃത്തത്വേനോ-ത്തരമീമാംസാദൗ ബഹുശസ്തദ്വാക്യസ്യൈവോദാഹരണത്വേന, പഞ്ചമ ഷഷ്ഠാധ്യായയോഃ ജല്പവാദകഥാഭ്യാമദ്വിതീയ ബ്രഹ്മനിരൂപണേന ച വിശിഷ്യ ഗ്രഹണൗചിത്യാത്. യോഗിഭിഃ സനകാദിഭിഃ അഖണ്ഡാകാരവൃത്ത്യാ പ്രാതിപദികാർഥമാത്രവിഷയകവൃത്ത്യാ പ്രത്യക്ഷീക്രിയതേ. യദ്വാ, സംസർഗാനവഗാഹിന്യാ വൃത്ത്യാ പ്രത്യക്ഷീക്രിയതേ. തദുക്തമാകരേ - 'സംസർഗാസങ്ഗിസമ്യഗ്ധീഹേതുതാ യാ ഗിരാമിയം. ഉക്താഖണ്ഡാർഥതാ യദ്വാ

തത് പ്രാതിപദികാർഥതാ.' ഇതി. പ്രാതിപദികാർഥമാത്രപരത്വമഖണ്ഡാർഥത്വമിതി ചതുർഥപദാർഥഃ. മഹാവാക്യജന്യവൃത്തേർനിർവികല്പകരൂപത്വേന സിദ്ധാന്തസിദ്ധതയാ സംസർഗാനവഗാഹിത്വസ്യ പ്രാതിപദികാർഥമാത്രപരത്വസ്യ ച യുക്തത്വാദിതി ഭാവഃ. പുച്ഛമയമാധാരസ്വരൂപം, പുച്ഛശബ്ദേനാധാര ലക്ഷണാത്. അനേന വൃത്തികാരാഭിമതാനന്ദമയത്വനിരാകരണേന പുച്ഛബ്രഹ്മജ്ഞാനമേവ മോക്ഷഹേതുരിതി ഭാഷ്യകാരസിദ്ധാന്തഃ സൂചിതഃ. അത്ര പ്രസങ്ഗാച്ഛിഷ്യാനുജിഘൃക്ഷയാ മഹാവാക്യസമാനാകാരം വാക്യം പ്രയുങ്ക്തേ – 'പരമം ബ്രഹ്മ ത്വമേവാസി' ഇതി. തത്ര ബ്രഹ്മപദവാച്യസ്യ വിഭുത്വാദിവിശിഷ്ടസ്യ ത്വംപദവാച്യേനാന്തഃകരണാദിവിശിഷ്ടേനൈക്യായോഗാദൈക്യപ്രതീതിനിർവാഹായ ചിന്മാത്രലക്ഷണയാ തദ്വിഷയകനിർവികല്പകാത്മകഃ ശാബ്ദബോധ ഇതി പ്രാഞ്ചഃ. അന്യേ തു – ശബ്ദജന്യസപ്രകാരകബോധജനിതശ്ചിന്മാത്രഗോചരോ മാനസഃ സാക്ഷാത്കാരോ മോക്ഷഹേതുഃ. പദദ്വയബോധ്യകിംചിജ്ജ്ഞത്വസർവജ്ഞത്വയോരൈക്യാസംഭവേഽപി പദജന്യപ്രതീതി വിശേഷീഭൂത പദാർഥദ്വയാനുഗതചൈതന്യാഭേദസംഭവമാത്രേണൈവ സാമാന്യാധികരണ്യോപപത്തേർന ലക്ഷണേതി വദന്തി. സർവഥാപി 'പരമം ബ്രഹ്മ ത്വമേവാസി നഃ' ഇത്യനേന മഹാവാക്യാർഥബോധസംഭവാത് തദ്വാരാ പരമ പുരുഷാർഥപ്രാപ്തിരേതദ്ഗ്രന്ഥാധ്യയന പ്രയോജനമിതി സുധീഭിർവിഭാവനീയം.

ഗോത്രോദ്ഭേദനകൗശലം പ്രഥയസേ ഹല്യാഗളാലിങ്ഗനം
പ്രത്യൂഷേ കുരുഷേ സകുക്കുടരവേ ബഹ്വപ്സരഃസ്വാദൃതഃ.
സ്വസ്ഥാനേ മുദിതഃ സ്വരൂപഗതയാ യുക്തഃ ശ്രിയാ മദ്ഗൃഹേ
ഗോഷ്ഠേ തിഷ്ഠ ലുലായരാജ മഹതീം ദേവേന്ദ്രലക്ഷ്മീം വഹൻ

൬൦ .

ഭൂമി പൊളിക്കുന്നതിൽ സാമർത്ഥ്യം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നു. പുലർച്ചെ കോഴികൂകുന്നതോടൊപ്പം ഏറെ സരസ്സുകളിലെ വെള്ളം കുടിച്ച് കലപ്പ കഴുത്തിൽ പുണരുന്നു. അല്ലയോ പോത്തേ ഉടലെടുത്ത ഐശ്വര്യത്തോടെ സന്തുഷ്ടനായി എന്റെ വീട്ടിലെ തൊഴുത്തിൽ സ്വന്തം സ്ഥാനത്തു വലിയ ദേവേന്ദ്രലക്ഷ്മിയെ വഹിച്ചുകൊണ്ട് നില്ക്കുക.

ഇന്ദ്രപക്ഷത്തിൽ : ഗോത്രോദ്ഭേദനം – മലപുഴക്കൽ ('അദ്ഭിർഗോത്ര ഗിരിഗ്രാവാ' എന്ന് അമരകോശം); പ്രഥയസേഽഹല്യാഗളാലിങ്ഗനം എന്നു പദം; പ്രത്യൂഷേ സകുക്കുടരവേ – ഇന്ദ്രൻ അഹല്യയെ പുണർന്നത് പുലർച്ചെ കോഴിയായി വന്നു കൂകിയിട്ടാണല്ലോ; ബഹ്വപ്സരസ്വാദൃതഃ – ഉർവശി, മേനക, മുതലായ പല അപ്സരസ്സുകളും ആദരിക്കുന്ന; സ്വഃസ്ഥാനം – സ്വർഗസ്ഥാനം; സ്വരൂപഗതി – സ്വരു (വജ്രായുധം) അടുത്തുള്ളവൻ.

ഗോത്രേതി. ഗോത്രായാഃ പൃഥിവ്യാ ഉദ്ഭേദനേ വിദാരണേ കൗശലം സാമർഥ്യം പ്രഥയസേ വിസ്താരയസി, 'ഗോത്രാ കുഃ പൃഥിവീ പൃഥ്വീ' ഇത്യമരഃ. പ്രത്യൂഷേ പ്രഭാതേ സകുക്കുടരവേ താമ്രചൂഡധ്വനിയുക്തേ സതി ഹലാനാം സമൂഹഃ ഹല്യാ, 'പാശാദിഭ്യോ യഃ' ഇതി സമൂഹാർഥേ യത്പ്രത്യയഃ. തയാ ഗളേ കണ്ഠേ

ആലിങ്ഗനമാശ്ലേഷം കുരുഷേ. ബഹ്വപ്സരഃസ്വാദൃതഃ ബഹ്വ്യഃ ആപോ യേഷു താനി തഥോക്താനി, താനി ച താനി സരാംസി ച തേഷ്വാദൃതഃ. യദ്വാ, അബ്ഭിര്യുക്താനി സരാംസി അപ്സരാംസി ബഹൂനി ച താന്യപ്സരാംസി ചേതി വിഗ്രഹഃ. ഏവം ച സമാസ്താന്തസ്യാനിത്യത്വകല്പനാദോഷോഽപി നിരസ്തഃ. സ്വസ്ഥാനേ സ്വാവാസസ്ഥാനേ കരീഷകർദമാദിയുക്തേഽപി മുദിതഃ സന്തുഷ്ടഃ. സ്വസ്യ രൂപേണ സ്വഭാവേന, 'രൂപം സ്വഭാവേ സൗന്ദര്യേ' ഇതി വിശ്വഃ. ഗതയാ പ്രാപ്തയാ ശ്രിയാ സമ്പദാ യുക്തോ വിശിഷ്ടഃ. ഹേ ലുലായരാജ ത്വം മഹതീം വിപുലാം ദേവേന്ദ്രലക്ഷ്മീം വഹൻസൻ മദ്ഗൃഹേ ഗോഷ്ഠേ തിഷ്ഠ. ഇന്ദ്രപക്ഷേ - ഗോത്രസ്യ പർവതസ്യ, 'അദ്ഭിർഗോത്രഗിരിഗ്രാവാ' ഇത്യമരഃ. അഹല്യാഗളാലിങ്ഗനമിതി ഛേദഃ. ഇന്ദ്രോ ഹി പ്രഭാതസമയേ ഗൗതമവേഷേണ ഗൗതമാശ്രമം പ്രവിശ്യാഹല്യാം ഭുക്ത്വാ ഗൗതമേന ശപ്ത ഇതി ശ്രുതിസ്മൃതിപുരാണാദിഷു പ്രസിദ്ധിഃ. ബഹ്വ്യശ്ച താ അപ്സരസഃ രംഭാപ്രഭൃതയസ്താസു. സ്വസ്ഥാനേ സ്വർഗസ്ഥാനേ, 'സ്വരവ്യയം സ്വർഗനാക' ഇത്യമരഃ. സ്വരുണാ വജ്രായുധേന, 'ശതകോടിഃ സ്വരുഃ ശംബഃ' ഇത്യമരഃ.

നിത്യം ധീരമനാംസി കർഷസി സദാ രത്യാം സമുത്സാഹവാൻ
മുഗ്ധാനാമുപമാസി മാസി തപസി ജ്യാകർഷണേനോജ്ഝിതഃ.
സാമർഥ്യം വിഷമേഷു കർമസു ഭജന്നഗ്രേ വസന്തം സ്പൃശൻ
സത്യം ശ്രീമഹിഷേന്ദ്ര മന്മഥ ഇവ പ്രത്യക്ഷമാലക്ഷ്യസേ . ൩൫ .

എന്നും നന്നായി വണ്ടി വലിക്കും. മൈഥുനത്തിൽ എപ്പോഴും ഉത്സാഹമുണ്ട്. മന്തന്മാർക്ക് ദൃഷ്ടാന്തമാണ്. മാഘമാസത്തിൽ ഭൂമി ഉഴുകയില്ല. ബുദ്ധിമുട്ടുള്ള പണികളിൽ മിടുക്കു കാണിച്ച് അടുത്തുതന്നെ പൂക്കാലം വരുത്തി അല്ലയോ പോത്തേ, സത്യം! നീ കൺകണ്ട കാമദേവനെപ്പോലെ തോന്നിക്കുന്നു.

മന്മഥപക്ഷത്തിൽ: ധീരമനാംസി കർഷസി - ധീരമനസ്സുകളെപ്പോലും മഥിക്കുന്നു; രതി - മന്മഥപത്നി; മുഗ്ധാനാം ഉപമാ - സുന്ദരന്മാർക്ക് സാദൃശ്യം; തപസി ജ്യാകർഷണേ നോജ്ഝിതഃ - തപസ്സുചെയ്യുമ്പോഴും ഞാൺ വലിക്കുന്നത് വിടില്ല; വിഷമേഷുകർമസു - വിഷമമായ (ഒറ്റസ്സംഖ്യ; അഞ്ച്); ഇഷുകർമങ്ങളിൽ (അമ്പുവിദ്യയിൽ); വസന്തം - തോഴനായ വസന്തനെ.

നിത്യമിതി. നിത്യം പ്രത്യഹം ധീരം യഥാ തഥാ അനാംസി ശകടാനി, 'അനഃ ശകടമസ്ത്രിയാം' ഇത്യമരഃ. കർഷസി ആകർഷസി. സദാ സർവകാലം രത്യാം ക്രീഡായാം സമുത്സാഹവാൻ പ്രീതിമാൻ. മുഗ്ധാനാം മൂഢാനാമുപമാസി ദൃഷ്ടാന്തോഽസി. ഉപമാപദേന സാദൃശ്യപ്രതിയോഗീ ലക്ഷ്യതേ. 'മുഗ്ധഃ സുന്ദരമൂഢയോഃ' ഇത്യമരഃ. മാസി തപസി മാഘമാസേ, 'തപാ മാഘേ' ഇത്യമരഃ. ജ്യായാഃ ഭൂമേഃ, 'ക്ഷോണീ ജ്യാ കാശ്യപീ ക്ഷിതിഃ' ഇത്യമരഃ. കർഷണേന വിലേഖനേന ഉജ്ഝിതസ്ത്യക്തഃ, തദാനീം കൃഷ്യാരംഭാഭാവാത്. വിഷമേഷു നിന്ദിതേഷു കർമസു, അഭക്ഷ്യഭക്ഷണാദിഷ്വിത്യർഥഃ. സാമർഥ്യം ഭജൻ അഗ്രേ പുരതഃ വസന്തം വർതമാനം സ്പൃശൻ ഘർഷയൻ ഹേ മഹിഷേന്ദ്ര ത്വം മന്മഥ ഇവ പ്രത്യക്ഷമാലക്ഷ്യസേ. മന്മഥപക്ഷേ - ധീരാണാം യോഗിനാം മനാംസി

ചിത്താനി കർഷസി ക്ഷോഭയസി. രത്യാം സ്വീയഭാര്യായാം, മുഗ്ധാനാം സുന്ദരാണാം, തപോഗാസി ജ്യാകർഷണേ മൗർവീവികർഷണേ, 'മൗർവീ ജ്യാ ശിഞ്ജിനീ ഗുണഃ' ഇത്യമരഃ. നോജ്ഝിതഃ ന ത്യക്തവാൻ. 'ഉജ്ഝ വിസർഗേ' ഇത്യസ്മാദ്ധാതോർഭാവേ ക്തപ്രത്യയേ അർശം ആദ്യച്പ്രത്യയഃ. തഥാ ച ജ്യാകർഷണം നോജ്ഝിതവാനിത്യർഥഃ, പീതാ ഗാവോ ഭുക്താ ബ്രാഹ്മണാ ഇതി മഹാഭാഷ്യാനുസാരാത്. യദ്വാ, ഉജ്ഝിതം ത്യാഗഃ, ന വിദ്യതേ ഉജ്ഝിതം യസ്യ നോജ്ഝിതഃ. ന ച ന ലോപഃ ശങ്ക്യഃ, ന ശബ്ദസമാസാങ്ഗീകാരേണ നലോപാപ്രസക്തേരിതി ദിക്. വിഷമാഃ പഞ്ചസംഖ്യാകാഃ യേ ഇഷവോ ബാണാസ്തേഷാം കർമസു സന്ധാനാദിഷു, അഗ്രേ വസന്തം വസന്താഖ്യമൃതും.

മൂർതിം ഹന്ത ബിഭർഷി നീലമസൃണാം നിത്യാഭിഷിക്താം നരൈർ-
ഗ്രാഹ്യഃ പഞ്ചഷചക്രതഃ കലയസി ത്വം ബന്ധമോക്ഷാവപി.
സുക്ഷേത്രശ്രിയമാദധാസി മഹതാജ്ഞാനേന പൂജ്യോ/സി ത-
ത്സാളഗ്രാമ ഇവാവഭാസി നിയതം ശ്രീകാസരാധീശ്വര . ൱൨ .

എന്നും വെള്ളം പാരുന്ന കറുത്തുമിനുത്ത ശരീരം നിനക്കുണ്ട്. അഞ്ചാറു ചക്രം കൊണ്ടു് ആളുകൾക്ക് നിന്നെ കൊള്ളാം. നിന്നെ കെട്ടാനും അഴിക്കാനും പറ്റും. കണ്ടങ്ങൾക്ക് നീ ഐശ്വര്യം ഉണ്ടാക്കുന്നു. നിന്റെ മന്തത്തം പൂജ്യം തന്നെ. ശ്രീപോത്തുതമ്പുരാനേ, അതുകൊണ്ടു് നീ എന്നും സാളഗ്രാമം പോലെ ശോഭിക്കുന്നു.

സാളഗ്രാമപക്ഷത്തിൽ: നീലമസൃണാം - കറുപ്പും മിനുപ്പും സാളഗ്രാമലക്ഷണങ്ങളാണ്; പഞ്ചശചക്രതഃ - ചക്രങ്ങളുണ്ടാകുന്നേടത്തോളം സാളഗ്രാമത്തിൽ ഭഗവത്സാന്നിധ്യം കൂടും; ബന്ധമോക്ഷൗ - സംസാരബന്ധങ്ങളിൽ നിന്ന് സാളഗ്രാമം മോക്ഷം നല്കുമെന്ന് വിശ്വാസം; മഹതാ ജ്ഞാനേന എന്ന് പദം.

മൂർതിമിതി. നീലാം കൃഷ്ണാം മസൃണാം കർകശാം, 'മസൃണഃ കർകശേ സ്നിഗ്ധഃ' ഇതി വിശ്വഃ. നരൈർമനുഷ്യൈഃ നിത്യാഭിഷിക്താം മൂർതിം ശരീരം ബിഭർഷി. പഞ്ചഷചക്രതഃ പഞ്ചഷചക്രൈഃ ഗ്രാഹ്യഃ വിക്രേതും യോഗ്യഃ. ചക്രമിതി ദ്രവ്യപരിമാണവിശേഷേ ദാക്ഷിണാത്യപ്രയോഗാത്. ബന്ധോ ബന്ധനം, മോക്ഷോ ബന്ധനസ്ഥാനാദ്ഗോഷ്ഠാല്ലാങ്ഗലാദ് വാ മുക്തിഃ, തദുഭയമപി കലയസി കരോഷി. മഹിഷബന്ധന മോക്ഷയോരന്യകർതൃകത്വേ/പി സൗകര്യാതിശയവിവക്ഷയാ സ്ഥാലീ പചതീതിവത്പ്രയോഗോ ഗൗണഃ. സുക്ഷേത്രസ്യ ഉത്തമശാലിക്ഷേത്രസ്യ ശ്രിയം സസ്യാദിദ്വാരാ ശോഭാമാദധാസി കരോഷി. മഹതാ അജ്ഞാനേന ജാഡ്യേന പൂജ്യഃ സംരക്ഷണീയഃ, വിവേകിനാം കൃഷ്യാദൗ പ്രവൃത്ത്യദർശനാത്. തത് തസ്മാത്കാരണാത് സാളഗ്രാമ ഇവാവഭാസി. ഹന്തേത്യാശ്ചര്യേ. സാളഗ്രാമപക്ഷേ - പഞ്ചഷചക്രതോ ഗ്രാഹ്യഃ, ചക്രാധിക്യേ ഭഗവത്സംനിധാനാധിക്യാത്. ബന്ധമോക്ഷൗ സംസാരാപവർഗൗ, സുക്ഷേത്രേണ സമീചീനക്ഷേത്രേണ ദ്വാദശമൂർതിസമാവേശരൂപേണ ശ്രിയം സാർവഭൗമാദിസമ്പത്തിം, മഹതാ ജ്ഞാനേന അത്യുത്തമശ്രദ്ധാരൂപേണ.

ഗംഭീരസ്തിമിതോ ന കമ്പമയസേ ഗർഹ്യോ/സ്യപാനേന ച

പ്രായഃ കിം ച സദാശനക്രമകരോ നിത്യം നദീനോഽസി ച.
സമ്പൂർണഃ പൃഥുരോമഭിശ്ച ഭജസേ വൃദ്ധിം ക്ഷയം ചാശ്നുഷേ
തത്ത്വം കാസരമണ്ഡലേശ്വര ജലപ്രായഃ സമുദ്രോഽസി നഃ . ൭൩ .

നീ ചാപല്യമില്ലാത്തവനും നിശ്ചലനുമാണ്. നിനക്ക് ഭയം ഇല്ല. അപാനവായു വിട്ട് നീ നാറ്റിക്കും. ഏതുനേരവും തീറ്റയാണ് പണി. ഒരിക്കലും ദൈന്യമില്ല. മേൽ മുഴുവനും വലിയ രോമങ്ങളുണ്ട്. തിന്ന് നന്നായി തടിക്കുന്നു. തൊഴുത്തിൽ പോവുന്നു. അതുകൊണ്ടു് നെറ്റിയിൽ ചൂട്ടുള്ള പോത്തുതമ്പുരാനേ, നീ ഞങ്ങൾക്ക് വങ്കനായ സമുദ്രം തന്നെ.

സമുദ്രപക്ഷത്തിൽ: ഗംഭീരഃ - ആഴമുള്ളത്; തിമി - മത്സ്യം; അപാനേന ഗർഹ്യഃ - കടൽവെള്ളം കുടിക്കാൻ കൊള്ളില്ല; സദാശനക്രമകരഃ - ദാശൻ (മുക്കുവൻ) നക്രം (മുതല) മകരം (ഒരു തരം മത്സ്യം) ഇവയൊക്കെയുള്ളത്; നദീനഃ - നദികളുടെ ഭർത്താവ്; പൃഥുരോമ - ഒരു തരം മത്സ്യം; വൃദ്ധി, ക്ഷയം - വേലിയേറ്റം, ഇറക്കം; ജലപ്രായഃ - വെള്ളം നിറഞ്ഞ.

ഗംഭീര ഇതി. ഗംഭീരശ്ചിത്തചാപലരഹിതഃ, സ്തിമിതോ നിശ്ചലഃ കമ്പം ഭയം നായസേ ന പ്രാപ്നോഷി. അപാനേനാപാനവായുനാ ഗർഹ്യോ നിന്ദ്യഃ. പ്രായഃ പ്രായേണ സദാശനക്രമം ഭക്ഷണക്രമം കരോതീതി താദൃശഃ. നിത്യം സർവദാ നദീനഃ യാച്ഞാദിദൈന്യരഹിതഃ. പൃഥുഭിർ മഹദ്ഭിഃ രോമഭിഃ സമ്പൂർണോ വ്യാപ്തഃ. വൃദ്ധിം ഭക്ഷണാദിജനിതശരീരവൃദ്ധിം ഭജസേ പ്രാപ്നോഷി. ക്ഷയം ഗൃഹം 'നിവേശഃ ശരണം ക്ഷയഃ' ഇത്യമരഃ. അശ്നുഷേ ഗച്ഛസി. തത്തസ്മാത്കാരണാത് ഹേ കാസരമണ്ഡലേശ്വര മഹിഷയൂഥാധിപ ജല (ള)പ്രായോ ജഡപ്രായഃ, നോഽസ്മാകം സമുദ്രോ മുദ്രയാ ചിഹ്നേന സഹിതഃ അസി ഭവാസി. സമുദ്രപക്ഷേ - ഗംഭീരോ നിമ്നരൂപഃ, 'നിമ്നം ഗംഭീരം ഗംഭീരം' ഇത്യമരഃ. തിമിതോ മത്സ്യവിശേഷാത് കമ്പം ചലനം, അപാനേവ പാനാഭാവേന, ദാശാശ്ച ജലസംചാരിനരാഃ, നക്രാഃ ഗ്രാഹാശ്ച, മകരാഃ മത്സ്യവിശേഷാശ്ച തൈഃ സഹിതഃ, നദീനാം ഗങ്ഗാപ്രഭൃതീനാം ഇനഃ പതിഃ, പൃഥുരോമഭിർ മത്സ്യവിശേഷൈഃ, 'പൃഥുരോമാ ഝഷോ മത്സ്യഃ' ഇത്യമരഃ. ക്ഷയവൃദ്ധി ഹ്രാസാധിക്യേ.

അർകം ഭക്ഷയിതും പ്രധാവസി നവം കൃത്യം ജനാനന്ദനോ
നിഃശങ്കം കുരുഷേ സമുദ്രതരണം പ്രത്യക്ഷമാധാവസി.
വീര്യാധിക്യവശാദുപര്യുപരി ചോത്സാഹം ച കാമം ഭജൻ
മന്യേ ശ്രീമഹിഷാധിരാജ ഭുവനേഷ്വന്യോ ഹനൂമാൻ ഭവാൻ . ൭൪ .

പുത്തൻ എരുക്ക് തിന്നാൻ ഓടും. ജനങ്ങൾക്ക് ആനന്ദമുണ്ടാക്കും. സന്തോഷത്തോടെ മൈഥുനമെന്ന യുദ്ധം ചെയ്യും. നേരിട്ട് (വണ്ടിയുടെ തണ്ടിന്റെ നേർക്ക് എന്നും) ഓടിയടുക്കും. വീര്യാധിക്യം കൊണ്ടു് മേല്ക്കുമേൽ ഉത്സാഹവും കാമവും ഉള്ളവനായിട്ട് ശ്രീ പോത്തു തമ്പുരാനേ അങ്ങ് ലോകത്തിലെ മറ്റൊരു ഹനുമാനാണെന്നു തോന്നുന്നു.

ഹനുമത്പക്ഷം: നവം അർകം ഭക്ഷയതി - ഉണ്ണിസ്സൂര്യനെ തിന്നാൻ ഹനുമാൻ കുതിച്ചുചാടിയ കഥ; കൃതി - സമർഥൻ; അഞ്ജനാനന്ദനൻ - ആഞ്ജനേയൻ; സമുദ്രതരണം - കടൽ ചാടിക്കടന്നത്; പ്രത്യക്ഷം - അക്ഷകുമാരന്റെ നേർക്ക്; കാമം - അധികം

അർകമിതി. നവം നൂതനം, അർകമർകവൃക്ഷം ഭക്ഷയിതും പ്രധാവസി പ്രകർഷേണ ഗച്ഛസി. ജനാനാം ലോകാനാമാനന്ദനഃ സന്തോഷജനകഃ സൻ, സമുത് മുദാ സന്തോഷേണ സഹിതം യഥാ ഭവതി തഥാ രതം സുരതരൂപമേവ രണം യുദ്ധം കൃത്യം കുരുഷേ. അക്ഷം ശകടാവയവദാരുവിശേഷം പ്രതി ക്രോധവശേന ഭങ്‌തുമാധാവസി. വീര്യസ്യ ബലസ്യ ആധിക്യവശാത് ഉപര്യുപരി ഉത്തരോത്തരമുത്സാഹം കാമം മന്മഥവികാരം ച ഭജൻ ഹേ മഹിഷാധിരാജ ഭുവനേഷു ലോകേഷു അന്യഃ പ്രസിദ്ധഹനൂമദപേക്ഷയാ ഇതരോ ഹനൂമാനിതി മന്യേ. ഹനൂമത്പക്ഷേ - അർകം രവിം, കൃതീ കുശലഃ 'കൃതീ കുശലഃ' ഇത്യമരഃ. അഞ്ജനായാ നന്ദനഃ പുത്രഃ നിഃശങ്കം യഥാ തഥാ, നിർഭയം യഥാ തഥാ സമുദ്രതരണം ശതയോജനവിസ്തീർണസമുദ്രോല്ലങ്ഘനം. അക്ഷമക്ഷാഖ്യം രാവണസുതം. വീര്യാധിക്യവശാത്പരാക്രമാതിരേകാത് ഉപര്യുപരി കാമമധികമുത്സാഹം രണോത്സാഹം. അത്ര നവോദിതാർകം ഫലബുദ്ധ്യാ ഭക്ഷയിതും പ്രവൃത്തേ ഹനുമതി ഇന്ദ്രപ്രയുക്തവജ്രായുധാത് കുണ്ഠീഭൂതേ ദേവതാഭ്യോ വരം പ്രാപ്യ ശതയോജനവിസ്തീർണസമുദ്രം തീർത്വാ അക്ഷകുമാരാദി സർവരാക്ഷസാൻ ഹത്വാ ശ്രീരാമപ്രസാദം സമ്പാദയാമാസ ഹനൂമാനിതി ശ്രീമദ്രായാണാദികഥാനുസംധേയാ.

ലോകഖ്യാതസഹസ്രദോഷമഖിലദ്വീപേഷു സഞ്ചാരിണം
ക്രീഡന്തം കില നർമദാംബുനി മുദാ കീർത്യാ സമാലിങ്ഗിതം.
സമ്യഗ്ഭൂഷിതമാദരാത് സദസി സമ്മർദേഷപാസ്തത്രസം
പ്രായഃ സൈരിഭ മന്വതേ ഭുവി ജനാസ്ത്വാം കാർതവീര്യാർജുനം .

൩൫ .

നാട്ടിലെല്ലാരുമറിയുന്ന ആയിരം ദോഷങ്ങളുള്ളവനും മാട്ടുകളിൽ മേയുന്നവനും സുഖമുള്ള വെള്ളത്തിൽ കളിക്കുന്നവനും ചളിയിൽ ആറാടിയവനും മണ്ണിൽ ഇരിക്കുന്നവനും (ഭുവി ഉഷിതം) സമ്മർദത്തിൽ നിർഭയനും ആയ നീ നല്ലവനും ആണ് (സത് + അസി). പോത്തേ പൊതുവേ ജനം ഈ ഭൂമിയിൽ നിന്നെ കാർതവീര്യാർജുനനെന്നു കരുതുന്നു.

കാർത്തവീര്യാർജ്ജുനപക്ഷത്തിൽ: സഹസ്രദോഷം - ആയിരം കയ്യുള്ളവനെ, അഖിലദ്വീപേഷു സഞ്ചാരിണം - തപസ്സനുഷ്ഠിക്കാൻ എല്ലാടത്തും പോയവനെ, നർമദാംബുനി ക്രീഡന്തം - നർമദയിൽ കളിക്കുന്നവനെ, സദസി - സദസ്സിൽ അഥവാ നല്ല വാൾ.

ലോകേതി. ലോകേ ഭുവനേ ഖ്യാതാഃ പ്രസിദ്ധാഃ സഹസ്രദോഷാഃ അവിവേകിത്വാദയോ യസ്യ താദൃശം, അഖിലേഷു ബഹുഷു ദ്വീപേഷു ജലമധ്യസ്ഥഭൂപ്രദേശേഷു സഞ്ചാരിണം, നർമ സുഖം ദദാതീതി നർമദം

സുഖപ്രദം, അംബു ജലം തസ്മിൻക്രീഡന്തം, മുദാ സന്തോഷേണ കീർത്യാ കർദമേന 'കീർതിര്യശസികർദമേ' ഇത്യമരഃ. സമാലിങ്ഗിതം സമാശ്ലിഷ്ടം, സമ്യഗാദരാദ്വിശ്വസ്മാദ് ഭുവി ഭൂമൗ ഉത്തിഷ്ഠമുപവിഷ്ടം. കർഷകൈരുപവേശിതമിത്യർഥഃ. സദസി സഭായാം സമ്മർദേഷു സംഘർഷേഷു ച അപാസ്തഃ നിരസ്തഃ ത്രസൗ ഭയം യസ്യ താദൃശം, 'ത്രസി ഉദ്വേഗേ' ഇത്യസ്മാദ്ധാതോഃ ഘഞർഥേ കവിധാനമിതി കപ്രത്യയഃ. 'വിശ്വത്രസാത്ര സവിലക്ഷണലക്ഷിതായാഃ' ഇതി പ്രാചീനശചോഗാത്ത്രസശബ്ദസ്യ ഭയപരത്വം ബോധ്യം. അപാസ്തത്രപമിതി പാഠശ്ചിന്ത്യഃ, മഹിഷേ ലജ്ജാപ്രസക്തസ്യ ഭാവാത്. പ്രായോ ബഹുശഃ ഹേ സൈരിഭ കാസര ത്വാം കാർതവീര്യാർജുനം കൃതവീര്യാത്മജം രാജാനം ഭുവി ഭൂലോകേ ജനാഃ മനുഷ്യാഃ മന്വതേ ജാനതേ. കാർതവീര്യാർജുനപക്ഷേ - ലോകഖ്യാതാഃ സഹസ്രം ദോഷോ ബാഹവോ യസ്യ സഃ താദൃശം, അഖിലദ്വീപേഷു സഞ്ചാരിണം, അഖിലദ്വീപേഷു യജ്ഞാനുഷ്ഠാനാർഥം സംചാരസ്യ പുരാണപ്രസിദ്ധത്വാത്. നർമദയാ രേവയാ അംബുനി ജലേ, തസ്യ രേവാതീരവാസിത്വാത്. കീർത്യാ യശസാ, ഭൂഷിതം ഭൂഷണൈഃ കിരീടാദിഭിർഭൂഷിതം. ആദരാത്സന്തോഷേണ, സന്തഃ സമീചീനാ യേ അസിസംമർദാഃ ഖഡ്ഗയുദ്ധാനി തേഷു അപാസ്തസ്ത്രസോ യസ്യ താദൃശം.

ഉല്ലേഖാൻ വിവിധാൻ കരോഷി ച പദന്യാസസ്തവാന്യാദൃശഃ
പദ്യാലോകനദത്തദൃഷ്ടിരസി ച പ്രായഃ പ്രബന്ധേ സ്ഥിതഃ.
കോശാധാരതയാ സ്ഥിതശ്ചരസി കപ്രായസ്ഥലേ സാദര-
സ്തേന ശ്രീമഹിഷാധിരാജ സുകവിം ത്വാമേവ മന്യാമഹേ . ന്നന്ന .

പല കൃഷികളും ചെയ്യും. നിന്റെ കാൽവെപ്പ് മറ്റുള്ളവർക്ക് കാണാൻ പറ്റാത്തതാണ്. വഴിയിൽ നിന്നു കണ്ണെടുക്കാതെ നീ നടക്കുന്നു. എപ്പോഴും കെട്ടിയിട്ടിരിക്കും. ഖജാനയുടെ അടിത്തറ നീയാണ്. വെള്ളമുള്ളേടത്താണ് നടപ്പ്. അതുകൊണ്ട് പോത്തുതമ്പുരാനേ, നല്ലൊരു കവിയെന്ന് നിന്നെപ്പറ്റി ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

കവിപക്ഷത്ത്: ഉല്ലേഖാദ്യലങ്കാരങ്ങൾ ചേർത്ത് മറ്റെങ്ങും കാണാത്ത വിധം നിഘണ്ടുവിലൂന്നിയ വാക്കുകൾ വിന്യസിച്ച് പദ്യങ്ങൾ നോക്കുന്നതിൽ കണ്ണുറപ്പിച്ച് കവിത കെട്ടി രസികന്മാർ ഏറെയുള്ളേടത്ത് നിലയുറപ്പിച്ച് ...

ഉല്ലേഖാനിതി. ഉല്ലേഖാൻ കൃഷിവിശേഷാൻ വിവിധാൻ ബഹുവിധകഠിനമൃദുപങ്കാദിഭേദേന ബഹുവിധാൻ കരോഷി തനോഷി. തവ പദസ്യ ചരണസ്യ ന്യാസഃ അന്യാദൃശഃ ഇതരവിജാതീയഃ. പദ്യായാ മാർഗസ്യ, 'സരണിഃ പദ്ധതിഃ പദ്യാ' ഇത്യമരഃ. ആലോകനേ ദർശനേ ദത്തദൃഷ്ടിഃ പ്രാപിതചക്ഷുഷ്കഃ, ഭക്ഷണാർഥമിതി. പ്രായഃ പ്രബന്ധേ ബന്ധനേ ഏവ സ്ഥിതഃ, ഗൃഹേ വാ കേദാരേ വാ സർവദാ ബദ്ധത്വാത്. കോശസ്യ ധനധാന്യാദിസമുദായസ്യാധാരതയാ മൂലതയാ സ്ഥിതശ്ചരസി ഭക്ഷയസി, ന തു തദ്ഭക്ഷണം വ്യർഥമിതി ഭാവഃ. കപ്രായേ ജലപ്രായേ, 'കം ശിരോംബുനോഃ' ഇത്യമരഃ. സ്ഥലേ പ്രദേശേ സാദരഃ. തേന കാരണേന ഹേ മഹിഷാധിരാജ സുകവിം ത്വാം മന്യാമഹേ. കവിപക്ഷേ - ഉല്ലേഖാൻ വിവിധാൻ ബഹുവിധാനുല്ലേഖാലംകാരാനിത്യർഥഃ. പദന്യാസോ വൈദർഭ്യാദിരീതിവിശേഷഃ.

പദ്യസ്യ ശ്ലോകസ്യാവലോകനേ ആലോചനേ ദത്തദൃഷ്ടിഃ, പ്രബന്ധേ ഗ്രന്ഥകരണേ, കോശ അമരാദിരാധാരോ മൂലപ്രമാണം യസ്യ സഃ, തസ്യ ഭാവസ്തത്താ, തയാ സ്ഥിതശ്ച. രസികപ്രായേ രസികഭൂയിഷ്ഠേ സ്ഥലേ പ്രദേശേ സാദരഃ, അരസികേഷു കവേഃ പ്രയോജനാഭാവാത്.

വർണൈർനൈകവിധൈര്യുതോഽസി ച രസാധാരോഽസി ബന്ധോജ്ജ്വലോ
വൃത്താത്മാ ധ്വനിഗർഭിതശ്ച ബഹുഭിഃ പാദൈരുപേതോഽസി ച.
തത്സത്യം മഹിഷേന്ദ്ര സത്കവികൃതശ്ലാഘ്യപ്രബന്ധായസേ
ത്വാമാലോക്യ പുനഃ പുനർനവരസാലങ്കാരമീഹാമഹേ . ൯൭ .

നീ പലവിധം വർണ്ണങ്ങളും ഉള്ളവനാണ്. ഭൂമിക്ക് ആധാരവും ആണ്. കെട്ടിൽക്കിടന്ന് നീ തിളങ്ങുന്നു. നീ തടിച്ചുരുണ്ടവനും ഇടിവെട്ടും പോലെ അമറുന്നവനും നാലു കാലുകളുള്ളവനുമാണ്. അതുകൊണ്ട് പോത്തു തമ്പുരാനേ, നല്ല കവിയുണ്ടാക്കിയ പുകഴ്ത്തത്തക്ക പ്രബന്ധം പോലുള്ള നിന്നെ കണ്ട് വീണ്ടും വീണ്ടും ഞാൻ ഭൂമിക്ക് പുതിയൊരു അലങ്കാരം ഇച്ഛിക്കട്ടെ.

കാവ്യപക്ഷത്തിൽ: വർണം - അക്ഷരം; രസം - ശൃങ്ഗാരാദി നവരസങ്ങൾ; ബന്ധോജ്ജ്വലം - ചക്രബന്ധം മുതലായ കവിവികൃതികൾ കൊണ്ട് ഉജ്ജ്വലം; വൃത്താത്മാ - സ്രഗ്ധരാദി വൃത്തങ്ങളുള്ളത്; ധ്വനിഗർഭിതം - ധ്വനി ഉൾക്കൊണ്ടത്; ബഹുപാദങ്ങൾ - അനേകം വരികൾ; നവ രസാലങ്കാരം - നവരസങ്ങളും അലങ്കാരവും.

വർണൈരിതി. നൈകവിധൈരനേകപ്രകാരൈർവർണൈർനീലാദിഭിര്യുതോഽസി ച. രസാ ഭൂമിരാധാരഃ സ്ഥാനം യസ്യ സ താദൃശഃ. ബന്ധൈർബന്ധനൈരുജ്ജ്വലഃ ശോഭമാനഃ, ബന്ധനപരിത്യാഗേ സ്വേച്ഛയാ കർദമാദിലുഠനേന മലിനത്വാദിതി ഭാവഃ. വൃത്തഃ പുഷ്ട ആത്മാ ദേഹോ യസ്യ താദൃശഃ, ധ്വനിഗർഭിതഃ സർവദാ ക്രന്ദവത്സ്വഭാവഃ, ബഹുഭിശ്ചതുർഭിഃ പാദൈശ്ചരണൈരുപേതോഽസി. തത്തസ്മാത്കാരണാത് ഹേ മഹിഷേന്ദ്ര സത്കവികൃതഃ കാളിദാസാദിരചിതഃ ശ്ലാഘയിതും യോഗ്യോ യഃ പ്രബന്ധോ നാടകാദിഃ സ ഇവാചരസി, അത ഇതി ശേഷഃ. അതഃ കാരണാത്ത്വാം പുനഃ പുനരാലോക്യ നവരസാലങ്കാരം നവശ്ചാസൗ രസയാ ഭൂമേരലങ്കാരശ്ച തമീഹാമഹേ. ഇച്ഛാമഹേ. പ്രബന്ധപക്ഷേ - വർണൈഃ കാദിഭിരക്ഷരൈഃ, രസാനാം ശൃങ്ഗാരാദീനാമാധാരോഽസി. ബന്ധേന ഖഡ്ഗപദ്മമുരജാദിബന്ധേന ഉജ്ജ്വലഃ, വൃത്താത്മാ, സ്രഗ്ധരാദിവൃത്താത്മാ ധ്വനിനാ വ്യങ്ഗാർഥേന ഗർഭിതഃ, യുക്ത ഇത്യർഥഃ. അത്ര ശ്ലാഘ്യപ്രബന്ധായസ ഇത്യനേന മഹാകവിപ്രണീതോത്തമകാവ്യസാദൃശ്യം പ്രതിപിപാദയിഷിതം. തച്ച പൂർവോത്തരവിശേഷണസന്ദർഭൈഃ സ്പഷ്ടം. തഥാ ഹി - രസാധാരോഽസീത്യനേന നവരസസമ്പത്തിഃ പ്രതീയതേ. തയാ നിർദോഷത്വമപി ധ്വന്യതേ, ദോഷസത്വേ രസാപ്രതീതേഃ, രസാഭിവ്യക്തി പ്രതിബന്ധകസ്യൈവ ദോഷത്വാത്. തദുക്തമാലങ്കാരികൈഃ - 'രസാസ്വാദവിരോധിത്വം ദോഷത്വം പരികീർതിതം' ഇതി. ബന്ധോജ്ജ്വല ഇത്യനേന ശബ്ദാലങ്കാര സമ്പത്തിഃ. ധ്വനിഗർഭിത ഇത്യനേന വാച്യാതിശായി വ്യങ്ഗ്യപ്രതീതിഃ. തദുക്തം കാവ്യപ്രകാശേ - 'വാച്യാതിശായി

വ്യങ്ഗ്യം യദുത്തമം തദ്ധ്വനിശ്ച സഃ' ഇതി. ന ച പൂർവാർധേന പ്രബന്ധസാദൃശ്യം ഹേതുത്വേന പ്രതിപാദ്യം. ത്വാമാലോക്യേത്യാദിനാ നവരസാലംകാര പ്രതിപാദനാത്പ്രബന്ധേഽപി നവ രസാ വക്തവ്യാഃ. തഥാ ച കാവ്യപ്രകാശവിരോധഃ. തത്ര രസനിരൂപണാവസരേ അഷ്ടാനാം രസാനാം പ്രതിപാദ്യമാന ത്വാദിതി വാച്യം. തസ്യ നാട്യാഭിനേയരസപരത്വാത്. തദപ്യുക്തം തത്രൈവ - 'ശൃങ്ഗാരഹാസ്യകരുണരൗദ്രവീരഭയാനകാഃ. ബീഭത്സാ ദ്ഭുതസംജ്ഞൗ ചേത്യഷ്ടൗ നാട്യരസാഃ സ്മൃതാഃ' ഇതി. ശാന്തര സസ്യാഭിനയേത്വാഭാവേന നാട്യരസത്വാഭാവാത്. 'നിർവേദസ്ഥായികഃ കാവ്യേ ശാന്തോപി നവമോ രസഃ' ഇതി തത്രൈവ നവരസസ്യ വ്യക്തത്വാന്ന വരസാലംകാരത്വം പ്രബന്ധേ യുക്തമേവേത്യന്യത്ര വിസ്തരഃ.

പ്രീതിം യാസി മൃദങ്ഗതഃ കലയസേ താളപ്രമാണം തനൗ
ചാതുര്യം ബഹുലാസ്യകർമസു നൃണാം സന്ദർശയൻ വ്യഞ്ജകം.
കുർവൻ സ്വീയപരിശ്രമാദ് ബഹുവിധാദർഥൈഃ സഭാരം ജനം
സത്യം സൈരിഭമണ്ഡലേന്ദ്ര ഭരതാചാര്യത്വമാലംബസേ . ന്നവ്വ .

ദേഹത്ത് മണ്ണുപറ്റിയാൽ സന്തോഷമായി. പനയോളം പോന്ന തടി. മോന്ത കൊണ്ടു് ഓരോന്ന് കാണിക്കാൻ നല്ല മിടുക്ക്. എപ്പോഴും ലിംഗം പുറത്തു കാണിക്കുന്നു. പലവിധത്തിലുള്ള പരിശ്രമഫലമായി ജനങ്ങളെ സമ്പത്തുകൊണ്ട് നിറക്കുന്നു - സത്യം, പോത്തേ, നീ ഭരതാചാര്യന്റെ അവസ്ഥയിലെത്തുന്നു.

ഭരതപക്ഷത്തിൽ: മൃദങ്ഗം, താളപ്രമാണം, ലാസ്യം, വ്യ്ഞ്ജകം, ചാതുര്യം, അർഥം എന്നിവക്ക് സാങ്കേതികമായ അർത്ഥങ്ങളുണ്ടല്ലോ.

പ്രീതിമിതി. മൃദാ മൃത്തികയാ യുക്തമങ്ഗം മൃദങ്ഗം, തസ്മാത്പ്രീതിം സന്തോഷം യാസി പ്രാപ്നോഷി, കർദമാദിഷു സ്വാച്ഛന്ദ്യേന പ്രവൃത്തിദർശനാദിതി ഭാവഃ. തനൗ ശരീരേ താളപ്രമാണം താളവൃക്ഷസദൃശൗന്നത്യം കലയസേ, തദ്വദുന്നതോ ഭവസീത്യർഥഃ. നൃണാം പുരുഷാണാം വ്യഞ്ജകം സ്വീയലിങ്ഗം സന്ദർശയൻ ബഹുലമധികം യദാസ്യകർമ മഹിഷീമനോജഗൃഹാഘ്രാണ മുഖോന്നമനാദിരൂപം, തത്ര ചാതുര്യം കലയസേ ഇതി പൂർവേണാന്വയഃ. ബഹുവിധാദനേകപ്രകാരാത് കൃഷ്യാദിരൂപാത്സ്വീയപരിശ്രമാത്സ്വകീയഖേദാത് കാരണീഭൂതാത്സമ്പാദി തൈരർഥൈർ ധനധാന്യാദിഭിർജനം ലോകം സഭാരം ഭാരയുക്തം കുർവൻ ഹേ സൈരിഭമണ്ഡലേന്ദ്ര ഭരതാചാര്യത്വം ഭരതശാസ്ത്രജ്ഞത്വം, ത്വമിതി ശേഷഃ. ആലംബസേ പ്രാപ്നോഷി. ഭരതാചാര്യപക്ഷേ - മൃദങ്ഗതോ വാദ്യവിശേഷാ ച്ചർമാവനദ്ധമുഖരൂപാത്. തദുക്തം സംഗീതരത്നാകരേ വാദ്യാധ്യായേ - 'ചതുർവിധം ഭവേദ്വാദ്യം വൃത്തം സുഷിരമേവ ച. അവനദ്ധം ഘനം ചേതി തതം ച ത്രിവിധം ഭവേത്. വീണാദി സുഷിരം വംശകാഹളാദി പ്രകീർതിതം. ചർമാവനദ്ധവദനം വാദ്യതേ പടഹാദികം. അവനദ്ധം ച തത്പ്രോക്തം കാംസ്യതാളാദികം ഘനം' ഇതി. തനൗ താളസ്യ താളാഖ്യസ്യ പ്രമാണം ശാസ്ത്രോക്തം മാനം. താളസ്വരൂപമിതി തത്രൈവോക്തം - 'താളഃ കാല ഇതി പ്രോക്തഃ സോഽവച്ഛിന്നോ ദ്രുതാദിഭിഃ. ഗീതാദിമാനകർതാ സ്യാത്സ ദ്വേധാ കഥ്യതേ ബുധൈഃ' ഇതി. ലാസ്യ കർമസു നർതനകർമസു, 'ലാസ്യം നൃത്തം ച നർതനം'

ഇത്യമരഃ. ബഹു ചാതുര്യം ചതുർവിധത്വം. തത്സ്വരൂപമുക്തം സംഗീത സാരോദ്ധാരേ - 'നിരൂപിതേ ഗീതവാദ്യേ നർതനം പ്രോച്യതേഽധുനാ. നർതനം ഗാത്രവിക്ഷേപവിശേഷഃ കാര്യതേ ബുധൈഃ' ഇതി. വ്യഞ്ജകമഭിനയം സന്ദർശയൻ, 'വ്യഞ്ജകാഭിനയൗ സമൗഭ ഇത്യമരഃ. തത്സ്വരൂപമപി തത്രൈവ നിരൂപിതം - 'പ്രകടീകുർവതേ പാത്രമാഭിമുഖ്യേന യോഽർഥഗഃ. പദാർഥഗോപ്യഭിനയശ്ചതുർധാ സ നിരൂപിതഃ. ആങ്ഗികോ വാചിക സ്തദ്വദാഹാര്യഃ സാത്വികോപരഃ. ആങ്ഗികോഽങ്ഗൈർവിനിർവൃത്തൗ നാടകാദിസ്തു വാചികഃ. ആഹാര്യോ ഹാരകേയൂരകിരീടാദി നിരൂപണം. സാത്വികഃ സാത്വികൈർഭാവൈർനർതകേന വിഭാവിതഃ' ഇതി. ഏതേഷാം നിരൂപണം തു തത്രൈവ ബോധ്യം. വിസ്തരഭയാന്ന ലിഖ്യതേ.

അഥൈകാദശഭിഃ ഭഗവതഃ ശ്രീമഹാവിഷ്ണോരവതാരദശകം മഹിഷേശ്വരേഽപി നിരൂപയതി:

ത്വം ശ്രുത്യുദ്ധരണം കരോഷി ഭൃശമുന്മജ്ജൻ നിമജ്ജന്മുഹുഃ
പാരാവാരപയോഽന്തരാളവിഹൃതിപ്രാപ്തപ്രമോദോത്സവഃ.
സംപ്രാപ്നോഷി തതോ വിധിം ബഹുമുഖം പ്രീത്യാഗമേഷാദരാ-
ത്തന്നൂനം മഹിഷക്ഷിതീശ്വര ഭവാൻ മത്സ്യാവതാരോ ഹരിഃ . ൯൯ .

വെള്ളത്തിൽ പൊങ്ങിയും താണും നീ ഇടക്കിടെ ചെവി പൊക്കിപ്പിടിക്കുന്നു. കടൽ പോലെ പരന്ന വെള്ളത്തിലിറങ്ങി തിമർക്കുന്നു. എന്നിട്ട് സന്തുഷ്ടനായി പലവിധത്തിലുള്ള കാര്യങ്ങളും വേണ്ടും വണ്ണം ചെയ്യുന്നു. അതുകൊണ്ട് തീർച്ചയായും പോത്തു തമ്പുരാനേ അങ്ങ് മത്സ്യാവതാരമായ വിഷ്ണു തന്നെ.

കടലിലിറങ്ങി ശ്രുതിയെ ഉദ്ധരിച്ചതും അതിനുശേഷം ബഹുമുഖനായ ബ്രഹ്മാവിനെ പ്രാപിച്ചതും പുരാണപ്രസിദ്ധം.

ത്വമിതി. ത്വം മുഹുർമുഹുരുന്മജ്ജന്നിമജ്ജംശ്ച ശ്രുത്യോഃ ശ്രോത്രയോരുദ്ധരണമൂർധ്വോന്നമനം കരോഷി. പാരാവാരസ്യ സമുദ്രസദൃശജലാശയസ്യ പയോഽന്തരാളേ ജലമധ്യേ വിഹൃത്യാ വിഹാരേണ പ്രാപ്തഃ പ്രമോദഃ സന്തോഷ ഏവോത്സവോ യേന സ താദൃശഃ. തതോ ജലാവഗാഹാനന്തരം ബഹുമുഖം വിധിം വ്യാപാരം കൃഷിധാന്യവഹനാദികം പ്രീത്യാഗമേഷാദരാത് പ്രീതിപ്രാപ്തിഷാദരാത് സംപ്രാപ്നോഷി. തത്തസ്മാത് കാരണാത് ഹേ മഹിഷക്ഷിതീശ്വര ഭവാൻ മത്സ്യാവതാരോ ഹരിർനൂനം. മത്സ്യാവതാരപക്ഷേ - പാരാവാരസ്യ സമുദ്രസ്യ, 'പാരാവാരഃ സരിത്പതിഃ' ഇത്യമരഃ. ശ്രുത്യുദ്ധരണം വേദോദ്ധരണം. തതോ വേദോദ്ധരണാനന്തരം, ബഹുമുഖം ചതുർമുഖം വിധിം ബ്രഹ്മാണം, വേദപ്രതിപാദനാർഥം പ്രാപ ഇതി പുരാണപ്രസിദ്ധിഃ.

വജ്രാദപ്യതിനിഷ്ഠുരം തവ പുനഃ പൃഷ്ഠം ധരാധിഷ്ഠിതം
നിഃശ്വാസാസ്തു പയോനിധേരപി പയഃ പ്രക്ഷോഭദക്ഷാ ഇമേ.
സ്വീയത്വേന ച കച്ഛപാലിഷു സദാ പ്രീതിം ദധാസ്യാശയേ
തേന ത്വാം മഹിഷേന്ദ്ര നൂനമധുനാ കൂർമാവതാരോ ഹരിഃ . ൧൦ .

നിന്റെ പുറം വജ്രത്തെക്കാൾ കഠിനവും ഭൂമിയിൽ ഉറച്ചിരിക്കുന്നതും ആണ്. നിന്റെ നിഃശ്വാസങ്ങൾ കടലിലെപ്പോലും വെള്ളം ഇറക്കി മറിക്കാൻ പോന്നതാണ്. ചളിക്കണ്ടങ്ങളിൽ നീ സ്വന്തമെന്ന നിലക്ക് എപ്പോഴും ഇഷ്ടം കാണിക്കും. അതുകൊണ്ട് പോത്തുതമ്പുരാനേ നീ കൂർമാവതാരമെടുത്ത പുതിയൊരു വിഷ്ണു തന്നെ.

കച്ഛപാളി എന്നതിന് മഹിഷപക്ഷത്തിൽ കച്ഛ+പാലി (ചളിക്കണ്ടങ്ങൾ) എന്നും കൂർമപക്ഷത്തിൽ കച്ഛപ+അളി (ആമക്കൂട്ടം) എന്നും അർഥം. ശേഷം എല്ലാം രണ്ടിനും ചേരും.

വജ്രാദിതി. വജ്രാദപി ഹീരകാദപി അതിനിഷ്ഠുരമതികഠിനം തവ പൃഷ്ഠം ധരായാം ഭൂമ്യാമധിഷ്ഠിതമുപവിഷ്ടം. തവ നിഃശ്വാസാസ്തു പയോനിധേരപി മഹാ ഹ്രദസ്യാപി, പ്രക്ഷോഭഃ കലുഷീകരണം, തത്ര ദക്ഷാ സമർഥാഃ. ആശയേ ജലാശയേ കച്ഛാനാമനൂപാനാം, 'ആഭിമുഖ്യേഥ കച്ഛഃ സ്യാദനൂപ.' ഇതി വിശ്വഃ. പാലിഷു സമൂഹേഷു സ്വീയത്വേന സ്വകീയത്വേന പ്രീതിം ദധാസി. തേന കാരണേന ഹേ മഹിഷേന്ദ്ര കൂർമാവതാരോ ഹരിർനൂനം. കൂർമപക്ഷേ - ധരായാം ഭൂമ്യാധിഷ്ഠിതം പൃഷ്ഠം പൃഷ്ഠഭാഗഃ. കച്ഛപാനാം കൂർമാണാമാളിഷു സമൂഹേഷു, ആശയേ അന്തഃകരണേ, അന്യത്സർവം സമാനം.

ഉത്സാഹേന പുരാ വരാഹവപുഷാ ശൃങ്ഗേണ ഗാമുദ്ധര-
സ്യുദ്ദാമാത്മഗുണഃ സിതസ്വവദനം വ്യാവൃത്യ ചാലോകസേ.
സൗകര്യം ഭുവനാനി പാതുമയസേ വക്ത്രേ മഹാവിസ്തൃതേ
തത്ത്വാം ശ്വേതവരാഹമൂർതിമധുനാ ജാനേ മഹാസൈരിഭ . ൭൫ .

പണ്ട് യുദ്ധം കൊടുമ്പിരിക്കൊണ്ടപ്പോൾ ഉത്സാഹത്തിമിർപ്പിൽ കൊമ്പിൻ തലപ്പുകൊണ്ടു ഭൂമി കിളച്ചുപൊക്കി. കയറൂരിയാൽ പെരുന്തൊള്ള പൊളിച്ചങ്ങനെ നോക്കും. വായ നല്ലവണ്ണം പൊളിക്കുമ്പോൾ വെള്ളം ('ഭുവനം വിഷ്ടപേ ലോകേ സലിലേഽപി വിയത്യപി' എന്ന് വിശ്വം) കുടിക്കാൻ എളുപ്പമാണ്. പെരുമ്പോത്തേ, അതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ നിന്നെ ശ്വേതവരാഹമൂർത്തിയായി ഞാൻ അറിയുന്നു.

വരാഹപക്ഷത്തിൽ: വരാഹവപുസ്സ്; ഗാം ഉദ്ധരൻ - ഭൂമിയെ ഉദ്ധരിച്ച്; ഉദ്ദാമാത്മഗുണഃ - തന്റെ ഉയർന്ന ഗുണങ്ങളോടുകൂടി; ഭുവനാനി പാതും - ലോകങ്ങളെ രക്ഷിക്കാൻ; സൗകര്യം - സൂകരത്വം.

ഉത്സാഹേനേതി. ഉത്സാഹേന സന്തോഷേണ പുരാ പ്രഥമം വരഃ ശ്രേഷ്ഠഃ ആഹവോ യുദ്ധം പുഷ്ണാതീതി താദൃശഃ, തേന ശൃങ്ഗേണ വിഷാണേന ഗാം ധേനുമുദ്ധരസി. ഗവാം യുദ്ധപ്രസക്തൗ ഗാം ശൃങ്ഗാഗ്രേണ ക്ഷിപസീത്യർഥഃ. ഉദ്ദാമഃ ഉത്സൃഷ്ടദാമക ആത്മഗുണോ യസ്യ സ താദൃശഃ. ദാമേതി ബഹുപശുബന്ധനയോഗ്യമഹാരജ്ജൗ പ്രസിദ്ധിഃ. തസ്മാദാത്മബന്ധനരജ്ജും ഛിത്വാ ധാവസീത്യർഥഃ. സിതം ശ്വേതം സ്വവദനം സ്വമുഖം വ്യാവൃത്യ പരാവൃത്യ ആലോകസേ ഈക്ഷസേ. ഭുവനാനി ജലാനി, 'ഭുവനം വിഷ്ടപേ ലോകേ സലിലേഽപി വിയത്യപി' ഇതി വിശ്വഃ. പാതും സൗകര്യം സുകരത്വം

മഹാവിസ്തൃതേ, തടാകാദാവിതി ശേഷഃ. അയസേ പ്രാപ്നോഷി. തസ്മാത്ത്വാം ശ്വേതവരാഹമൂർതിമഹം ജാനേ. വരാഹപക്ഷേ - വരാഹവപുഷാ സൂകരദേഹേന ഗാം ഭൂമിം, മഹാവിസ്തൃതേ വക്ത്രേ സൗകര്യം സൂകരഭാവം, കണ്ഠാദധോ മാനുഷാകാരത്വാദിതി ഭാവഃ. ഭുവനാനി ലോകാനി പാതും രക്ഷിതും.

ക്ഷേത്രജ്ഞസ്യ ഹിരണ്യവർധനകൃതഃ പ്രഹ്ലാദമാപുഷ്ണതഃ
പ്രാപ്തസ്യോപനിഷദ്വരം പൃഥുതരസ്തംഭാദ് ബഹിർനിര്യതഃ.
ലോകാനാം സ്ഥിതയേ ശ്രിതസ്യ ച നിജാം കേദാരലക്ഷ്മീം പരാം
കോ ഭേദസ്തവ കാസരേശ്വര വിഭോ ശ്രീമന്നൃസിംഹസ്യ ച. ൭൨.

കണ്ടം അറിയുന്നവനും സമ്പത്തുവർദ്ധിപ്പിക്കുന്നവനും സന്തോഷം ഏറ്റുന്നവനും ചളിക്കണ്ടങ്ങളുടെ ('നിഷദ്വരസ്തു ജംബാലഃ' എന്ന് അമരം) അടുത്തുചെന്നവനും വലിയ തൂണിൽനിന്ന് പുറത്തു ചാടിയവനും ആയി ലോകത്തിന്റെ നിലനില്പിന്ന് സ്വന്തം വയലിന്റെ ഐശ്വര്യത്തെ ആശ്രയിക്കുന്ന പോത്തുതമ്പുരാനേ, നിനക്കും നരസിംഹസ്വാമിക്കും തമ്മിൽ എന്താണു വ്യത്യാസം?

നൃസിംഹപക്ഷത്തിൽ: ക്ഷേത്രജ്ഞൻ - ആത്മരൂപൻ ('ക്ഷേത്രജ്ഞ ആത്മാ പുരുഷഃ' എന്ന് അമരം); ഹിരണ്യവർധനകൃതി - ഹിരണ്യകശിപുവിനെ കൊല്ലാൻ; പ്രഹ്ലാദൻ - ആ അസുരന്റെ മകനായ തന്റെ ഭക്തൻ; ഉപനിഷദ്വരം പ്രാപ്തഃ - *നൃസിംഹതാപനീയോപനിഷ* ത്തിലെ വിഷയം നരസിംഹാവതാരമാണ്: "ശ്രീതാപനീ യാഭിധശ്രുത്യന്ത..." *നാരായണീയം*, 25-ാം ദശകം; പൃഥുതരസ്തംഭാദ് ബഹിർനിര്യതഃ - തൂണുപിളർന്ന് പുറത്തുചാടിയ; നിജാംകേ ദാരലക്ഷ്മീം - സ്വന്തം മടിയിൽ ഭാര്യയായ ലക്ഷ്മിയെ (ലക്ഷ്മീനരസിംഹസങ്കല്പം).

ക്ഷേത്രജ്ഞസ്യേതി. ക്ഷേത്രം സ്വകൃഷ്ടശാല്യാദിക്ഷേത്രം ജാനാതീതി ക്ഷേത്രജ്ഞഃ. ഗൃഹാന്മുക്തഃ പരിചയ വശാത്സ്വീയകേദാരമേവ ഗച്ഛതീതി ഭാവഃ. ഹിരണ്യസ്യ സുവർണസ്യ വർധനം വൃദ്ധിം കരോതീതി താദൃശസ്യ പ്രകർഷേണ ഹ്ലാദം സന്തോഷം ആസമന്താത് പുഷ്ണാതീതി താദൃശസ്ത്വം, ഉപനിഷദ്വരം നിഷദ്വരസ്യ പങ്കസ്യ സമീപം, 'നിഷദ്വരസ്തു ജംബാലഃ' ഇത്യമരഃ. പ്രാപ്തസ്യ, പൃഥുതരസ്തംഭാത് ദൃഢസ്ഥൂലതരസ്തംഭാത് ബഹിർനിര്യതഃ ഗച്ഛതഃ. സ്തംഭസ്യാനുപരിമാണത്വേ തമുത്പാട്യ പലായനസംഭവാദിതി ഭാവഃ. ലോകാനാം ജനാനാം സ്ഥിതയേ വൃത്ത്യർഥം നിജാം സ്വാഭാവികീം കേദാരലക്ഷ്മീം കേദാരജനിതശ്രിയം ധനധാന്യത്വാദി രൂപാം ശ്രിതസ്യ പ്രാപ്തസ്യ ഹേ കാസരേശ്വര വിഭോ തവ ശ്രീമന്നൃസിംഹസ്യ ച കോ ഭേദഃ? കോഽപി ഭേദകധർമോ നാസ്തീത്യർഥഃ. നൃസിംഹപക്ഷേ - ക്ഷേത്രജ്ഞസ്യ സർവപ്രാണിനാമന്തര്യാമിതയാ ആത്മ രൂപസ്യ, 'ക്ഷേത്രജ്ഞ ആത്മാ പുരുഷഃ' ഇത്യമരഃ. ഹിരണ്യസ്വ ഹിരണ്യാസുരസ്യ വർധനം ഛേദനം കരോതീതി താദൃശസ്യ. പ്രഹ്ലാദം തത്പുത്രം നിജഭക്തമാപുഷ്ണതോ രക്ഷതഃ. ഉപനിഷദ്വരം നൃസിംഹതാപിനീപ്രഭൃതിം, പൃഥുതരസ്തംഭാന്നിര്യതഃ, സ്തംഭാദേവ നൃസിംഹാവിർഭാവാദിതി ഭാവഃ. ലോകാനാം ഭൂരാദീനാം സ്ഥിതയേ അവസ്ഥാനാർഥം നിജാങ്കേ സ്വീയോത്സങ്ഗപ്രദേശേ ദാരാത്മികാ കളത്രാത്മികാ

യാ ലക്ഷ്മീംസ്താം ശ്രിതസ്യ പ്രാപ്തസ്യ, ഹിരണ്യാക്ഷം ഹത്വാ തദീയരക്തം പീതവതോ ഭഗവതഃ ക്രോധാധിക്യവശാത്സർവജഗത്സംഹാരേ കൃതോദ്യോഗസ്യ ലക്ഷ്മീസംനിധാനാത് ക്രോധശാന്തിരിതി പൗരാണികകഥാനുസന്ധേയാ.

കൗപീനാങ്ഗതയാ സ്ഥിതോഽസി ചരസി ത്വം ദണ്ഡഹസ്താന്വിതഃ
സോത്സാഹം ബലിനാ സമം കലയസി സ്പർധാം പ്രതിസ്പർധിനാ.
പാദം ന്യസ്യ രസാതലേ സ്വവപുഷാ ത്വം പുഷ്കരം ഗാഹസേ
തേന ത്വാം മഹിഷ ത്രിവിക്രമകൃതം നാരായണം മന്മഹേ . ൭൨ .

തടിച്ച ദേഹത്തോടെ നീ ഭൂമിയിൽ നിൽക്കുന്നു. വടിയെടുത്തവനോടൊപ്പം പോകുന്നു. ബലമുള്ളവന്റെ കൂടെ ഉത്സാഹത്തോടെ ഏറ്റുമുട്ടുന്നു. ഭൂമിയിൽ കാലുറപ്പിച്ച് തന്റെ ശരീരത്തോടെ കുളത്തിൽ മുങ്ങുന്നു. അല്ലയോ പോത്തേ, ഈ നിന്നെ ത്രിവിക്രമനായ വിഷ്ണുവായി ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

ത്രിവിക്രമപക്ഷത്തിൽ: കൗപീനാങ്ഗത – ബ്രഹ്മചാരിയായ വാമനൻ കോണകം മാത്രമാണ് ഉടുത്തിരുന്നത്; ദണ്ഡഹസ്താന്വിതഃ – ബ്രഹ്മചാരി കയ്യിൽ എപ്പോഴും ദണ്ഡ് (ഒരു പ്ലാശിൻ കോല്) ധരിക്കണം; ബലിനാ സമം – മഹാബലിയോടൊപ്പം; രസാതലത്തിൽ കാലുറപ്പിച്ചു തന്നെയാണല്ലോ, വാമനൻ സ്വർഗ്ഗവും പാതാളവും അളന്നത്.

കാവിതി. കൗ ഭൂമൗ, 'ഗോത്രാ കുഃ പൃഥിവീ' ഇത്യമരഃ. പീനാങ്ഗതയാ സ്ഥിതോഽസി. ദണ്ഡഃ ഹസ്തേ യസ്യ സ താദൃശേനാന്വിതശ്ചരസി. സോത്സാഹം യഥാ തഥാ ബലിനാ ബലവതാ പ്രതിസ്പർധിനാ പ്രതിദ്വന്ദ്വിനാ സ്പർധാം കലഹം കലയസി. രസാതലേ ഭൂതലേ പാദം ന്യസ്യ സ്വവപുഷാ ത്വം പുഷ്കരം ജലം ഗാഹസേ പ്രവിശസി. തേന കാരണേന ത്രിവിക്രമകൃതം ത്രിവിക്രമാവതാരകൃതം നാരായണം മഹാവിഷ്ണും മന്മഹേ ജാനീമഃ. ത്രിവിക്രമപക്ഷേ – കൗപീനാങ്ഗതയാ കൗപീനാച്ഛാദനവത്തയാ, വാമനാവതാരസ്യ ബ്രഹ്മചാരിവേഷത്വാത്. ദണ്ഡയുക്തോ ഹസ്തഃ ദണ്ഡഹസ്തഃ തേനാന്വിതഃ. ബലിനാ വൈരോചനിനാ. രസാതലേ പാതാളേ ഏകം പാദം നിക്ഷിപ്യ പുഷ്കരം ഗഗനം, 'വ്യോമപുഷ്കരമംബരം' ഇത്യമരഃ. ത്രിവിക്രമകൃതം പദത്രയചി ക്ഷേപകൃതം.

നിർധൂനോഷി ലസത്തനും ഗുരുമുദേ സ്വീയാം മഹാരേണുകാം
രൂഢം രൂഢമശേഷമർജുനകുലം ചാമൂലമുന്മൂലയൻ.
കീലാലൈർഭരിതേഷു വിസ്തൃതസരഃസ്വാമജ്ജ്യ സന്തുഷ്ടധീർ-
ധത്സേ ഭാർഗവരാമസാമ്യമധുനാ ശ്രീമന്മഹാസൈരിഭ . ൭൪ .

വലിയ സന്തോഷത്തിന്നായി നിറയെ പൊടി പറ്റിയ തന്റെ മനോഹരമായ ദേഹം ഇളക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. തളിരിട്ടേടത്തോളം പുൽക്കൂട്ടം മുഴുവൻ വേരോടെ പിഴുത് വെള്ളം നിറഞ്ഞ വലിയ തടാകത്തിൽ മുങ്ങി സന്തുഷ്ടനായിരിക്കുന്ന പോത്തേ നീയീപ്പോൾ പരശുരാമനെപ്പോലിരിക്കുന്നു.

പരശുരാമപക്ഷം: ശരീരശോഭയുള്ള സ്വന്തം അമ്മ രേണുകയെ അച്ഛന്റെ തൃപ്തിക്കായി കൊന്നതും കാർതവീര്യാർജുനകുലം ഉന്മൂലനം ചെയ്തതും

രക്തം ('ശോണിതേƒംഭസി കീലാലം' എന്ന് അമരം) നിറഞ്ഞ തടാകത്തിൽ തർപ്പിച്ചതും സൂചന.

നിർധൂനോഷീതി. ഗുരുമുദേ മഹാസന്തോഷായ, മഹാന്തോ രേണവോ യസ്യാ സാ, താം മഹാരേണുകാം സ്വീയാം ലസന്തീ ശോഭമാനാ യാ തനുഃ, താം നിർധൂനോഷി കമ്പയസേ. രൂഢം രൂഢമുത്പദ്യോത്പദ്യ സ്ഥിതമിതി ശേഷഃ. അശേഷം യഥാ തഥാ അർജുനകുലം തൃണവർഗം, 'യവസം തൃണമർജുനം' ഇത്യമരഃ. ആമൂലം മൂലമാരഭ്യ ഉന്മൂലയന്നുത്പാടയൻ കീലാലൈർജലൈഃ, 'പയഃ കീലാലമമൃതം' ഇത്യമരഃ. ഭരിതേഷു പൂരിതേഷു വിസ്തൃതസരഃസു മഹാജലാശയേഷു ആമജ്ജ്യ സന്തുഷ്ടധീഃ പ്രസന്നബുദ്ധിഃ, ഹേ മഹാസൈരിഭ ത്വം ഭാർഗവരാമസാമ്യം പരശുരാമസാമ്യം അധുനാ ഇദാനീം ധത്സേ. പരശുരാമപക്ഷേ - ലസത്തനും ശോഭിതദേഹാം ഗുരോഃ ഭൃഗോർമഹർഷേഃ മുദേ സ്വീയാം സ്വകീയമാതരം മഹാരേണുകാം രേണുകാദേവീം. അർജുനകുലം കാർതവീര്യാർജുനകുലം, കീലാലൈഃ രക്തൈഃ, 'ശോണിതേƒംഭസി കീലാലം' ഇത്യമരഃ. ക്ഷത്രകുലം ഹത്വാ രക്തസരസി പിതൃതർപണം കുര്യാമിതി തത്പ്രതിജ്ഞാനാദിതി ഭാവഃ.

മഞ്ജൂഷാഞ്ചിതരൗദ്രധന്വസുദൃഢജ്യാകർഷണേ ഖ്യാതിമാൻ
സീതായാം പ്രണയം കരോഷി ന ജനസ്ഥാനേ ച ധത്സേ ഭയം.
വാഹിന്യാം കുരുഷേ തഥാ ശരശിരശ്ഛേദം യഥേഷ്ടം ചരൻ
രാമസ്ത്വം നിജലക്ഷ്മണാന്വിതതയാ ശ്രീമംല്ലുലായപ്രഭോ . ൭൭ .

മനോഹരവും ഉറച്ചതും ഭയങ്കരവും വരണ്ടതും ('ഉഷാ സ്യാല്ലവണാകരഃ'; 'സമാനൗ മരുധന്വാനൗ' - അമരം) ആയ പല ഭൂമികളിലും കൃഷി ചെയ്യാൻ പേരെടുത്തവനാണ്, നീ. ഉഴവുചാലിനെ പ്രേമിക്കുന്നു. ജനങ്ങളുടെയിടയിൽ നിനക്ക് പേടി ഇല്ല. പുഴയുടെയും പുല്ലിന്റെയും തലയെടുക്കുന്നു. ഇഷ്ടമുള്ളേടത്തൊക്കെ പോകുന്ന പോത്തേ, ലക്ഷണമൊത്ത നീ രാമൻ തന്നെ.

രാമപക്ഷത്തിൽ: മഞ്ജൂഷയിൽ (ചെപ്പിൽ) വെച്ച ശൈവചാപത്തിൽ അതികഠിനമായ ഞാണേറ്റുന്നതിൽ പേരുകേട്ടവൻ; സീതയെ പ്രേമിക്കുന്നു; ഖരദൂഷണാദിരാക്ഷസാവാസമായ ജനസ്ഥാനത്തു് ഒരു പേടിയുമില്ല; വാഹിനിയുടെ (സൈന്യത്തിന്റെ)യും ആശരന്മാരുടെ (രാക്ഷസന്മാരുടെ)യും ശിരശ്ഛേദം ചെയ്യുന്നു; ലക്ഷ്മണൻ എപ്പോഴും നിന്നോടൊപ്പമുണ്ട്.

മഞ്ജൂഷേതി. മഞ്ജുഃ മനോജ്ഞാ ഉഷാ ലവണാകരഭൂമിഃ, 'ഉഷാ സ്യാല്ലവണാകരഃ' ഇത്യമരഃ. തയാ അഞ്ചിതോ യുക്തഃ രൗദ്രഃ ഭയങ്കരഃ ധന്വാ മരുഭൂമിഃ, 'സമാനൗ മരുധന്വാനൗ' ഇത്യമരഃ. സുദൃഢജ്യാ കഠിനഭൂമിഃ തയോരാകർഷണേ ഖ്യാതിമാൻ പ്രസിദ്ധിമാൻ. സർവാപി ഭൂമിർമഹിഷേണ ക്രഷ്ടും യോഗ്യേതി ഭാവഃ. സീതായാം ലാങ്ഗലപദ്ധതൗ, 'സീതാ ലാങ്ഗലപദ്ധതിഃ' ഇത്യമരഃ. പ്രണയം സ്നേഹം കരോഷി. ജനസ്ഥാനേ ജനാവാസേ ഭയം ന ധത്സേ. വാഹിന്യാം നദ്യാം ശരാണാം ദർഭാണാം ശിരശ്ഛേദമഗ്രഖണ്ഡനം കുരുഷേ യഥേഷ്ടം യഥാഭിലഷിതം ചരൻ

ഭക്ഷയൻ. നിജലക്ഷ്മണാ നിജചിഹ്നേനാന്വിതതയാ ശ്രീമംല്ലുലായപ്രഭോ ത്വം രാമഃ ദാശരഥിഃ. രാമപക്ഷേ - മഞ്ജൂഷായാം പേടികായാമഞ്ചിതം രൗദ്രം രുദ്രസംബന്ധി യദ്ധനുസ്തസ്യ സുദൃഢാ അതികഠിനാ ജ്യാ മൗർവീ, 'മൗർവീ ജ്യാ ശിഞ്ജിനീ ഗുണഃ' ഇത്യമരഃ. സീതായാം ജനകാത്മജായാം, ജനസ്ഥാനേ ഖരദൂഷണാദിരാക്ഷസാവാസേ, രാമഃ സ്വയമേകോഽപി ചതുർദശ സഹസ്രരാക്ഷസമദ്ധ്യേ ന ബിഭേതീതി ഭാവഃ. വാഹിന്യാ സേനായാം, ആശരാണാം രാക്ഷസാനാം ശിരശ്ഛേദം, ചരൻ സംചരന്നിതി.

കൃഷ്ണസ്തേ സഹജോ ഹലം വഹസി ച സ്കന്ധേ
പ്രലംബാകൃതിം
ത്വം ധൂനോഷി ഹലാഞ്ചലേന ധരണീമുന്മൂലയസ്യാഗ്രഹാത്.
ശ്രീമത്കാസര സാദരോഽസി മദിരാം പാതും ച സംകർഷണഃ
സാക്ഷാത്ത്വം ബലരാമ ഏവ ഹി വഹൻ നീലാംശുകം സ്വം വപുഃ .
൭൬ .

കറുപ്പു നിറം നിന്റെ കൂടെ പിറന്നതാണ്. കഴുത്തിൽ കുത്തനെയുള്ള കലപ്പയേന്തുന്നു. നീ കൊഴുത്തലപ്പുകൊണ്ടു് ഭൂമിയെ കീറിമുറിക്കുന്നു; ശക്തിയോടെ പിഴുതെറിയുന്നു. നീ എന്റെ ഭൂമിയെ കാക്കാൻ പോന്നവനും കൃഷിചെയ്യുന്നവനുമാണ്. നീലനിറമുള്ള തടിയോടെ നീ കൺകണ്ട ബലരാമനെപ്പോലെത്തന്നെയുണ്ടു്.

ബലരാമപക്ഷത്തിൽ: കൃഷ്ണൻ നിന്റെ സഹോദരനാണ്; ഹലം - ഹലായുധം, പ്രലംബാകൃതി പ്രലംബനെന്ന അസുരനെ; ഹസ്തിനപുരത്തെ കലപ്പകൊണ്ട് ഉഴുതത് ഓർമ്മിക്കുക; മദിര - മദ്യം; സംകർഷണനെന്ന് ബലഭദ്രന്റെ പേര്; നീലാംശുകം - നീലവസ്ത്രം.

കൃഷ്ണ ഇതി. തേ കൃഷ്ണഃ നീലവർണഃ സഹജഃ സഹോത്ഥഃ. സ്കന്ധേ അംസേ പ്രലംബാകൃതിം ലംബമാനം ഹലം ലാങ്ഗലം വഹസി. ത്വം ധൂനോഷി കമ്പയസേ, ഹലമിത്യനുഷച്യതേ. ഹലാഞ്ചലേന ലാങ്ഗലാഗ്രേണ ധരണീം ഭൂമിം ആഗ്രഹാത് കോപാദുന്മൂലയസി വിദാരയസി. മദിരാം മത്സംബന്ധിനീം, ഇരാം ലക്ഷ്മീം ധനധാന്യാദിരൂപാം പാതും രക്ഷിതും സാദരോസി ആദരയുക്തോസി. സംകർഷണഃ സമ്യക്കൃഷികർത്താ, നീലാ അംശവഃ കാന്ത്യോ യസ്യ തന്നീലാംശുകം സ്വം സ്വകീയം വപുഃ ശരീരം വഹൻ ഹേ ശ്രീമത്കാസര ത്വം ബലരാമ ഏവ. ബലരാമപക്ഷേ - കൃഷ്ണഃ ശ്രീവാസുദേവഃ, ഹലം ഹലായുധം, പ്രലംബാകൃതിം പ്രലംബാസുരം, ഹലാഞ്ചലേന സീരാഗ്രേണ ധരണീം ഹസ്തിനാപുരീം, മദിരാം മദ്യം, 'മദിരാ കശ്യമദ്യേ ച' ഇത്യമരഃ. സംകർഷണഃ സംകർഷണ സംജ്ഞകഃ, നീലാംശുകം വസ്ത്രം യസ്യ തന്നീലാംശുകം.

സംപ്രാപ്തഃ സഹജം ബലം ഭുവി മഹാൻ ജാതോഽസി
കൃഷ്ണാത്മനാ
കം സാനന്ദമഹോ മുഖേന സരസോ ഗൃഹ്ണാസി ഗോപാന്വിതഃ.
നൈകാഭിർ മഹിഷീഭിരന്വഹമപി ക്രീഡാം വിധത്സേ മുദാ
ത്വം സാക്ഷാദ്യദുനാഥ ഏവ മഹിഷാധീശാദ്യ സംലക്ഷ്യസേ . ൭൭ .

ബലം നിനക്ക് കൂടെപ്പിറപ്പാണ്. കറുത്ത നിറത്തോടെയാണ്, നീ ജനിച്ചത്. മേച്ചിൽക്കാരൻ കൂടെയുള്ളപ്പോൾ നീ തടാകത്തിലെ വെള്ളം സന്തോഷത്തോടുകൂടെ മോന്തിക്കുടിക്കുന്നു. എന്നും ഒന്നിലേറെ എരുമകളോടൊത്ത് സന്തോഷത്തോടെ രമിക്കുന്നു. അല്ലയോ പോത്തുതമ്പുരാനേ നീ സാക്ഷാൽ യദുനാഥനെപ്പോലെത്തന്നെ കാണപ്പെടുന്നു.

ശ്രീകൃഷ്ണപക്ഷത്തിൽ: ബലഭദ്രൻ സഹോദരനാണ്; സർവ പൂജ്യനാണ്; കംസനെ സന്തോഷത്തോടുകൂടി അഹോമുഖത്തിങ്കൽ (പുലർച്ചെ) എതിരിട്ടവനാണ്; അനേകം (പതിനാറായിരത്തെട്ട്!) പത്നിമാരോടൊപ്പം രമിക്കുന്നു.

സമിതി. സഹജം സ്വാഭാവികം ബലം പരാക്രമം സംപ്രാപ്തഃ കൃഷ്ണാത്മനാ നീലവർണശരീരേണ മഹാൻ മഹച്ഛരീരകഃ ജാതോഽസി ഉത്പന്നോഽസി. മുഖേന വക്ത്രേണ സരസഃ കാസാരാത് കം ജലം സാനന്ദം യഥാ തഥാ ഗൃഹ്ണാസി. അഹോ ആശ്ചര്യം. ഗോപാന്വിതഃ ഗോപാലേനാന്വിതഃ, നൈകാഭിർബഹ്വീഭിഃ മഹിഷീഭിഃ അന്വഹമപി പ്രത്യഹമപി മുദാ ക്രീഡാം രതിം വിധത്സേ കരോഷി. സാക്ഷാച്ഛ്രീയദുനാഥ ഏവ ശ്രീകൃഷ്ണ ഏവ ഹേ മഹിഷാധിരാജ ത്വം സംലക്ഷ്യസേ സമാലോക്യസേ. ശ്രീകൃഷ്ണപക്ഷേ - സഹജമഗ്രജം ബലം ബലഭദ്രം, മഹാൻ സർവപൂജ്യഃ കൃഷ്ണാത്മനാ കൃഷ്ണരൂപേണ കസംസ്യാസുരവിശേഷസ്യ ആനന്ദം സന്തോഷം. അഹോമുഖേന അരുണോദയ കാലേന, 'അഹരാദീനാം പത്യാദിഷു വാ രേഫഃ' ഇതി രേഫസ്യ വൈകല്പികത്വാത്. മഹിഷീഭിർനൈകാഭിഃ ഷഡ്ച്ഛതാധികഷോഡശ-സഹസ്രസ്ത്രീഭിഃ.

നിർധൂയ ശ്രുതിമപ്രമാണമിദമിത്യന്തർജലാനാം ഭവ-
ന്നിഷ്ടം കർമ വിനിന്ദിതം വിരചയൻ കുർവൻ മഹാസങ്കരം.
സന്മാർഗപ്രതിദൂഷകോ ഭുവി യഥാജാതാത്മനാ വർതസേ
തേന ത്വാം ഗണയാമി കാസരപതേ ബൗദ്ധാവതാരം ഹരിം . ൭൫ .

ചെവിയാട്ടിക്കൊണ്ട് ഇപ്പോൾ വെള്ളത്തിൽ നിലയളക്കാനെന്നോണം നിന്നുകൊണ്ട് അരുതാത്തത് തോന്നുമ്പോലെ ചെയ്തും ഏറെ ചാണകമിട്ടും നില്ക്കുന്നു. നല്ല വഴി കേടാക്കി ജനിച്ച പാടു കഴിയുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഹേ പോത്തുതമ്പുരാനേ, നിന്നെ ബൗദ്ധാവതാരമെടുത്ത വിഷ്ണുവായി ഞാൻ എണ്ണുന്നു.

ബുദ്ധപക്ഷത്തിൽ: മൂഢന്മാരോട് വേദം അപ്രമാണമെന്നു പറഞ്ഞത്; യാഗാദീഷ്ടകർമങ്ങളെ നിന്ദിച്ചത്; വർണാശ്രമസങ്കരം വരുത്തിത്തീർത്ത് സന്മാർഗത്തിന് ദോഷം വരുത്തിയത്.

നിർധൂയേതി. ശ്രുതിം ശ്രവണം നിർധൂയ വ്യാധൂയ അപാം പ്രമാണമിദമിതി ജലാനാമന്തഃ മധ്യപ്രദേശേ ഭവൻ. ജലമധ്യഗതം മഹിഷം ദൃഷ്ട്വാ ജനാ ഏതാവജ്ജലം ജാനുദഘ്നമൂരുദ്വയസമിതി ജാനത ഇത്യർഥഃ. നിന്ദിതം കർമ ഉച്ഛിഷ്ടാദി

ഭക്ഷണമിഹം വിരചയത് കുർവൻ, മഹാസംകരമധികമവകരം, 'സംകരോവകരഃ' ഇത്യമരഃ. കുർവൻ, ശുദ്ധപ്രദേശേഽപി തൃണ കരീഷാദി കരണേനാവകരാധിക്യം കരോഷീത്യർഥഃ. സന്മാർഗസ്യ സമീചീനമാർഗസ്യ പ്രതിദൂഷകോ മൂത്രവിസർഗാദിഭിർമലിനീകരണഹേതുഃ. ഭുവി യഥാജാതാത്മനാ നഗ്നത്വാദിനാ വർതസേ തിഷ്ഠസി. തേന കാരണേന ഹേ കാസരപതേ ത്വാം ബൗദ്ധാവതാരം ഹരിം ഗണയാമി. ബൗദ്ധപക്ഷേ - ശ്രുതിം വേദമപ്രമാണമിതി ന പ്രമാണമിതി നിർധൂയ ജഡ (ള)ാനാമന്തഃ അന്തഃകരണേ ഭവൻ, മൂഢാനാം വേദാ അപ്രമാണമിതി ജ്ഞാപയന്നിത്യർഥഃ. ഇഷ്ടം യാഗാദികം കർമ നിന്ദിതം വിരചയൻ ഹിംസാത്വേന പ്രതാരയൻ, മഹാസങ്കരം വർണാശ്രമധർമസങ്കരം. സതാം മഹർഷിണാം മാർഗസ്യ ആചാരസ്യ പ്രതിദൂഷകഃ. യഥാജാതാത്മനാ, ബൗദ്ധാവതാരസ്യ നഗ്നത്വേന തദീയസമയസിദ്ധത്വാദിതി ഭാവഃ.

സുക്ഷേമം കരവാലഹസ്തമഭിതസ്താമ്രായമാണേ രജോ-
ഭൂമ്നാ ഹന്ത യുഗാന്ത ഏവ ഹി വൃഷക്ലേശം വിലോക്യ സ്വയം.
ആധാതും സഫലാം മഹീം കൃതയുഗാരംഭേ സ്ഥിതം ഭൂതലേ
മന്യേ ത്വാം മഹിഷാധിരാജ നിയതം കല്ക്യാത്മകം ശ്രീപതിം . ൯൯ .

ചെമ്മൺപൊടികൊണ്ട് പരിസരം വല്ലാതെ ചുവന്നപ്പോൾ കൈപോലുള്ള വാലുകൊണ്ട് നുകത്തിന്റെ മറ്റെ അറ്റത്തുള്ള കാളയുടെ കഷ്ടപ്പാട് തന്നെ ത്താൻ നീ കണ്ടറിയുന്നു. ഭൂമിയെ ഫലവത്താക്കാൻ നുകത്തിന്റെ തലക്കൽ തന്നെ നില്ക്കുന്ന നീ കൽക്യവതാരമായ വിഷ്ണുവിനെ ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നു.

കൽക്കിപക്ഷത്തിൽ: ചുവപ്പുനിറമുള്ള യവനന്മാർ കലിയുഗാവാസാനത്തിൽ ചുറ്റും നിറയുമ്പോൾ ധർമ്മഗ്ലാനി കണ്ടു് കയ്യിൽ വാളുമായി ഭൂമിയെ ധർമാനുഷ്ഠാനം കൊണ്ടു് സഫലമാക്കിത്തീർക്കാൻ.

(ഇംഗ്ലിഷ്-ഫ്രെഞ്ച് അക്രമങ്ങളുടെ പശ്ചാത്തലത്തിൽ വേണം, ഈ ശ്ലോകം വായിക്കാൻ.)

സുക്ഷേമംകരേതി. സുക്ഷേമം സമീചീനശുഭകരം ഹസ്ത ഇവോപകാരകം വാലം യസ്യ തഥാഭൂതം, അഭിതഃ സർവതഃ രജസാം രേണൂനാം ഭൂമ്നാ ബാഹുല്യേന, യുഗസ്യ കണ്ഠോർധ്വഭാഗബദ്ധദാരുവിശേഷസ്യ അന്തേഽഗ്രഭാഗേ, താമ്രായമാണേ സതി, ബഹുതരകർഷണേന പൃഷ്ഠഭാഗോദ്ഗതരക്താദിനാരുണീഭൂതേ സതി വൃഷസ്യ വൃഷഭസ്യ ക്ലേശം ദുഃഖം വിലോക്യ ദൃഷ്ട്വാ സഫലാം സസ്യശാലിനീം മഹീമാധാതും കർതും കൃതഃ രചിതഃ യഃ യുഗാരംഭഃ, കൃഷ്യാരംഭഃ, യുഗശബ്ദേന തത്സാധനകകൃഷിർലക്ഷ്യതേ. തത്ര സ്ഥിതം വർതമാനം, ലാങ്ഗലബദ്ധം വൃഷഭം ശ്രാന്തം ദൃഷ്ട്വാ മഹിഷം ബധ്നന്തീത്യർഥഃ. ഹന്തേത്യാശ്ചര്യേ. തേന കാരണേന ഹേ കാസരപതേ ത്വാം കല്ക്യാത്മകം ഹരിം ഗണയാമി. കല്കിപക്ഷേ - കരവാളഃ ഖഡ്ഗഃ ഹസ്തേ യസ്യ സ താദൃശഃ, അഭിതസ്താമ്രായമാണേ യവനാക്രാന്തേ രജോഭൂമ്നാ രജോഗുണപ്രാബല്യേന യുഗാന്തേ കലിയുഗാന്തേ വൃഷക്ലേശം ധർമഗ്ലാനിം, മഹീം ഭൂമിം, സഫലാം സത്കർമാനുഷ്ഠാനജന്യവൃഷ്ട്യാദി ഫലയുക്താം, കൃതയുഗസ്യ ധർമപ്രധാനസ്യാരംഭേ സ്ഥിതം വിദ്യമാനം.

കന്ദർപം ന ഭജസ്യതീന്ദ്രിയതനുഃ കിം ചാസി പഞ്ചാനനോഽ-
പ്യാകണ്ഠം ച വിഷം പിബന്നതിതരാം ധത്സേ സദാമംഗളം.
പ്രീത്യാ സാനുചരോഽചലോപരി മുദം ധത്സേഽഭിഷേകോത്സവൈ-
രുഗ്രത്വാദപി കാസരേശ്വര വിരൂപാക്ഷസ്ത്വമേവാസി നഃ . വ്യം .

ആരാണ് അഹങ്കരിക്കാത്തത്? വീര്യം നിറഞ്ഞ ശരീരം. വായ തുറന്ന് കഴുത്തറ്റം വെള്ളം കുടിക്കുന്നു. എപ്പോഴും കഴുത്തിൽ മാലധരിക്കുന്നു. ഒപ്പം നടക്കുന്നവന്റെ കൂടെ കുന്നിൻ പുറത്ത് സന്തോഷിച്ചു് കഴിയുന്നു. അതേ പോലെ വെള്ളത്തിലിറങ്ങിയും. ക്രൂരതകൊണ്ട് നീ ശിവൻ തന്നെ!

ശിവപക്ഷത്തിൽ: കാമദേവനെ ആശ്രയിക്കുന്നില്ല; അതീന്ദ്രിയതനുവാണ്; ശിവൻ പഞ്ചാനനനാണ്; വിഷം (കാളകൂടം) കുടിച്ചു നീലകണ്ഠനായ കഥ; സദാമംഗളം - സദാശിവസ്വരൂപൻ; കൈലാസത്തിന്റെ സാനുക്കളിൽ ചരിക്കുന്നവൻ; അഭിഷേകം കൊണ്ട് സന്തോഷിക്കുന്നു; ഉഗ്രനാണ്.

കന്ദർപമിതി. കം ദർപം ന ഭജസി? സർവമപി ദർപം ഭജസീത്യർഥഃ. കൃഷ്യാം ച ഭാരവഹനാദൗ വാ സർവത്ര തവ ഗർവോഽസ്തീത്യർഥഃ. അതി അത്യന്തമിന്ദ്രിയം വീര്യാധിക്യം യസ്യാഃ സാ താദൃശീ തനുര്യസ്യ സഃ, അതീന്ദ്രിയതനുഃ. കിം ച, പഞ്ചാനനോഽപ്യസി വിസ്തൃതാനനോഽപ്യസി, ആകണ്ഠം കണ്ഠപര്യന്തം വിഷം ജലം പിബൻ, അതിതരാം സർവദാ സദാമം ദാമ്നാ രജ്ജ്വാദിനാ സഹിതം ഗളം ധത്സേ പ്രാപ്നോഷി. പ്രീത്യാ വിശ്വാസേന സാനുചരഃ അനുചരേണ മഹിഷേണ വൃഷഭേണ വാ സഹിതഃ, അചലോപരി പർവതോപരി മുദം സന്തോഷം ധത്സേ. സ്വച്ഛന്ദസഞ്ചാരാത് അഭിഷേകോത്സവൈഃ ജലാവഗാഹനൈഃ മുദം ധത്സ ഇതി പൂർവേണാന്വയഃ. ഉഗ്രത്വാത് ക്രൂരത്വാദപി ഹേ കാസരേശ്വര ത്വമേവ നോസ്മാകം വിരൂപേ വികൃതേ അക്ഷിണീ യസ്യ സഃ വിരൂപാക്ഷഃ, അസി ഭവാസി. ഈശ്വരപക്ഷേ - കന്ദർപം മന്മഥം ന ഭജസി, മന്മഥവികാരരഹിത ഇത്യർഥഃ. അതീന്ദ്രിയാ ഇന്ദ്രിയഗോചരാ തനുഃ സ്വരൂപം യസ്യ താദൃശഃ, അവാങ്മനസഗോചര ഇത്യർഥഃ. 'യതോ വാചോ നിവർതന്തേ, അപ്രാപ്യ മനസാ സഹ' ശ്രുതേഃ. കിം ചാസി പഞ്ചാനനഃ, പരമശിവസ്യ തത്പുരുഷാദിപഞ്ചവക്ത്രശോഭിതത്വാത്. വിഷം കാളകൂടാഖ്യം, ആകണ്ഠം കണ്ഠപര്യന്തം, സദാ മങ്ഗലം ചന്ദ്രകലാഗങ്ഗാദികം, അചലോപരി ശ്രീകൈലാസോപരി, സാനുഷു പ്രസ്ഥേഷു ചരതി സംചരതീതി താദൃശഃ, അഭിഷേകോത്സവൈഃ രുദ്രാഭിഷേകാദിഭിഃ, മുദം സന്തോഷം ധത്സേ, ഉഗ്രത്വാദപി ഉഗ്രപദവാച്യത്വാദപി.

പ്രസ്ഥപ്രസ്രവണാന്വിതോഽസി വിപുലൈഃ പാദൈരുപേതോഽസി ച
പ്രോത്തുങ്ഗം ച ബിഭർഷി ശൃങ്ഗമധികം ഗണ്ഡോപലേനാന്വിതഃ.
ദുഷ്പ്രാപോ ബഹുധാവനൈരസി മഹാസത്ത്വപ്രകർഷോദ്ധതൈർ-
നൂനം കശ്ചന കാസരേന്ദ്ര ചരസി ത്വം സർവതഃ പർവതഃ . വൃഥ .

പറക്കണക്കിന് മൂത്രമൊഴിക്കും. നിന്റെ കാലുകൾ വലുതാണ്. നീ കൊമ്പ് ഉയർത്തിപ്പിടിക്കുന്നു. നിന്റെ കവിൾ കല്ലുപോലെയാണ്. കുറേ ഓടുമ്പോൾ നിന്റെ ഒപ്പമെത്താൻ വിഷമമാണ്. വലിയ തടികൊണ്ട് നീ

അഹങ്കരിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ നീ എല്ലായിടത്തും ഒരു പർവതത്തെപ്പോലെ ചരിക്കുന്നു.

പർവതപക്ഷത്തിൽ: പ്രസ്ഥം - ശിലാവിശേഷം; പ്രസ്രവണം - നീരൊഴുക്ക്; പാദം - അടിയിലെ കുന്ന് ('പാദാഃ പര്യന്തപർവതാഃ' എന്ന് അമരകോശം); ശൃങ്ഗം - കൊടുമുടി, ('ശൃങ്ഗം പ്രഭുത്വേ ശിഖരേ' എന്ന് വിശ്വം) ഗണ്ഡോപലം - ഒരു തരം കല്ല്; ബഹുധാ - അനേക പ്രകാരത്തിൽ; വനം - കാട്; മഹാസത്ത്വപ്രകർഷം - പുലി മുതലായ സത്ത്വങ്ങളുടെ ആധിക്യം; ഉദ്ധതം - ഭയങ്കരം.

പ്രസ്ഥേതി. പ്രസ്ഥേന പരിമാണവിശേഷേണ യുക്തം യത്പ്രസ്രവണം മൂത്രം തേനാന്വിതോ യുക്തഃ, വിപുലൈഃ മഹദ്ഭിഃ പാദൈഃ ചരണൈഃ ഉപേതോഽസി യുക്തോഽസി. പ്രോത്തുങ്ഗമത്യുന്നതം, അധികം ശരീരപ്രമാണാധികം ശൃങ്ഗം വിഷാണം ബിഭർഷി. ഉപലസദൃശേന ഗണ്ഡേന കപോലേനാന്വിതോ യുക്തഃ. മഹാസത്ത്വസ്യാധികബലസ്യ പ്രകർഷേണോത്കർഷേണ ഉദ്ധതൈഃ ക്രൂരൈഃ, ബഹുധാവനൈഃ ബഹുപലായനൈഃ ദുഷ്പ്രാപഃ ദുഃഖേനാപി ഗൃഹീതു മശക്യോഽസി. ഹേ കാസരേന്ദ്ര ത്വം സർവതോഽഭിതഃ കശ്ചന പർവതഃ പർവത സ്വരൂപി ചരസി. നൂനം. പർവതപക്ഷേ - പ്രസ്ഥൈഃ ശിലാവിശേഷൈഃ പ്രസ്രവണേന പ്രവാഹേന ചാന്വിതഃ, പാദൈഃ പര്യന്തപർവതൈഃ, 'പാദാഃ പര്യന്തപർവതാഃ' ഇത്യമരഃ. ശൃങ്ഗം ശിഖരം, 'ശൃങ്ഗം പ്രഭുത്വേ ശിഖരേ' ഇതി വിശ്വഃ. ഗണ്ഡോപലേന പാഷാണവിശേഷേണ, ബഹുധാ അനേകപ്രകാരൈഃ മഹാസത്ത്വപ്രകർഷേണ വ്യാഘ്രാദിബഹുമൃഗോത്കർഷേണ ഉദ്ധതൈർ ഭയംകരൈഃ വനൈരരണ്യൈഃ.

ഭീഷ്മസ്ത്വം ഹി ദൃശാനലോഽസി ച നൃഗസ്ത്വം ഹ്രസ്വരോമാപ്യസി
ഭ്രാതസ്ത്വം ഭരതഃ പൃഥുശ്ച തരസാ നൂനം മരുത്തോഽധികഃ.
ഇത്ഥം പുണ്യപുരാണഭൂപതിമയേ ത്വയ്യദ്ഭുതേ ജാഗ്രതി
ശ്രീമൻ സൈരിഭരാജ രാജഹതകാൻ നാലോകയാമഃ ഖലാൻ .
വൃവ .

അല്ലയോ സഹോദര, പോത്തുതമ്പുരാനേ, നീ ഭീഷ്മനാണ്, അനലനാണ്, അഗ്നിവർണ്ണനാണ്, നൃഗനാണ്, ഹ്രസ്വരോമനാണ്, ഭരതനാണ്, പൃഥുവാണ്, മരുത്തനാണ്. ഇങ്ങനെ നിറയെ പുണ്യപുരാണരാജാക്കന്മാർ ഉടലെടുത്തുള്ള അദ്ഭുതനായ നീ ഇവിടെ ഉണർന്നിരിക്കുമ്പോൾ ദുഷ്ടന്മാരായ നീചരാജാക്കന്മാരെ ഞാൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കുകയില്ല.

ഭീഷ്മൻ - ഭയങ്കരൻ; അനലൻ - എത്രയായാലും മതിയാവാത്തവൻ; അഗ്നിവർണ്ണൻ - ചെമ്പൻ നിറമുള്ളവൻ; നൃഗൻ - മനുഷ്യർക്ക് അടുക്കാവുന്നവൻ; ഹ്രസ്വരോമൻ - ചെറിയ രോമങ്ങളുള്ളവൻ; ഭരതൻ - ഭരം (ഭാരം) ഉള്ളവൻ; പൃഥു - വലിയ ദേഹമുള്ളവൻ; മരുത്തൻ - വായുവെക്കാൾ (വേഗമുള്ളവൻ).

ഭീഷ്മ ഇതി. ത്വം ഭീഷ്മഃ ഭയംകരഃ, ദൃശാ ചക്ഷുഷാ അനലോഽസി അഗ്നിവർണോഽസി. ത്വം നൃഗഃ നൃണാ ഗച്ഛതീതി നൃഗഃ, കർഷകാദ്യനുസാരേണ

ഗച്ഛസീത്യർഥഃ. ഹ്രസ്വാണി രോമാണി യസ്യ സ താദൃശഃ. ഭ്രാതഃ ത്വം ഭരതഃ ഭാരാത് പൃഥുർമഹാൻ. തരസാ വേഗേന മരുത്തഃ വായോഃ അധികഃ നൂനം. ഇത്ഥം ഏവം പ്രകാരേണ പുണ്യാഃ ധർമാത്മനഃ യേ പുരാണപ്രസിദ്ധാഃ ഭൂപതയോ രാജാനഃ തന്മയേ തത്സ്വരൂപേ ത്വയി ജാഗ്രതി ജാഗരൂകേ സതി ഹേ സൈരിഭരാജ രാജഹതകാൻ രാജാധമാൻ ഖലാൻ ദുഷ്ടാൻ നാലോകയാമഃ ന പശ്യാമഃ. അത്ര ഭീഷ്മാദിപദൈരവയശത്തയാ മഹിഷപ്രതിപാദനേഽപി ഭീഷ്മപദവാച്യത്വേന ഭീഷ്മാദേരവർണ്യസ്യ വർണ്യം മഹിഷഭേദപ്രതീതേർന ശ്ലേഷോത്ഥാപിതരൂപകാലംകാരവിരോധഃ. ന ചാത്ര ധ്വനിരിതി ഭ്രമിതവ്യം, അഭിധായാഃ പ്രകൃതൈകവിഷയത്വാഭാവാദിതി ദിക്.

കർണം നിർണുദസി ത്രിർഗതപതിതോ ധൂനോഷി തജ്ജീവനം
ദ്രോണം സന്തതമുച്ചരസ്യപി ഗൃഹേ നിത്യം സുഭദ്രാന്വിതഃ.
ഹന്തും സൈന്ധവമീശ്വരേണ വിഹിതം സാമർഥ്യമാസേദിവാൻ
ധീര ശ്രീമഹിഷാധിരാജ ഭുവനേ മന്യേ ത്വമേവാർജുനഃ.

വൃന്ദ.

നീ ചെവി തള്ളിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു (അതിലെ ചെളിയും മറ്റും കളയാൻ). ആഴങ്ങളിൽ പോയ അതിലെ വെള്ളം നീ കളയുന്നു. നീ പറക്കണക്കിന് മൂത്രം നിർത്താതെ ഒഴിക്കുന്നു. നിന്റെ തൊഴുത്തിൽ എന്നും മറ്റൊരു കാളക്കുട്ടനുമുണ്ട് ('ഉക്ഷാ ഭദ്രോ ബലീവർദഃ' എന്ന് അമരകോശം). കുതിരയെ കൊല്ലാൻ ഈശ്വരൻ തന്ന സാമർഥ്യങ്ങളെ നീ പ്രാപിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ, ശ്രീ പോത്തു തമ്പുരാനേ, ഈ ഭൂമിയിൽ നിന്നെ ഞാൻ അർജ്ജുനനായിത്തന്നെ കണക്കാക്കുന്നു.

അർജ്ജുനപക്ഷത്തിൽ: ത്രിഗർത്തദേശത്തിൽ വസിച്ച കർണ്ണനെ തള്ളുന്നത്; ദ്രോണാചാര്യരെ എപ്പോഴും ജപിക്കുന്നത്; സുഭദ്രയോടൊത്ത് വീട്ടിൽ പാർത്തത്; ജയദ്രഥനെ ഹനിക്കാൻ ശിവൻ നൽകിയ സാമർഥ്യങ്ങളൊക്കെ ഉപയോഗിച്ചത്.

കർണമിതി. കർണം ശ്രോത്രം നിർണുദസി, തദ്ഗതപങ്കാദികം ക്ഷിപസീത്യർഥഃ. ത്രിഗർതപതിതഃ അനേകഗർതപതിതഃ തജ്ജീവനം കർണപ്രവിഷ്ടജലം ധൂനോഷി അധഃ പാതയസി. ദ്രോണം ദ്രോണപ്രമാണം സന്തതമവിച്ഛിന്നം യഥാ തഥാ ഉച്ചരസി മൂത്രയസി. അപി ച, ഗൃഹേ നിത്യം സുഭദ്രേണ വൃഷഭശ്രേഷ്ഠേന അന്വിതോ യുക്തഃ 'ഉക്ഷാ ഭദ്രോ ബലീവർദഃ' ഇത്യമരഃ. സൈന്ധവമശ്വം ഹന്തും മാരയിതും, ഈശ്വരേണ പ്രപഞ്ചസ്രഷ്ട്രാ വിഹിതം രചിതം സാമർഥ്യം ശക്തിമത്ത്വം ആസേദിവാൻ പ്രാപ്തവാൻ. ധീര ഭയഹീന മഹിഷാധിരാജ ഭുവനേ ത്വമേവ അർജുന ഇതി മന്യേ. അർജുനപക്ഷേ – കർണം പ്രസിദ്ധം സൂര്യാത്മജം, ത്രിഗർതേ ത്രിഗർതദേശേ പതിതോ വർതമാനഃ, തജ്ജീവനം കർണപ്രാണാൻ, ദ്രോണം ദ്രോണാചാര്യം സതതം സർവദാ ഉച്ചരസി. ദ്രോണാചാര്യേണ സാകം യോദ്ധവ്യമിതി പ്രതിജാനത ഇത്യർഥഃ. ഗൃഹേ സുഭദ്രയാ നിജകളത്രേണ, സൈന്ധവം ജയദ്രഥം ഹന്തും, ഈശ്വരേണ ശ്രീസാംബസദാശിവേന വിഹിതം സാമർഥ്യമസ്ത്രശസ്ത്രാദികം.

വേഗാദർജ്ജുനമേവ ധാവസി ദൃഢം ത്വം കാലപൃഷ്ഠം വഹൻ-
ഭീമം മുഞ്ചസി കിം ച ഭൂരി നിനദം ധത്സേഽങ്ഗലക്ഷ്മീം സ്ഥിരാം.
വാഹിന്യാം പ്രസഭം പ്രവിശ്യ കുരുഷേ ക്ഷോഭം പ്രതാപാന്വിത-
സ്തസ്മാത് കർണ്ണ ഇവാങ്ഗ സൈരിഭപതേ കാമാനവസ്യാർത്ഥിനാം

·വ്യർ .

കാലനെ പുറത്തുകേറ്റിയ നീ വേഗത്തിൽ പുല്ലിനു നേരെ പായുന്നു (യവസം തൃണമർജ്ജുനം എന്ന് അമരം). വലിയ ഒച്ച പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു. സ്ഥിരമായ ശരീരശോഭ നിനക്കുണ്ട്. കൊടിയ ചൂടിൽ പുഴയിൽ പെട്ടെന്നിറങ്ങി വെള്ളം ഇളക്കി മറിക്കുന്നു. അതിനാൽ കർണ്ണനെപ്പോലെ നീ അർത്ഥികളുടെ ആഗ്രഹം സാധിപ്പിക്കുന്നു.

അർജ്ജുനപക്ഷത്തിൽ: ഉറപ്പുള്ള കാലപൃഷ്ഠമെന്ന വില്ലേന്തി ('കാല പൃഷ്ഠം ശരാസനം' എന്ന് അമരകോശം) ഏറെ പുകഴ്ന്ന ഭീമനെ വിട്ടയക്കുന്നു. അംഗരാജ്യലക്ഷ്മിയെ സ്ഥിരമായി വഹിക്കുന്നു. സൈന്യത്തിന്റെ നടുക്കു കേറി കലക്കുന്നു. പ്രതാപം - തേജസ്സ്.

വേഗാദിതി. വേഗാദർജ്ജുനമേവ ധാവസി, 'യവസം തൃണമർജ്ജുനം' ഇത്യമരഃ. ദൃഢം കാലയുക്തം ധർമരാജയുക്തം, പൃഷ്ഠം പൃഷ്ഠഭാഗം വഹൻ, ത്വം ഭീമം ഭയംകരം, ഭൂരി അധികം നിനദം ശബ്ദം മുഞ്ചസി കരോഷി. സ്ഥിരാം ദൃഢാം, അങ്ഗലക്ഷ്മീമവയവശോഭാം ധത്സേ. വാഹിന്യാം നദ്യാം പ്രസഭം ബലാത്കാരേണ പ്രവിശ്യ പ്രകൃഷ്ടതാപേന സൂര്യകിരണതാപേനാന്വിതഃ സംക്ഷോഭം കാലുഷ്യം കുരുഷേ. തസ്മാത്കാരണാത് ഹേ അങ്ഗ സൈരിഭപതേ അർത്ഥിനാമർത്ഥവതാം കർഷകാണാം കാമാൻ അവസി രക്ഷസി. കർണപക്ഷേ - അർജ്ജുനമേവ പാർത്ഥമേവ, ദൃഢം കാലപൃഷ്ഠം തത്സംജ്ഞകം ശരാസനം, 'കാലപൃഷ്ഠം ശരാസനം' ഇത്യമരഃ. കിം ച, ഭൂരിനിനദം ബഹൂദ്ഘോഷയന്തം ഭീമം ഭീമസേനം മുഞ്ചസി. തമനാദൃത്യാർജ്ജുനനികടമേവ യാസീത്യർത്ഥഃ. അങ്ഗലക്ഷ്മീമങ്ഗദേശാധിപത്യം, വാഹിന്യാം സേനായാം, പ്രതാപേന തേജോവിശേഷേണാന്വിതഃ.

ലോകേ ത്വം ഹി സധർമരാഡസി മഹാൻ ഭീമോഽസ്യപാർത്ഥോഽസിന
ദ്രോണീഭൂതമുഖോഽസി കാസരപതേ കിം ചാസി നാസത്യഭൂഃ.
ഉദ്ഘോഷേണ ച കർണശല്യസമയേ ഭൂരിശ്രവോ ഭീഷ്മതാം
ത്വത്സന്ദർശനതോഽദ്യ ഭാരതകഥാ പ്രത്യക്ഷമാലോക്യതേ . വ്യദ്ര .

ലോകത്തിൽ നിന്റെ കൂടെ ധർമ്മരാജാവ് (യമൻ) ഉണ്ട്. നീ ഏറെ ഭീമൻ (ഭയങ്കരൻ) ആണ്. നീ സമ്പത്തുണ്ടാക്കുന്നവൻ ആണ്; (അപാർത്ഥൻ, അർത്ഥമില്ലാത്തവൻ, അല്ല). നിന്റെ മുഖം മുറം പോലെയാണ്. നിന്നിൽ സത്യം ഉദ്ഭവിക്കുന്നു (നീ അസത്യഭൂവല്ല). നിന്റെ അകറൽ ചെവിക്ക് ശല്യമാണ്. നിന്റെ ചെവി വലിയതാണ്. നിന്നെ കണ്ടാൽ ആർക്കും പേടിയാവും. അങ്ങനെ നീ ഭാരതകഥ കൺമുന്നിൽ കാണിച്ചുതരുന്നു.

ഭാരതപക്ഷത്തിൽ: ധർമരാജൻ, ഭീമൻ, അർജ്ജുനൻ, ദ്രോണൻ, നകുല സഹദേവന്മാർ, കർണ്ണൻ, ശല്യൻ, ഭൂരിശ്രവാവ്, ഭിഷ്മൻ.

ലോക ഇതി. ലോകേ ത്വം സധർമരാട് ധർമരാജേന യമേന സഹിതോസി. മഹാൻ ഭീമോ/സി ഭീഷണോ/സി. അപഗതോ/ർഥോ ധനധാന്യാദിര്യസ്മാത്സോ/പാർഥഃ താദൃശോ ന, കിം ത്വർഥസഹിത ഇത്യർഥഃ. ദ്രോണീഭൂതമുഖഃ ദ്രോണമിതി ധനധാന്യപാത്രവിശേഷഃ, തത്സദൃശമുഖ ഇത്യർഥഃ. കിം ച, ഹേ കാസരപതേ അസത്യസ്യ അനൃതസ്യ ഭൂഃ ഭൂമിഃ സ്ഥാനം നാസി. ഉദ്ഘോഷേണ ശബ്ദാധിക്യേന കർണശല്യം ശ്രോത്രപീഡാമയസേ പ്രാപ്നോഷി, കരോഷീത്യർഥഃ. ഭൂരിശ്രവസാം ബഹുശ്രുതാനാം മഹതാം നിവൃത്താനാമിതി യാവത്. ഭീഷ്മതാം ഭയംകരതാം, അയസ ഇതി ശേഷഃ. തസ്മാദിതി ശേഷഃ. തസ്മാത്കാരണാത് ത്വത്സന്ദർശനതഃ ഭാരതകഥാ പ്രത്യക്ഷമാലോക്യതേ ദൃശ്യതേ. ഭാരതകഥാപക്ഷേ - സധർമരാട് യുധിഷ്ഠിരസഹിതഃ, ഭീമോ ഭീമസേനഃ, അസ്യാം കഥായാം വർതത ഇതി ശേഷഃ. ന വിദ്യതേ പാർഥോ യസ്യാം സാ അപാർഥാ താദൃശീ ന കിം തു പാർഥസഹിതൈവേത്യർഥഃ. ദ്രോണീഭൂതം ദ്രോണാത്മകം മുഖം സേനാമുഖം യസ്യാഃ സാ താദൃശീ ദ്രോണസ്യ സേനാപതിത്വാത്. നാസത്യാഭ്യാമശ്വിഭ്യാം ഭവതീതി താദൃശഃ നകുലഃ സഹദേവശ്ച, അസ്യാം കഥായാം വർതേത ഇതി ശേഷഃ. കർണശല്യം കർണസഹിതം ശല്യം. ഭൂരിശ്രവാഃ പ്രസിദ്ധഃ, ഭീഷ്മോ ഗാങ്ഗേയഃ. ഭൂരിശ്രവോഭീഷ്മശബ്ദാദർശ ആദ്യജന്താത് 'തസ്യ ഭാവഃ' ഇത്യർഥേ തല്പ്രത്യയഃ. ഭൂരിശ്രവോഭീഷ്മയുക്തതാമയത ഇതി കലിതാർഥഃ.

ജ്യാമാകർഷസി സംഗതാർതി മഹതീം മധ്യേ ശരാണാം ചരൻ-
ധന്വാകർഷണവിശ്രുതഃ പ്രകടയൻ ദോഷം സ്വകൈഃ കർമഭിഃ.
ആലോക്യാപി ന ഭീതിമഞ്ചസി പരാൻ പ്രാപ്തോച്ഛ്രയോ വിഗ്രഹേ
വീരാഗ്രേസര കാസരേശ്വര നനു ദ്രോണസ്ത്വമേവാസി നഃ . വൃന്ദ .

വർദ്ധിച്ച പീഡയോടെ ഭൂമിയിൽ കൃഷി ചെയ്യുന്നു: വെള്ളത്തിൽക്കിടന്നും ('ശരം നീരം' എന്ന് വിശ്വം) അയവിറക്കും. വരണ്ട ഭൂമിയിൽ ഉഴുന്നതിൽ നീ പേരെടുത്തവനാണ്. സ്വന്തം കർമ്മങ്ങളിൽ (ജാഡ്യം മുതലായ) ദോഷങ്ങൾ കാണിക്കുന്നു. തന്നെക്കാൾ വലിയ ദേഹമുള്ളവരെ ക്കണ്ടാലും നിനക്ക് ഒരു പേടിയുമില്ല. അതുകൊണ്ട് വീരന്മാരിൽ മുമ്പനായ പോത്തുതമ്പുരാനേ, നീ ദ്രോണൻ തന്നെയാണ്.

ദ്രോണാചാര്യപക്ഷത്തിൽ: സംഗതാർതി - ധനുഷ്കോടിയിൽ, അതായത് വില്ലിന്റെ വളഞ്ഞ അറ്റത്ത്, ('ആർതിഃ പീഡാധനുഷ് കോട്യോഃ' എന്ന് അമരം) ഞാൺ ചേർക്കുന്നവൻ; അമ്പുകളുടെ നടുക്കുകൂടെ ചെന്നും വില്ലുവിദ്യ കാണിക്കുന്നതിൽ പേരുകേട്ടവൻ; സ്വന്തം കർമ്മത്തിൽ (ശത്രുഹനനാദി) ദോഷമുള്ളവൻ; ശത്രുക്കളെ യുദ്ധത്തിൽ നേരിട്ടവൻ.

ജ്യാമിതി. സംഗതാ പ്രാപ്താ ആർതിഃ പീഡാ യസ്മിൻ കർമണി തദ്യഥാ ഭവതി തഥാ. 'ആർതിഃ പീഡാധനുഷ്കോട്യോഃ' ഇത്യുഭയത്രാപ്യമരഃ. മഹതീം വിസ്തൃതാം ജ്യാം ഭൂമിം, ആസമന്താത്കർഷസി. ശരാണാം ജലാനാം മധ്യേ ചരൻ ഭക്ഷയൻ,

'ശരം നീരം' ഇതി വിശ്വഃ. ധന്വായാ മരുഭൂമേഃ കർഷണേ കൃഷികർമണി വിശ്രുതഃ പ്രസിദ്ധഃ, സ്വകൈഃ സ്വീയൈഃ കർമഭിഃ അകല്യാണഭക്ഷണാദിഭിഃ ദോഷം ജാഡ്യാദിരൂപം പ്രകടയൻ വിശദയൻ, വിഗ്രഹേ ദേഹേ പ്രാപ്ത ഉച്ഛ്രയോ വൃദ്ധിര്യസ്യ താദൃശഃ, ത്വം പരാനുത്തമാൻ ഗജാദീനാലോക്യാപി ദൃഷ്ട്വാപി ഭീതിം ഭയം നാഞ്ചസി ന പ്രാപ്നോഽഷി. വീരാണാം ശൂരാണാമഗ്രേസര ഹേ കാസരേശ്വര, നോഽസ്മാകം ദ്രോണാചാര്യസ്ത്വമേവാസി. നന്വിത്യാശ്ചര്യേ. ദ്രോണാചാര്യപക്ഷേ - സംഗതാർത്തിം മിലിതധനുഷ്കോടി യഥാ തഥാ ജ്യാം മൗർവീം, 'മൗർവീ ജ്യാ ശിഞ്ജിനീ ഗുണഃ' ഇത്യമരഃ. ആകർഷതി നമയതി. ശരാണാം ബാണാനാം മധ്യേ ചരൻ സംചരൻ ധന്വാകർഷണേ ധനുരാകർഷണേ വിശ്രുതഃ, സ്വകൈഃ കർമഭിഃ ദോഷം ശത്രുഹനനാദിരൂപം. പരാൻ ശത്രൂൻ വിഗ്രഹേ യുദ്ധേ പ്രാപ്തോച്ഛ്രയഃ പ്രാപ്തോത്കർഷഃ.

ഉച്ചൈരാവണസോദരോഽസി ച മഹാപാർശ്വോഽതികായോഽപ്യസി
സ്ഥൂലാകാരമഹോദരോഽസി നിതരാം ത്വം മേഘനാദോഽപ്യസി.
ധൂമ്രാക്ഷോഽസി ച ദൂഷണോഽസി ചരിതൈസ്ത്വം
കുംഭകർണോഽസ്യതോ
മദ്ഗ്രാമസ്ത്വദുപാശ്രയേണ ഭജതേ ലങ്കാരമാധാരതാം . . ൭൭ .

പൊക്കത്തിൽ ഐരാവതത്തിന്റെ ചേട്ടൻ. വലിയ പാർശ്വഭാഗം, തടിച്ച ശരീരം, വലിയ വയറ്, ഇടിവെട്ടുപോലത്തെ ശബ്ദം, പുകക്കണ്ണുകൾ. നടക്കുന്നേടം മുഴുവൻ വൃത്തികേടാക്കും. കുടം പോലത്തെ ചെവികൾ. എന്റെ ഗ്രാമം നിന്നെ ആശ്രയിച്ചുകൊണ്ട് ലങ്കാലക്ഷ്മിയെ പ്രാപിക്കുന്നു.

ലങ്കയുടെ പക്ഷത്തിൽ: രാവണസോദരനായ വിഭീഷണൻ, മഹാ പാർശൻ, രാവണപുത്രനായ അതികായൻ, മഹോദരൻ, മേഘ നാദനെന്ന ഇന്ദ്രജിത്ത്, ധൂമ്രവർണ്ണൻ, ദൂഷണൻ, കുംഭകർണൻ.

ഉച്ചൈരാവണേതി. ഉച്ച ഉന്നതോ യ ഐരാവണോ ഗജവിശേഷസ്തസ്യ സോദരഃ, ഔന്നത്യാദിതി ഭാവഃ. അന്യത്ര, ഉച്ചൈരുന്നതോ യോ രാവണോ ദശഗ്രീവസ്തസ്യ സോദരോ ഭ്രാതാ വിഭീഷണഃ. മഹാൻ സ്ഥൂലഃ പാർശ്വഃ പാർശ്വഭാഗോ യസ്യ സ തഥോക്തഃ. അന്യത്ര, മഹാപാർശ്വ ഇതി രാക്ഷസനാമ. അതികായോഽതി സ്ഥൂലദേഹഃ. അന്യത്രാതികായോ രാവണാത്മജഃ. സ്ഥൂലോ മഹാനാകാരഃ ആകൃതിര്യസ്യ താദൃശശ്ചാസൗ മഹത് ബൃഹദുദരം യസ്യ സ തഥോക്തഃ. അന്യത്ര മഹോദരോ നാമ രാക്ഷസഃ. നിതരാം സുതരാം ത്വം മേഘസ്യ നാദ ഇവ നാദഃ ശബ്ദോ യസ്യ സ മേഘനാദഃ. മേഘ ഇവോച്ചൈഃ ശബ്ദം കരോഷീത്യർഥഃ. ധൂമ്രേ ധൂമ്രവർണേ അക്ഷിണീ യസ്യ സ തഥോക്തഃ. ചരിതൈശ്ചരിത്രൈരേ- ഭക്ഷ്യഭക്ഷണകർദമലേപാദിഭിഃ ദൂഷണോസി ദൂഷ്യോസി. ത്വം കുംഭകർണഃ കുംഭൗ കലശാവിവ കർണൗ യസ്യ സ തഥോക്തഃ. അന്യത്ര, മേഘനാദ ഇന്ദ്രജിത്, ധൂമ്രാക്ഷഃ പ്രസിദ്ധഃ. ഏവം ദൂഷണകുംഭകർണാവപി ബോധ്യൗ. അതോ ഹേതോഃ മദ്ഗ്രാമോ മദാവാസഗ്രാമസ്ത്വദുപാശ്രയേണ ത്വത്സഹായേന ലങ്കായാം വാ രമാ ലക്ഷ്മീഃ തദാധാരതാം തദാശ്രയതാം ഭജതേ പ്രാപ്നോതി.

സീതായാം പ്രസിതോ ദൃഢം കൃതയുഗവ്യാപാരഘോരക്രമോ
ദർപോജ്ജൃംഭിത ഹേ ഹയാധിപതിശ്ശാന്തിം വഹസ്യാഹവേ

പ്രഖ്യാതോ/സ്യനരണ്യ ഏവ വിഷയേ/പ്യുത്കൃഷ്ടധന്വാ ജവാ-
ന്മായാവീ സ ഹി രാവണഃ പുനരിഹ പ്രാപ്തോ/സി കിം മദ്ഗൃഹേ
. വ്വ്യ .

ഉഴവുചാലിൽ ഉറച്ചാണ്, നിന്റെ നില്പ്. നുകം വെച്ചുകൊണ്ട് നീയെടുക്കുന്ന പണികൾ കഠിനം തന്നെ. അല്ലയോ ഗർവിഷ്ഠ, നീ കുതിരയോട് മല്ലിട്ട് തളരുന്നു. നീ പേരുകേട്ടവനാണ്; കാടല്ലാത്ത നാട്ടിൽ (കാട്ടുപോത്തിനെ കൃഷിക്കു പറ്റില്ല) നീ മരുഭൂമി പോലും ഉഴുതുമറിക്കും. ഇങ്ങനെയൊക്കെ ആ മായാവിയായ രാവണനായി നീ വീണ്ടും എന്റെ വീട്ടിൽ വന്നതാണോ?

രാവണപക്ഷത്തിൽ: സീതയിൽ അത്യന്തം ആസക്തൻ, കൃതയുഗത്തിൽ കഠിനമായ തപസ്സുചെയ്ത് ശിവനെ പ്രീതിപ്പെടുത്തിയത്. ദർപത്തിന്റെ തള്ളിച്ചയേറിയ കാർത വീര്യാർജുനനുമായി ഇടഞ്ഞ് തളർന്നത് (കാർതവീര്യാർജുനൻ യുദ്ധത്തിൽ രാവണനെ ജയിച്ച് തടവിലിട്ട കഥ). അനരണ്യന്മാരുടെ, അതായത്, ഇക്ഷ്വാകുരാജാക്കളുടെ രാജ്യത്ത് വില്ലുകുലച്ചവൻ.

സീതായാമിതി. സീതായാം ലാങ്ഗലപദ്ധതൗ ദൃഢം പ്രസിതഃ ദൃഢം ബദ്ധഃ, കൃതഃ രചിതഃ യഃ യുഗസ്യ ഗളബദ്ധദാരുവിശേഷസ്യ വ്യാപാരഃ കൃഷ്യാദിരൂപഃ തസ്മിൻഘോരഃ ക്രൂരഃ ക്രമഃ ശക്തിര്യസ്യ സ താദൃശഃ . 'രഥസീരാങ്ഗയോര്യുഗഃ' ഇതി 'ക്രമഃ ശക്തൗ പരിപാട്യാം' ഇതി ച വിശ്വഃ. ഹേ ദർപോജ്ജൃംഭിത ഗർവിഷ്ഠ ആഹവേ യുദ്ധേ ഹയാധിപസ്യാശ്വശ്രേഷ്ഠസ്യ ഹത്യാ ഹനനേന യാ ശ്രാന്തിഃ ശ്രമസ്താം വഹസി ബിഭർഷി. അനരണ്യേ അരണ്യരഹിതേ വിഷയേ ദേശേ 'വിഷയഃ സ്യാദ്രിന്ദ്രിയാർഥേ ദേശേ ജനപദേപി ച' ഇതി വിശ്വഃ. പ്രഖ്യാതഃ പ്രസിദ്ധഃ ആരണ്യകമഹിഷാണാം കൃഷ്യാദ്യുപയോഗാഭാവേന ന പ്രസിദ്ധിരസ്തീതി ഭാവഃ. ജവാദ്വേഗാത് ഉത്കൃഷ്ടഃ സമീചീനകൃഷികർമണാ കൃഷ്ടഃ ധന്വാ മരുഭൂമിര്യേന സ താദൃശഃ. മായാവീ മായാവാൻ സ പ്രസിദ്ധഃ രാവണഃ പുനരപി മദ്ഗൃഹേ മദ്ഭവനേ പ്രാപ്തോ/സി. കിം വിതർകേ. രാവണപക്ഷേ - സീതായാം വൈദേഹ്യാം ദൃഢം പ്രസിതഃ അത്യന്തമാസക്തഃ, കൃതയുഗേ യുഗാന്തരേ വ്യാപാരേണ ഘോരഃ ക്രമഃ പരിപാടീ യസ്യ സ താദൃശഃ. കൃതയുഗേ ഹി രാവണഃ സ്വശിരഃകർതനാദിഘോരതപശ്ചര്യാം കൃത്വാ ശ്രീപരമേശ്വരാത് ത്രൈലോകാധിപത്യം സമ്പാദയാമാസേതി ശ്രീമദ്രാമായണാദി പ്രസിദ്ധിരനുസംധേയാ. ദർപേണ ബലേന ഉജ്ജൃംഭിതോ യഃ ഹേഹയാധിപഃ കാർതവീര്യാർജുനഃ തേന ഹത്യാ ഹനനേന ശ്രാന്തിം ശ്രമം വഹസി. കാർതവീര്യാർജുനോ യുദ്ധേ രാവണം നിർജിത്യ കാരാഗൃഹേ നിരുദ്ധവാനിതി പൗരാണീ കഥാ. അനരണ്യസ്യ ഇക്ഷ്വാകുവംശസ്യ രാജ്ഞോ വിഷയേ ഗോചരേ പ്രഖ്യാതഃ പ്രസിദ്ധഃ, തം നിർജിതവാനിത്യർഥഃ. ഉത്കൃഷ്ടധന്വാ ആകൃഷ്ടധന്വാ.

താമ്രശ്മശ്രുമുഖോ/സി നൈവ സഹസേ ക്രോധാഹതിം മാനവൈഃ
കാമം ബാധവവൈരമാകലയസേ രോഷേണ നൈസർഗികം.
സംപ്രീതിം തരസാദന്യേ/പി തനുഷേ ത്വാമദ്യപാനോത്സുകം
ചന്ദ്രാഖാനമവൈമി യത്തവ ഖുരാനാശ്ചര്യമാലോകയേ . . വ്വൻ .

ചെമ്പൻ മുഖരോമങ്ങൾ; നെഞ്ഞത്ത് അടിച്ചാൽ സഹിക്കില്ല ('ക്രോഡം ഭുജാന്തരം' എന്ന് അമരം.) കുതിരയെ ജന്മനാ ഏറ്റവും വിരോധമാണ്. തീറ്റക്ക് എപ്പോഴും മുൻപനാണ്. വെള്ളം എത്രകുടിച്ചാലും ഉത്സാഹം തന്നെ. നിന്റെ കുളമ്പുകൾ കാണുമ്പോൾ ചന്ദാഖാനെ ഓർമ്മ വരുന്നു.

ചന്ദാഖാന്റെ പക്ഷത്തിൽ: (മൈലാഞ്ചി കൊണ്ട്) ചുവപ്പിച്ച താടിമീശ; പന്നിയെ കൊല്ലില്ല ('ക്രോഡഃ പോത്രീ കിരിഃ കിടിഃ' എന്ന് അമരം). ബ്രാഹ്മണരോടു് ജന്മനാ വൈരം. മാംസഭക്ഷണം കൊണ്ടു സന്തോഷിക്കുന്നു ('പിശിതം തരസം മാംസം': അമരം). മദ്യപാനോത്സുകനാണ്. ഖുറാൻ – പ്രസിദ്ധം.

താമ്രേതി. താമ്രശ്മശ്രുമുഖോ/സി താമ്രവർണോപേതമുഖലോമവിശിഷ്ടഃ, മാനവൈഃ മനുഷ്യൈഃ ക്രോഡസ്യ ഭുജാന്തരസ്യ ആഹതിം ഹനനം, 'ന വാ ക്രോഡം ഭുജാന്തരം' ഇത്യമരഃ. നൈവ സഹസേ. കാമമത്യന്തം രോഷേണ കോപേന നൈസർഗികം സ്വാഭാവികം ബാഡവവൈരമശ്വവൈരമാകലയസേ. തരസാ വേഗേന അദനേ ഭക്ഷണേ സംപ്രീതിം സന്തോഷം വിതനുഷേ തനോഷി. പാനോത്സുകം ത്വാം അദ്യൈദാനീം ചന്ദാഖാനം ചന്ദാഖാനനാമാനം മ്ലേച്ഛപ്രഭുമവൈമി ജാനാമി. യദ്യസ്മാത്കാരണാത് തവ ഖുരാൻ ശഫാനി, 'ശഫഃ ക്ലീബേ ഖുരഃ പുമാൻ' ഇത്യമരഃ. ആലോകയേ ഇത്യാശ്ചര്യം. യവനപക്ഷേ – താമ്രസ്തുരുഷ്കഃ ശ്മശ്രുമുഖഃ ശ്മശ്രുമാൻ മാനവൈഃ ക്രോഡസ്യ വരാഹസ്യ ആഹതിം ഹനനം, 'ക്രോഡഃ പോത്രീ കിരിഃ കിടിഃ' ഇത്യമരഃ. ബാഡവാനാം ബ്രാഹ്മണാനാം വൈരം ദ്വേഷം, തരസസ്യ മാംസസ്യാദനേ ഭക്ഷണേ, 'പിശിതം തരസം മാംസം' ഇത്യമരഃ. മദ്യപാനോത്സുകം മദിരാപാനോത്സുകം. ഖുരാനിതി മ്ലേച്ഛശാസ്ത്രസ്യ സംജ്ഞാ, തദപി മഹിഷസ്യ ശ്ലേഷബലേന പ്രതീയത ഇത്യാശ്ചര്യം ബോധ്യം.

ദ്വന്ദ്വേ പ്രീതിയുതഃ ക്വചിത് കൃതബഹുവ്രീഹിപ്രകർഷഃ ക്വചിത്
പശ്ചാത്തത്പുരുഷാന്വിതഃ കൃതസമാഹാരഃ ക്വചിച്ച ക്വചിത്.
ശബ്ദേഷു ദ്വിഗുണാദരം കലയസി ശ്രീകാസരക്ഷ്മാപതേ
പ്രായഃ ശാബ്ദികചക്രവർതിനമിഹ ത്വാമേവ മന്യാമഹേ .൯൦ .

ചിലപ്പോൾ മൈഥുനത്തിൽ താല്പര്യം കാണിക്കും, ചിലപ്പോൾ പലതരം നെല്ലുണ്ടാക്കും. മേക്കുന്നവൻ എപ്പോഴും പിന്നിൽ തന്നെ ഉണ്ടാവും. നന്നായി ഭക്ഷണം കഴിക്കും. ഇരട്ടി ഒച്ചയിടും. അല്ലയോ പോത്തു തമ്പുരാനേ നീയൊരു വലിയ വൈയാകരണനാണെന്നു തോന്നുന്നു വല്ലോ.

വൈയാകരണപക്ഷത്തിൽ: ദ്വന്ദൻ, ബഹുവ്രീഹി, തത്പുരുഷൻ, സമാഹാരദ്വന്ദൻ, ദ്വിഗു മുതലായ സമാസങ്ങൾ.

ദ്വന്ദ്വ ഇതി. ദ്വന്ദ്വേ മിഥുനേ പ്രീതിയുതഃ, 'സ്ത്രീപുംസൗ മിഥുനം ദ്വന്ദ്വം' ഇത്യമരഃ. ക്വചിത് പ്രദേശവിശേഷേ നിർവ്യാപാരസ്ഥല ഇത്യർഥഃ. ക്വചിദന്യത്ര കൃതഃ ബഹുവ്രീഹിപ്രകർഷഃ, ബഹവഃ അനേകേ വ്രീഹയഃ ശാലയസ്തേഷാം പ്രകർഷഃ യേന സഃ തഥാവിധഃ. പശ്ചാദനന്തരം തത്പുരുഷേണ കർഷകേണാന്വിതഃ.

ക്വചിത്കുത്രചിത് കൃതഃ സമീചീന ആഹാരോ ഭക്ഷണം യേന സ താദൃശഃ. ക്വചിച്ച പ്രദേശേ ശബ്ദേഷു ധ്വനിഷു ദ്വിഗുണസ്യ ദ്വിഗുണശബ്ദസ്യാദരം കരോഷി. ശ്രീകാസരക്ഷ്മാപതേ പ്രായഃ പ്രായേണ ശാബ്ദികചക്രവർതിനം വൈയാകരണശ്രേഷ്ഠം ത്വാം മന്യാമഹ ഏവ. വൈയാകരണപക്ഷേ - ദ്വന്ദ്വേ ഇതരേതരദ്വംദ്വേ പ്രീതിയുതഃ, സമസ്യമാനപദാർഥാതിരിക്തപദാർഥ പ്രതീത്യഭാവാത്. ക്വചിത്കൃതഃ സിദ്ധാന്തിതഃ ബഹുവ്രീഹേഃ 'അനേകമന്യ പദാർഥേ' ഇതി സൂത്രവിഹിതസമാസസ്യ പ്രകർഷഃ തത്പുരുഷാ പേക്ഷയാ പ്രാബല്യം ഇന്ദ്രപീതാധികരണന്യായസിദ്ധം യേന സ താദൃശഃ. പശ്ചാദനന്തരം തത്പുരുഷേണ തത്പുരുഷസമാസേനാന്വിതഃ, തത്പുരുഷേ പൂർവപദേ സംബന്ധിലക്ഷണാങ്ഗീകാരാദ്ബഹുവ്രീഹ്യപേക്ഷയാ തദ്ദൗർബല്യാഭിപ്രായേണ പശ്ചാച്ഛബ്ദപ്രയോഗഃ. ന ച ബഹു- വ്രീഹാവപ്യന്യപദാർഥപ്രതീത്യർഥം ലക്ഷണാവശ്യകീതി വാച്യം. ബഹുവ്രീഹേരന്യപദാർഥേ ശക്തേരേവാരുണാ വികരണാദൗ വ്യുത്പാദിതത്വാത്. ക്വചിത്കൃതഃ സമാഹാരഃ സമാഹാരദ്വംദ്വോ യേന സ തഥോക്തഃ. ദ്വിഗുനാ ദ്വിഗുസമാസേനാദരം പ്രീതിം കലയസീതി പ്രാഞ്ചഃ. അന്യേ തു ദ്വിർദ്വിത്വം, ഗുണഃ 'അദേങ് ഗുണഃ' ഇതി ശാസ്ത്രവിഹിത സംജ്ഞാവാനകാരാദിഃ തയോരാദരം കലയസീത്യർഥഃ. ഏതേന പൂർവവ്യാഖ്യായാം ദ്വിഗുണേതി ണത്വാനുപപത്തിഃ, 'രഷഭ്യാം നോ ണഃ സമാനപദേ' ഇതി ശാസ്ത്രബോധിത നിമിത്തഭാവാദിതി നിരസ്തമിത്യാഹുഃ. പരേ തു ദ്വിഗുർദ്വിഗുസമാസഃ ണത്വം ച തയോരാദരമിത്യാഹുഃ. വയം തു ബ്രൂമഃ - ദ്വയോർഗുണഃ ദ്വിഗുണഃ, ദ്വയോരിതി 'ഷഷ്ഠീസ്ഥാനേയോഗാ' ഇതി ശാസ്ത്ര പരിഭാഷിതസ്ഥാനഷഷ്ഠീ. തഥാ ച ദ്വയോഃ സ്ഥാനേ ഗുണവിധിം ഹി വൈയാക രണോ ബ്രൂതേ, 'ഏകഃ പൂർവപരയോഃ' ഇത്യധികൃത്യ വിഹിതത്വാദിതി സംക്ഷേപഃ.

ത്വം ശക്തിം സഹജാം ദധാസി ച പദേഷങ്ഗാജഹല്ലക്ഷണഃ
സ്വാതന്ത്ര്യം പ്രഥയംശ്ച ശബ്ദവിഷയേഽപ്യാസക്തിമുർവ്യാം ഭജൻ.
ഭൂയോ ദർശനമേഷി ലിങ്ഗകരണപ്രാമാണ്യസംഭാവിതഃ
കക്ഷ്യായാം പ്രസിതസ്തതോഽദ്യ മഹിഷ ത്വാം തർകയേ താർകികം
ൻ൫ .

സഹജമായ ശക്തി നിനക്കുണ്ട്. നിന്റെ അവയവങ്ങൾ കുറവറ്റ ലക്ഷണങ്ങൾ തികഞ്ഞതാണ്. ഒച്ചയെടുക്കുമ്പോൾ നീ ആരെയും കൂട്ടാക്കുകയില്ല. ഭൂമിയിലാണ് നിന്റെ നില്പ്. വീണ്ടും വീണ്ടും കാഴ്ച്ചപ്പുറത്തുവരും. മൈഥുനത്തിൽ നീ പ്രമാണി തന്നെ. നീ കയറിൽ കെട്ടിയാണ് കാണപ്പെടുന്നത്. അതുകൊണ്ട്, ഹേ പോത്തേ, നീയൊരു താർക്കികനാണെന്ന് ഞാൻ പറയും.

താർക്കികപക്ഷത്തിൽ: തർക്കശാസ്ത്രത്തിലെ സാങ്കേതിക സംജ്ഞ കളാണല്ലോ, സഹജശക്തി, അജഹത് (ലക്ഷണം), ശബ്ദവിഷയത്തിലെ സ്വാതന്ത്ര്യം, വൈശേഷികന്മാരുടെ ശബ്ദസ്വാതന്ത്ര്യവാദം, ഭൂമി സമ്പാദിക്കാനുള്ള ആഗ്രഹം അഥവാ ഭൂമി കർതൃജന്യമാണെന്ന വിശ്വാസത്താൽ അതിൽ ആസക്തി, അധികാരത്തിൽ സാധ്യഹേതു

വിന്റെ വ്യാപ്തിഗ്രാഹകത്വം, ലിങ്ഗം, കരണം, പ്രാമാണ്യം, കക്ഷ്യ, എന്നിവ.

ത്വമിതി. സഹജാം സഹോത്പന്നാം ശക്തിം ദധാസി. ഹേ അങ്ഗ മഹിഷ പദേഷു ചരണേഷു അജഹത് അത്യജത് ലക്ഷണമാവർത്താദിരൂപം യസ്യ സ താദൃശഃ. ശബ്ദവിഷയേ ധ്വനിവിഷയേ സ്വാതന്ത്ര്യമന്യാനപേക്ഷത്വം പ്രഥയൻ വിസ്താരയൻ, ജനസമുദായേƒപി നിർഭയം യഥാ തഥാ കരോഷീത്യർഥഃ. ഉർവ്യാം ഭൂമാവാസക്തിമവസ്ഥാനം ഭജൻ ഭൂയഃ പുനഃ പുനഃ ദർശനം ദൃഷ്ടിപഥം, ഏഷി പ്രാപ്നോഷി. ലിങ്ഗമേവ ലിങ്ഗകമുപസ്ഥം തേന യദ്രണം യുദ്ധം, നിധുവനമിത്യർഥഃ. അത്ര പ്രാമാണ്യേന പ്രമാണത്വേന സംഭാവിതഃ പൂജിതഃ, മഹിഷീഭിരിതി ശേഷഃ. കക്ഷ്യായാം ബന്ധിന്യാം രജ്ജൗ പ്രസിതഃ ബദ്ധഃ. തതോ ഹേതോഃ ഹേ മഹിഷ ത്വാം താർകികം തർകശാസ്ത്രജ്ഞം തർകയേ മന്യേ. താർകികപക്ഷേ - സഹജാം ശക്തിം കാര്യാനുകൂലമിതി യാവത്. ദധാതി നിരൂപയതി. പദേഷു 'കാകേഭ്യോ ദധി രക്ഷ്യതാം' ഇത്യാദൗ കാകാദിപദേഷു അജഹതീ ശക്യാർഥമത്യജന്തീ ലക്ഷണാ യസ്യ സ താദൃശഃ. ശബ്ദവിഷയേ ശബ്ദപ്രമാണവിഷയേ സ്വാതന്ത്ര്യം സ്വാതന്ത്ര്യേണ പ്രാമാണ്യം പ്രഥയൻ വിസ്താരയൻ, വൈശേഷികാ ഹി ശബ്ദസ്യാനുമാനവിധയൈവ പ്രാമാണ്യം വദന്തി, തന്നിരാകൃത്യ ശബ്ദസ്വാതന്ത്ര്യവാദം പ്രവർതയതീത്യർഥഃ. ഉർവ്യാമാസക്തിം ഭൂസമ്പാദനേച്ഛാം, യദ്വാ തർകശാസ്ത്രസ്യേശ്വരസാധനൈകപ്രയോജനത്വേന തസ്യ ച ക്ഷിതിഃ കർതൃജന്യേത്യനുമാനമൂലകത്വേന തത്രാസക്തേരാവശ്യകത്വാദിതി ഭാവഃ. ഭൂയോർദശനം ഭൂയഃസു അധികാരേഷു ദർശനം സാധ്യഹേത്വോഃ സഹചാരദർശനം, തസ്യ വ്യാപ്തിഗ്രാഹകസ്ത്വാദിതി ഭാവഃ. ലിങ്ഗം ധൂമാദി, കരണം ചക്ഷുരാദി, പ്രാമാണ്യം പ്രാമാണ്യാസ്വതസ്ത്വാദിതൈഃ സംഭാവിതഃ പൂജിതഃ, കക്ഷ്യായാം വാദകഥായാം പ്രസിതഃ ബദ്ധഃ, സമയബന്ധാദിനേതി ഭാവഃ.

സൂത്രാണി പ്രസഭം മഹാപ്രതിഭയോത്സാഹേന യത് ഖണ്ഡയൻ
ധാട്യാവാങ്മുഖ ഏവ ചാധികരണപ്രൗഢിം പരാം ദർശയൻ.
സംഘർഷേ സതി ബാഡവൈർ വിജയിതാം സിദ്ധാന്തതോ ഗാഹസേ
തേന ത്വം മഹിഷക്ഷിതീശ്വര മഹാമീമാംസകാഗ്രേസരഃ . ൯൨ .

കെട്ടുന്ന കയറ് ഒരു പേടിയുമില്ലാതെ നീ അറുക്കുന്നു. തല താഴ്ത്തിപ്പിടിച്ചുതന്നെ കുത്തുകൂടുന്നതിൽ നീ മേന്മ കാണിക്കുന്നു. കുതിരകളുമായി കുത്തുകൂടി ഒടുക്കം നീ ജയിക്കുന്നു. ഇതൊക്കെക്കൊണ്ടു് നീ ഒരു മീമാംസകനെപ്പോലെ.

മീമാംസകപക്ഷതിൽ: സൂത്രങ്ങളെ (കല്പാദിസൂത്രങ്ങളെ) ഏറെ പ്രതിഭയോടും ഉത്സാഹത്തോടും ഖണ്ഡിക്കുന്നു; ധാടിയോടെ വാങ്മുഖം മാത്രമാണ് പ്രൗഢമെന്ന് കാണിക്കുന്നു; ബ്രാഹ്മണരോട് വാദത്തിൽ സിദ്ധാന്തമാർഗ്ഗത്തിൽ വിജയിക്കുന്നു.

സൂത്രാണീതി. യദ്യസ്മാത്കാരണാത് സൂത്രാണി സ്വബന്ധനസാധനാനി, പ്രസഭം ഹഠാത്കാരേണ, മഹാൻ അധികഃ, അപ്രതിഭയഃ പ്രതിഭയരഹിതഃ യ ഉത്സാഹഃ

സന്തോഷഃ തേന, ഖണ്ഡയൻ ശകലയൻ, ധാട്യാ വേഗേന അവാങ്മുഖ ഏവ പരാം ശ്രേഷ്ഠം, അധികസ്യ രണസ്യ യുദ്ധസ്യ പ്രൗഢിമുത്കർഷം ദർശയൻ പ്രകാശയൻ, ബാഡവൈഃ അശ്വൈഃ സംഘർഷേ യുദ്ധേ സതി സിദ്ധോ നിശ്ചിതോ യോഽന്തോ നാശഃ തേന വിജയിതാം ജയിഷ്ണുത്വം ഗാഹസേ. യുദ്ധസമയേ അശ്വം ഹത്വാ ജയം പ്രാപ്നോഷ്യേവേത്യർഥഃ. തേന കാരണേന ഹേ മഹിഷക്ഷിതീശ്വര ത്വം മഹാമീമാംസകാഗ്രേസരഃ മീമാംസകശ്രേഷ്ഠഃ ഭവസീതി ശേഷഃ. മീമാംസകപക്ഷേ - സൂത്രാണി 'ഔദുംബരീ സർവാ വേഷ്ടയിതവ്യാ' ഇത്യാദീനി കല്പസൂത്രാണി, മഹാപ്രതിഭയാ മഹാസ്ഫൂർത്യാ ഉത്സാഹേന ച ഖണ്ഡയൻ പ്രത്യക്ഷശ്രുതിവിരോധേന ന പ്രമാണമിതി സ്ഥാപയൻ, ധാട്യാ ശബ്ദോച്ചാരണവേഗേന വാങ്മുഖ ഏവ അധികരണവൈചാരമാഹാത്മ്യം, ന തു പുസ്തകാദ്യപേക്ഷയേതിഭാവഃ. ബാഡവൈർബ്രാഹ്മണൈഃ സംഘർഷേ വാദേ സതി സിദ്ധാന്തതഃ സിദ്ധാന്തമാർഗേണ വിജയിതാം പ്രാപ്നോഷി.

മാലിന്യാസ്പദമുച്ചകൈസ്തവ വപുർഗ്രീവാ പുനഃ സ്രഗ്ധരാ
നിത്യം ജാങ്ഗലഭൂമിഷു ത്വമയസേ ശാർദൂലവിക്രീഡിതം.
കാഠിന്യം വപുഷോ ബിഭർഷി നിയതം കിം ചേന്ദ്രവജ്രാധികം
വൃത്താത്മാ ഭജസി പ്രബന്ധപദവീം ശ്രീസൈരിഭക്ഷ്മാപതേ ൯൭ .

പൊക്കമുള്ള നിന്റെ ദേഹം മാലിന്യമയമാണ്. നിന്റെ കഴുത്തിൽ മാല (ശംഖ്, കവിടിയെന്നിവ കോർത്തുകെട്ടിയത്) ഉണ്ട്. നിത്യവും കഠിനമായഭൂമി ഉഴുമ്പോൾ പുലിയുടെ കളികൾ കാണിക്കും. ഇന്ദ്രന്റെ വജ്രായുധത്തെക്കാളധികം കാഠിന്യം നിന്റെ ദേഹത്തിനുണ്ട്. തടിച്ചുരുണ്ട നിന്റെ ശരീരം എപ്പോഴും പ്രബന്ധപദവി (കെട്ട്, കാവ്യ പ്രബന്ധത്തിന്റെ സ്വഭാവം) പൂണ്ടതാണ്.

പ്രബന്ധപക്ഷത്തിൽ - മാലിനി, സ്രഗ്ധര, ശാർദൂലവിക്രീഡിതം, ഇന്ദ്രവജ്ര തുടങ്ങിയ വൃത്തങ്ങൾ.

മാലിന്യാസ്പദമിതി. ഉച്ചകൈരുന്നതം തവ വപുഃ, മാലിന്യസ്യ കർദമാദിപ്രയുക്തമാലിന്യസ്യ ആസ്പദം സ്ഥാനം, ഗ്രീവാ പുനഃ സ്രഗ്ധരാ സ്രജം രജ്ജുശങ്കകാകിണീകാംസ്യശൃങ്ഖലാദികം ധരതീതി താദൃശീ. നിത്യം ജാങ്ഗലഭൂമിഷു കഠിനഭൂമിഷു ശാർദൂലസ്യ വ്യാഘ്രസ്യ വിക്രീഡിതം ചേഷ്ടിതം ത്വമയസേ പ്രാപ്നോഷി. കഠിനഭൂകർഷണേഽപി ശാർദൂലസമവിക്രമ ഇത്യർഥഃ. ഇന്ദ്രസ്യ ശക്രസ്യ വജ്രായുധം തദപേക്ഷയാ അധികം കാഠിന്യം ദൃഢത്വം, വപുഷോ ദേഹസ്യ ബിഭർഷി. വൃത്താത്മാ വർതുളാത്മാ പ്രബന്ധപദവീം പ്രബന്ധസാമ്യം ഭജസി പ്രാപ്നോഷി. പ്രബന്ധപക്ഷേ - മാലിനീശാർദൂലവിക്രീഡിതേന്ദ്രവജ്രാദീനി വൃത്താനി ബോധ്യാനി. പ്രബന്ധസ്യ നാനാവൃത്തശോഭിതത്വാദിതി ഭാവഃ. തല്ലക്ഷണാനി തു വിസ്തരഭയാന്നലിഖ്യന്തേ.

ശൃങ്ഗാരം രുചിരം ദധാസ്യനുദിനം വീരേണ സംചാര്യസേ
കൃഷ്യാം ഭൂരി ദയാന്വിതഃ പ്രതിഭയം ഹാസ്യം വഹസ്യദ്ഭുതം.
ഉദ്ഘോഷം വികൃതം കരോഷി ബഹുധാ രൗദ്രം മുഹുർവീക്ഷസേ
സായം ദാമനി ശാന്തിഭാങ്നവരസാസ്തസ്മാംല്ലുലായ ത്വയി .

. ൯൮ .

നിന്റെ കൊമ്പുകളുടെ തലപ്പ് സുന്ദരമാണ്. പ്രതിദിനം നീ വീരനെന്ന ഉഴവുകാരന്റെ കൂടെ പോവുന്നു. കൃഷിയിൽ നീ അത്യന്തം ദയയുള്ളവനാണ്. ഭയങ്കരം, ഹാസ്യം എന്നിവ നീ സഹിക്കുന്നു, അദ്ഭുതം. നിന്റെ ശബ്ദം വികൃതമാണ്. പല പ്രകാരത്തിലും രൗദ്രമായ നിലയിലാണ് നീ നോക്കുക. വൈകുന്നേരമായാൽ കയറ്റിൽ ഒതുങ്ങി കഴിയും. അങ്ങനെ നവരസങ്ങളും നിന്നിൽ ഉണ്ട്.

നവരസങ്ങൾ: ശൃംഗാരാദി പ്രസിദ്ധം.

ശൃങ്ഗാരമിതി. രുചിരം സുന്ദരം, ശൃങ്ഗയോർവിഷാണയോരരമഗ്രം ദധാസി ധത്സേ. അനുദിനം പ്രതിദിനം വീരേണ വീരനാമ്നാ ഗോപാലേന സംചാര്യസേ. കൃഷ്യാം കർഷണേ ഭൂരി അത്യന്തം ദയയാ കൃപയാന്വിതോ യുക്തഃ പ്രതിഭയം ഭയങ്കരം, അദ്ഭുതമാശ്ചര്യപദം ഹാസ്യം വഹസി ദധാസി. വികൃതം വികടമുദ്ഘോഷം ധ്വനിം കരോഷി. ബഹുധാ ബഹുപ്രകാരേണ രൗദ്രം ക്രൂരം മുഹുഃ പുനഃ പുനഃ വീക്ഷസേ പശ്യസി. സായം സായംകാലേ ദാമനി രജ്ജൗ ശാന്തിഭാക് നിർവ്യാപാരഃ, തസ്മാത്കാരണാത് ത്വയി നവരസാഃ ശൃങ്ഗാരാദയഃ ദൃശ്യന്ത ഇതി ശേഷഃ. ശൃങ്ഗാരാദിശബ്ദൈഃ ശൃങ്ഗാരാദയോഽലംകാരശാസ്ത്രേ പ്രസിദ്ധാ നവരസാ ബോധ്യാഃ. തല്ലക്ഷണാനി ച പൂർവമേവോക്താനി.

ത്വം സദ്യസ്തനപീഡനേന രചയഞ്ഛൃങ്ഗാരലീലാക്ഷതാ-
ന്യാപീതൈരധരാമൃതൈശ്ച സരസഃ സംമീലിതാക്ഷഃ സുഖൈഃ.
ആകൃഷ്ടഃ പ്രസഭം സരോമലതയാ താപാച്ചിരേണാതനോഃ
പദ്മിന്യാ രസികാഗ്രണീരിവ ലുലായാധീശ സംക്രീഡസേ. ൯൫ .

ഇന്നത്തെ കാലത്തുള്ളവരുടെ പീഡ, കൊമ്പിന്റെ അറ്റം കൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ വ്രണങ്ങൾ (ഇതൊക്കെ സഹിച്ച്) തടാകത്തിന്റെ ആഴത്തിൽ നിന്ന് തണുത്ത വെള്ളം കുടിച്ച് ആ സുഖത്തിൽ മിഴികൂമ്പി (നീ നിൽക്കുന്നു). സൂര്യന്റെ കൊടിയ ചൂടത്ത് സരസ്സിന്റെ സ്വച്ഛതയാൽ ആകൃഷ്ടനാവുന്നു. ഇങ്ങനെ താമരപ്പൊയ്കയിൽ ഒരു രസികനെപ്പോലെ നീ ക്രീഡിക്കുന്നു.

രസികപക്ഷത്തിൽ: സ്തനപീഡനം, ശൃങ്ഗാരലീലാക്ഷതം, അധരാമൃതപാണം, സംമീലിതാക്ഷി, രോമലത, കാമതാപം, പദ്മിനി ഇവയൊക്കെ.

ത്വമിതി. സദ്യസ്തനം താത്കാലികം യത്പീഡനം താഡനം തേന ശൃങ്ഗയോർവിഷാണയോഃ അരാഭ്യാമഗ്രാഭ്യാം ലീലയാ അനായാസേന ക്ഷതാനി വ്രണാനി രചയൻ കുർവന്നാസമന്താത് പീതൈഃ സരസഃ കാസാരസ്യാധരാമൃതൈരന്തർവർതിജലൈഃ സുഖൈരാനന്ദൈശ്ച സംമീലിതേ അക്ഷിണീ യസ്യ സഃ തഥോക്തഃ. ഉപരിതലജലസ്യ രവികിരണാപ്തതയാ തത്പരിത്യജ്യാധോഭാഗഗതശീതലജലപാനേ സന്തോഷം പ്രാപ്നോഷീത്യർഥഃ. സരസഃ സരസ്യാ അമലതയാ സ്വച്ഛതയാ അതനോഃ മഹതഃ താപാൻ സൂര്യകിരണദാഹാത് പ്രസഭം

ബലാത്കാരേണ ആകൃഷ്ടോ നീതഃ, അർഥാത് സരോദേശം പ്രതീതി ജ്ഞേയം. ഹേ ലുലായാധീശ ത്വം പദ്മിന്യാ സരസ്യാ സഹ രസികാഗ്രണീരിവ രസികശ്രേഷ്ഠ ഇവ സംക്രീഡസേ രമസേ. രസികപക്ഷേ - സ്തനയോഃ കുചയോഃ പീഡനേന മർദനേന ശൃങ്ഗാരസ്യ ശൃങ്ഗാരരസസ്യ യാ ലീലാ വിലാസഃ തയാ ക്ഷതാനി നഖദന്തക്ഷതദംശനാദിജനിതവ്രണാനി, സദ്യസ്തസ്മിന്നേവ ക്ഷണേ ആ സമന്താത് പീതൈഃ അധരസ്യ ദശനച്ഛദസ്യാമൃതേ രസൈഃ സരസഃ ശൃങ്ഗാരരസാസ്വാദ വിശിഷ്ടഃ, സുഖൈർവിഗളിതവേദ്യാന്തരസ്വ സ്വരൂപാനന്ദാനുഭവൈഃ, 'രസോ വൈ സഃ, രസം ഹ്യേവായം ലബ്ധ്വാനന്ദീ ഭവതി' ഇതി ശ്രുതേരിതി ഭാവഃ. സരോമലതയാ രോമരാജിസഹിതയാ അതനോഃ അനങ്ഗസ്യ താപാജ്ജ്വരാത്, അർഥാത്തരുണ്യേതി സംബധ്യതേ. പ്രസഭമാകൃഷ്ടഃ വശീകൃതഃ പദ്മിന്യാ ഉത്തമനായികയാ. അത്ര വാത്സ്യായനതന്ത്രവിദോ നഖദാനവിധാനപ്രകരണേ (അനങ്ഗരങ്ഗേ) - 'ഗ്രീവാകരോരുജഘന സ്തനപൃഷ്ഠകക്ഷാ- ഹൃത്പാർശ്വഗണ്ഡവിഷയേ നഖരാഃ ഖരാഃ സ്യുഃ. മാനേ നവീനസുരതേ വിരഹേ പ്രവാസേ ദ്രവ്യക്ഷയേഥ വിരതൗ ച മദേ പ്രയോജ്യാഃ' തഥാ - 'അവ്യക്തരേഖം കൃതരോമഹർഷം സമർപിതം ഗണ്ഡകുചാധരേഷു. യത്കർമ സമ്പൂർണനഖപ്രസൂതം വിജ്ഞാസ്തദേതച്ഛുരിതം വദന്തി. തഥാ ദന്തക്ഷതപ്രകരണേഽപി - 'നഖപ്രദേശേഷു രദാഃ പ്രയോജ്യാഃ ഓഷ്ഠാനനാന്തർനയനാനി ഹിത്വാ. ഹിത്കാരസീത്കാരവിശേഷ ഉക്തോ ദന്താർപണേ കാമകലാവിദഗ്ധൈഃ.' ഏവം ചുംബനപ്രകരണേഽപി - 'അധരാക്ഷികപോലമസ്തകം വദനാന്തഃ സ്തനയുഗ്മകന്ധരേ. വിഹിതാനി പദാനി പണ്ഡിതൈഃ പരിരംഭാദനു ചുംബനസ്യ ഹി' ഇതി. തഥാ കാവ്യപ്രകാശേഽപി ചുംബനപരിരംഭണാദീനാം രസാവിർഭാവനിമിത്തത്വമുക്തം - 'സംഭോഗോ വിപ്രലംഭശ്ച ദ്വിധാ ശൃങ്ഗാര ഇഷ്യതേ. സംയുക്തയോസ്തു സംഭോഗോ വിപ്രലംഭോ വിയുക്തയോഃ. തത്രാദ്യഃ പരസ്പരാവലോകന പരിചുംബ നാദ്യനന്തഭേദത്വാദപരിച്ഛേദ്യ ഇതി ഏക ഏവ ഗന്ഥതേ' ഇതി. രസാത്മ കാനന്ദാനുഭവോ യുക്തഃ. തത്രൈവ 'ബ്രഹ്മാസ്വാദമിവാനു ഭാവയന്ന ലൗകികചമത്കാരകാരീ ശൃങ്ഗാരാദികോ രസഃ' ഇതി. അതനോസ്താപാദിത്യേന ത്രയസ്ത്രിംശദ്വ്യഭിചാരിഭാവാഃ സൂചിതാഃ, 'മതിർവ്യാധിസ്തഥോന്മാദഃ' ഇത്യാദിനാ പരിഗണിതമധ്യപാതിത്വാത്താപസ്യ ത്രയസ്ത്രിംശത്സ്വരൂപം ത്വസ്മത്കൃത ശ്ലേഷാർഥചന്ദ്രികായാം ദ്രഷ്ടവ്യം. പദ്മിന്യേത്യത്രാപി പദ്മിന്യാദിലക്ഷണം വാത്സ്യായനതന്ത്രേ - യ 'പദ്മിനീ ചിത്രിണീ ചാഥ ശങ്ഖിനീ ഹസ്തിനീ തഥാ. ക്രമാച്ചതുർധാ നാരീണാം ലക്ഷണാനി ബ്രുവേഽധുനാ. പൂർവപൂർവതരാസ്താസു ശ്രേഷ്ഠാസ്തല്ലക്ഷ്മ ചക്ഷ്മഹേ. പ്രാന്താരക്തകുരങ്ഗശാബനയനാ പൂർണേന്ദുതുല്യാനനാ പീനോത്തുങ്ഗകുചാ ശിരീഷമൃദുലാ സ്വല്പാശനാ ദക്ഷിണാ. ഫുല്ലാംഭോജസുഗന്ധികാമസലിലാ ലജ്ജാവതീ മാനിനീ ശ്യാമാ കാപി സുവർണചമ്പകനിഭാ ദേവാദിപൂജാരതാ. ഉന്നിദ്രാംബുജകോശതുല്യമദനച്ഛത്രാ മരാളസ്വനാ തന്വീ ഹംസവധൂഗതിഃ സുലളിതം വേഷം സദാ ബിഭ്രതീ. മധ്യം ചാപി വലിത്രയാങ്കിതമസൗ ശുക്ലാംബരാകാങ്ക്ഷിണീ സുഗ്രീവാ ശുഭനാസികേതി ഗദിതാ നാര്യുത്തമാ പദ്മിനീ.' ഇതി.

ആശാം പുഷ്യസി യോ നിപാനസലിലേ യോ നാഭിമാനാന്വിതഃ
പ്രീത്യാ നിത്യമപാരലൗകികവിധാവങ്ഗീകൃതഃ കൈരപി.

സ്വച്ഛന്ദം ചരസീഹ യഃ കില പരക്ഷേത്രേ ഖലാഗ്രേസര-
സ്തം ത്വാം ഹന്ത വിടാഗ്രഗണ്യമധുനാ ജാനേ മഹാസൈരിഭ .
൯൬ .

തൊട്ടിയിൽ വെച്ച വെള്ളം കുടിച്ച് നീ ദാഹം തീർക്കുന്നു. നിനക്ക് അഭിമാനമെന്നൊന്നില്ല. നിന്റെ ലൗകികവിധികൾ (കൃഷി, വണ്ടി വലിക്കൽ തുടങ്ങിയവ) ആരും അംഗീകരിക്കും. മറ്റുള്ളവന്റെ കണ്ടങ്ങളിൽ ഇഷ്ടം പോലെ മേയും. ഇങ്ങനെ ഞാൻ നിന്നെ വിടന്മാരിൽ മുമ്പനായി അറിയുന്നു.

വിടപക്ഷത്തിൽ: യോനിപാനം, നാഭിമാനം, അപാരലൗകികവിധി, പരക്ഷേത്രചരണം എന്നിവ.

ആശാമിതി. യഃ നിപാനസലിലേ ആഹാവജലേ, ആശാമിച്ഛാം പുഷ്യസി രക്ഷസി. 'ആഹാവസ്തു നിപാനം സ്യാത്' ഇത്യമരഃ. നാഭിമാനേന നാഭിപ്രമാണേനാന്വിതോ യുക്തഃ, നാഭിദഘ്ന ഇത്യർഥഃ. നിത്യം സർവദാ പ്രീത്യാ സന്തോഷേണ അപാരഃ നിരവധിര്യോ ലൗകികസ്യ കൃഷ്യാദേർവിധിർവ്യാപാരഃ തസ്മിൻ കൈരപി കൈശ്ചിദേവാങ്ഗീകൃതഃ സ്വീകൃതഃ, ന ഹി സർവേഽപി മഹിഷേണൈവ കർഷന്തി, വൃഷഭേണാപി കർഷണസംഭവാദിതി ഭാവഃ. പരേഷാമന്യേഷാം ക്ഷേത്രേ കേദാരേ സ്വച്ഛന്ദം സ്വേച്ഛം യഥാ തഥാ ചരസി ഭക്ഷയസി. ഖലസ്യ ധാന്യരാശീകരണസ്ഥലസ്യ അഗ്രേസരഃ പ്രമുഖഃ, തം താദൃശം ത്വാം ഹേ മഹാസൈരിഭ വിടാഗ്രഗണ്യം ജാനേ മന്യേ. വിടപക്ഷേ - യോനൗ ഉപസ്ഥേ ഉത്പാനം പേയം സലിലം തത്രാശാം, പദ്മിന്യാഃ സുഗന്ധിമദനസലിലത്വേന ഭഗചുംബനമിച്ഛതീത്യർഥഃ. തദുക്തം വാത്സ്യായനതന്ത്രേ - 'കക്ഷായുഗം മന്മഥമന്ദിരം ച നാഭേശ്ച മൂലം സ്മരലോലചിത്താഃ. ചുംബന്തി ലാടാ നിജദേശസാമ്യാന്നാസ്ത്യന്യതശ്ചുംബനരീതിരേഷാ' ഇതി. അഭിമാനേന ഗർവേണ ആഭിജാത്യാദിജനിതേനേതി ഭാവഃ. നാന്വിതഃ ന യുക്തഃ. വിടസ്യാഭിജാത്യാദേരപാലനീയത്വാദിതി ഭാവഃ. പാരലൗകികം പരലോകസാധനം ജ്യോതിഷ്ടോമാദികം കർമ തന്ന ഭവതീത്യപാരലൗകികം പരസ്ത്രീസംഭോഗാദി തസ്യ വിധൗ വ്യാപാരേ കൈരപി കൈശ്ചിദേവാങ്ഗീകൃതഃ. പരക്ഷേത്രേ പരകളത്രേ ചരതി, ഖലാനാം ദുഷ്ടാനാം. പരസ്ത്രീസംഭോഗോ വാത്സ്യായനതന്ത്രേഽഭിഹിതഃ - 'നാരീ ചോത്തമയൗവനാഭിലഷിതം കാന്തം ന ചേദാപ്നുയാദുന്മാദം മരണം ച വിന്ദതി തദാ കന്ദർപസമ്മോഹിതാ. സഞ്ചിന്ത്യേതി സമാഗതാം പരവധൂം രത്യർഥിനീം സ്വേച്ഛയാ ഗച്ഛേത്ക്വാപി ന സർവദാ സുമതിമാനിത്യാഹ വാത്സ്യായനഃ' ഇതി. തഥാ ച പരസ്ത്രീസംഭോഗസ്യ വാത്സ്യായനസമ്മതത്വേഽപി സർവശ്രുതിസ്മൃതിനിഷിദ്ധത്വേന തത്ര പ്രവർതമാനാനാം ഖലത്വം സ്പഷ്ടമിതി ഭാവഃ.

ത്വം വാലീ രമസേ രുമാമുപഗതഃ പ്രൗഢാങ്ഗദേഹാന്വിത-
സ്താരാമൈത്രമിഹ സ്ഫുടം വിതനുഷേ നാദൈർജയൻ ദുന്ദുഭിം.
ഇത്ഥം സത്യപി കാസരേശ്വര നൃണാമാശ്ചര്യദശ്ചര്യയാ
മാതങ്ഗാന്തിക ഏവ നിർഭയമഹോ സഞ്ചാരശീലോഽസി കിം .൯൭ .

നീണ്ട വാൽ, തടിച്ച ശരീരം. നീ ഉപ്പുകണ്ടങ്ങളിൽ പോയി കളിക്കുന്നു. പെൺകുട്ടിയോടു പോലും സൗഹൃദം (ഒരു പെൺകുട്ടിക്കു പോലും

നിന്നെ മേക്കാമെന്നർത്ഥം). പെരുമ്പറ തോല്ക്കുന്ന വലിയ ഒച്ച. ഇങ്ങനെ നീ വാലിയെപ്പോലെയാണെങ്കിലും കർഷകത്തൊഴിലാളിയുടെ കൂടെ ഒരു പേടിയുമില്ലാതെ നീ മേയുന്നു.

വാലിപക്ഷത്തിൽ: രുമ - സുഗ്രീവന്റെ ഭാര്യ, പ്രൗഢാങ്ഗദേഹാന്വിത - പ്രൗഢനായ മകൻ അങ്ഗദനോടുകൂടി, താരാമൈത്രം - ഭാര്യയായ താരയോട് സ്നേഹം. ദുന്ദുഭിയെന്ന അസുരനെ ജയിച്ചത്. മാതങ്ഗാശ്രമത്തിൽ ബാലിക്ക് പ്രവേശനമുണ്ടായിരുന്നില്ല.

ത്വമിതി. ത്വം വാലഃ പുച്ഛമസ്യാസ്തീതി വാലീ രുമാം ഭൂവിശേഷം, 'രുമാ സ്യാല്ല വണാകരഃ' ഇത്യമരഃ. ഉപഗതഃ സൻ രമസേ ക്രീഡസേ. പ്രൗഢാനി സ്ഥൂലാനി അങ്ഗാന്യവയവാ വസ്യ സാദൃശേന ദേഹേന ശരീരേണാന്വിതോ യുക്തഃ. താരാ മൈത്രം താരയാ കനീനികയാ മൈത്രം സമാനരൂപത്വം, താരകാക്ഷ്ണഃ കനീനികാ' ഇത്യമരഃ. വിതനുഷേ കരോഷി. ഇഹ സ്ഫുടം സ്പഷ്ടം നാദൈഃ ശബ്ദൈഃ ദുന്ദുഭിം വാദ്യവിശേഷം ജയൻ തിരസ്കുർവൻ, ഇത്ഥമേവം സത്യപി വാലിസാമ്യേപി ഹേ കാസരേശ്വര ചര്യയാ സ്വവ്യാപാരേണ നൃണാം പുരുഷാണാമാശ്ചര്യദഃ അദ്ഭുതരസോത്പാദകഃ. തദേവാഹ - മാതങ്ഗാന്തിക ഏവ ചണ്ഡാലസമീപ ഏവ നിർഭയം യഥാ തഥാ സഞ്ചാരശീലോഽസി സഞ്ചരി ഷ്ണുസ്വഭാവോഽസി. കിം വിതർകേ. അഹോ ഇത്യാശ്ചര്യേ. മതങ്ഗാശ്രമേ വാലിപ്രവേശാഭാവേനേത്യർത്ഥഃ. വാലിപക്ഷേ - രുമാം സുഗ്രീവഭാര്യാം, പ്രൗഢാങ്ഗദേഹാന്വിതഃ പ്രൗഢാ പ്രകൃഷ്ടാ അങ്ഗദേ സ്വപുത്രേ വാ ഈഹാ ഇച്ഛാ തയാ അന്വിതഃ, താരാമൈത്രം താരായാം സ്വഭാര്യായാം മൈത്രം സ്നേഹം. ദുന്ദുഭിമസുരവിശേഷം.

ജിഷ്ണുസ്ത്വം ഹി കൃശാനുഭാവമയസേ ശ്രീകാസരക്ഷ്മാപതേ
നിത്യം കിഞ്ച സദന്തകോഽസി വപുഷി ഗ്രാമ്യേഽസ്തി തേ നിർഋതിഃ.
പാശീ ചാസി സദാശുഗത്വസമയസേ സർവത്ര കൃഷ്യാദിഷു
പ്രായോ വൈശ്രവണോച്ഛ്രയം പ്രകടയൻ കിം ച ത്വമുഗ്രാകൃതിഃ .

ൻവ്വ .

നീ ജയശീലനാണ്. ദരിദ്രന്മാരോട് നീ അനുഭാവം കാണിക്കുന്നു. നിന്റെ പുറത്ത് എപ്പോഴും കാലനുണ്ട്. പ്രാകൃതമായ നിന്റെ ദേഹത്ത് ഏറെ ദോഷങ്ങളുണ്ട്. നിന്റെ കഴുത്തിൽ കയറുണ്ട്. കൃഷികളിലെല്ലാം നീ വേഗം എത്തും. വലിയ ചെവികൾ നീ പുറത്തുകാണിക്കുന്നു. നിന്റെ ആകൃതി ഉഗ്രമാണ്.

ലോകപാലപക്ഷത്തിൽ: ജിഷ്ണു - ഇന്ദ്രൻ, കൃശാനു - അഗ്നി, സദന്തകൻ - യമധർമരാജാവ്, നിരൃതി - തെക്കുപടിഞ്ഞാറിന് അധിപനായ രാക്ഷസൻ, പാശി - വരുണൻ, ആശുഗൻ - വായു, വൈശ്രവണൻ - ഉത്തരദിക്കിന് അധിപതി, ഉഗ്രൻ - ഈശാനൻ.

(ഈ പദ്യത്തിന്റെ രണ്ടാം പാദത്തിന്റെ ഒടുവിൽ ചെറിയൊരു വൃത്ത ഭംഗം. നിരൃതിയിലെ 'ര്യ' കൂട്ടക്ഷരമായെടുത്തു് 'നി' എന്നതിനെ ഗുരു

വെന്ന് കണക്കാക്കിയാലേ വൃത്തം ശരിയാവൂ. കർണ്ണാടകത്തിലും മറ്റും ഉച്ചരിക്കുന്ന രീതിയിൽ ഇത് തെറ്റല്ല താനും.)

ജിഷ്ണുരിതി. ഹി യസ്മാത്കാരണാജ്ജിർഷ്ണുർജയശീലഃ, ഇന്ദ്രശ്ച. കൃശാനാം ദരിദ്രാണാമനുഭാവം സമ്പദമയസേ കരോഷി, കൃശാനോർവഹ്നേർഭാവം വഹ്നിത്വം ച. കിം ച അപി ച ശ്രീകാസരക്ഷ്മാപതേ നിത്യം സർവദാ സൻ വർത്തമാനഃ അന്തകോ യമഃ യസ്മിൻ സ തഥോക്തഃ, പൃഷ്ഠഭാഗോപരൂഢകൃതാന്ത ഇത്യർഥഃ, അന്യത്ര സൻ സമീചീനഃ ധർമാധർമവ്യവസ്ഥാപക ഇതി യാവത്, താദൃശ ശ്ചാസാവന്തക ഇത്യർഥഃ. ഗ്രാമ്യേ പ്രാകൃതേ തേ വപുഷി ദേഹേ നിർഋതി ദോഷോസ്തി, അന്യത്ര നിർഋതി രാക്ഷസഃ. പാശീ പാശയുക്തഃ, രജ്ജ്വാദിനാ ബദ്ധ ഇതി യാവത്, അന്യത്ര വരുണഃ. സർവത്ര കൃഷ്യാദിഷു കർമസ്വാശുഗത്വം ശീഘ്രഗാമിത്വമയസേ പ്രാപ്നോഷി, അന്യത്ര വായുത്വം. പ്രായോ വൈ പ്രായേണ ഖലു ശ്രവണയോഃ ശ്രോത്രയോഃ ഉച്ഛ്രയമൗന്നത്യം പ്രകാശയൻ, കുബേരൈ ശ്വര്യമിതി ച. കിം ച, ത്വമുഗ്രാ ക്രൂരാ ആകൃതിരാകാരോ യസ്യ സ തഥോക്തഃ, ഉഗ്രാകൃതിരീശ്വരാകൃതിരിതി ച. തഥാ ച സർവദിക് പാലകാത്മകസ്ത്വമിതി ഭാവഃ.

ക്ഷേത്രാണ്യഞ്ജസി പഞ്ചലാങ്ഗലവിധൗ ലബ്ധാർദ്രകൃഷ്ണാ
ജിനോ
ഗോദാനേഷു സഹസ്രശഃ പ്രതിദിനം പാത്രീഭവസ്യാത്മനാ.
ത്വം ബ്രഹ്മാണ്ഡകടാഹമഞ്ചസി സമുദ്ഘോഷേണ ലബ്ധാ ത്വയാ
കാപി സ്വർണതുലാപി കാസരപതേ ദീർഘായുരിച്ഛാമി തേ . ൯൯ .

നീ അഞ്ചു കലപ്പകളോടെ കണ്ടം പ്രാപിക്കുന്നു. നിന്റെ തൊലി കറുത്തു സ്നിഗ്ദ്ധമാണ്. നീ ഭൂമി ആയിരം ചാൽ ഉഴുതുമറിക്കും. നിന്റെ വലിയ ഒച്ചകേട്ട് ലോകം മുഴുവൻ പേടിക്കും. നീ സ്വർണ്ണം തൂക്കിക്കൊടുക്കും (അത്ര ധനം ഉണ്ടാക്കും). നിനക്ക് ഞാൻ ദീർഘായുസ്സു് ഇച്ഛിക്കുന്നു.

പ്രതിഗ്രഹങ്ങൾ: പഞ്ചലാങ്ഗലശാസ്ത്രമനുസരിക്കുന്ന ഭൂമിദാനം, ആർദ്രകൃഷ്ണാജിനദാനം, ഗോസഹസ്രദാനം, ബ്രഹ്മാണ്ഡകടാ ഹപ്രതിഗ്രഹം, തുലാപുരുഷദാനം. ദീർഘായുസ്സാണ്, ഫലം.

ക്ഷേത്രാണീതി. പഞ്ചലാങ്ഗലവിധൗ പഞ്ചലാങ്ഗലവ്യാപാരേ ക്ഷേത്രാണി കേദാരാദീനി അഞ്ജസി പ്രാപ്നോഷി. അന്യത്ര പഞ്ചലാങ്ഗലശാസ്ത്രേ ക്ഷേത്രാണി കേദാരാദീനി അഞ്ചസി പ്രാപ്നോഷി. പഞ്ചലാങ്ഗല-വിധിപൂർവകഭൂദാനമിതി ച. ലബ്ധം പ്രാപ്തമാർദ്രം സിക്തം യത്കൃഷ്ണം നീലവർണമജിനം യസ്യ സ തഥോക്തഃ. ആർദ്രകൃഷ്ണാജിനപ്രതിഗ്രഹേഽപി പ്രതിപാദ്യതേ. സഹസ്രശഃ ഗവാം ഭൂമീനാം ദാനേഷു ഖണ്ഡനേഷു കൃഷ്യാദിഷു പ്രതിദിനം പ്രത്യഹം, ആത്മനാ അന്തഃകരണേന പാത്രീഭവസി പാത്രം ഭവാസി. സഹസ്രഗോപ്രതിഗ്രഹ ഇതി ച. സമുദ്ഘോഷേണ സമ്യഗുദ്ഘോഷേണ ബ്രഹ്മാണ്ഡകടാഹമണ്ഡഭിത്തിമഞ്ചസി പ്രാപ്നോഷി, അണ്ഡഭിത്തിവ്യാപശബ്ദം കരോഷീത്യർഥഃ. ബ്രഹ്മാണ്ഡകടാഹപ്രതിഗ്രഹ ഇതി ച. സ്വർണാനാം ഹിരണ്യാനാം തുലാ തോലനമപി ലബ്ധാ പ്രാപ്താ. മഹിഷേന്ദ്രേണ കൃഷിം കുർവന്തഃ സമ്പത്തിമുത്തമാം പ്രാപ്യ സുവർണതോലനം കുർവന്തീത്യർഥഃ. ഹേ കാസരപതേ ഇത്ഥം മഹാദാനപ്രതിഗ്രഹം കുർവതസ്തേ തവ ദീർഘായുഃ

ശാസ്ത്രോക്തം ദീർഘായുഷ്യമിച്ഛാമി വാഞ്ഛാമി. മഹാദാനപ്രതിഗ്രഹം കുർവതസ്തവാപമൃത്യുപ്രസക്ത്യാ തത്പരിഹാരസ്യ പ്രാർഥനീയത്വാദിതി ഭാവഃ.

സുഗ്രീവോഽസി മഹാൻ ഗജോഽസി വപുഷാ നീലഃ പ്രമാഥീ തഥാ
ധൂമ്രശ്ചാസി മഹാനുഭാവ മഹിഷ ത്വം ദുർമുഖഃ കേസരീ.
ഇത്ഥം തേ സതതം മഹാകപിശതാകാരസ്യ സാഹായ്യതഃ
സീതാം പ്രാപ്യ വിലങ്ഘ്യ ദുഃഖജലധിം നന്ദാമി രാമഃ സ്വയം .
൧൦൦ ·

നല്ല കഴുത്ത്. ആനയെപ്പോലത്തെ രൂപം. കറുത്ത നിറം. മഥിക്കുന്നവൻ. പുകനിറം. ദുർമുഖൻ. കേസരം (രോമം) ഉള്ളവൻ. ഇങ്ങനെയൊക്കെ ശരീരത്തിൽ മഹാകപികൾ സന്നിഹിതരായിരിക്കുന്ന നിന്റെ സഹായത്തോടെ ഉഴുത് സങ്കടക്കടൽ കടന്ന് രാമനെപ്പോലെ ഞാൻ ആനന്ദിക്കാം.

രാമപക്ഷത്തിൽ: സുഗ്രീവൻ, ഗജൻ, നീലൻ, പ്രമാഥി, ധൂമ്രൻ, ദുർമുഖൻ, കേസരി, മുതലായ വാനരശ്രേഷ്ഠന്മാരുടെ സഹായത്തോടെ സമുദ്രം കടന്ന് സീതയെ വീണ്ടെടുത്ത്....

സുഗ്രീവ ഇതി. സുഷ്ടു ഗ്രീവാ കണ്ഠോ യസ്യ തഥോക്തഃ, അന്യത്ര സുഗ്രീവഃ പ്രസിദ്ധഃ. വപുഷാ ദേഹേന മഹാൻ സ്ഥൂലോ ഗജോഽസി, സ്ഥൗല്യേ ഗജസദൃശ ഇത്യർഥഃ. അന്യത്ര ഗജോ ഗവാശ്വ ഇതി പ്രസിദ്ധോ വാനരഃ. നീലോ നീലവർണഃ അഗ്നിതനയശ്ച. പ്രമാഥീ പ്രഹർതാ, വാനരശ്ച. ധൂമ്രോ ധൂമ്രവർണഃ, വാനരശ്ച. ഹേ മഹാനുഭാവ സർവശ്രേഷ്ഠ മഹിഷ ത്വം ദുർമുഖഃ വികൃതമുഖഃ, ദുർമുഖനാമാ വാനരശ്ച. കേസരാ ലോമാനി തൈര്യുക്തഃ, തന്നാമാ വാനരശ്ച. ഇത്ഥമേവംപ്രകാരേണ മഹാകപിശതാകാരസ്യാനേകകപിരൂപസ്യ തേ സാഹായ്യതഃ ഉപകാരതഃ സീതാം ലാങ്ഗലപദ്ധതിം പ്രാപ്യ, അന്യത്ര ജാനകീം ലബ്ധ്വേത്യർഥഃ. ദുഃഖജലധിം ദുഃഖസാഗരം വിലങ്ഘ്യ തീർത്വാ സ്വയം രാമോ രമണശീലഃ സൻ നന്ദാമി സന്തുഷ്യാമി.

ഇനിയുള്ള രണ്ടു ശ്ലോകം പ്രക്ഷിപ്തമാണ്:

ശ്രീമദ്ഭോസലവംശദുഗ്ധജലധേഃ സമ്പൂർണചന്ദ്രോപമോ
യഃ ശാസ്തി ക്ഷിതിമക്ഷതി ക്ഷിതിപതിർമൂർതഃ പ്രതാപഃ സ്വയം.
ദീർഘായുർജിതശത്രുരാത്മജവൃതോ ധർമീ പ്രജാരാഗവാ-
നുല്ലാഘോഽസ്തു സ നിസ്തുലൈർനിജസഭാസ്താരൈഃ ക്രമാദാഗതൈഃ . ൧൦൧ .

ഒരു ദോഷവുമില്ലാതെ നാടുവാഴുന്ന ഐശ്വര്യപൂർണ്ണമായ ഭോസല വംശമെന്ന പാലാഴിയിലെ പൂർണ്ണചന്ദ്രനെപ്പോലുള്ള പ്രതാപൻ ദീർഘായുസ്സോടെ ശത്രുക്കളെ ജയിച്ച് മക്കളോടുകൂടി ധർമ്മിഷ്ഠനായി അരോഗദൃഢഗാത്രനായി പ്രജകളെ സ്നേഹിച്ച് മുറക്കുവന്ന സ്വന്തം സദസ്യരോടുകൂടെ ഇരിക്കട്ടെ.

ഏവം സർവദേവാത്മകത്വേന സർവോത്കൃഷ്ടവസ്തുത്വേന, രാജ്ഞോഽധിക തരത്വേന മഹിഷം സ്തുത്വാ തന്മുഖേന സർവാദ്വൈതം പ്രബന്ധപരമതാത്പര്യ വിഷയീഭൂതം നിരൂപ്യ സ്വോപജീവ്യരാജവംശസ്യാശിഷം പുനഃ പ്രാർഥയതേ-

ശ്രീമദിതി. ശ്രീമാൻ ലക്ഷ്മീസമ്പന്നഃ ഭോസലവംശ ഏവ ദുഗ്ധജലധിഃ ക്ഷീരാബ്ധിഃ തസ്യ, സമ്പൂർണചന്ദ്രമസോ രാകാചന്ദ്രസദൃശഃ യ പ്രതാപഃ പ്രതാപസിംഹാഖ്യഃ മൂർത്തോ മൂർതിമാൻ സ്വയം ക്ഷിതിപതിഃ ഭൂപതിഃ സൻ ക്ഷിതിം ഭൂമിമക്ഷതി നിരുപദ്രവം യഥാ തഥാ ശാസ്തി രക്ഷതി. സഃ പ്രതാപസിംഹാഖ്യോ രാജാ ദീർഘായുഃ ചിരജീവീ ആത്മജയുതഃ പുത്രപൗത്രാദിസന്താനവാൻ ധർമീ ധർമപ്രവണചിത്തഃ പ്രജാസു സ്വവിഷയവാസിനീഷു രാഗവാൻ, ലോഭവാൻ നിസ്തുലൈഃ നിരുപമൈഃ നിജസഭാസ്താരൈഃ സ്വീയസഭ്യശ്രേഷ്ഠൈഃ ക്രമാത് പുത്രപൗത്രാദിക്രമാത് ആഗതൈഃ പ്രാപ്തൈഃ സഹ ഉല്ലാഘോഽസ്തു അരോഗദൃഢഗാത്രോ ഭവതു. അത്ര ഭോസലവംശസ്യ ദുഗ്ധജലധിത്വോക്ത്യാ രൂപകാലംകാരഃ സ്പഷ്ടഃ. തേന ച രാജവംശസ്യ സർവജനപ്രേമാസ്പദത്വം നിർമലത്വം കീർതിമത്വം ച വ്യജ്യതേ. രാജ്ഞഃ പൂർണചന്ദ്രസാമ്യോക്ത്യാ സകലജനാനന്ദകരത്വം വ്യജ്യതേ. ഏവം പൂർണചന്ദ്രസമ്പർകാദ്യഥാ ക്ഷീരാബ്ധിർവ ധതേ, ഏവം രാജാനമാസാദ്യ ഭോസലീയാന്വയസ്യ സന്താനവൃദ്ധിർവ്യജ്യതേ.

രാജാ ധർമപരഃ പരമ്പരധൃതസ്നേഹാശ്ച തന്മന്ത്രിണോ
രാജന്വത്യവനീ വനീപകജനാ ആഢ്യാ ഭവന്തു ക്ഷിതൗ.
പുഷ്ടാങ്ഗാഃ പശവശ്ചരന്തു ഭജതാം ദുർഭിക്ഷവാർതാ ലയം
വാഞ്ഛാനാഥകവേഃ കൃതിശ്ച കുരുതാം നിർമത്സരാണാം മുദം .
൧൦൨

രാജാവ് ധർമ്മപരനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മന്ത്രിമാർ തലമുറയായി സ്നേഹമുള്ളവരും ആയിരിക്കട്ടെ. പിച്ചക്കാർ ധനികരാവട്ടെ. മൃഗങ്ങൾ ശരീരവായ്പോടെ നടക്കട്ടെ. ദാരിദ്ര്യത്തിന്റെ വർത്തമാനം തന്നെ ഇല്ലാതാവട്ടെ. വാഞ്ഛാനാഥന്റെ ഈ കൃതി നിർമത്സരന്മാർക്ക് സന്തോഷമുണ്ടാക്കട്ടെ.

ഇതി ശ്രീവാഞ്ഛേശ്വരകവിവിരചിതം മഹിഷശതകം സമ്പൂർണം .

ഉപക്രമപ്രതിപാദിതമർഥമുപസംഹരണപ്രബന്ധാദാന്തരതാത്പര്യവിജയീഭൂതം രാജതദമാത്യാദീനാം സന്മാർഗപ്രവർതന- രൂപം , സർവേഷാം ജനാനാം ഗദാം സ്വപ്രതിപാദിതമഹിഷവംശസ്യ ച മങ്ഗലരൂപമർഥമുപസംഹരതി രാജേതി. ശേഷം സുഗമം.

ക്ഷേത്രാണാമുത്തമാനാമപി യദുപമയാ കാപി ലോകേ പ്രശസ്തി-
ശ്ചിത്തദ്രവ്യേണ മുക്തിക്രയമഭിലഷതാം യാദ്ഭുതാ പണ്യവീഥീ.
സാക്ഷാദ്വിശ്വേശ്വരസ്യ ത്രിഭുവനമഹിതാ യാ പുരീ രാജധാനീ
രമ്യാ കാശീ സകാശീഭവതു ഹിതകരീ ഭുക്തയേ മുക്തയേ നഃ .

പ്രീയതാം കുട്ടികൃതിനാ
നിർമിതേയം സുധീമുദേ.
ഭൂയാദ്വാഞ്ഛേശ്വരഗ്രന്ഥ-
വ്യാഖ്യാ ശ്ലേഷാർഥചന്ദ്രികാ.

ഇതി ശ്രീകുട്ടിസൂരികൃതമഹിഷശതകവ്യാഖ്യാ സമ്പൂർണാ.

*****

മഹിഷശതകം

ശ്രീവാഞ്ചേശ്വരദീക്ഷിതർ

പതിനെട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിൽ തഞ്ചാവൂർ ഭരിച്ചിരുന്ന മറാഠ രാജാക്കന്മാരുടെ സദസ്യരിലൊരാളായിരുന്നു കുട്ടികവിയെന്ന ബിരുദമുണ്ടായിരുന്ന വാഞ്ചേശ്വരദീക്ഷിതർ. ചീത്തകൂട്ടുകെട്ടിൽപെട്ട് വഴിപിഴച്ചുപോയ രാജാവും അഴിമതിയിൽ മുങ്ങിക്കുളിച്ച ഭരണവും അദ്ദേഹത്തെ വേദനിപ്പിച്ചു. ധർമോപദേശം കൊണ്ടൊന്നും നാടുനന്നാക്കാൻ ആവില്ലെന്നുകണ്ട അദ്ദേഹം രാജസേവ നിർത്തി സ്വന്തം ഗ്രാമത്തിലേക്കുപോയി കുറച്ചു കൃഷിയുമായി കൂടി. 'തന്നെ രക്ഷിക്കുന്നവൻ തനിക്കുടയവൻ' എന്ന തത്ത്വമനുസരിച്ച് ഇപ്പോഴത്തെ തന്റെ ഉടയവനായ പോത്തിനെ പ്രകീർത്തിച്ച് അദ്ദേഹം നൂറു ശ്ലോകങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കി. അന്നത്തെ രാഷ്ട്രീയസാമൂഹ്യ രംഗങ്ങളിലുണ്ടായിരുന്ന നെറികേടുകളെ തുറന്നുകാട്ടി ക്രൂരമായി വിമർശിക്കുവാനാണ് പോത്തിനെ പ്രകീർത്തിക്കുവാനെന്ന വ്യാജേന ഉണ്ടാക്കിയ ഈ പദ്യങ്ങൾ അദ്ദേഹം ഉപയോഗിക്കുന്നത് - കവിയുടെ തന്നെ ഭാഷയിൽ 'വാഗ്ദണ്ഡം'.
മധ്യകാലത്തിന്റെ അന്ത്യത്തിൽ ഭരണകൂടത്തിനെതിരെ ബുദ്ധിജീവികൾ പ്രതികരിച്ചിരുന്നതിന്റെ ഒരൊന്നാന്തരം ഉദാഹരണമായി ഈ കൃതിയെ എടുക്കാം.

തീവ്രമായ ഒരു രാഷ്ട്രീയപ്രവർത്തനമെന്നതുപോലെ ഉദാത്തമായ ഒരു സാഹിത്യപ്രവർത്തനവുമാണ്, ഈ കൃതി. ശബ്ദാലങ്കാരങ്ങളും അർഥാലങ്കാരങ്ങളും നിറഞ്ഞ ഈ കൃതി സാഹിത്യവിദ്യാർഥികൾക്കും ഏറെ പ്രയോജനപ്പെടും.

ഡോ. വെളുത്താട്ട് കേശവൻ
ദില്ലി സർവകലാശാലയിലെ ചരിത്രവിഭാഗത്തിൽ പ്രൊഫസറാണ്.

കേരളചരിത്ര ഗവേഷണ കൗൺസിൽ
തിരുവനന്തപുരം 3

Price ₹150

ISBN 81-85-499-41-1